Indira NOVIĆ i Majda HALILOVIĆ

ZAŠTO SI JE UBIO?

Uzroci i prevencija femicida

Sarajevo, 2024.

Naslov
ZAŠTO SI JE UBIO?
Uzroci i prevencija femicida

Autorice
Indira Nović i Majda Halilović

Recenzentice
Nikolina Grbić-Pavlović i Dželila Mulić-Čorbo

Lektura
Zinaida Lakić

Dizajn i prelom
Sanin Pehlivanović

Štampa
CPU Printing company d.o.o. Sarajevo

Tiraž
200 kom.

Izdavač
© Atlantska inicijativa, 2024.

ISBN 978-9926-465-40-7
CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 60466694

SADRŽAJ

IZVODI IZ RECENZIJA **5**

UVOD **7**

O AUTORICAMA **11**

PRVI DIO: FEMICID – UBISTVO KOJE JE NAJLAKŠE PREDVIDJETI

1. VRSTE NASILJA U PORODICI: SITUACIJSKO I SISTEMATSKO **15**

2. ZAŠTO JE NE PUSTI DA ODE? **21**

Postseparacioni femicid – ubistvo koje je najlakše predvidjeti i spriječiti 28
Obrazac nasilja i zlostavljanja – kako nastaje, šta ga održava, zbog čega eskalira? 33
Ciklična priroda nasilja nad ženom 35
Zašto je uhodi? 37
Uhođenje koje prethodi ubistvu žene 45

3. PATRIJARHAT I VOLJA ZA MOĆ **53**

Patrijarhalni muškarac 58
Tradicionalna porodica 61
Transgeneracijski prijenos patrijarhalne ideologije 64
Bitka protiv Istanbulske konvencije – bitka svih bitaka! 71

4. VODEĆE TEORIJE O UZROCIMA NASILJA U PORODICI **75**

Teorija socijalnog učenja 75
Feministička teorija o toksičnoj muškosti 79
Moć i kontrola – jedini razlog za sistematsko zlostavljanje žene? 82

5. POREMEĆAJI LIČNOSTI NASILNIKA **87**

Izluđivanje žene (i deset godina nakon razvoda braka!) 93
Osobe koje nas iscrpljuju do iznemoglosti 111
Budi hladna i dosadna kao sivi kamen! 121
Maligni narcizam i femicid 125

6. FIZIČKO NASILJE **129**

Nenasilni muškarac 129
Dvije vrste nasilja: proaktivno i reaktivno *133*
Kobra vs. Pitbul 134
Žene pitbulova vs. žene kobri 138
Kako nasilje eskalira, tako ga neke žrtve bolje podnose! 141
Međugeneracijska transmisija nasilja u porodici 148

7. SADIZAM I NASILJE **153**

Tri grupe motiva partnerskog nasilja 156
Apetitivno nasilje i sadizam 157

8. KUĆNI TERORISTA **165**

Ah, kako je bilo lijepo kad smo se tek upoznali... 174
Porobljivači žena 182

DRUGI DIO: FEMICID – KAKO GA SPRIJEČITI?

O KOJEM OBLIKU PARTNERSKOG NASILJA JE RIJEČ? **199**

KAKO PREPOZNATI NASILNIKA? **217**

KAKO PROCIJENITI STEPEN RIZIKA OD FEMICIDA? **227**

KAD JE NASILJE NAD ŽENOM KRIVIČNO DJELO POČINJENO IZ MRŽNJE? **249**

KRIMINALISTIČKO PROFILIRANJE NASILNIKA **265**

Žene koje zlostavljaju partnera 266
Muškarci koji zlostavljaju partnericu 270
Nasilnik kojem je cilj pokoriti ženu 280
Nasilnik kojem je sadizam motiv za nasilje 284
Nasilnik koji ubije ženu 292
Nasilnik koji se ubije nakon što ubije ženu 297

KAKO ODVRATITI NASILNIKA OD NASILJA? **305**

OFDVI – EFIKASAN MODEL ZAUSTAVLJANJA NASILJA **313**

DOKLE SMO STIGLI U PROVOĐENJU ISTANBULSKE KONVENCIJE? **321**

Izvodi iz recenzija

U knjizi *Zašto si je ubio?* na vrlo sistematičan i argumentovan način dati su mnogobrojni odgovori na pitanja s kojima se susreću svi oni koji postupaju u slučajevima nasilja nad ženama. Pisana je vrlo dopadljivim i jasnim stilom, s mnogobrojnim primjerima kojima se potvrđuju teze navedene u djelu, što svakako olakšava onima koji treba najprije da shvate i razumiju ovaj fenomen, a potom i da preduzmu adekvatne mjere i radnje iz svoje nadležnosti. S obzirom na prethodno navedeno, ovo djelo nije samo "još jedna knjiga o nasilju u porodici", već zbilja pravi priručnik – za sudije, tužioce, policiju... i sve nas, kako su to autorke i definisale, koji može postati važan alat učesnicima u postupku, a koji su istinski zainteresovani za pravilno razumijevanje ovog fenomena, a potom i za pravilno reagovanje na isti. Nadalje, prilikom pisanja ove knjige autorke su pokazale izuzetno visoku informativnost o temi, čemu doprinosi dugogodišnji kako istraživački tako i akademski rad u oblasti nasilja nad ženama. Kako je ova tema veoma aktuelna i proučava se u okvirima društvenih nauka, objavljivanje ovakvog djela je veoma značajno. Knjiga je pisana jasnim i jednostavnim stručnim jezikom, te obiluje mnoštvom primjera, kao i gledišta drugih stručnjaka iz ove oblasti, a što je čini izuzetno pogodnom za poimanje i razumijevanje svih elaboriranih pojmova i gledišta. Po načinu obrade teme i rezultatima koji su u njoj iznijeti knjiga je izuzetno korisna i interesantna ne samo za zvanične subjekte zaštite već i za širi krug čitalaca koji žele više saznati o ovoj problematici.

Dr. Nikolina Grbić-Pavlović, inspektorica za specijalističku obuku
Uprava za policijsku obuku, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

Kada otvorite knjigu i pogledate naslove dvaju poglavlja: FEMICID – ubistvo koje je najlakše predvidjeti, i FEMICID – kako ga spriječiti?, svi mi koji se bavimo na ovaj ili onaj način ljudima, društvom i zajednicom treba da zastanemo. Ali ne samo profesionalci, baš svi treba da zastanemo jer odgovornost za nasilje snosimo svi. Neminovno je da zastanemo i sebe upitamo šta znamo o femicidu, nasilju nad ženama, društvu u kojem živimo, nasilnicima,

ubicama, žrtvama, zakonu, odgovornosti... Ova knjiga polazi upravo od tih pitanja i daje sjajan presjek i paralelu prakse i teorije. Ova paralela prakse i teorije daje uzročno-posljedičnu vezu nasilja, ubica, društva i kulture. Uvodi nas sistematično u samu srž razumijevanja nasilja, žrtve, nasilnika i društva. Autorice također na slikovit način, i mogla bih reći na nivou bestselera, zadržavaju pažnju i povezuju društvene i kulturne norme s održavanjem nasilja, vrijednosnim sistemom društva, uvjerenjima pojedinaca i porodica kao vodilju kroz život, koji danas, 2024. godine, dovode do strašnih posljedica i brutalnih ubistava. Knjiga koja obiluje primjerima iz prakse, ispovijestima i analizama rada institucija, dobrim i lošim stranama sistema na maestralan način poziva nas na ličnu, kolektivnu i institucionalnu odgovornosti. Na kraju, autorice daju jasan i eksplicitan pregled praksi iz svijeta koje daju rezultate u prevenciji i smanjenju stope femicida i zaštiti žena od nasilja.

Dželila Mulić-Čorbo,
Porodična sistemska psihoterapeutkinja i supervizorica

UVOD

Još jedna knjiga o nasilju u porodici?! Istina je da je napisano mnogo knjiga o ovoj temi, ali je i mnogo pitanja na koja još uvijek nema odgovora. Evo četiri najvažnija:

Prvo: Nasilje u porodici opisuje se kao obrazac nasilničkog ponašanja. Ali kako se taj obrazac formira i šta ga održava? Drugo: Poznato je da u većini slučajeva zlostavljanje vremenom postaje sve učestalije i/ili sve intenzivnije. Zbog čega zlostavljanje ima tendenciju da eskalira, pa mnoge žene budu ubijene? Treće: Zašto neki nasilni muškarci ubiju i sebe? I četvrto: Je li tačno da je postseparacioni femicid ubistvo koje je najlakše predvidjeti, a samim tim i spriječiti?

Knjiga *Zašto si je ubio? Uzroci i prevencija femicida* pisana je za one koji traže odgovore na ova i slična pitanja. Nadamo se da će biti od pomoći i stručnjacima koji rade na prevenciji nasilja u partnerskim odnosima, ali i onima koji žele da pomognu bliskoj osobi koja se našla zarobljena u toksičnoj vezi. Pisana je i za roditelje koji ne žele da se problem nasilja u njihovoj porodici prenosi s jedne generacije na drugu. Ako znamo *zašto* kćerka zlostavljane majke često i sama postane žrtva nasilnog muškarca, i ako razumijemo *od čega zavisi* da li će sin nasilnog oca postati nasilnik ili neće, biće nam lakše spriječiti transgeneracijski prijenos ovog oblika nasilja.

Knjiga je naravno namijenjena i zlostavljanim ženama. Mnoge žene tvrde da im je najviše pomogla informacija o prirodi ponavljajućeg obrasca nasilja koje trpe. Uvidjele su ozbiljnost situacije i našle način da bolje zaštite sebe i svoju djecu.

Pisana je i za one koji se plaše da bi mogli postati nasilni... ili žele prestati s nasiljem – prestati povređivati partnericu. Vjerujemo li mi stvarno da će i takvi ljudi čitati ovu knjigu?! Vjerujemo. Postoje muškarci koji iskreno žele da zaustave ponavljajući obrazac zlostavljanja

žene. I njima treba pomoć! Kažu, svjesni su da se ponašaju kao alkoholičari koji ne mogu da se suzdrže. Ali kad bi razumjeli šta ih pokreće da verbalno ili fizički napadaju suprugu ili djevojku lakše bi im bilo da izbace nasilje iz svog života. I kao što ima alkoholičara koji su to prestali biti, ima i nasilnika koji su prestali biti nasilni. Neki od njih su osuđivani za nasilje u porodici. Nanijeli su ozbiljne povrede ženi, i sad im je žao zbog toga. Žao im je i djece. Djeca su im gledala grozne scene, a njima je stalo do djece. Ne žele da im sinovi budu nasilnici, niti žele da njihove kćeri budu žrtve nasilnih muškaraca. Ako ovi ljudi odluče da promijene način na koji se ophode prema ženi, dublje razumijevanje motiva za njihovo nasilničko ponašanje može im biti od pomoći.

Dublje razumijevanje motiva nasilničkog ponašanja može pomoći i nama koji se pitamo kako zaustaviti ovu epidemiju. Skoro da nema mjesta na planeti gdje žene nisu žrtve nasilnih muškaraca. Prema Globalnoj studiji Ujedinjenih nacija o homicidu veća je vjerovatnoća da će ženu ubiti njen partner nego bilo ko drugi. Kada se podaci razvrstaju po učestalosti, najveća stopa uksoricida[1] je u Africi, nešto manja na drugim kontinentima, a najmanja u Evropi.[2]

Svjesni smo tragedija koje se odigravaju iza zatvorenih vrata privatnih kuća i stanova, ali smo svjesni i činjenice da ne znamo kako riješiti problem nasilja nad ženama. Zašto ne znamo?

Krivimo policajce i sudije koji "puštaju na slobodu opasne ljude" – puste nasilnika iz pritvora, on ode kući i ubije ženu! Krivimo profesionalce koji omogućavaju nasilniku kontakt s djecom, a on koristi to "roditeljsko pravo" da nastavi zlostavljati bivšu partnericu... ili je čak ubije! Krivimo žrtvu što ostaje s čovjekom koji je zlostavlja (ili mu se po ko zna koji put vraća) i pitamo se što ga nije ostavila čim je vidjela da je nasilan.

Krivimo nasilnika... i ne samo da ga krivimo nego mu se i čudimo. Što ne prekine vezu sa ženom s kojom nije sretan?! Ako ga ona tako često povređuje svojim "nekorektnim ponašanjem" – napada ga, vrijeđa ga, kritikuje ga, ponižava ga... pa on mora "jadan" da se brani od nje, da joj se sveti, da je kažnjava... – što se ne razvede? Ako je ona "luda žena" (kako on to tvrdi), ako ga razbjesni do te mjere da on izgubi kontrolu i ne zna šta radi, što je ne ostavi? I ne samo da je ne napušta nego i ne dozvoljava "toj ženi koja *njega* zlostavlja, muči i maltretira" da ode od njega! Zašto?

Krivimo i sami sebe, i pitamo se zašto mi, kao društvo, ne možemo da riješimo ovaj problem. Svima nam je jasno da su postojeće mjere zaštite žena žrtava nasilnih muškaraca

1 Uksoricid (engl. *uxoricide*) – ženoubistvo; čin ubijanja vlastite supruge (žene). Izraz dolazi od latinske riječi *uxor* – supruga, i *caedere* – ubiti. Ubistvo vlastite supruge jedno je od najčešćih oblika homicida; obično dolazi kao kulminacija dugogodišnjeg zlostavljanja žene i/ili onda kada žena napušta vezu.

2 GLOBAL STUDY ON HOMICIDE Gender-related killing of women and girls, UNODC Research, 2018, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf

neefikasne. Ali kako to da su policija i sudstvo mnogo efikasniji u zaštiti drugih žrtava nasilja – žrtava koje *nisu* nasilnikova sadašnja ili bivša partnerica?!

Nema koristi optuživati policajce, govoriti kako ne rade svoj posao i vikati *Zašto ga ne uhapsite kad znate da je opasan?!* Policajci će reći da nije tačno da oni ne rade svoj posao! Policija slijedi zakone i propisane metode rada, a to što ti zakoni i regulative ne osiguravaju ženi zaštitu i sigurnost... i što nedostatak adekvatnih policijskih mjera zaštite žrtava nasilja indirektno omogućava nasilniku da slobodno nastavi s nasiljem – to je druga stvar!

Može li se išta učiniti da se zaustavi ova epidemija mučenja i ubijanja žena? Može!

Odgovornost za ženinu sigurnost treba skinuti sa žene i prebaciti na policiju i zakonodavce – tvrde autori programa odvraćanja od nasilničkog ponašanja (*Focused Deterrence Program; The Offender-Focused Domestic Violence Initiative* – OFDVI). Za razliku od drugih programa – uglavnom usmjerenih na pomoć i zbrinjavanje žrtava nasilja – fokus ovog programa je na nasilniku. Koriste se specifične policijske mjere i strategije odvraćanja (*"pulling levers" focused deterrence strategies on crime*), koje su se pokazale veoma korisne u zaustavljanju obrasca nasilničkog ponašanja. Policija kontinuirano nadgleda nasilnika i ne dozvoljava mu da nekažnjen nastavi zlostavljati ženu. Veliki broj nasilnika "izabere da se promijeni" jer su posljedice odluke da nastave s nasiljem vrlo neprijatne.

Ali zašto govorimo samo o nasilnim muškarcima? I žene zlostavljaju muškarce, čak znaju biti i fizički nasilne! Statistike pokazuju da su u slučajevima *situacijskog nasilja u porodici* muškarci žrtve partnerskog nasilja skoro isto koliko i žene.

O AUTORICAMA

Indira H. Nović, klinička psihologinja, od 1992. godine radi sa žrtvama nasilja, torture i traume. Trenutno živi u Australiji. Zaposlena je kao psihoterapeutkinja i klinička konsultantica u centru STARTTS (NSW Service for the Treatment and Rehabilitation of Torture and Trauma Survivors). Nedavno je objavila knjigu ***Toxic Love: Breaking the Addictive Patterns of Domestic Abuse*** u kojoj piše o ponavljajućim obrascima nasilja u porodici i razlozima zbog kojih nasilje s vremenom eskalira u učestalosti i intenzitetu.

Dr. Majda Halilović je sociologinja i psihoterapeutkinja. Od 2011. godine radi u Atlantskoj inicijativi na poziciji voditeljice odjela za istraživanja. Iz multidisciplinarnog pristupa porodične sistemske psihoterapije i sociologije provodi istraživanja i edukacije o nasilju nad ženama, rodu i sigurnosti, predrasudama u primjeni prava, društvenoj isključenosti te radikalizaciji i ekstremizmu. Objavila je: *Preživjele govore: osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, *Rodne predrasude u primjeni prava: bosanskohercegovački i međunarodni pravni okviri i praksa*, *Rod i pravosuđe: implikacije roda u pravosuđu Bosne i Hercegovine*, *Rod i nenasilni ekstremizam u Bosni i Hercegovini* te brojne druge publikacije i istraživačke izvještaje.

PRVI DIO:

FEMICID – ubistvo koje je najlakše predvidjeti

1. VRSTE NASILJA U PORODICI: situacijsko i sistematsko

Mnogo je slučajeva nasilja u porodici kad policajcima nije nimalo lako ustanoviti ko je nasilnik, a ko žrtva nasilja. Nekad se dešava da ženu "koja vrišti i neće da sarađuje" proglase nasilnom, a njenog "smirenog i sabranog" muža – žrtvom. Kasnije se ispostavi da je muž odranije poznat policiji i da je žena već nekoliko puta nakon "bračnih svađa" završila u bolnici. Dobro, možda je u prethodna tri puta on bio nasilnik a ona žrtva, ali je u ovoj konkretnoj situaciji on žrtva agresivne i svađalački nastrojene žene – zaključe policajci i puste ga na slobodu. Nedugo nakon toga saznaju da se desila još jedna "porodična tragedija".

Policajci i sudije bi pravili manje grešaka u procjeni i mogli bi bolje zaštititi žrtvu kad bi znali prepoznati o kojem obliku nasilja je riječ: situacijskom, sistematskom, ili o otporu žrtve koja se brani nasiljem. Ovu tipologiju nasilja u porodici izradio je 1995. godine Michael P. Johnson, američki sociolog i profesor na Univerzitetu u Pennsylvaniji.[3]

Johnson ističe da su uzroci situacijskog nasilja među parovima potpuno drugačiji od uzroka sistematskog nasilja nad ženom. Nema kontinuiteta između ta dva oblika nasilničkog ponašanja (ne radi se o više ili manje nasilja), a policijske mjere i metode zaštite žrtve su različite. Zato profesor Johnson naglašava da je veoma važno prepoznati o kojem obliku nasilja je riječ.

Pravosudni odgovor je od ključnog značaja za zaštitu žrtava, a oslanja se na sposobnost sudija i tužilaca da razlikuju sistematsko nasilje u porodici i situacijsko nasilje među parovima.[4]
Majda Halilović

3 Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283-294.
4 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Dva najčešća oblika nasilja u porodici su *situacijsko* i *sistematsko*.

Situacijsko nasilje. Situacijsko nasilje rezultat je neke konfliktne situacije. Neslaganje pređe u bijesne svađe, a zatim i u fizičko nasilje. Partneri "rješavaju problem" agresivnim napadima, vrijeđanjem i zlostavljanjem onog drugog, pa se dešava da svađe i sukobi završe šamarima ili udarcima.

Statistike pokazuju da su žene podjednako agresivne. Provociraju partnera, izazivaju konflikte i u njima aktivno učestvuju – ništa rjeđe nego muškarci! Znaju biti i fizički nasilne, "mada muškarci naprave više štete" – piše Johnson.

Obično je riječ o nepovezanim incidentima nasilničkog ponašanja, a nasilje je uzrokovano nedovoljno razvijenim komunikacijskim vještinama para – njihovom nesposobnošću da frustraciju i ljutnju izraze bez vrijeđanja ili udaranja. Konflikt može biti i rezultat želje da se dokaže ko je u pravu, a ko u krivu, ili potrebe da se diskusija prekine tako što će se partneru "začepiti usta".

Kad se veza prekine, u većini slučajeva smire se i svađe koje su vodile u ovaj tip nasilja.

Sistematsko nasilje. Sistematsko nasilje je nešto sasvim drugo. Riječ je o ponavljajućem obrascu nasilničkog ponašanja i psihičkog zlostavljanja – obrascu koji često eskalira u intenzitetu i učestalosti.

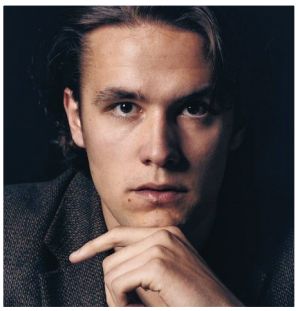

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici

"Kao dječak sam znao da tata nije na pravoj strani jer svaku priliku koristi da u mom prisustvu ponizi, pljune, uvrijedi, stisne i baci mamu na kauč..."[5]

Prema statistikama, u 95 do 98 posto slučajeva sistematskog nasilja u porodici (heteroseksualni parovi) nasilnik je muškarac.

U 95 do 98 posto slučajeva sistematskog nasilja u porodici muškarac zlostavlja ženu.

5 https://ba.n1info.com/vijesti/mladi-bh-glumac-progovorio-o-zlostavljanju-u-porodici-godinama-me-razara/

Sistematsko nasilje – dobro poznato policiji, socijalnim radnicima i medicinskom osoblju – oblik je nasilja na koji većina ljudi misli kad se govori o nasilju u porodici. Ako pogledamo ko naziva SOS liniju, i ko od partnera završi u bolnici, u sigurnoj kući ili u mrtvačnici, vidimo da su to skoro uvijek žene!

U BiH su u funkciji dvije SOS linije koje služe za prijavljivanje nasilja u porodici:
1264 za **Republiku Srpsku** i **1265** za **Federaciju BiH**.
Ove linije pozivaju gotovo isključivo žene.[6]

Kako prepoznati o kojem tipu nasilja se radi?

Prva razlika: Za razliku od situacijskog, sistematsko nasilje i zlostavljanje u većini slučajeva *ne završava* kad se veza završi.

Sistematsko nasilje obično se nastavlja
i nakon prekida veze.

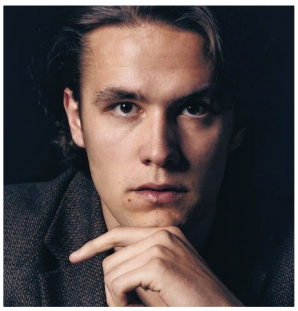

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici

"Dao sam glas mami, koja prolazi pakao i nakon odvajanja od osobe (mog oca) s kojom nije mogla graditi život.
Bitno je da naglasim da *zlostavljanje još traje*. Nešto više od decenije prošlo je od zvaničnog razvoda njihovog braka."[7]

Druga razlika: Nasilnik koji ponavlja obrazac nasilničkog ponašanja (sistematsko nasilje) skoro uvijek negira odgovornost, krivi žrtvu, ili tvrdi da je riječ o nesretnom slučaju.

6 Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2022/FAM_00_2021_TB_1_BS.pdf

7 https://ba.n1info.com/vijesti/mladi-bh-glumac-progovorio-o-zlostavljanju-u-porodici-godinama-me-razara/; https://avaz.ba/showbiz/jet-set/781734/kerim-cutuna-nakon-sto-je-objelodanio-da-su-on-i-njegova-majka-trpjeli-nasilje-od-oca-necu-se-zaustaviti-koliko-je-zena-zavrsilo-na-ulici

Zašto si je ubio?

Vrhunac drskosti počinioca ovog zločina bio je telefonski poziv koji je uputio bratu žrtve te ga pitao: "Da li je Alma mrtva?" Kada ga je brat pitao zašto ju je ubio, on je odgovorio da nije htio to učiniti i da se sve desilo slučajno.[8]

Naravno, iskusni policajci i socijalni radnici vrlo dobro znaju da se to nije desilo slučajno i da ono što je žena navodno rekla ili uradila (ili nije uradila, a od nje se očekivalo da uradi!) nije ni uzrok ni razlog za njegovo nasilje, nego povod ili izgovor.

Nasilnik koji sistematski zlostavlja partnericu
skoro uvijek negira odgovornost za svoje nasilničko ponašanje.

Treća razlika: Uzroci sistematskog nasilja su u nasilniku, a ne u interpersonalnoj dinamici koja se razvija između partnera. Istraživanja ukazuju na to da žena žrtva ovog oblika nasilja teško može spriječiti nasilnikove buduće napade na sebe time što će promijeniti način na koji misli, osjeća ili se odnosi prema njemu. To je razlog zašto bračna psihoterapija, savjetovanje ili programi za unapređenje komunikacije između partnera mogu biti korisni u slučajevima situacijskog nasilja, ali ne i u slučajevima sistematskog nasilja.

Žrtva sistematskog nasilja ne može spriječiti nasilnikove buduće napade
time što će promijeniti način na koji misli, osjeća ili se ponaša.

Četvrta razlika: U situacijskom obliku nasilja među parovima oba partnera mogu biti (a najčešće i jesu) i žrtva i nasilnik. Kad se radi o sistematskom nasilju, samo jedan partner je nasilnik a drugi je žrtva – čak i u slučajevima kada se žrtva brani nasiljem. Razlog za to je u specifičnom omjeru moći. Dovoljno je postaviti pitanje *ko od njih dvoje ima moć nad onim drugim* pa da ustanovimo ko je nasilnik, a ko žrtva.

Sistematsko nasilje – samo jedan partner je nasilnik.
Nasilnik ima veću moć nad žrtvom nego žrtva nad nasilnikom.

8 https://depo.ba/clanak/218636/zivot-u-strahu-od-nasilnog-eldina-hodzica-okoncan-metkom-u-potiljak-idi- sine-sad-ce-mama-ali-nikada-nije-dosla

Ipak, treba spomenuti da postoje i slučajevi sistematskog nasilja kad su oba partnera nasilnici. Johnson ističe da su ovakvi slučajevi nasilja u porodici, odnosno obostrane kontrole kroz nasilje ili obostrane kontrole putem nasilja (*mutual violent control*) veoma rijetki.[9]

Peta razlika tiče se posljedica izloženosti situacijskom i sistematskom nasilju. Izloženost sistematskom nasilju ostavlja neuporedivo ozbiljnije posljedice po mentalno i fizičko zdravlje žrtve nego izloženost situacijskom nasilju. Također, sistematsko nasilje kod oba partnera dovodi do promjene slike o sebi i osjećaja lične moći: ponavljano nasilničko ponašanje jača nasilniku osjećaj lične moći, a osjećaj lične moći žrtve slabi. S vremenom se nasilnik osjeća sve moćnijim, a žena žrtva sve nemoćnijom. To nije slučaj u situacijskom obliku nasilja u porodici.

Sistematsko nasilje ostavlja ozbiljne posljedice po zdravlje žrtve.
Nasilnik se osjeća sve moćnijim, žrtva sve nemoćnijom.

Šesta razlika: Ako žena žrtva sistematskog nasilja ipak skupi snage i napusti nasilnika, u većini slučajeva izlaže se opasnosti. Poznato je da kad ovaj tip nasilnika ubije ženu to je obično onda kad je žena već napustila vezu ili se sprema da je napusti.

Postseparacioni femicid se rijetko dešava u kontekstu situacijskog nasilja među partnerima.

9 Michael P. Johnson, Kathleen J. Ferraro, Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions, 62, *Journal of Marriage and the Family* (Nov. 2000), 948-963.

2. ZAŠTO JE NE PUSTI DA ODE?

Istraživači kažu da nema ništa gore nego kad se nađeš u situaciji da te dijete pita *zašto?*, i na svaki tvoj odgovor uzvraća sa *da, ali zašto?* Pozitivna strana diskusije s djecom o mutnim i zamršenim temama je u tome što nas njihovo *da, ali zašto?* poziva da dublje sagledamo problem koji istražujemo.

A šta istražujemo? Želimo da razumijemo zašto nasilnik ponavlja obrazac zlostavljanja žene i zašto zlostavljanje ima tendenciju da eskalira u učestalosti i intenzitetu. Zanima nas i razlog zbog kojeg se veliki broj ubistava dešava onda kada je žena već napustila vezu ili se sprema da je napusti.

Tragamo i za odgovorom na još dva pitanja: *Zbog čega nasilni muškarac rijetko napušta ženu koju zlostavlja?* i *Zašto ne dozvoljava ženi koju zlostavlja da prekine vezu s njim?*

Ako pitamo nasilnika, tvrdit će da su ova pitanja besmislena. Zašto su besmislena? On nikada nije zlostavljao ženu, o čemu mi to pričamo! On se samo branio ili je htio da je kazni zbog onog što je ona *njemu* rekla ili uradila! Slušajući njegove pokušaje da opravda ponavljajući obrazac svog nasilničkog ponašanja, neminovno se nameće misao: Ako ona njemu stvarno radi to što on tvrdi da mu radi, ako ga toliko povređuje da on mora da se brani, da se sveti, da je kažnjava – zašto je ne ostavi?! A kad ona hoće da se razvede ili da prekine vezu s njim – zašto je proganja i traži da se vrati? Što ne nađe drugu partnericu, koja ga neće povređivati, ponižavati, omalovažavati...? Zvuči djetinjasto, ali bi nas traganje za odgovorom na upravo ovo pitanje: *Zašto je ne pusti da ode?* – moglo odvesti u srž problema nasilja nad ženama.

Sistematsko zlostavljanje partnera – *terorizam u intimnoj sferi*

Mnogi dobri, dragi i pametni ljudi se razvedu, a razvod nije dokaz da je brak bio neuspješan. Neke veze jednostavno treba da se raspadnu. Bezbroj je razloga za to. Možda su se odlično slagali i dugo vremena bili jedno drugom pomoć i podrška i u dobru i u zlu, ali su stigli do tačke kad treba da se raziđu. Ostajanje u partnerskoj vezi, ili u bračnoj zajednici kojoj je istekao rok trajanja, blokiralo bi im lični rast i razvoj. A ne bi bilo ni zdravo, jer takve veze (kad par ostaje zajedno, a trebali bi se razići) vremenom postanu toksične.

I umjesto da se raziđu kao bračni par – a zadrže prijateljsku i roditeljsku vezu (ako imaju djecu) – neki ostaju zakačeni jedno za drugo i kad zdrav razum kaže da je vrijeme za razvod. Nama posmatračima sa strane djeluje kao da se ne žele razvesti jer ne žele prestati mučiti jedno drugo. Brak im je poprimio oblik bojnog polja... ne zna se ko koga više zlostavlja, muž ženu ili žena muža, i ma koliko da pokušavamo ne možemo sa sigurnošću utvrditi ko je u toj vezi žrtva a ko nasilnik.

Partneri ostaju zajedno i zato što zadovoljavaju potrebe onog drugog. Potrebe mogu biti normalne ili nenormalne, neurotične ili infantilne... Muškarac i žena preuzimaju ulogu majke i oca onom drugom, ali oni su zadovoljni takvim brakom, i ko smo mi da im kažemo *Hej, ljudi, vi biste trebali prekinuti!*

Postoji još jedna vrsta veze između žene i muškarca. Liči na odnos između sluge i gospodara. Atmosfera koja vlada u toj "zajednici" (bračnoj ili vanbračnoj) mješavina je beskrupulozne tiranije i straha da se tiraniji suprotstavi. Strah je realan, a osjećaj boli i degradacije žrtve vrlo intenzivan. Ali, iako je to očigledno, nasilnik odbija da vidi sebe kao nasilnika i uporno negira da ponavlja obrazac mučenja i zlostavljanja žene.

Ipak, ne negiraju svi na isti način. Naprimjer, neki će otvoreno priznati da imaju "kratak fitilj" i tvrdit će da su svjesni svojih "sklonosti da prebrzo eksplodiraju". Ako ih suočimo s činjenicom da se eksplozije dešavaju prilično često, ili ih pitamo šta misle o tom ponavljajućem obrascu "eksplozivnog ponašanja" – za koji njegova žena tvrdi da eskalira i u učestalosti i u intenzitetu – naići ćemo na otpor i neodobravanje: *Ta priča o nekakvom ponavljajućem obrascu – to je čista glupost! U pitanju je jednostavno konflikt između mene i nje! Svađa između nas... ništa drugo!* I umjesto da se raspreda "o nekakvom obrascu", radije bi da se govori o tome čime je izazvan "sukob" između njih dvoje – odnosno šta je žena rekla ili uradila, pa je to njega izazvalo.

Mi možemo pokušati da ga psihoeduciramo o tri faktora koji imaju ključnu ulogu u formiranju i održavanju obrazaca nasilja i emocionalnog zlostavljanja žene: 1) normalizacija nasilja; 2) neuviđanje ili odbijanje da se uvide dublji motivi i da se sagledaju posljedice nasilničkog ponašanja; 3) faktor zadovoljstvo. Ali nasilni muškarci ne žele da troše vrijeme na te naše "psihoedukacije", to jest "šuplje priče".

Pokušamo li se vratiti na njihovu priču o kratkom fitilju, to jest sklonosti da brzo i često eksplodiraju, vidjet ćemo da im se ne sviđa ni izraz "sklonost". Ta riječ podsjeća ih na riječ "slabost". *Ne radi se ni o obrascu ni o sklonosti, radi se o samoodbrani, o kazni, o osveti*. *Možda sam malo pretjerao, možda je moja reakcija bila preintenzivna, ali to je bila samo reakcija na ono što je ona meni uradila!* – kažu. Odbijaju da vide šta se krije iza narativa o reakciji, i veoma se trude da previde činjenicu da im samoodbrana, kažnjavanje i osveta ipak nekad pričinjavaju zadovoljstvo. Ako nisu psihopate, mogu osjećati krivicu, mogu govoriti da se kaju, mogu se izvinjavati, plakati i obećavati da to više neće ponoviti, ali ni krivica (jer je žena *ponovo* završila u bolnici!), ni ružne scene pred komšijama, ni prijetnje policije, ni strah od zatvorske kazne, ni trauma koju nanose djeci… nisu dovoljno jaki razlozi da prekinu s "eksplozijama". Kad ih pitamo zašto su to uradili (povrijedili ili ubili ženu), ponudit će gomilu racionalizacija, opravdanja i objašnjenja. Nijedno od tih objašnjenja neće biti otvoreno i iskreno priznanje: *Zato što sam htio da joj nanesem bol.*

A kako žene objašnjavaju nasilnikov ponavljajući obrazac zlostavljanja i fizičkog nasilja?

Nije lako prihvatiti činjenicu da ti čovjek s kojim si u intimnoj vezi – i kojeg možda voliš, a i on tvrdi da voli tebe – svjesno i namjerno nanosi bol. Posebno ako ne znaš šta da radiš s tim "uvidom". Zato neke žene okreću glavu i ne žele misliti o tome. Druge ne okreću glavu i jasno vide šta se dešava: *On se osjeća loše, ali tvrdi da si ti kriva za to, i za njega je sasvim opravdano da te vrijeđa, ponižava i udara. I neće se smiriti dok te ne povrijedi!*

Komentar poput ovog: *Neće se smiriti dok te ne povrijedi!*, može zvučati zastrašujuće. *Ne mogu vjerovati da se on hrani na mom bolu kao što se vampir hrani na krvi žrtve koju ugrize... i neće se smiriti dok se ne nahrani!* – kaže zlostavljana žena. Ovakva objašnjenja nasilničkog ponašanja (*hrani se na mom bolu*) mogu izgledati previše pojednostavljena, neprimjerena (ne treba vampire spominjati u stručnoj literaturi!), čak i uvredljiva. Etiketu *sadist* lijepimo na psihopate, ozbiljno mentalno poremećene ljude ili opasne kriminalce, a muškarci s kojima većina ovih žena živi jesu nasilni, ali nisu ni psihopate ni psihijatrijski pacijenti. Razlog ne može biti u tome što im treba "doza ženinog bola". Prema tome, mora da postoji neko drugo i bolje objašnjenje za obrazac njihovog nasilničkog ponašanja.

A, opet, s druge strane, čini se da ima zrno istine u tvrdnji da nekim nasilnim muškarcima treba nasilje i ženina reakcija (bol) – isto kao što narkomanu treba droga. Nasilnik nekad iz čista mira izgovori ili uradi nešto što će povrijediti ženu. Neki žude za uzbuđenjem, pa bez ikakvog razloga prave drame i konflikte. Koriste i najmanji povod da eksplodiraju, a ako žena ne obraća pažnju njihovo nasilničko ponašanje postaje još opasnije. I neće se smiriti sve dok ona ne počne "zračiti" strah, poniženje, fizički bol... kao da im trebaju baš takve njene emocije i tjelesne senzacije.

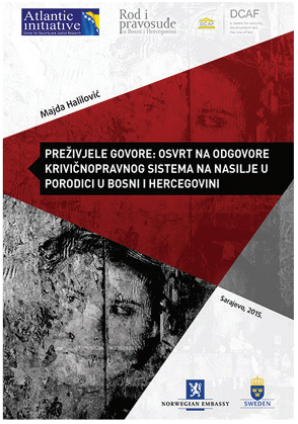

Majda Halilović: Preživjele govore: ***Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini***

Ana kaže kako ju je muž tukao zbog svake sitnice koja mu se ne bi svidjela: "Uvijek bi pronašao neki razlog da me istuče, (naprimjer) ako nož i viljuška nisu postavljeni kako se njemu sviđa... Bilo je strašno."
Amina, koja je trpjela dugotrajno i teško nasilje, uključujući i silovanje, opisala je kako je njen odrasli sin konačno intervenirao:
"Bilo me stid da nekome ispričam (šta se dešava), pa sam trpjela poniženja, batine, psovke, pljuvanje... Pretukao bi me, skinuo svu odjeću s mene i natjerao me da gola stojim na balkonu da me komšije vide."[10]

Ako pitamo nasilne muževe šta oni misle o ovoj našoj "teoriji" (da nekim nasilnim muškarcima treba nasilje kao što narkomanu treba droga), tvrdit će da je ta teorija u njihovom slučaju potpuno netačno! Postoje druga i bolja objašnjenja, kažu. Recimo, bio je pijan. Ili je možda bio ljut jer se osjećao kritikovan ili napadnut, pa je želio da se odbrani. Ili je želio da se osveti jer ga je žena nečim povrijedila. Nekad i neutralni posmatrači ovih porodičnih scena tako misle: istina je da ga je žena isprovocirala; tačno je da mu je prijetila; on je htio da se odbrani; htio je da je kazni... Ali nije on stalno nasilan! Iako je sve češće zlostavlja, zna on biti i dobar prema njoj! I mnoge žene to tvrde. Naročito ako su gladne ljubavi i bliskosti.

Žudnja za ljubavlju i bliskošću može zlostavljanu ženu učiniti "slijepom". Čak i kad vidi da njen partner "ima potrebu" da joj povremeno nanosi bol, ona vidi i njegovu drugu stranu – nije on *stalno* nasilan. On je brižan i drag čovjek. On nju voli! Mnogo puta joj je pomogao u životu, zaštitio je...

Sjećanje na vrijeme "kad je on bio divan prema njoj" duboko se urezalo u svijest mnogih zlostavljanih žena. Želja da njih dvoje opet budu bliski kao što su nekad bili jedan je od razloga zašto žena pravda muževljevo nasilje. Ili pokušava razumjeti zbog čega je zlostavlja: *Samo kad bi on ostavio alkohol... kad bi našao posao... kad ne bi bio izložen tolikim pritiscima na poslu... kad ga njegova mati ne bi okretala protiv mene...* Misli, ako bi znala šta ga čini "razdražljivim", našla bi način da mu pomogne i on bi prestao s nasiljem. Zato želi da vidi čime ga je to izazvala. Ona će onda promijeniti nešto u svom odnosu prema njemu, i on će prestati s tim svojim "toplo-hladno" ponašanjem – čas je dobar i drag, govori joj da je voli, samo par minuta kasnije dere se na nju, vrijeđa je ili je udara.

10 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Druge žene nalaze opravdanje za nasilničko ponašanje svojih muževa jednostavno zato što nemaju izbora. Ako ga ne opravdavaju i odluče da se razvedu od njega – gdje da odu? Zato je pravdanje muža (i nada da će se on promijeniti) u nekim situacijama psihološki mehanizam odbrane. Primjer jedne takve situacije – kad nije lako spakovati stvari i otići – jeste trudnoća.

U velikom broju slučajeva zlostavljanje i fizičko nasilje počinje u toku trudnoće.

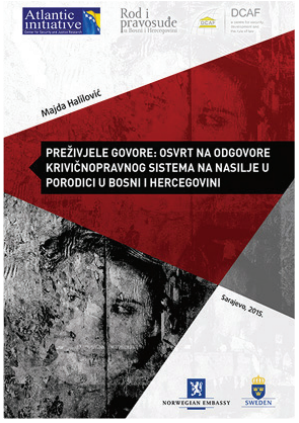

Majda Halilović: Preživjele govore: ***Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini***

Alisa navodi kako je njena trudnoća izgleda bila pokretač nasilja njenog muža: "Naši problemi su počeli mjesec dana nakon što sam rekla da sam trudna." Na kraju je Alisa tako teško pretučena da je pretrpjela povrede glave, zbog kojih je završila na petosatnoj neurohirurškoj operaciji zbog moždanog krvarenja. Bez obzira na to, njenom mužu je dozvoljeno da bez nadzora posjećuje njihovo malo dijete.

Nije neuobičajeno da žene trpe nasilje u porodici tokom trudnoće, a to je zabilježeno i u drugim sličnim istraživanjima. Žene su u toku trudnoće naročito ranjive, a opet ta ranjivost ne sprečava, a u nekim slučajevima čak i pojačava nasilje. Vrlo je teško utvrditi koliko često je nasilje u porodici uzrok spontanog pobačaja ili komplikacija u trudnoći. Međutim, dokazi pokazuju da su žene sklonije postporođajnoj depresiji ako su žrtve nasilja u porodici.[11]

Trudna žena ili žena s malim djetetom odlazi od nasilnika ako ima gdje da ode, ili ako ima nekog ko će joj pomoći da ga napusti.

11 *Ibid.*

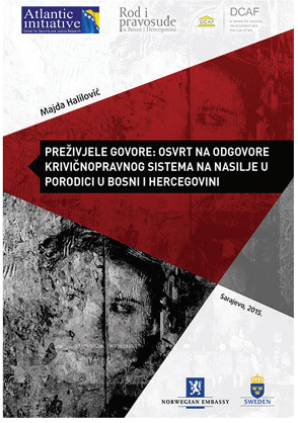

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Većina intervjuiranih žena nije bila pošteđena fizičkog nasilja čak ni tokom trudnoće. **Ema** je ispričala kako je bila hospitalizirana tokom trudnoće: "Bilo je to za Bajram; pretukao me, i iz mene je iscurila neka voda. Otišla sam u bolnicu. Nije javio mojim roditeljima... Svaki dan me šutao u stomak, a onda sam ukrala mobitel od njegove nane i nazvala majku da dođe po mene."[12]

Neke žene imaju gdje da odu, ali iz određenog razloga ne žele da prekinu bračnu zajednicu i zato opravdavaju nasilje koje trpe.

Mnogim žrtvama nasilja u porodici teže je podnijeti raspad bračne veze nego muževljevo zlostavljanje. Za njih je brak svetinja, i one žele da njihov brak "uspije". Tradicionalni brak i porodica podrazumijeva *trajnu* veza između žene i muškarca, i ako se brak iz bilo kojeg razloga prekine smatra se neuspješnim.

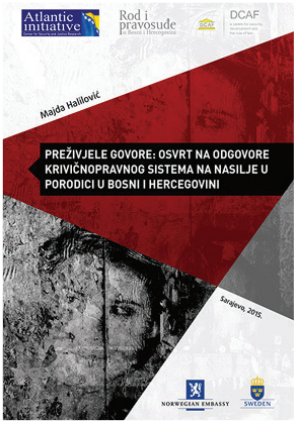

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Nataša je odbijala da vidi istinu pokušavajući da njegovo ponašanje opravda pritiscima kojima je bio izložen. Gledajući unatrag, nakon što je neko vrijeme provela u sigurnoj kući, uviđa da su postojali indikativni znaci nasilja koje je ona odlučila ignorirati, želeći vjerovati da će se stvari popraviti. Čak i sada Nataša se nije u potpunosti oslobodila utjecaja društvenog diskursa kojim se loše ponašanje muškaraca opravdava finansijskim pritiscima ili lošim društvenim utjecajima. Ona želi razumjeti njegovo ponašanje, te se i dalje intenzivno trudi da njen brak uspije iako želi da nasilje prestane. *Faktor u svemu tome je njena snažna vjera u instituciju braka i važnost očuvanja porodice*, a ona ne želi vjerovati da je njen muž u potpunosti odgovoran za dugotrajno i teško nasilje nad njom i njenom djecom.[13]

12 *Ibid.*
13 *Ibid.*

Ima i žena kojima nije stalo do tradicionalne porodice i ne smatraju razvod braka životnim neuspjehom. Ali baziraju svoj ego-identitet na ulozi supruge, pa izgubiti status vjenčane žene tog-i-tog muškarca doživjele bi kao veliki gubitak.

Postoje i drugi razlozi zašto žene ne napuštaju nasilnog muškarca. Jedan od razloga je majčinski instinkt. Neke žene se prema muževima ponašaju kao da su im majke. Privučene "tim simpatičnim dječakom" u muškarcu, brinu o njemu kao što majka brine o djetetu. On nije uvijek nasilan, ima momenata kad je nježan, drag, pažljiv... I njima je žao kad taj "dječak" pati. Vjeruju da u njemu postoji potencijal da izraste u zrelog čovjeka – dobrog muža i oca, i one žele da mu pomognu.

Ali taj "simpatični dječak" (jedan od aspekata u ličnosti nekih nasilnih muškaraca) često se ponaša kao razmaženi kraljev sin. Njegov ego je napuhan i zahtjevan, on konstantno traži pažnju... Ima infantilnu potrebu za uvažavanjem, divljenjem i poštovanjem, ljubomoran je i veoma osjetljiv. Plane na ženu za svaku sitnicu, i ako ona kaže samo jednu "pogrešnu riječ" lako joj se može desiti da se nađe u nevolji. Ima još jedna stvar koja ga čini "nezgodnim". Ako žena ne oprosti njegovo nasilje, ili ne daj Bože odluči da ga napusti, on prijeti da će uraditi nešto strašno. Ubit će se ili će napraviti neko zlo! Onda će se žena osjećati krivom *jer je znala, a nije to spriječila! A mogla je. Samo da mu je dala još jednu šansu*... Zato će ona ostati s njim, ili će mu se ponovo vratiti – iako ju je prošli put do krvi pretukao.

Nema sumnje, okrutnost nekih nasilnih muškaraca je zastrašujuća. Jedino što žena želi – naročito u situacijama kad se on, kao razjarena zvijer, okomi na nju – jest da pobjegne i nikad se više ne vrati.

Ali nije lako pobjeći od nasilnog čovjeka. Kad napadne žrtvu, tijelo i mozak nasilnika su preplavljeni hormonima i neurotransmiterima koji mu daju fizičku snagu, a s fizičkom snagom jača mu i prijatni osjećaj moći. U takvim trenucima ne samo da nije lako pobjeći od njega (jer je on brži i jači od žene) nego može biti i smrtno opasno!

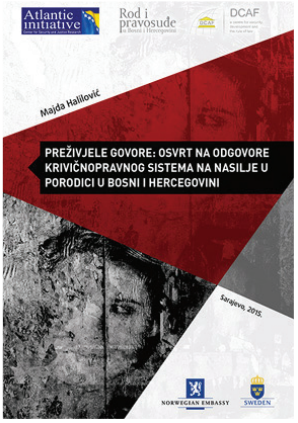

Majda Halilović: Preživjele govore: ***Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini***

Amina objašnjava da se vratila kući kada je njen muž obećao da je neće tući nakon izricanja mjere o zabrani približavanja. Htjela je biti s djecom, koja nisu željela živjeti u sigurnoj kući. Ali ponovo se suočila s nasiljem: "Udario me i pala sam na pod... Ispala mi je proteza, a majica i najlonke su se potpuno poderale. Prolio je pivo iz čaše po meni... Tukao bi me onim debelim pivskim čašama, i još uvijek mi je nelagodno kad ih vidim. Davio me i zgrabio skalpel... Tukao me vjerovatno oko sat vremena. Njegova majka i otac su sjedili vani i nisu ušli da mi pomognu iako su vrata bila otvorena. Rekla sam da ću zvati policiju, a on je rekao: 'Kurvo, ako pozoveš policiju, zaklat ću te.' Nakon nekog vremena uspjela sam zgrabiti tašnu i pobjeći."[14]

I nisu u pitanju samo život žene žrtve nasilja i životi njene djece. Kad se razvodi od nasilnika ili bježi od njega, u opasnosti su i druge žene koje joj pomažu: socijalne radnice, advokatice, sutkinje, sudske službenice...

Femicid u Hrvatskoj

U zagrebačkom Općinskom sudu, tijekom brakorazvodne parnice, Mato Oraškić je ubio svoju suprugu Gordanu Oraškić, njezinu odvjetnicu Hajru Prohić, sutkinju Ljiljanu Hvalec i teško ranio zapisničarku Stanku Cvetković.[15]

Socijalna radnica Z. M. prijavila je Nikolića zbog prijetnji i ugrožavanja sigurnosti koje joj je uputio prije nego što je u julu ove godine krvnički ubio bivšu suprugu Maju (38) i sina Mihaila (4).[16]

Postseparacioni femicid – ubistvo koje je najlakše predvidjeti i spriječiti

Veliki broj žena tvrdi da je brak s nasilnim mužem bio vrlo bolno iskustvo, ali da je pravi pakao u njihovom životu nastao onda kad su ga napustile. Njegovo proganjanje, praćenje i špijuniranje, sačekivanje ispred zgrade u kojoj žena radi da bi je vrijeđao i fizički napadao,

14 *Ibid.*
15 https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/femicid-u-hrvatskoj-nasilnici-se-izvlace-s-novcanim-kaznama-dok-ne-ubiju-zene-se-boje-za-zivot/
16 https://volimpodgoricu.me/novosti/ubio-zenu-i-dijete-4-ubica-marko-nikolic-42-saslusan-u-lancima

pozivanje telefonom u pola noći – molbe, preklinjanja, plač, prijetnje da će prvo ubiti nju pa onda sebe – izazivaju u ženi konstantan i intenzivan strah. Neke žrtve se osjećaju teroriziranim. Nije onda čudno što profesor Johnson ovaj oblik nasilja nad ženom – sistematsko nasilje koje se obično nastavlja i nakon što žena ode iz veze – naziva *terorizmom u intimnoj sferi*.

Kad već spominjemo terorizam, zanimljivo je spomenuti i ovo: poznato je da akcije terorista često završavaju ubistvom (homicid). Zato, čim se pojave naznake da bi se mogao desiti teroristički napad, policajci poduzimaju sve potrebne mjere kako bi se spriječilo ubijanje nedužnih ljudi. Zahvaljujući njihovim blagovremenim intervencijama, spriječen je veliki broj terorističkih akcija širom svijeta. Ali kad je riječ o *terorizmu u intimnoj sferi* – za koji se zna da često završava ubistvom žene (femicid) – policija ni približno nije tako uspješna. Kako to objasniti?

Stopa femicida je u porastu iako je riječ o ubojstvu koje se može predvidjeti i točno se zna linija nasilja koja do njega vodi.[17]
Ljerka Bratonja Martinović

Šta je razlog što su državne institucije – naročito institucije u državama gdje su na vlasti ljudi tradicionalne svijesti – neuporedivo manje efikasne u borbi protiv nasilja nad ženom nego u borbi protiv drugih oblika nasilja i terorizma? Zakonodavstvo? Ako je riječ o zakonodavstvu, šta je to u zakonu što sprečava efikasnost policije u borbi protiv *terorizma u intimnoj sferi*?

Javno reagiranje: O ubistvu Alme Kadić

Ukratko, zakazali smo kao *društvo* koje je *opterećeno sistemskom neefikasnošću* s jedne i *patrijarhalnim mentalitetom* s druge strane. Te dvije anomalije zajedno poput kancera uništavaju naše društveno tkivo, a mi i dalje živimo u nadi da ćemo se održati i preživjeti na neizvjesnim "kemoterapijama" o nužnosti reformi u zakonodavstvu te o važnosti očuvanja "tradicionalnih porodičnih vrijednosti".
Upravo u tim okvirima tradicionalnih porodica i njihovih "tradicionalnih vrijednosti" sve je više slučajeva zlostavljanja i sve je više ubistava i nesagledivih tragedija. Jednoj takvoj upravo svjedočimo: Alma Kadić je živjela pod pritiskom svakodnevnih prijetnji, koje je redovno prijavljivala. *Alma je policiji prijavljivala, a policija je Eldina "opominjala"*. I tako je bilo sve do nedjelje, 4. jula.[18]

17 https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/femicid-u-hrvatskoj-nasilnici-se-izvlace-s-novcanim-kaznama-dok-ne-ubiju-zene-se-boje-za-zivot/
18 https://detektor.ba/2021/07/09/javno-reagovanje-o-ubistvu-alme-kadic/

Uporedimo li dvije kritične situacije – a) kad postoji opasnost da bi terorista mogao ubiti nedužnu osobu, i b) kad postoji opasnost da bi *terorista u intimnoj sferi* mogao ubiti nedužnu ženu – vidjet ćemo dvije različite reakcije policije. Pri i najmanjoj sumnji da bi se mogao desiti teroristički napad policija će odmah poduzeti sve moguće mjere kako bi se napad spriječio bez obzira na to da li su se žrtve predomislile i povukle tužbu protiv teroriste ili ne, bez obzira na to da li je teroristu neko zvanično prijavio nadležnim institucijama ili ne. To nije slučaj kad je riječ o mjerama sprečavanja tog istog teroriste da ne ubije svoju ženu – sadašnju ili bivšu.

Čak i kad policajci i sudije znaju da se radi o opasnom čovjeku koji može ponovo zvjerski napasti partnericu (ili je čak ubiti!), ako se žena iz nekog razloga predomisli i povuče tužbu protiv kućnog teroriste (npr. zato što se boji jer je rekao da će je ubiti ako ga tuži), državnim institucijama su "vezane ruke".

Zašto Sulejmanović nije bio u zatvoru?

"U 2021. i 2022. godini 19 žena je ubijeno u femicidu. Evo, dešava se novo ubistvo. Razgovarao sam s psiholozima danas, ovo je stvar koja je kod žena izazvala *strah da prijavljuju* ovo što im se dešava u porodici... Šta uraditi? Ne budemo li reagovali, pitanje je ko je sljedeći. Molim novinare – pritišćite nas i tražite da se izmijeni zakon, da bude što rigorozniji zakon o femicidu, da te osobe nikada više ne izađu iz zatvora", rekao je ministar za ljudska prava BiH Sevlid Hurtić u Gradačcu.
"Porodično nasilje zadnji put je dokumentovano prije mjesec dana u PS Gradačac kada nije naložena mjera zabrane pristupa porodici jer je *žena, bojeći se za sebe, povukla izjavu na sudu*", rekao je ministar unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona Hajrudin Mehanović.[19]

Zašto su im "vezane ruke"? Pa zato što se državne institucije ne smiju nepozvane miješati u privatne stvari ljudi! Kad žena iz bilo kojeg razloga odbije da svjedoči ili povuče tužbu protiv nasilnog muža, i državne institucije treba da povuku tužbu! Zašto treba da povuku tužbu? Ako žrtva porodičnog nasilja povuče tužbu protiv muža – to je njena privatna stvar. Ko smo mi – tužitelji, sudije, policija... – da joj se petljamo u život i kopamo po njenim razlozima zbog kojih je ona odbila da svjedoči?!

19 https://n1info.ba/vijesti/detalji-zasto-sulejmanovic-nije-bio-u-zatvoru-i-zasto-je-pucao-u-drugu-porodicu/

Teret dokazivanja nasilja stavljen na leđa žrtvi!

Lejla Heremić ističe da je upravo problematično to što je *sav teret dokazivanja nasilja stavljen na leđa žrtvi, te se krivični postupak ne pokreće ako žrtva odbija svjedočiti*: "Sistem nameće žrtvi nasilja da je *ona* ta koja će počinitelja nasilja poslati u zatvor. Država i kaznena politika moraju preuzeti odgovornost za kažnjavanje!"
Mnogi se pretvaraju da nasilje ne primjećuju, smatrajući kako to nije njihov problem, već privatna stvar. "Poražavajuće je to što je u slučajevima femicida okolina bila svjesna nasilja, ali nije reagovala što zbog toleriranja nasilja u porodici, što zbog nepovjerenja u rad institucija, ali nekad i *zbog straha od odmazde* ako se sazna da su baš oni prijavili nasilje", navodi Adnan Kadribašić.[20]

Sad postaje jasno zašto je policija mnogo efikasnija u borbi protiv terorizma nego u borbi protiv partnerskog nasilja: na leđa žrtava teroriste nije stavljen teret dokazivanja nasilja. Na leđa žene žrtve kućnog teroriste – jeste. Jer se ipak smatra da je partnersko nasilje privatna stvar!

Već su napravljeni testovi kojima se procjenjuje stepen opasnosti od budućeg napada na ženu i od femicida (*Danger Assessment*).[21] Nije problem predvidjeti da li će nasilnik pokušati ubiti ženu. Nije problem jer znamo šta su najčešće okolnosti kad nasilje završava ženinom smrću.

Najčešće okolnosti kad nasilje završava ženinom smrću su:

- Žrtva je napustila nasilnika ili se sprema da ga napusti.

  Žena je u najvećoj opasnosti da bude ubijena kada nasilnik sazna da ga planira napustiti, i u toku prve dvije godine nakon što je napustila vezu!

- Nasilnik je i ranije ispoljavao nasilničko ponašanje.
- Nasilnik je gušio žrtvu.

  Pokušaji davljenja (gušenja) žrtve posebno su važan faktor rizika!

- Nasilje se tokom vremena pojačalo u intenzitetu i/ili učestalosti.
- Nasilnik je već prijetio da će je ubiti.
- Nasilnik ima pristup oružju.

  Istraživanja pokazuju da su žene kojima su upućivane prijetnje oružjem *dvadeset puta* više izložene riziku da budu ubijene![22]

- Nasilnik je opsjednut žrtvom – intenzivno misli na nju, proganja je i uhodi.

20 http://www.prometej.ba/clanak/drustvo-i-znanost/femicid-je-drustveni-problem-a-ne-sporadicni-incident-iz-privatne-sfere-4239
21 Jacquelyn C. Campbell, PhD, RN, DANGER ASSESSMENT, https://www.dangerassessment.org/DA.aspx; https://www.innovations.harvard.edu/sites/default/files/Presentation-Campbell.pdf
22 Majda Halilović, Nejra Veljan, Maida Ćehajić-Čampara, *Ponovno čitanje i analiza presuda za nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, Atlantska inicijativa. https://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/Ponovno-citanje-i-analiza-presuda-nasilja-u-porodici-u-Bosni-i-Hercegovini-web.pdf

A s obzirom na to da znamo faktore rizika, onda znamo i kad treba poduzeti mjere da se spriječi femicid. Ali da li ih poduzimamo?

Pitam se svaki dan da li se moglo nešto uraditi.
Još nisam dobio odgovor.[23]
Almedin Kadić, brat ubijene Alme Kadić

Alma Kadić
1987-2021

Koliko institucije BiH štite žene: *Alma Kadić kao dokaz da nije bilo dovoljno*

"Brza reakcija policije: Uhapšen osumnjičeni za ubistvo u Sarajevu" – naslov je koji se pojavio 4. jula ove godine. U istom tekstu navodi se kako se osumnjičeni za ubistvo Eldin Hodžić nakon zločina dao u bijeg, ali je "brzom reakcijom policije uhapšen". Ovako je završena informacija o brutalnom ubistvu kome je prethodilo dugogodišnje nasilje u porodici, proganjanje i zlostavljanje *Alme, koja je nebrojeno puta zvala policiju za pomoć i ukazivala im na ozbiljne prijetnje koje je dobivala od bivšeg supružnika.*[24]

Osim savjeta koje dajemo ženama: *Nemoj mu prijetiti i nemoj odavati da ga planiraš napustiti*; *Pripremi torbu s najnužnijim stvarima i dokumentima*; *Planiraj unaprijed šta ćeš učiniti i gdje ćeš otići*; *Obavijesti osobu od povjerenja šta namjeravaš uraditi*... – rijetko poduzimamo druge mjere koje bi mogle spriječiti da je nasilnik ne ubije.

Tako vidimo da odgovor na pitanje *zašto žena ne napusti nasilnog muškarca* glasi: Ako ga napusti, to ne znači da će biti pošteđena njegovog nasilja. Naprotiv, u mnogim slučajevima nasilje eskalira, a u velikom broju slučajeva žena je ubijena neposredno nakon prekida veze ili kad je već otišla od nasilnika. Prema tome, umjesto da "psihoanaliziramo" žrtvu i njene razloge zašto nije (na vrijeme) napustila nasilnika ili zašto mu se vratila, fokus treba prebaciti na pitanje *zašto nasilnik ne ostavlja zlostavljanu ženu na miru čak ni nakon prekida veze.*

23 https://n1info.ba/vijesti/koliko-institucije-bih-stite-zene-alma-kadic-kao-dokaz-da-nije-bilo-dovoljno/
24 https://detektor.ba/2021/07/09/javno-reagovanje-o-ubistvu-alme-kadic/

Obrazac nasilja i zlostavljanja – kako nastaje, šta ga održava, zbog čega eskalira?

Veliki je broj naučnih studija i knjiga o ovoj temi, ali je činjenica da još uvijek ne znamo dovoljno o sistematskom nasilju nad ženom.

Znamo da je ključna riječ koja pomaže da razumijemo ovaj oblik nasilja – *obrazac*. Znamo i da ponavljajući obrazac zlostavljanja i nasilja ima tendenciju da eskalira, pa u nekim slučajevima završava femicidom. Ali zašto obrazac nasilničkog ponašanja eskalira? Uobičajeni diskurs o moći i kontroli – *nasilnik želi da ima moć i kontrolu nad ženom, i to je razlog što je nasilan* – ne daje nam odgovor na ovo pitanje.

Ne razumijemo sasvim ni psihološku dinamiku koja leži u osnovi poznatog ciklusa nasilja. Tri glavne faze ciklusa su: 1) faza napetosti i preokupiranosti partnerom; 2) akutna faza kad dolazi do erupcije nasilja; 3) faza smirivanja. Jednom kad se formira i učvrsti, obrazac ima tendenciju da se sve češće ponavlja. U mnogim slučajevima vremenski period između ciklusa se smanjuje, pa nasilje postaje sve učestalije, a često i sve intenzivnije.

Nastavimo li istraživati, primijetit ćemo da ovaj ciklus nasilničkog ponašanja veoma podsjeća na ciklus ovisničkog ponašanja. I ovisnici o drogama ili kockanju prolaze kroz identične tri faze: 1) faza napetosti i žudnje za drogom ili kockanjem; 2) akutna faza ovisničkog ponašanja (uzimanje supstance; kockanje); 3) faza privremenog smirivanja. Kao i obrazac nasilničkog ponašanja, i obrazac ovisničkog ponašanja ima tendenciju da eskalira (narkoman uzima sve češće ili sve više droge).

Naravno, to što postoji sličnost između ovisničkog i nasilničkog ponašanja ne znači da možemo tvrditi kako ljudi mogu postati ovisni o zlostavljanju partnera na sličan način na koji postanu ovisni o drogama, kockanju ili pornografiji. Za takvu tvrdnju potrebni su naučni dokazi, a mi te dokaze nemamo. Ipak, zanimljivo je čuti šta o ovoj sličnosti (istovjetnosti?) između obrasca nasilničkog i obrasca ovisničkog ponašanja kažu muškarci koji su nekada bili nasilni, a sada više nisu.[25]

Ima muškaraca koji zaista žele prestati s nasilničkim ponašanjem. Problem je, tvrde, u tome što nije uvijek lako suzdržati se, a uz to i ne razumiješ zašto to uopće radiš. Oni koji su razumjeli... razumjeli zašto su ponavljali zlostavljanje žene... kažu da su u sebi prepoznali *gladnu zvijer* – ovisnika koji je žudio za dramom i konfliktima. "Zvijer" je uživala u režiranju scena nasilja u porodici, vremenom je postajala sve gladnija, pa je žudjela i za scenama u kojima se prolijeva krv! Djelovalo je kao da se radi o nekakvom mentalnom programu – sličnom alkoholizmu ili narkomaniji – koji je trebalo hitno poništiti (izbaciti iz glave!), ali njima je uzelo vremena da nađu način kako da to urade.

25 Neki od tih "bivših nasilnika" danas vrlo uspješno vode programe za promjenu ponašanja muškaraca optuženih za nasilje u porodici (Men's Behaviour Change Program). Više detalja u knjizi *Toxic Love: Breaking the Addictive Patterns of Domestic Abuse*, https://www.amazon.com.au/Toxic-Love-Breaking-Addictive-Patterns-ebook/dp/B08YCYNWLN

Kada je nasilje u porodici skriveno lice ovisnosti?

Dva ugledna američka stručnjaka za probleme ovisnosti, dr. Richard Irons i dr. Jennifer P. Schneider, tvrde da je ponavljajući obrazac zlostavljanja partnera identičan obrascu ovisničkog uzimanja opijata.
Rezultate istraživanja paralele između ovisnosti o opijatima i ovisnosti o nasilničkom ponašanju iznijeli su 1997. godine u članku "When is Domestic Violence a Hidden Face of Addiction?" (Kada je nasilje u porodici skriveno lice ovisnosti?).[26]
Iako objavljen u stručnom časopisu *Journal of Psychoactive Drugs*, tekst nije izazvao nikakvu reakciju kolega – rekla nam je dr. Schneider u privatnom razgovoru. Prema njenim riječima, ove nalaze o paraleli između ovisničkog ponašanja i nasilničkog ponašanja akademski svijet još uvijek ne istražuje.[27]

Stručnjaci za kriminologiju potvrdit će da se izraz *ovisnost* često spominje u stručnoj literaturi u kojoj se raspravlja o serijskim ubicama i serijskim silovateljima žena. Ali ne i kad se govori o nasilju nad samo jednom ženom (nasilje nad partnericom).

Neki se otvoreno opiru ideji da se istražuje ova paralela između ponavljajućeg obrasca nasilničkog i ovisničkog ponašanja čak i kad je iznesena kao hipoteza. Opiru se iz nekoliko razloga. Prije svega, postavlja se pitanje krivične odgovornosti. Ista kriminalna radnja tretira se različito – zavisno od toga kako je dijagnosticiramo: lopovi idu u zatvor, kleptomanima se propisuje terapija. I potpuno su u pravu. Ako obrazac nasilja nad ženom poredimo s obrascem uzimanja droge, lako se može desiti da problem nasilja u porodici počnemo tretirati kao da je riječ o psihološkom ili medicinskom problemu, i time dajemo nasilniku odličan izgovor za počinjeni zločin. Osim toga, ovisnici se obično prikazuju kao žrtve nečeg što je izvan njihove kontrole, a narativ o ovisnosti često se koristi kao opravdanje! *I baš bi to bila sjajna ideja da nasilnike prestanemo zvati nasilnicima i počnemo ih zvati ovisnicima! Uz to bi etiketa "ovisnost" mogla biti i odličan izgovor za recidivizam: On se, jadan, trudio, ali se, eto, nije uspio suzdržati i zato je ponovo prebio ženu* – rugaju se cinici.

Tačno je da ako koristimo psihološke termine i psihijatrijske dijagnoze za kriminalna djela težište prebacujemo sa zločina na bolest. Time možemo, direktno ili indirektno, pomoći nasilniku da izbjegne krivičnu odgovornost za nasilje. Ali ukazivanje na sličnost između ponavljajućeg obrasca nasilničkog i ovisničkog ponašanja – u nastojanju da nađemo odgovor na pitanje zašto ovi obrasci eskaliraju – ni u kom slučaju ne podrazumijeva oslobađanje

26 Richard Irons i Jennifer P. Schneider (1997). When is Domestic Violence a Hidden Face of Addiction? *Journal of Psychoactive Drugs*, Vol 29, 337-344, http://www.jenniferschneider.com/articles/domestic.html
27 Indira H. Novic i Dean Quirke, *Toxic Love: Breaking the Addictive Patterns of Domestic Abuse*, https://www.amazon.com.au/Toxic-Love-Breaking-Addictive-Patterns-ebook/dp/B08YCYNWLN

nasilnika od odgovornosti za nasilje nad ženom! Zašto bismo ga trebali osloboditi od zakonske odgovornosti?! Ogromna većina muškaraca koji sistematski zlostavljaju ženu *nisu* mentalni bolesnici. Prema tome, snose punu zakonsku odgovornost za ono što rade – bili oni "ovisni o nasilju" ili ne. Nema potrebe trošiti vrijeme na rasprave o krivičnoj odgovornosti nekog ko nije mentalni bolesnik. Ali ima potrebe istraživati paralelu između obrasca nasilničkog i ovisničkog ponašanja. Uočavanje te paralele može nam pomoći da bolje razumijemo zašto nasilnik ponavlja nasilje i zašto njegovo nasilničko ponašanje ima tendenciju da eskalira.

Ciklična priroda nasilja nad ženom

Teško je prekinuti obrazac štetnog ili opasnog ponašanja ako ne znamo šta ga pokreće i održava. Da bismo razumjeli psihološku dinamiku i dublje sagledali problem sistematskog zlostavljanja žene, moramo istražiti cikličnu prirodu nasilja nad ženom.

Tipični obrazac zlostavljanja žene je ponavljajući slijed događaja s predvidljivim početkom, kulminacijom i završetkom. Evo uobičajenog scenarija:

Drame strave i užasa obično počinju tako što žena nešto kaže ili ne kaže, uradi ili ne uradi. Njene riječi ili ponašanje nasilnik protumači kao nekorektnost, kritiku, negiranje, ponižavanje, ili nepoštovanje njega ili nečeg njegovog. Ovakva interpretacija ženinih riječi i postupaka izazove u njemu osjećaj povrijeđenosti, degradacije, bijesa, frustracije, straha, bola, razdražljivosti, napetosti... On želi da se oslobodi ovih neprijatnih emocija i nelagodnih tjelesnih senzacija. Kako? Time što će ženi nanijeti povredu. Tek kad joj nanese povredu – kad uspije da *njoj* izazove bol, osjećaj poniženja, straha, frustracije, ljutnje... – tek onda može nastupiti faza olakšanja. (*Ne mogu zaspati dok je ne kaznim!*)

Ako mu žena "izmiče", nasilnik je opsjednut njom (opsesija). Stalno misli na nju, zove je, uhodi je, proganja je... Ne može se smiriti dok je ne "kazni", pa njegovo fizičko nasilje ili psihičko zlostavljanje žene poprima izgled kompulzije. Kompulzivna radnja je prisilna radnja kojom se smanjuje neprijatna napetost izazvana opsesivnim mislima. Kad je opsjednut mislima o ženi i ima kompulzivnu potrebu da je kazni, zabraniti mu prilazak ženi je isto što i zabraniti prilazak vodi i sapunu čovjeku koji mora izvoditi ritual pranja ruku svaki put kad je opsjednut mislima o tome kako su mu ruke prljave (opsesivno-kompulzivni poremećaj).

Tako vidimo da nasilnik prolazi kroz tri psihosomatska stanja: fazu neprijatne emocionalno-fiziološke napetosti; akutnu ili eksplozivnu fazu kada dolazi do "erupcije"; i fazu opuštenosti. Stanje opuštenosti nastupa tek nakon oslobađanja napetosti kroz nasilničko ponašanje koje treba da žrtvi izazove psihičku i/ili fizičku povredu. Nakon nekoliko sati, dana, sedmica ili mjeseci tenzija ponovo raste i ciklus započinje iznova. Neki nasilnici se izvinjavaju i govore da im je žao, ali to ne znači da žele prekinuti s nasiljem. Žaljenje i iskazivanje kajanja

imaju važnu funkciju – zadržati ženu u toksičnoj vezi u kojoj će biti periodično zlostavljana, i zato nakon epizode nasilničkog ponašanja ponavljaju i epizodu izražavanja žaljenja.

Nasilni čovjek koristi nasilje da ublaži vlastiti osjećaj nelagode, pa je razumljivo zbog čega mu zlostavljanje žene služi kao sedativ – isprazni napetost u tijelu, eksplozijama ljutnje i bijesa uspijeva i da potisne neprijatne emocije kao što su poniženje, strah, krivica, i tako se "odbrani" od nelagodnih osjećanja i tjelesnih senzacija. Zato on svoje nasilničko ponašanje naziva samoodbranom (*Ja sam se samo branio! Da ona nije mene, ne bih ni ja nju.*).

Ali nasilje može poslužiti ne samo kao sedativ koji umiri nego i kao droga koja podigne raspoloženje. Mnoge zlostavljane žene potvrdit će da su njihovi nasilni partneri naročito agresivni prema njima u situacijama kad se zbog nečeg osjećaju loše ili kad im je dosadno, pa traže povod za dramu. "Drama" služi da se u tijelu i mozgu nasilnika aktiviraju hormoni i neurotransmiteri kao što su adrenalin, serotonin i endorfini. Ove supstance igraju važnu ulogu u anesteziranju fizičkog bola, ali i u ublažavanju emocionalne povrede. Uz to popravljaju raspoloženje i pojačavaju osjećaj lične moći! Ima još nešto. Nakon verbalnog vrijeđanja ili fizičkog prebijanja žene tijelo nasilnika ulazi u stanje opuštenosti. Emocionalna nelagoda kao da iscuri, neprijatna nervoza i napetost u mišićima se smanjuju, i taj osjećaj relaksiranosti može biti i više nego prijatan. Mi ljudi ponavljamo ono što nam pričinjava zadovoljstvo ili nas dovodi do stanja opuštenosti, pa mnogi nasilnici ponavljaju obrazac "bivanja isprovociranim, nakon čega slijedi kažnjavanje žene", jer tročlani ciklus "tenzija – eksplozija – relaksacija" završi prijatnim osjećajem satisfakcije. Ako ih pitamo zbog čega osjećaju satisfakciju, tvrdit će da su se uspjeli odbraniti od ženine kritike i napada, ili će govoriti o svom pravu da kazne ženu za njeno nekorektno ponašanje – i to je razlog zbog kojeg se osjećaju zadovoljnim. Drugi će negirati da osjećaju bilo kakvo zadovoljstvo, i nema razloga da im ne vjerujemo. Ipak, nakon izvjesnog vremena, kraćeg ili dužeg, i ovi nasilnici – koji tvrde da ne osjećaju nikakvo zadovoljstvo ni u toku ni nakon prebijanja žene – iskoristit će i najmanji povod kao priliku da ponove "ritual". Kako to objasniti?

Jednom kad se obrazac učvrsti, vremenski razmaci između ciklusa imaju tendenciju da se smanjuju. Epizode zlostavljanja postaju sve učestalije, nekad i intenzivnije i po život žene opasnije! Ovisnici o heroinu vrlo dobro razumiju o čemu je riječ: razmaci između ciklusa su kraći, potrebno je sve više droge, a razlog za to je poznat – tolerancija. Ali da li je zaista moguće postati ovisan o zlostavljanju žene?

Činjenica je da nasilničko ponašanje nasilnici rijetko opisuju kao neprijatno iskustvo. Neprijatno je možda ono što je dovelo do eksplozije, ali ljutnja, bijes i nasilje često su povezani s uzbuđenjem koje mnogi nasilnici doživljavaju kao prijatno. *Nakon njegovog nasilja svi se osjećamo gore, ali on se osjeća bolje!*, kažu članovi porodice. Ako uz to ima i "razlog" – ako zlostavljanje uspije prikazati kao opravdanu kaznu ili samoodbranu – napadi bijesa i bijesom popraćeno nasilje mogu biti vrlo poželjno iskustvo, priznao on to ili ne.

Jednom kada se ovaj ciklični obrazac nasilja učvrsti i počne da eskalira nije ga lako zaustaviti. Čak i kad fizičko nasilje prestane, nasilnik nastavlja sa psihičkim. Da li bi to mogao biti dodatni razlog zašto nasilnici teroriziraju ženu i dugo nakon prekida veze?

U literaturi o nasilju u porodici nalazimo interesantan podatak: ne samo fizičko nasilje i psihičko zlostavljanje nego i uhođenje ima tendenciju da eskalira.[28] Naročito ako žena prekine vezu ili kaže da želi razvod braka. I što je duže vremena odsutna to nasilni muškarac postaje sve više preokupiran njom – stalno misli na nju, zove je, vrlo je frustriran ako ona ne odgovara na njegove pozive... Stiče se utisak da mu teško pada kad nije u kontaktu s njom.

Zašto je uhodi?

Policijski izvještaji često opisuju nasilnika kao predatora koji uhodi plijen. Plijen je uplašena žena koja bježi od njega, a kad je nasilnik uhvati – baci se na nju. Zašto? Znamo zašto divlja životinja proganja plijen. Plijen je hrana. Ali kako objasniti da veliki broj nasilnih muškaraca uhodi i proganja ženu?!

Istraživanja pokazuju da su želja za osvetom, želja za obnovom veze i želja za pomirenjem (engl. *triple 'R' – retaliation*, *restoration*, *reconciliation*) glavni motivi koji objašnjavaju uhođenje nakon što žena napusti vezu.[29] Neki nasilnici uhode ženu jer joj se žele osvetiti i povrijediti je zato što ih je napustila (*retaliation*). Drugi je pokušavaju vratiti u vezu, a razlog može biti želja za ponovnim uspostavljanjem moći i kontrole nad njom (*restoration*). Treći je proganjaju jer žele pomirenje (*reconciliation*). Ima i onih koji u jednom trenutku plaču i mole ženu da se vrati, odmah nakon toga joj prijete, vrijeđaju je ili udaraju... – nasiljem je nastoje prisilili na pomirenje (?!) Kako objasniti ovo paradoksalno ponašanje?

Ponašanje mnogih nasilnih muškaraca zaista je paradoksalno, ali i predvidljivo: svojim nasiljem tjeraju ženu od sebe, a onda je na sve moguće načine nastoje vratiti u vezu ili bračnu zajednicu. Kad žena u paničnom strahu bježi od njih, proganjaju je ili je sačekuju kako bi mogli "razgovarati s njom". U toku tih "razgovora" čas je mole da se pomire, čas joj prijete i nasrću na nju. Ako žena kaže da ne želi da se vrati, oni reagiraju nasiljem. Ostane li odlučna u namjeri da se ne vrati u vezu – prijeti joj opasnost da bude ubijena!

Istraživači postavljaju pitanje zašto i kako se formira ovaj ambivalentni stav prema ženi, i odgovor nalaze u teorijama o nezadovoljenim bazičnim potrebama i traumama u djetinjstvu. Teorija afektivnog vezivanja (*attachment theory*) – koja nudi konceptualni okvir za dublje razumijevanje naizgled paradoksalnog "bijem te, a onda tražim da mi se vratiš" – jedna je od tih teorija.

28 *Ibid.*
29 *Ibid.*

Teorija afektivnog vezivanja

Prema ovoj teoriji, naši odnosi s odraslim partnerima u velikoj mjeri zavise od toga u kakvim smo bili odnosima s roditeljima. Najčešće se spominju četiri glavna stila afektivnog vezivanja djeteta za roditelja (ili staratelja):

1) *Sigurni*. Roditelj zadovoljava djetetove egzistencijalne i psihološke potrebe. Dijete uspostavlja bliskost s roditeljem, osjeća se voljeno, sigurno i zaštićeno. Kad odraste, uspostavlja zdrave partnerske odnose u kojima vladaju uzajamno poštovanje i spremnost da se podjednako prima i pruža.

2) *Ambivalentni*. Roditelj je nedosljedan u svom odnosu prema djetetu: nekad pokazuje toplinu, brigu i ljubav, a nekad je hladan, distanciran, zanemaruje dijete... (Često je razlog u tome što je roditelj preokupiran sobom i svojim problemima.) Dijete se plaši da mu potrebe neće biti zadovoljene. Traži utjehu, ljuti se na roditelje kad ga zanemaruju ili ostavljaju, ali se ne osjeća sigurno i opušteno ni kad su prisutni. U strahu da će biti napušteno ili zanemareno, zahtijeva dodatnu pažnju (glad za pažnjom), i razvija specifične obrasce ponašanja koji su se pokazali korisnim: imat će napade bijesa sve dok majka ne pristane da se igra s njim; plakat će sve dok majka ne dođe ili dok mu ne da ono što traži (jer ona na kraju ipak popusti i udovolji mu). Kad odraste, zahtijeva pažnju, traži da partner/partnerica zadovolji njegove/njene potrebe, a kad se osjeti frustriranim uzvikuje ljutito *Mrzim te... tebe nikad nema kad si mi potrebna/potreban!*

Kako i zašto se ambivalentni stav prema majci (*Mrzim te, ali si mi potrebna!*) kasnije prenosi na partnericu? Psiholozi objašnjavaju da su djetetova rana iskustva s majkom izazvala intrapsihički konflikt – jedan aspekt u ličnosti mrzi majku jer ga povređuje svojim zanemarivanjem, a drugi aspekt želi bliskost s njom jer mu je potrebna. Ovaj intrapsihički konflikt s vremenom se kristalizira u formu koja se u analitičkoj psihologiji naziva *kompleks* (negativna majka kompleks; kompleks inferiornosti itd.). Ako tenzija izazvana unutrašnjim sukobom (tenzija nastala zbog ambivalentnog stava prema majci) nije našla rezoluciju, to znači da će dva zaraćena aspekta ličnosti – jedan koji želi bliskost, drugi koji mrzi – nastaviti da ratuju, pa će se ista "drama" koja se odigravala s majkom, u djetinjstvu, odigravati i s partnericom.

3) *Izbjegavajući.* Roditelj ne zadovoljava bazične potrebe za pažnjom, ljubavlju, bliskošću; ne cijeni djetetove kvalitete, potencijale, talente... Pokušaji djeteta da se emocionalno približi roditelju – ne bi li ga roditelj "vidio", "čuo", "zavolio" – završili su neuspješno. Odlučno da izbjegne bol zbog nezadovoljenih razvojnih potreba, i da potisne duboko ukorijenjeni osjećaj da je nevoljeno i odbačeno, dijete razvija strah od vezivanja. Aktivno ili pasivno izbjegava roditelja, negira svoje potrebe i odbija bliskost (*Ako ti ne voliš mene, ne volim ni ja tebe!*).

U strahu od povrede dijete nastoji da izbjegne "dodirivanje rane", i emocionalno se povlači. Kad odraste, ostavlja utisak nezavisne osobe koja ne traži i ne očekuje mnogo od drugih.

Bol se mora preboljeti

Da bi se izliječila ova vrsta traume – uzrokovana nezadovoljenim bazičnim potrebama u djetinjstvu – potrebno je "proći kroz proces tugovanja". Potreba djeteta za pažnjom i ljubavlju roditelja (koji nije mogao ili nije znao da voli dijete) nikad neće biti zadovoljena, ali i ne treba! Kao gnoj iz zagnojene rane, dovoljno je da kroz proces tugovanja emocionalna bol "iscuri", pa da rana može da zaraste. Ostat će sjećanje, ali će bol nestati (*Jeste, bilo je bolno jer sam bio dijete, ali sad je sve uredu... više me ne boli!*).

4) *Dezorganizirani*. Ovaj stil vezivanja karakterističan je za djecu koja se plaše roditelja, a u isto vrijeme osjećaju i potrebu za bliskošću s roditeljem jer on osigurava kakvu-takvu egzistencijalnu sigurnost. Ponašanje roditelja često je nepredvidljivo: nježan je i brižan, a onda iznenada plane i zlostavlja dijete. I dijete može ispoljavati kontradiktorne reakcije – čas se plaši i bježi, čas se približava majci, ali onda pada na pod, plače, ljuti se, ili pokazuje ravnodušnost prema njoj. Odrasla osoba koja je u djetinjstvu razvila ovaj stil vezivanja nema povjerenja u partnera, reagira burno i na beznačajne provokacije, rastrzana je unutrašnjim konfliktom... (*Želim da budem s tobom, ali me i strah da ćeš me povrijediti.*)

Stil vezivanja nekih zlostavljanih žena

Istraživanja pokazuju da mnoge žene koje se nađu u toksičnim vezama imaju stil vezivanja za koji su karakteristični:

- Preokupiranost vezom s partnerom; intenzivna potreba za bliskošću i intimnošću
- Slika o sebi zavisi od toga kako ih partner vidi i koliko ih vrednuje
- Lako se zaljubljuju; idealiziraju partnera i novu vezu
- Tendencija ka razvijanju ovisnosti o partneru; strah od prekida veze i tendencija da se zadrži veza čak i s nasilnim partnerom kako bi se izbjeglo zastrašujuće osjećanje napuštenosti, bespomoćnosti ili samoće
- Investiraju u vezu više od partnera
- Kad misle da ne dobijaju dovoljno pažnje i ljubavi, i kad se osjećaju ugrožene onim što im partner radi, reagiraju napadima bijesa, ljubomore, "prave dramu"...[30]

Može li nam ova teorija pomoći da bolje razumijemo psihološku dinamiku koja se razvija između nasilnika i žrtve njegovog nasilja?

30 Istraživači Kim Bartholomew i Leonard Horowitz svrstali su stilove afektivnog vezivanja za odraslog partnera u četiri kategorije, u zavisnosti od toga kako osoba vidi sebe i druge: *sigurni stil* (pozitivna slika sebe i drugog); *odbacujući stil* (pozitivna slika sebe, negativna slika drugog); *preokupirani stil* (često negativna slika sebe, a pozitivna slika drugog); *bojažljivi stil* (negativna slika i sebe i drugih), https://psycnet.apa.org/record/1991-33075-001

Ako znamo da se stil vezivanja za roditelja kasnije ponavlja u partnerskim vezama, bolje ćemo razumjeti stav i ponašanje nekih nasilnih muškaraca – tvrde zagovornici teorije afektivnog vezivanja. Recimo, dječaci koji su naučili da uz pomoć nasilja, vikanja, prijetnji ili ucjenjivanja mogu dobiti od majke ono što traže radit će to isto i partnerici.

I zaista, neki muškarci se prema ženi ponašaju vrlo slično kao što su se ponašali prema majci – ona im je bila potrebna i nastojali su da je zadrže uz sebe, a s druge strane bili su ljuti na nju jer nije zadovoljavala njihove bazične potrebe. Ili su se osjećali izdanim jer ih je odbacivala, zanemarivala, pokazivala veću ljubav za drugu djecu, napustila ih, nije ih zaštitila od nasilnih očeva i očuha, pa su je zbog toga mrzili. Neki nasilnici opisuju majku kao opasnu i agresivnu, a neki kao sebičnu i egocentričnu ženu – preokupiranu isključivo sobom. Dječak je osjećao intenzivnu i nikad zadovoljenu čežnju za majkom, ali i averziju prema njoj. Taj isti ambivalentni stav – plaši se da će je izgubiti, ali je i ljut na nju i želi da je kazni – može kasnije razviti i prema svojoj ženi.

Naravno, ima nasilnika koje niko nije zlostavljao. I ne samo da ih niko nije zlostavljao nego im je majka bila dobra i draga žena – voljela ih i brinula se o njima. Postali su nasilnici tako što su usvojili očev sistem vjerovanja o tome kako žena treba da se ophodi prema muškarcu. Usvojili su i vjerovanje da imaju pravo kazniti (zlostavljati) ženu ako odstupa od pravila "ispravnog ponašanja". Mnogi su postali nasilni prema ženi jednostavno zato što su kopirali ponašanje nasilnih muškaraca. Zašto su kopirali nasilničko ponašanje? Dopalo im se.

Ipak, često slušamo o tome kako su mnogi nasilni ljudi i sami žrtve nasilja u porodici. Neki tvrde kako ih je otac ili očuh divljački tukao, a majka bi stajala postrani i to posmatrala (ili se pobjedonosno smješkala). Drugi optužuju majku za očevo zlostavljanje. Kažu, da se majka nije žalila na njih i prijavljivala ih ocu, otac ih ne bi tukao! Bespomoćni bijes koji dječak ne može (ne smije!) otvoreno ispoljiti ostavlja dubok trag u dječijoj psihi. Ako se zlostavljanje nastavi, bol, frustracija i ljutnja će se vremenom pojačavati. I kako dječak odrasta to sve više zamjera majci što je bila nasilna prema njemu, ili što je bila saučesnica u nasilju. Ili što nije našla način da napusti nasilnog muža i zaštiti djecu. Javi se i želja za osvetom... nekad i želja da kažnjava žene. Kasnije u životu, ako izraste u nasilnika, može mu se desiti da se u trenucima kad tuče ženu nađe u nekakvom mutnom, polusvjesnom stanju kad više ne zna da li se sveti partnerici ili majci koja ga je zlostavljala u djetinjstvu. Ili kopira ponašanje nasilnika koji je tukao njega.

Identifikacija s agresorom

Stručnjaci koji se bave kriminalističkim profiliranjem nasilnika (naročito serijskih ubica i silovatelja) tvrde da nije rijetkost da nasilnik ponavlja morbidne scene iz vlastitog djetinjstva. Uz pomoć mehanizma odbrane *identifikacija s agresorom* "rekreira" scene koje je, kao dijete, proživio – ali sada je *on* taj koji ima moć! Ovaj njegov novi scenarij nalaže da se žena ugura u ulogu osobe koja zaslužuje da bude "kažnjena" za ono što je ona navodno *njemu* radila.

I zaista, mnogi nasilni muškarci, naročito oni na koje smo zalijepili etiketu "emocionalno nezreli", pokušavaju opravdati zlostavljanje žene sa: *Želio sam da se osvetim za ono što je ona uradila – meni!* Ovaj tip nasilnika može tvrditi da mu nije namjera da dominira nad ženom – ne treba mu moć i kontrola nad njom. Ali, kaže, teško podnosi nepravdu. Ako žena uradi nešto što ga je povrijedilo, to ga razbjesni, i on smatra da ima pravo da je "kazni" (udari). Ovo vjerovanje (*Imam pravo da* je *kaznim!*) vuče porijeklo iz djetinjstva – kad su njega zlostavljali, a on nije mogao da uzvrati (osveti se).

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima

Piagetova teorija dječijeg moralnog prosuđivanja

Za djecu osveta ima magičnu moć iscjeljivanja – služi kao lijek koji liječi emocionalnu ranu! A ako ne djeluje kao lijek može poslužiti kao sedativ koji te barem privremeno umiri. Kako? Recimo, neka osoba te uvrijedila, uzela ti nešto, ponizila te... Bez obzira na to da li je to uradila namjerno, nenamjerno, ili tek samim svojim postojanjem (on je bolji od tebe; ona je ljepša od tebe...), povrijedila te, i ti si sad u bolu. Možeš se osloboditi neprijatnih osjećanja ako se osvetiš. Kako se osvetiš? Tako što ti povrijediš nju, i nazoveš to kaznom.

U ranim stadijima u razvoju individualne i kolektivne svijesti "uzvraćanje udarca" ("oko za oko, zub za zub") smatra se opravdanom kaznom. Tako vidimo da su u svijesti djeteta, i u svijesti ljudi na nižim stadijima u evoluciji kolektivne svijesti, osveta i kazna jedno te isto.

Čuveni psiholog Jean Piaget proučavao je način na koji djeca razmišljaju o ispravnom i neispravnom ponašanju, i došao je do zaključka da postoje dvije faze u razvoju moralnog rasuđivanja: *faza heteronomne moralnosti* (uzrast od pete do sedme-osme godine života) i *faza autonomne moralnosti* (od devete godine nadalje).

Heteronomna moralnost (moralnost nametnuta spolja)
Svrha kažnjavanja je da se krivcu nanese bol
Evo kako o moralno ispravnom ponašanju, krivici i kazni razmišljaju mlađa djeca:

- Ponašati se ispravno znači slijediti pravila koja su uvele druge osobe (*heteronomna moralnost* – nametnuta spolja) – roditelji, učitelji, autoriteti, ili Bog (treba se pridržavati onog što piše u svetim knjigama).
- Pravila ispravnog ponašanja oduvijek su bila ista kakva su i sad; pravila se ne mogu i ne smiju mijenjati.
- Kršenje pravila je strogo kažnjivo, a kazna zavisi od počinjene štete – što je šteta veća to i kazna treba da bude stroža.

Kad određuju kaznu, djeca ovog uzrasta ne uzimaju u obzir motivaciju za počinjeno djelo iako su svjesna razlike između slučajnog i namjerno učinjenog prekršaja. Tvrde da slučajno počinjena velika šteta treba da bude strože kažnjena nego manja šteta izazvana namjerno.
Mlađa djeca imaju vrlo karakterističan stav i o pitanju funkcije kažnjavanja. Smatraju da je svrha kažnjavanja u tome da prestupnik pati. Izazvao je patnju i treba da osjeti istu takvu patnju – kako bi "naučio lekciju"! Zato se ova vrsta pravde naziva *osvetničkom pravdom* ("oko za oko, zub za zub") jer se ne pravi razlika između kazne i osvete.

Autonomna moralnost
Svrha kažnjavanja je da se uspostavi ispravno ponašanje
Nakon devete-desete godine života dolazi do promjene u načinu na koji djeca razmišljaju o etičkim pitanjima, o krivici i kazni. Njihovo rezonovanje postaje sličnije rezonovanju odraslih. Kad razmatraju moralnu odgovornost, analiziraju šta se desilo i procjenjuju štetu ili nanesenu povredu, ali analiziraju i ono što stoji iza počinjenog djela – uzimaju u obzir namjeru, ne samo počinjenu štetu. Smatraju da ako je neko imao dobre namjere, ali su se stvari loše završile, to ne znači da treba da bude kažnjen.
Ova promjena u načinu razmišljanja rezultat je novostečene sposobnosti starije djece da situaciju sagledaju i iz tuđe perspektive (mlađe dijete to ne može). Prevazišla su rani dječiji egocentrizam i sad su u stanju da razumiju šta je uzrokovalo ponašanje druge osobe.
Mijenja se i viđenje funkcije kažnjavanja. Svrha kažnjavanja je da se greška popravi i više ne ponovi, i/ili da se šteta nadoknadi i stvari ponovo dovedu u red. Zato se od vandala zahtijeva da plati ili sam popravi materijalnu štetu koju je napravio. Ili da nadoknadi počinjenu štetu tako što će jedno vrijeme raditi za zajednicu. Drugim riječima, svrha kažnjavanja nije odmazda, nego ima funkciju korekcije štetnog ponašanja. Cilj je da prekršilac uvidi grešku koju je počinio i da je više ne ponavlja.[31]

31 Indira Nović i Asim Haračić, *Na kojem si nivou svijesti? Priručnik za političare i one koje politika zanima*, https://tacno.shop/product/na-kojem-si-nivou-svijesti-prirucnik-za-politicare-i-one-koje-politika-zanima/

Kad razgovaramo s nasilnicima koji sistematski zlostavljaju ženu (u želji da razumijemo šta stoji iza njihovog *Ne zlostavljam je! Samo sam htio da je kaznim... da se osvetim...*), vidjet ćemo da i mnogi od njih – isto kao i mlađa djeca i ljudi na nižim stadijima u razvoju kolektivne svijesti – ne prave razliku između osvete i kazne.

Talion princip

Kažnjavanje po *talion* principu (lat. *lex talionis*, engl. *retaliation*) nalazimo prvo u Hamurabijevom zakoniku u Babilonu, a onda u Starom zavjetu, rimskom i šerijatskom pravu.
Na ovaj isti princip kažnjavanja ("oko za oko, zub za zub") pozivaju se mlađa djeca kad prosuđuju kaznu za počinjeni prekršaj, ali i odrasle osobe koje zagovaraju smrtnu kaznu.
Smrtna kazna (*ubio si čovjeka i zato treba da budeš ubijen!*) ukinuta je u zajednicama kojim rukovode ljudi na višim stadijima u evoluciji svijesti (*moderna, postmoderna*), dok ljudi tradicionalne svijesti smatraju da je smrtna kazna sasvim opravdana. (U Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima se navodi: Smrtna kazna neljudska je i ponižavajuća praksa koja se kosi s ljudskim dostojanstvom. Ne služi odvraćanju od kaznenih djela.[32])

Kao i djeca, i mnogi nasilni muškarci će priznati da se najviše plaše situacija kad se osjećaju povrijeđenim, poniženim ili napadnutim, a ne mogu se "odbraniti". Odbraniti se za njih znači osvetiti se, a osvetiti se isto je što i kazniti krivca – osobu koja je uradila nešto što ih je povrijedilo.

Većina ovih nasilnika koji ponavljaju obrazac fizičkog nasilja nad ženom je na nižim stadijima u evoluciji svijesti – kad se ne pravi razlika između osvete i kazne (osvetnička pravda). I to je jedan od razloga zašto zlostavljanje žene racionaliziraju kao "opravdanu kaznu za ono što je ona *njima* uradila".

32 Kako je smrt kod nas 'zapela' u Ustavu?, https://bljesak.info/vijesti/politika/kako-je-smrt-kod-nas-zapela-u-ustavu/398229

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima

Osvetnička pravda
Smrtna kazna je oblik osvetničke pravde. Većina političara desničara i ultradesničara smatra smrtnu kaznu nečim sasvim normalnim i opravdanim.

Abortus zabraniti, a smrtnu kaznu dozvoliti (?!)
Nakon dolaska na vlast u Poljskoj, PiS je pokrenuo inicijativu da se ponovno uvede smrtna kazna u Evropskoj uniji. Prijedlog Kaczyńskog da se u Evropskoj uniji ponovno uvede smrtna kazna uzbunio je evropsku javnost svojim radikalnim konzervativizmom i dočekan je negodovanjem Vijeća Evrope i organizacija za zaštitu ljudskih prava. Stranka Fidesz mađarskog premijera Viktora Orbana, pod pritiskom desnice, objavila je u srijedu da želi pokrenuti pitanje mogućeg ponovnog uvođenja smrtne kazne, a Evropska unija je podsjetila da je na njezinom cijelom području smrtna kazna zabranjena.[33]

Za stariju djecu svrha kažnjavanja nije odmazda, nego ima funkciju korekcije štetnog ponašanja. Za mlađu djecu, kao i za nasilnika kojeg smo "dijagnosticirali" kao emocionalno nezrelog, svrha kažnjavanja je – nanijeti bol.

Linija (nesvjesnog) rezonovanja nasilnika koji zlostavlja ženu ide ovako: žena te je povrijedila, ponizila te... i ti se loše osjećaš. Boli ćeš se osloboditi ako ti povrijediš nju. Bijes – pokrenut osjećajem da si ponižen ili napadnut – krene iz stomaka prema grudnom košu i glavi, i sliva se niz ruke. Nasilnik želi da uzvrati udarac (fizičko nasilje) bez obzira na to da li ga je žena povrijedila namjerno ili nenamjerno. Vjeruje da se samo tako može smiriti. (Kaže, ne može zaspati dok je ne kazni... ne osveti se.) U svijesti ovih ljudi osvetiti se, odnosno kazniti ženu, najbolji je način da se "odbraniš" (*Nisam je zlostavljao. Ja sam se samo branio!*) Od čega se brane? Od neprijatne tenzije u mišićima i od razdražljivosti uzrokovane osjećajem povrijeđenosti ili poniženosti. Zato im napad na ženu služi kao samoodbrana i zato je nasilje njihova omiljena metoda "rješavanja bračnog problema". Ako žena bježi (u očajničkim pokušajima da izbjegne "kažnjavanje"), ili napusti vezu, oni će je proganjati, uhoditi i zahtijevati da se vrati.

Nasilnik kojeg je žena napustila ne može mirno prekinuti vezu s njom. Zašto ne može? Kad je frustriran, on osjeća neprijatnu napetost u tijelu. Ta napetost je, po njegovom mišljenju, uzrokovana onim što je ona uradila i zbog toga ona snosi punu odgovornost za to kako se

33 *Ibid.*

on osjeća. Recimo, prekinula je vezu s njim i otišla... "a ona nema pravo da mu to uradi jer ona je *njegova* žena! Prema tome, zaslužuje da bude kažnjena!" (*Sama je to tražila!*)

Ženu koja želi da se razvede ili prekine vezu s njim doživljava kao izdajicu (*mi smo potpisali bračni ugovor, ne može ona tek tako otići!*) ili kao nasilnika koji *njega* zlostavlja. Kriva je, i treba da prođe kroz isto ono što ona radi *njemu* ("oko za oko, zub za zub"), jer će tako na svojoj koži osjetiti šta znači biti povrijeđen i ponižen. To će joj pomoći da "nauči lekciju" – da shvati kakvu povredu mu je nanijela! Njeni razlozi zbog kojih ga napušta... ili njeni razlozi zbog kojih želi razvod od njega – nebitni su. *Ona ga je povrijedila, i treba da plati! I tačka.*

I šta je onda odgovor na pitanje *Zašto ovaj tip nasilnika ne može pustiti ženu koju zlostavlja da ode od njega?* Može je pustiti, nije tačno da ne može. Ali ne prije nego što je "kazni"! Tek onda ona može otići iz njegovog života – živa ili mrtva.

Uhođenje koje prethodi ubistvu žene

Želja da joj se osvete i želja da je vrate u vezu mogu objasniti zašto neki nasilnici postaju opsesivno preokupirani partnericom kad vide da ih ona napušta ili planira da ih napusti. Doživljavaju je na sličan način na koji doživljavaju mamu (ona je *moja!*), bijesni su... ne mogu se smiriti dok je ne kazne. Mnogi odmah krenu u akciju zvanu proganjanje i uhođenje.

Kad uhode ženu, neki muškarci se ponašaju kao strastveni lovci koji uživaju u lovu. Vrlo dobro znaju da će je preplašiti kad se iznenada pojave ispred nje i zgrabe je za mišicu. Pričinjava im zadovoljstvo kad je uznemiravaju telefonskim pozivima ili porukama. Potpuno su svjesni da će je obrukati pred kolegama kad dođu u zgradu u kojoj radi i napadnu je. I to je ono što ih uzbuđuje!

"Koktel" od njenog straha, boli i poniženja – taj ženin emocionalni odgovor na njihovo zastrašivanje, vrijeđanje i uhođenje – upravo je ono što žele izazvati. Kad izazovu takvu njenu reakciju, dobro se osjećaju. Postigli su cilj – osvetili su joj se! "Doza" ženine nelagode popravi im raspoloženje, pa neki ponavljaju ovaj "uzbudljivi doživljavaj" kad god im se ukaže prilika.

Stručnjaci za probleme ovisnosti tvrde da mi ljudi možemo postati ovisni o bilo čemu što nam podiže raspoloženje. A ako postanemo ovisni, ovisničko ponašanje ima tendenciju da eskalira. Da li bi to mogao biti razlog zašto ne samo obrazac fizičkog nasilja nego i obrazac zastrašivanja, proganjanja i uhođenja u mnogim slučajevima eskalira u učestalosti i intenzitetu?

Uhođenje nekad eskalira do tačke kada nasilnik ubije ženu. A ubije je obično onda kad mu postane jasno da se ona neće vratiti u vezu. Zašto baš tada? Nasilni muškarci koji misle da nemaju više šta izgubiti mogu biti veoma brutalni – upozoravaju kriminolozi.

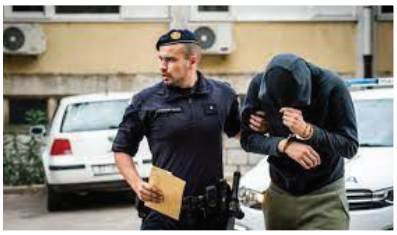

Kriminolozi tvrde da je uhođenje prethodilo u preko 90 posto slučajeva ubojstava. Ovim slučajevima se sve češće bavi i šibenska policija

Uhođenje se manifestira na brojne načine, a najčešće se uhoda pojavljuje na mjestima gdje se žrtva kreće; ili je naziva telefonom, šalje poruke mobitelom ili preko društvenih mreža. Ostavlja poklone, pisma, šalje e-mailove, mota se oko kuće ili radnog mjesta žrtve.

U ozbiljnijim slučajevima uhode prijete žrtvama da će ih ozlijediti ili ubiti, da će kakvu zlu radnju počiniti prema njihovim bližnjima ili imovini, pa čak i prema kućnim ljubimcima.

Progonitelji ponekad postaju toliko opsjednuti svojom žrtvom da svu svoju energiju upotrebljavaju u nalaženju načina kako da im se približe – nabavljaju kamere, fotoaparate, GPS sustav i drugu opremu za nadziranje, gnjave nevine ljude iz njihove okoline i, ukratko, čine sve da izlude osobu koja je imala nesreću da postane predmetom interesa takvih ljudi.

Na šibenskom području, srećom, žrtve su u najvećem broju slučajeva na vrijeme prijavile osobe koje su ih pratile, špijunirale i uhodile, a taj postupak policija preporuča svima, čim se pojavi sumnja da su žrtva takvog kaznenog djela koje je, kako tvrde britanski kriminolozi**,** *prethodilo u preko 90 posto slučajeva ubojstava*.[34]

Stil i motivacija za uhođenje zavisi i od strukture ličnosti i temperamenta nasilnika. Takozvani *kobra* tip nasilnika – koji vrlo dobro zna šta radi i u većini slučajeva unaprijed planira ubistvo žene – počinje da pojačava kontrolu i uhođenje čim osjeti da mu žena izmiče. Eksplozivni *pitbul* tip nasilnika djeluje kao da je izluđen ženinom odlukom da ga napusti... i čini sve da i nju izludi.

Motivacija za uhođenje, a onda i ubijanje žene, zavisi i od vrste poremećaja ličnosti. Neki pate od narcističkog poremećaja ličnosti, drugi od graničnog, treći su psihopate, četvrti su paranoidni, peti su erotomani koji vjeruju da su strastveno zaljubljeni u osobu koju uhode...

34 https://www.sibenik.in/crna-kronika/kriminolozi-tvrde-da-je-uho-enje-kojim-se-sve-cesce-bavi-i-sibenska-policija-prethodilo-u-preko-90-posto-slucajeva-ubojstava/74884.html

Tipologija uhoda

U knjizi *Stalkers and their Victims* (Uhode i njihove žrtve) profesori psihijatrije Paul Mullen, Michele Pathe i Rosemary Purcell sa Monash univerziteta u Melbourneu opisuju pet tipova uhoda: *odbačeni*, *ogorčeni*, *predatori*, *tražitelji intimnosti* i *nekompetentni*. Svaki tip ima svoje specifične razloge zbog kojih uhodi žrtvu.

Odbačeni

U 90 posto slučajeva radi se o muškarcima koji proganjaju ženu. Žrtve ovog tipa uhode su uglavnom bivše supruge ili partnerice koje napuštaju ili su već napustile vezu. Motivacija zbog koje proganjaju i uhode žrtvu je najčešće želja za pomirenjem i/ili želja za osvetom. U većini slučajeva imaju pomiješana osjećanja: pokušavaju da uspostave kontakt i vrate ženu u vezu, ali hoće i da se osvete jer se osjećaju poniženim, izdanim ili odbačenim.

Ne odustaju lako. Naprotiv, od svih tipova uhoda oni su najuporniji. Jednom kad se obrazac praćenja i uhođenja uspostavi i učvrsti, teško ga je zaustaviti. Prate žrtvu, prilaze joj, prijete, telefoniraju, pišu pisma, ostavljaju poruke...

Dva najčešće dijagnosticirana poremećaja ličnosti ovog tipa uhoda su: narcistički poremećaj ličnosti (dominira osjećaj superiornosti i povlaštenosti) i granični poremećaj ličnosti (česta je paranoja i emocionalna ovisnost o partnerici). Mnogi se ne mogu pomiriti s činjenicom da ih je partnerica napustila, pa im uhođenje i povremeni kontakti služe da održavaju iluziju o kontinuitetu veze. Ali ono što ih naročito navodi da nastave uhođenje je bijes zbog uvjerenja da im je učinjena nepravda. Bijes je često pomiješan s osjećajem poniženja, stida, ali i boli zbog prekida veze. Neće se smiriti dok ne isprazne neprijatnu napetost koju, kažu, skoro konstantno osjećaju. Bijes (ne ljutnja, nego bijes!) služi im kao gorivo, i oni nastavljaju proganjati ženu. Žele da se osvete ili je kazne tako što joj izazivaju neprijatna osjećanja – strah, bol, frustraciju i stalni osjećaj strepnje... *jer nikad ne znaš kad će se on pojaviti.*

Bijes ima još jednu važnu funkciju: ovaj tip uhode bijesom pokriva druge neprijatne emocije – strah, tugu, povrijeđenost, stid, poniženje jer ga je žena napustila itd.

Sve dok mu uhođenje i proganjanje partnerice služi kao anestetik kojim ublažava neprijatni osjećaj gubitka ili bolni osjećaj odbačenosti – neće prestati! Izuzev ako se ne pojavi neko jači i moćniji od njega, neko ko zaprijeti da će – ako nastavi maltretirati ženu – platiti visoku cijenu! U većini slučajeva samo zatvorska kazna je cijena koju *nisu* spremni platiti, pišu autori. Ako ih niko ne zaustavi, veliki broj uhođenja ovog tipa nasilnika završi ubistvom žene. Zašto ubistvom? To je *jedini* način da se žena kazni za ono što mu je uradila (ostavila ga).

Ogorčeni

Ovaj tip uhode želi da se osveti. Zapravo, cilj nije osvetiti se, nego svetiti se – maltretirati žrtvu što duže i intenzivnije. Većina i ovih uhoda su muškarci. Ako imaju djecu s bivšom partnericom, koristit će ih kao sredstvo za nastavak maltretiranja bivše žene.

Kad se svete, imaju prijatan osjećaj nadmoći jer je život žrtve u njihovim rukama – on diktira šta će ona osjećati (izaziva joj strah), napadima na nju prisiljavaju je da se brani (ona je preokupirana razmišljanjem o njemu i šta će on uraditi...). Ako se osjećaju povrijeđeni time što je žena ostavila *njih*, a ne oni nju, emocionalno zlostavljanje bivše partnerice može poslužiti kao anestetik koji ublažava narcističku povredu, a koristiti i kao droga koja podiže raspoloženje. *Ja imam pravo da je kaznim zbog onog što je ona uradila meni!* – tvrdi ogorčeni bivši muž. Ogorčen je zato što žena nije održavala njegov osjećaj superiornosti, nije poštovala muške privilegije, ili ga je na neki treći način povrijedila (recimo time što se razvela od njega).

Nekad joj prijeti i smrću, ali rijetko se dešava da je stvarno ubije. To je razumljivo, kažu autori knjige *Uhode i njihove žrtve*, jer je cilj ovog tipa nasilnika kontinuirano izazivati maksimalnu patnju žrtve, uz minimalni rizik. "Ogorčeni" dobro pazi da se ne izlaže opasnosti.

Pozicioniranje u ulogu onog kome je tobože učinjena nepravda pomaže im da se predstave kao "oštećena strana". Sebe obično vide kao žrtvu i neće se smiriti dok se ne kazni krivac *koji ih je nepošteno i neopravdano povrijedio!* Zato će uporno igrati na kartu opravdanosti onog što rade (*Ja imam pravo da*...), jer time pravdaju kontinuirano zlostavljanje i proganjanje žrtve – i dugo nakon što je veza prekinuta. Osjećaj satisfakcije kad povređuju ženu čini ih vrlo otpornim na skoro svaki oblik savjetovališnog ili psihoterapijskog tretmana.

Ovaj tip nasilnika s velikim zadovoljstvom ulaže energiju u tužbe i žalbe. Strastveno proganja i tuži bivšu partnericu, ali pokreće beskrajne sudske procese i protiv organizacija ili grupa ljudi koji su mu "učinili nepravdu". Ako mu se ukaže prilika, udružuje se s drugim "ogorčenim" muškarcima – recimo, očevima (*Mi se borimo za prava očeva!*) kojima je zabranjeno viđanje djece jer su zlostavljali ženu. Aktivan je u borbi protiv raznih institucija za ljudska prava, bori se i protiv organizacija koje štite prava žena (*Mi smo protiv Istanbulske konvencije!*) ili učestvuje u ultradesničarskim pokretima koji nastoje vratiti ženu u poziciju podređene. Šta ga može zaustaviti? Zaustavit će ga sudija kad zaprijeti visokim novčanim kaznama i policija koja prijeti strogim zakonskim mjerama. Ali ne uvijek.

Neki su toliko investirali u "borbu za svoja prava" da nikakvo odustajanje ne dolazi u obzir! Odustanu li, izgubili bi obraz, izdali bi sami sebe, osjećali bi se poraženim i poniženim. Zato će nastaviti kampanju protiv "svih onih koji su mu učinili nepravdu", a naročito protiv bivše žene – "koja *njega* zlostavlja ili otuđuje djecu od njega".

Tražitelji intimnosti

Obično su to usamljeni ljudi koji boluju od neke mentalne bolesti. Tvrde da je žrtva uhođenja njihova velika i istinska ljubav, a često se dešava da vjeruju kako im je ljubav uzvraćena.

Njihove žrtve mogu biti poznanici, ali i stranci. Žrtvu – koja ne traži i ne želi njihovu pažnju – opisuju kao obdarenu izuzetnim kvalitetima kao što su mudrost, ljepota, dobrota... Cilj ovog tipa uhoda je ostvariti romantičnu ili blisku prijateljsku vezu sa žrtvom. Kad im to ne polazi za rukom, dobijaju napade bijesa ili ljubomore, i žele da se "osvete".

Nekompetentni

Ovu grupu uhoda čine mahom socijalno "nekompetentni" ljudi – osobe s nedovoljnim znanjem o međuljudskim odnosima i socijalnim normama. Uglavnom su to osobe koje zaostaju u intelektualnom razvoju. Za razliku od tražitelja intimnosti, ovom tipu uhoda nije stalo do intimne nego do kratke seksualne veze. Često se osjećaju povlaštenima – oni imaju pravo na seksualni odnos sa žrtvom, i ne zanima ih da li se to žrtvi sviđa ili ne sviđa!

Predatori

U ovu grupu spadaju opasni predatori čiji je cilj seksualni napad na žrtvu (silovanje). Uhode je kako bi je bolje upoznali i isplanirali napad. I uhođenje im stvara osjećaj prijatnog uzbuđenja, a uzbuđenje kulminira u toku čina silovanja. Šta ih najviše uzbuđuje? Moć i kontrola nad žrtvom – naročito dok je gledaju kako doživljava intenzivan strah i bespomoćnost.

Neki dodatno uživaju kad guše (dave) žrtvu. Posmatranje žene dok se bespomoćno bori za zrak nekim nasilnicima pričinjava veliko zadovoljstvo. Uživaju u osjećaju moći nad njom, pa mnogi postanu ovisni o tom prijatnom stanju uzbuđenja i žele da ponove "doživljaj". Nije onda iznenađenje što je većina ovih uhoda prethodno osuđivana zbog silovanja ili pokušaja silovanja.

Mnogim nasilnicima uhođenje bivše partnerice pomaže da zadrže kontrolu nad njom i njenim životom. Šta znači "zadržati kontrolu"? Iz perspektive ovih muškaraca imati kontrolu (dominirati nad ženom) znači odlučivati o svim aspektima njenog života – jer muškarac je taj koji određuje šta žena treba da misli, osjeća, radi... i kako treba da se ponaša u kući i u društvu! Ako su uz to i skloni nasilju, dominirati (imati kontrolu) za njih znači imati moć da naredi ženi šta će raditi, i moć da joj zabraniš da radi ono što bi ona htjela da radi – a to što bi ona htjela nije u tvom interesu. I što je najvažnije, dominirati znači imati moć da je kazniš!

Kad žena napusti vezu ili uspije da se razvede (uspije da izmakne njegovoj kontroli), ona radi nešto što on ne odobrava. Njemu to nije nimalo drago jer ona je *njegova* žena i ona ne može raditi nešto što je protivno njegovoj volji!

Ko su ljudi koji smatraju da žena ne može napustiti muškarca "jer je ona *njegova*"? Velika većina nasilnika koji doživljavaju partnericu kao svoje privatno vlasništvo na nižim su stadijima u razvoju svijesti. To ne znači da su manje inteligentni. Razvoj svijesti nije isto što i razvoj inteligencije. Muškarac koji uzvikuje "Ona je *moja* žena! Ja imam s njom dvoje djece" – kako bi opravdao što je napao bivšu suprugu, pritisnuo je uza zid i divljački je ugrizao za obraz – nije manje inteligentan od muškarca koji ne smatra da je žena njegovo vlasništvo.

Napao bivšu ženu, ujeo je za lice, a onda je zaštitio prolaznik

Bosnu i Hercegovinu ali i cijeli region potresli su brutalni femicidi i drugi oblici nasilja nad ženama. Na društvenim mrežama povele su se mnoge diskusije, a sve se češće objavljuju i konkretni slučajevi zlostavljanja žena.
Jedan od videa koji je izazvao pažnju dolazi iz Srbije. U Mitrovici je bivši partner napao ženu. Na videu se vidi da je nasilnik ugrizao ženu za lice. U pomoć joj je pritekao hrabri prolaznik koji je nasilnika otjerao. "To mi je žena, sa njom imam dvoje djece" – kazao je nasilnik udaljavajući se nakon intervencije hrabrog čovjeka.
"Nisam razmišljao ni sekunde", ovako započinje priču mladi heroj iz Sremske Mitrovice Vladimir Kondić (25), koji je odbranio ženu od nasilnika kad je izlazila iz bolnice. Sestra i brat, Vladimir i Valentina, našli su se u pravo vrijeme na pravom mjestu i spriječili tragičniji scenarij nasilja. "Nisam ja bio taj koji je obratio pažnju, već je moja sestra to primijetila. Odmah je mene alarmirala, viknula me, i ja sam digao glavu. On je ženu rukama satjerao uza zid, zagrlio je nekako čudno, i glava mu je bila na njenom licu. Kada sam to vidio, pritrčao sam i otjerao ga. Sestra je bila s njom, a ja sam bio okrenut leđima da je zaštitim. Bila je pod velikim stresom. Kad sam se okrenuo, bile su joj pune oči suza, a kasnije sam tek vidio obraz i otiske zuba. Da nije moja sestra reagovala, da nije vidjela... neću ni da razmišljam koji bi ishod toga svega bio..." – kaže Vladimir, koji je inače dvostruki prvak Srbije u hrvanju. Dodaje da im je žena kasnije ispričala da joj je to bivši muž i da imaju dvoje djece, ali i da on trenutno ima zabranu prilaska.[35]

Na nižim stadijima u evoluciji svijesti koncept "ravnopravnost između muškarca i žene" još nije usvojen. U svijetu ovih ljudi važi zakon *il' si ti gazda, il' je ona gazda!*, a pošto su oni muškarci prirodno je da imaju kontrolu nad ženom (a ne obratno).

35 https://n1info.ba/regija/napao-bivsu-zenu-ujeo-je-za-lice-a-onda-je-zastitio-prolaznik-video/
https://n1info.ba/regija/momak-koji-je-spasio-zenu-od-nasilnika-sekunde-jedne-nisam-razmisljao-o-sebi/

Time što je napustila partnera (bez njegovog dopuštenja!) ili se uspjela razvesti od njega (uprkos njegovom protivljenju!) žena pokazuje da nije više njemu podređena. Nasilnik se osjeća kao gubitnik, i svim silama će nastojati da je vrati u vezu. Proganjat će je, uhodit će je, ubjeđivat će je i insistirati da se "pomire", a ako ona odbije on će je "kazniti". Kaznit će je batinama, kaznit će je i tako što će je silovati.

Istraživanja pokazuju da se i silovanje (ne samo femicid) najčešće dešava neposredno nakon prekida veze, ili kada nasilnik sazna da se žena sprema da ga napusti. Muškarci koji u ovakvim situacijama siluju ženu koriste silovanje kao demonstraciju moći nad njom, ali i kao odmazdu – žele da je povrijede i ponize jer ih napušta.

I, naravno, kaznit će je tako što će je ubiti.

***Femicid* – ubistvo žene iz mržnje, prezira, zadovoljstva, ili osjećaja vlasništva nad njom**

Definicija femicida koja najbolje odgovara u ovom kontekstu je ona koju su Diana Russell i Jane Caputi 1990. godine dale u članku "Femicid: *Govoreći neizrecivo*". Autorice navode da je femicid "ubijanje žena od strane muškaraca iz mržnje, prezira, zadovoljstva, ili osjećaja vlasništva nad ženama".[36]

Tamara Zablocki

Kad uhođenje, proganjanje, ubjeđivanje ili zastrašivanje ne urodi plodom i žena i dalje odbija da mu se vrati, ovaj tip nasilnika vjeruje da mu ne preostaje ništa drugo nego da je ubije. U protivnom, osjećao bi se vrlo loše.

Počinilac smatra da raspolaže životom žene, a time i pravom da je ubije!

Žene koje ubiju njihovi partneri ili bivši partneri žrtve su femicida – rodno zasnovanog ubistva motivisanog osjećajem nadmoći nad ženom. Počinilac smatra da raspolaže životom žene, a time i pravom da je ubije.[37]

Tamara Zablocki

Time što je ubije, dokazuje da je život žene u njegovim rukama. Čak i kad ubije i sebe, on cijelom svijetu ostavlja poruku: *Ja sam taj koji odlučuje o njenom i mom životu – a ne ona! Moja je prva, i moja je posljednja!*

36 Femicid je društveni problem, a ne sporadični incident iz privatne sfere, *Prometej*. http://www.prometej.ba/clanak/drustvo-i-znanost/femicid-je-drustveni-problem-a-ne-sporadicni-incident-iz-privatne-sfere-4239

37 *Ibid.*

3. PATRIJARHAT I VOLJA ZA MOĆ

Razvoj ženskog i muškog identiteta u velikoj mjeri je određen genetskim programima, ali, naravno, zavisi i od utjecaja sredine u kojoj dijete živi. To se odnosi i na djevojčice i na dječake. Ipak, djevojčicama je lakše razviti njihov feminini identitet nego dječacima maskulini – tvrde psihoanalitičari. Dječak mora proći kroz fazu separacije svog (muškog) tijela od majčinog (ženskog) tijela, pa je na ranim stadijima u razvoju maskulinog identiteta važno *ne izgledati kao žena*!

Dijadni odnos majka – dijete

Teorije objektnih odnosa proučavaju razvoj svijesti o sebi i drugima, i pridaju veliki značaj *dijadnom odnosu majka – dijete*. Pojavile su se sredinom dvadesetog vijeka kao rezultat istraživanja različitih autora (R. Spitz; M. Mahler; M. Klein; D. Winnicot; J. Bowlby). Tako Margaret Mahler opisuje tri najranije faze razvoja svijesti o "ja" (subjektu) i majci (objektu):

1) Autizam (0–2 mjeseca). U prva dva mjeseca života beba se "kupa" u onom što je Sigmund Freud nazvao okeanskim osjećanjem ili stanjem bezgraničnosti – ne postoji granica koja ga razdvaja od majke; dijete ne vidi sebe kao odvojeno biće.

2) Simbioza (2–6 mjeseci). U ovoj fazi dijete počinje nazirati da je majka odvojena od njega, ali doživljava neke dijelove majčinog tijela (dojka, ruka, lice) kao da nisu potpuno odvojeni od njegovog tijela (simbioza s majkom). U ovom razdoblju vrlo je značajna uloga majke. Kroz pozitivno iskustvo s njom dijete gradi ono što teoretičari objektnih odnosa nazivaju bazičnim povjerenjem – *majka zadovoljava moje potrebe!* Kad se učvrsti povjerenje u majku, razvoj svijesti prelazi na narednu stepenicu:

3) Separacija – individuacija (6–36 mjeseci). Dijete doživljava majku kao osobu potpuno odvojenu od sebe. To iskustvo odvojenosti izaziva *anaklitički strah* (separaciona anksioznost – *šta ako majka ode i ne vrati se?!*). Pojavljuje se i "strah od stranaca" – dijete reaguje plačem na pojavu nepoznatog lica (*to nije moja majka!*). Ako su ovi razvojni strahovi prevaziđeni, ovisnost o majci se postepeno smanjuje i počinje proces individuacije (razvoj ego-identiteta).

Razvoj ego-identiteta (*ko sam ja?*) prolazi kroz predvidljive razvojne faze. Prvi ego-identitet vezuje se za tijelo. Novorođenče živi u svijetu u kojem nema granice između njega i majke. Treba mu neko vrijeme da razgraniči majčino tijelo od svoga i da zaključi: *Ja sam ovo tijelo, a majka je ono tijelo.*

Slikovito govoreći, izgraditi identitet znači nacrtati kružnicu oko nekog jezgra koje se naziva sebstvo ili jastvo. Označimo kao "ja" ono što je u toj kružnici, a sve što je izvan kružnice kao "ne-ja".

Isto je i sa konceptom "mi" i "oni-koji-nisu-mi" ("oni"). Te kružnice s vremenom postaju sve veće – jer svaki naredni nivo u razvoju svijesti uključuje prethodni, ali ga i prevazilazi (transcendira). Kad malo dijete kaže "mi", obično misli na najužu porodicu. Kako raste, "mi" postaje sve šire – dijete uključuje ne samo porodicu nego i djecu iz ulice... ljude iz naselja u kojem živi... onda grad ("mi Sarajlije"), etničku grupu ("mi Srbi"), naciju ("mi Srbijanci"), kontinent ("mi Evropljani")... Sličan proces razvoja slike o "sebi" i o "nama" – ko sam *ja* i ko smo *mi* – vidimo i u evoluciji kolektivne svijesti.

Evolucija kolektivne svijesti odvija se kroz procese *diferencijacija* i *integracija* – diferencirane prvobitne porodice se ujedinjuju i formiraju pleme; diferencirana plemena se ujedinjuju i formiraju etničku zajednicu; diferencirane etničke zajednice se ujedinjuju i formiraju naciju... Svaki naredni stadij u evoluciji kolektivne svijesti uključuje prethodni (nacionalni identitet *Bosanac* uključuje etničke identitete *Bošnjak*, *Srbin*, *Hrvat*...), ali ga i transcendira (*Bosanac* je više nego mehanički zbir Bošnjaka, Hrvata, Srba i "Ostalih" – isto kao što je i *voda* više nego mehanički skup molekula vodika i kisika). Kako određujemo ko smo "mi" zavisi od toga gdje povlačimo granicu između "nas" i "njih" (*mi Bošnjaci,* a *oni Srbi;* ili *mi Bosanci,* a *oni Srbijanci...*). Gdje povlačimo tu granicu zavisi od toga gdje smo pozicionirani na spirali razvoja svijesti o sebi, o drugima i o svijetu u kojem živimo. Tako postaje jasno da i kolektivna svijest prolazi kroz predvidljive razvojne stadije.

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima

Tri prozora u svijet: *tradicionalizam, moderna, postmoderna*

U većini savremenih društava susrećemo *tradicionalni*, *moderni* i *progresivni* (*postmoderni*) pogled na svijet.
Tradicionalni pogled na svijet: tradicionalna porodica; monoteistička religija; teritorija (naša zemlja); dužnost; čast; zakon i red; "Božja volja"; žrtvovanje za dobrobit kolektiva.
*Moderni pogled na svijet***:** obrazovanje; nauka; ekonomski progres; individualne slobode uz poštovanje zakona; lični uspjeh i napredak; socijalni status.
*Postmoderni pogled na svijet***:** socijalna pravda i ravnopravnost; multikulturalizam i inkluzivnost; briga za planetu.
Propast Rimskog Carstva obilježava kraj vladavine kolektivne crvene svijesti i početak vladavine tradicionalne plave svijesti. Kad impulsivna i egocentrična crvena *ja* svijest pređe u plavu *mi* svijest, postaju važne vrijednosti kao što su dobrobit zajednice (*naš* narod), poštovanje zakona i pravila ispravnog ponašanja u porodici i društvu, i očuvanje vjere. (Monoteistička religija ima važnu ulogu u održavanju reda i poretka u društvenoj zajednici, a koristi se i kao vezivno tkivo – odvojene teritorije uvezuju se uz pomoć religije.)
Iz *tradicionalizma* ulazimo u *modernu*. (Naravno, kolektivna tradicionalna svijest ostaje i dalje prisutna čak i u mnogim modernim društvenim zajednicama.)
Modernisti (narandžasta svijest) vrednuju nauku, ekonomski prosperitet, individualne slobode; zalažu se za građanska prava i ravnopravnost žena; insistiraju na sekularnoj državi i odvajanju vjerskih škola od državnih; diskutuju o imigracionoj politici... Tradicionalisti u evropskim državama im se suprotstavljaju... insistiraju na održavanju tradicionalnog poretka i na judeo-kršćanskim vrijednostima. Ipak, nakon Drugog svjetskog rata, modernisti i tradicionalisti u Zapadnoj Evropi i SAD-u počinju da se tolerišu – uspostavlja se neka vrsta primirja između ove dvije kulture i dva bloka u političkoj areni: konzervativnog (*tradicionalno*) i liberalnog (*moderna*).
Krajem 1960-ih na društvenu scenu stupa treći talas – *postmoderna* (progresivni). Postmodernisti (zelena svijest) ističu vrijednosti kao što su inkluzivnost, egalitarizam, pluralizam, briga za planetu, senzitivnost za potrebe manjina, slabih i nezaštićenih... Iako progresivni postmodernisti usvajaju mnoge vrijednosti *moderne*, ima i stvari koje ne odobravaju i protiv kojih se aktivno bore. (Neke od tih stvari su konzumerizam, sebičnost, težnja za profitom po svaku cijenu...)
Ljudi koji su na različitim nivoima u razvoju svijesti imaju različite referentne okvire kroz koje tumače realnost, pa zato na ista društvena i politička zbivanja u zemlji gledaju iz sasvim različitih uglova. Svaki od tih referentnih okvira (prozora u svijet) ima specifičan sistem vrijednosti koji je baziran na razvojnim potrebama. (Vrijedno je ono što zadovoljava potrebe.)
Potrebe ljudi na nižim razvojnim stadijima nisu iste kao potrebe onih na višim, pa im se samim tim razlikuju vrijednosni sistemi i političke ideologije.

Kao i u ranim stadijima individualnog razvoja dječaka (kad je važno ne izgledati "kao žena"; individuacija kroz separaciju od majčinog "ženskog" tijela), i na nižim stadijima u evoluciji kolektivne svijesti muškost se velikim dijelom određuje kroz negaciju onog što je žensko.

Konstrukcija rodnih i nacionalnih identiteta muškaraca na poluperiferiji u Bosni i Hercegovini

Autorica: **Mirna Dabić Davidović**
Hegemonistički maskulinitet

Već je napomenuto da postoji više vrsta maskuliniteta, tj. načina kako neko može biti muškarac i izražavati svoju mušku ulogu, a među njima je najčešći hegemonistički maskulinitet. Pojam muškosti je izgrađen kao kontrast prema ženskosti; *biti muškarac znači ne biti žena!* Ne očekuje se da "pravi" muškarac izražava emocije ranjivosti i brižnosti, niti da izražava intimna osjećanja. Treba da bude dobar hranitelj porodice, očekuje se da se jasno distancira od bilo čega što naslućuje femininost i sl.
Hegemonistički maskulinitet kao pojam potiče od rada Boba Connella, i odnosi se na formu maskuliniteta koja je najviše vrednovana *u tradicionalnom društvu*.
Hegemonistički maskulinitet, kao ideološko patrijarhalni konstrukt, određuje standarde na osnovu kojih se definiše šta znači biti "muškarac": muškarci treba da budu fizički jaki, heteroseksualne orijentacije, da su seksualno uspješni, finansijski brinu o porodicu, čvrsti, neranjivi, ne pokazuju emocije itd.

Podređeni/subordinirani maskuliniteti
Svi oni maskuliniteti koji ne mogu da zadovolje patrijarhalne standarde muškosti – slabići, *gay* muškarci, pripadnici etničkih/nacionalnih manjina ili drugih marginalizovanih grupa i opresiranih maskuliniteta po nekom drugom osnovu – tretiraju se kao podređeni/subordinirani maskuliniteti.

Heteroseksualnost, mizoginija i homofobija
U tradicionalnom smislu, *muškost je tijesno povezana s praksama dominacije* – muške uloge se više socijalno vrednuju od ženskih uloga. Ne samo dominacije nad ženama nego i nad drugim muškarcima. Hegemonistički maskulinitet karakterišu muška dominacija i ugnjetavanje žena i subordiniranih maskuliniteta (homoseksualni); najkraće rečeno, karakterišu ga – heteroseksualnost, mizoginija i homofobija.
Muškarci *treba da konstantno dokazuju svoju muškost.* Njihov status kao muškaraca nije siguran, nego je u stalnoj potrebi za vrednovanjem. Muškarci nisu uvijek u mogućnosti da ostvare normativni model muškosti, pa je jedan od načina kako se nose s tim – demonstracija sile i opresija nad ženama ili subordiniranim maskulinitetima.[38]

38 Mirna Dabić Davidović, *Konstrukcija rodnih i nacionalnih identiteta muškaraca na poluperiferiji: istraživanje mladih muškaraca u BiH* – magistarski rad | – Academia.edu

Na nižim razvojnim stadijima *jednakost* i *ravnopravnost* su sinonimi, pa ne postoji istinsko razumijevanje koncepta "ravnopravnost muškaraca i žena". *Ravnopravnost* zvuči kao *jednakost*, a u svijetu ljudi tradicionalnih (patrijarhalnih) svjetonazora muškost (ono što tradicionalna svijest percipira kao muško) treba striktno diferencirati od ženskosti! Izražena je i tendencija da se muško pozicionira *iznad* ženskog. Na narednim stadijima u razvoju svijesti (*moderna* i *postmoderna*) procesi separacija i individuacija – separacija od ženskog i formacija muškog – završeni su. Muški identitet je učvršćen... to što muškarac opere suđe ili nosi naušnicu u uhu ne oduzima ništa od njegove muškosti. Potreba da se muškarac pozicionira iznad žene postepeno se smanjuje... a onda i potpuno prevazilazi. Pošto je prevaziđena – a prevaziđena je jer žensko više ničim ne ugrožava muško – muškarac može doživjeti ženu kao sebi ravnopravnu.

U svijetu ljudi tradicionalne svijesti stvari izgledaju drugačije. Uloge muškarca i žene u porodici i društvu striktno su odvojene – zna se ko pere suđe i nosi naušnice! Muškarac koji liči na ženu, radi ženske poslove, ili javno ispoljava "ženske emocije" kao što su tuga, strah i "kukavičluk"... – degradira sebe kao muškarca. Pravi muškarac neće to sebi dozvoliti! A ako mu se kojim slučajem omakne pa zaplače ili pokaže da se plaši, on će brzo sakriti takva "ženska osjećanja". Najbolje to vidimo u scenama nasilja u porodici: Istukao je ženu po ko zna koji put… ona je krvavog lica pobjegla kod sestre… on sad stoji ispred kuće njene sestre, doziva je, moli je da mu se vrati, očajan je, plače… Kad ona napokon izađe iz kuće, on viče na nju i prijeti joj. Otkud ta nagla promjena?

I vanjski i unutrašnji svijet nasilnog muškarca može biti u isto vrijeme i brutalan i dječije sentimentalan. U jednom trenutku osjeća intenzivan strah jer gubi ženu... govori joj koliko je voli, preklinje je da se vrati... odmah nakon toga urla i vrijeđa je. Posmatrači ovih porodičnih drama nađu se iznenađeni brzinom kojom scena njegovog moljakanja i plakanja prelazi u scenu divljačkog napada. Čas se ponaša kao mali dječak koji se plaši da će izgubiti majku – obećava da je više nikad neće udariti, govori joj koliko mu je stalo do nje i da će se ubiti ako ostane bez nje – odmah nakon toga dobije napad bijesa, nasrće na nju, psuje...

Bijesom protiv neprijatnih osjećanja

Ima mnogo nasilnih muškaraca koji pravdaju nasilje nad ženom narativom da ih je žena povrijedila ili ponizila. Ali, interesantno, povrijeđenost ili poniženost – ne pokazuju. I ne samo da ne pokazuju nego i ne doživljavaju takva emocionalna stanja.
Nasilnik tvrdi da je *on* žrtva zlostavljanja, a ne žena koju zlostavlja, ali to ne znači da se stvarno osjeća žrtvom. Umjesto povrijeđenosti, poniženja, straha ili tuge osjeća bijes. Zašto bijes? Napadima ljutnje maskira druga neprijatna ili njemu neprihvatljiva osjećanja. To je razumljivo, jer bijes može poslužiti kao izvrstan anestetik – tijelo luči niz neurotransmitera i hormona koji ublažavaju fizičku i emocionalnu bol. Tako bijes anestezira njegova neprijatna osjećanja, naročito u situacijama kad žena radi nešto što mu vrijeđa ponos ili ne radi ono što njegov ponos zahtijeva od nje da radi.

Ovaj tip nasilnika bjesni kad taktika moljakanja ne urodi plodom (žena neće da mu se vrati). Eksplozije bijesa služe mu da je zastraši, pa da se ona "predomisli"... ali i da se odbrani od doživljaja sebe kao slabića koji cmizdri jer ga žena ostavlja. Istraživači objašnjavaju da je hegemonistički maskulinitet izgrađen kao kontrast prema ženskosti – biti muškarac znači ne biti žena – i on mora sakriti svoje "karakterne slabosti" kao što su čežnja za njom, strah od života bez nje, tuga što je gubi... Tuga i strah karakterne su slabosti zato što su to ženske karakteristike, prema tome ne dolikuju muškarcu! On je to davno naučio. U djetinjstvu je bio ismijavan kad se plašio, tugovao ili plakao, prezirali su ga kad se ponašao "kao curica"... i on zna kako potisnuti sve što liči na žensko u muškarcu. Zna da je najbrži način da izbjegne ta "ženska" (i za njega vrlo ponižavajuća) emocionalna stanja "zamijeniti" ih bijesom. Bijes je koristan i zato što mu pojačava osjećaj lične moći. Ultradesničari to vrlo dobro razumiju.

Bivši neonacisti objašnjavaju šta pokreće "alt-desnicu"

VICE: Šta vas je privuklo da se pridružite neo-nacističkom pokretu?
Toni Makalir: Pokret nudi moć, slavu, prihvatanje i odobrenje.[39]

Patrijarhalni muškarac

Ima jedna zanimljiva stvar oko ultradesničara. Istraživanja pokazuju da je pripadnicima svih ultradesničarskih pokreta jedno zajedničko – vjeruju da je ženama mjesto u kući!

39 Bivši neonacisti objašnjavaju šta pokreće "alt-desnicu", https://www.vice.com/sr/article/aeax7p/bivsi-neonacisti-objasnjavaju-sta-pokrece-alt-desnicu

Rodne ideologije: ***Kako ekstremisti iskorištavaju borbe za ženska prava***

Autorice: Nejra Veljan i Maida Ćehajić-Čampara

Dominantni desničarski diskurs je da su muškarci ugroženi nastojanjima da se uspostavi rodna ravnopravnost.
Protesti u Hrvatskoj nakon ratificiranja Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), uz povlačenje Turske kao potpisnice i nastojanja Bugarske, Poljske i Mađarske da se distanciraju od Konvencije, dodatno ukazuju na snažnu vezu između uspona krajnje desničarskog populizma, ekstremizma i antifeminizma.
Analiza ideologije i aktivnosti ekstremističkih organizacija pokazuje da su njihovi stavovi fokusirani na stopu nataliteta, opravdavanje i poticanje na nasilje nad ženama, zadržavanje žena u kući kako bi se brinule o porodici.
Transnacionalnu integraciju krajnje desnih organizacija koje se bore "za život" (za zabranu abortusa) predvodi Svjetski kongres porodica (WCF), jedna od najutjecajnijih organizacija u svijetu kada se radi o promoviranju ograničenja prava žena.
Ove grupe sve više šire svoj utjecaj jer imaju pristup značajnim finansijskim sredstvima koja se koriste u zagovaračkim procesima čiji je cilj ograničavanje ženskih prava.[40]

Bez obzira na to o kakvim ekstremističkim desničarskim grupama se radi – neonacistima koji biju bitku protiv Jevreja, ili bijelim suprematistima koji se bore protiv crnaca, muslimana, homoseksualaca, migranata... – svi dijele isto uvjerenje: muškarac mora zadržati nadmoć!

Postoji još jedna karakteristika – zajednička svim ultradesničarima: nikako ne vole feministkinje! Isticanje "ženskih prava" doživljavaju kao ugrožavanje bogomdanih "muških prava", a samim tim i ugrožavanje privilegija koje uz to idu. Ženi je mjesto u kući, i žena treba da poštuje muški autoritet. U protivnom, muškarac ima pravo da je kazni. Oni inteligentniji, naravno, ne govore o tome otvoreno. Ali vrlo dobro znaju da ukoliko bi žene dobile ista prava kao i muškarci, muškarci bi izgubili privilegije. To ih jako brine, jer s gubitkom privilegija izgubili bi i prijatan osjećaj nadmoći. Zato se žestoko bore za jačanje muškog autoriteta u porodici. Mnogi insistiraju i na uvođenju zakona kojim se (ponovo!) zabranjuje abortus, a ima i onih koji cijene "predbračnu čistoću" (*Nema seksa prije braka!*).

40 Nejra Veljan i Maida Ćehajić-Čampara, *Rodne ideologije: Kako ekstremisti iskorištavaju borbe za ženska prava i pokreću recipročnu radikalizaciju*, Atlantska inicijativa, https://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/2021/12/GENDER_IDEOLOGIES_BHS.pdf

MUŠKARCI KLEČE U CENTRU ZAGREBA:
MOLE SE PROTIV SPOLNIH ODNOSA PRIJE BRAKA

Okupljanje svake prve subote u mjesecu započet će u 8.30 na Trgu bana J. Jelačića.
Riječ je o okupljanju ekstremnih katolika, njih nekoliko stotina, koji se okupljaju i dogovaraju kroz više udruženja. Javnosti najpoznatiji među moliteljima svakako je Vice Batarelo.
Batarelo je sada lider ultrakatoličke udruge "Vigilare" te je povezan s hrvatskom ispostavom poljske ekstremističke organizacije Ordo Iuris, koja je odigrala ključnu ulogu u zabrani pobačaja u Poljskoj. Po Batarelovom priznanju, isto žele postići i u Hrvatskoj.[41]

MOLITVA MUŠKARACA U SREDIŠTU ZAGREBA
"ZA PRESTANAK POBAČAJA"

Kao i svake prve subote u mjesecu, i danas je na glavnom zagrebačkom trgu najavljena molitva, odnosno muška krunica, a s njom je najavljen i prosvjed Ženske mreže.
Kako je navela udruga "Vigilare", molitva će započeti u 8.30 sati na Trgu bana J. Jelačića, a molit će se:

1. Za domovinu, mir i obraćenje hrvatskog naroda.
2. Za muškarce – da postanu duhovni autoriteti u obitelji koji će prenositi katoličku vjeru.
3. Za život u predbračnoj čistoći, za čednost u odijevanju i ponašanju te za obnovu katoličkih brakova.
4. Za prestanak pobačaja.
5. Za autentične i beskompromisne crkvene pastire i nova duhovna zvanja.
6. Za duše u čistilištu.
7. Za osobne nakane.

Ženska mreža Hrvatske najavila je prosvjed protiv molitelja u isto vrijeme:
"Zahtjev muškaraca koji će prosvjedovati na Trgu bana Jelačića za uspostavu njihovog autoriteta u obitelji je retrogradan, protuustavan i anticivilizacijski.
Prosvjed sa zahtjevom za podčinjavanjem žena trebao bi biti zabranjen**.** Javnosti ćemo simboličnom akcijom pokazati da ne pristajemo ni na čije zadiranje u odluke žena o njihovom seksualnom životu i odijevanju.
Ženska mreža Hrvatske inzistira na poštivanju međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava", poručuju iz Ženske mreže.[42]

41 https://hayat.ba/muskarci-klece-u-centru-zagreba-mole-se-protiv-spolnih-odnosa-prije-braka/843023/
42 https://n1info.ba/regija/molitva-muskaraca-u-sredistu-zagreba-za-prestanak-pobacaja-vs-prosvjed-zena/

U VIŠE GRADOVA HRVATSKE KLEČE I MOLE ZA MUŠKU DOMINACIJU

Molitelji su se u subotu 4. ožujka okupili u Zagrebu, Osijeku, Slavonskom Brodu, Splitu, Šibeniku, Trogiru, Vinkovcima i Virovitici.

Autor: **Enis Zebić,** 7. 3. 2023.

Već pola godine jednom mjesečno grupe muškaraca javno mole subotom ujutro u centru Zagreba i još nekih gradova zalažući se za konzervativne vrijednosti poput zabrane pobačaja, uzdržavanja od seksa prije braka i toga da muškarac bude duhovni autoritet u obitelji.
"To su poruke koje imaju za cilj neravnopravnost žena i uspostavljanje muškog autoriteta u obitelji. Moje pitanje u startu je bilo – na koji način se planira uspostaviti taj autoritet, i kako je to povezano s porastom broja zlostavljanih žena u Hrvatskoj", kaže umjetnica Arijana Lekić Fridrih, koja već četiri mjeseca zaredom polaganjem cvijeća za žene žrtve femicida i nasilja reagira na ove javne molitve i njihove poruke.
Zahtjevi u molitvama su: da muškarci budu duhovni autoritet u obitelji, da se djevojke "čedno" oblače, da nema seksa prije braka, da se zabrani pobačaj.
Prošlog mjeseca se s moljenjem krenulo i u Splitu, gdje je na moljenje na Peristilu došla autobusom i grupa Poljaka iz udruge "Ordo Iuris", koja stoji iza zabrane pobačaja u Poljskoj, podsjeća Arijana Lekić Fridrih. "Iako je mnogo ljudi reklo da je to inicijativa koju bi trebalo ignorirati, mi smo dovoljno pametni da znamo da – ako reagiramo na isti način kao Poljaci koji su to ignorirali – možemo vrlo lako u Hrvatskoj doći u poziciju u kojoj su danas Poljakinje", kaže naša sugovornica.[43]

Razumljivo je zbog čega im je stalo da budu autoriteti, ali zašto predbračna čistoća i zabrana abortusa?

Tradicionalna porodica

Velika većina ljudi tradicionalnih svjetonazora nisu ultradesničari. Ne pripadaju nijednoj ekstremističkoj grupi i nisu članovi ultradesničarskih pokreta; naprotiv, osuđuju takve pokrete. Čak i kad im se ne sviđaju ideje feministkinja i feminista koji zagovaraju ravnopravnost žena i muškaraca u društvu i porodici, neće javno tvrditi kako "trend osnaživanja žena predstavlja opasan izazov muškom autoritetu". I umjesto o "ugroženosti prava muškaraca", govorit će o razlozima zbog kojih treba održavati vrijednosti koje ljudi stiču odrastanjem u tradicionalnoj porodici. O kakvim vrijednostima govore?

43 https://www.tacno.net/nasigradovi/u-vise-gradova-hrvatske-klece-i-mole-za-musku-dominaciju/

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima

Tradicionalna porodica

Porodica je najvažnija institucija u svijetu ljudi plave svijesti. Na nju se oslanjaju sve druge institucije, a ono što se nauči u porodici od neprocjenjivog je značaja za opstanak društvene zajednice! U tradicionalnoj porodici djeca od malih nogu uče o tri najvažnije vrijednosti:

1) Poštovanje zakona i pravila – čime se uvodi red a sprečava anarhija.
2) Poslušnost autoritetu – što garantuje kontrolu i disciplinu u društvu.
3) Striktna podjela uloga – kako bi se znalo ko šta radi, jer će se tako obezbijediti i očuvati funkcionalnost društvenih institucija, uključujući porodicu kao temeljnu instituciju.

Ogromna energija se ulaže u vaspitavanje djece. Ako usvoje ključne vrijednosti – poštovanje običaja i zakona, poslušnost autoritetu, podjela uloga i jasno odvojeni muški i ženski poslovi – djeca će izrasti u čestite ljude koji će nastaviti da održavaju tradicionalni društveni poredak.

Tradicionalna porodica je stub društva u kakvom ovi ljudi žele da žive. Plava svijest je "mi" svijest – prioritet se daje zajednici, a interesi zajednice važniji su od interesa pojedinca. Prokreacija (rađanje djece) glavna je funkcija tradicionalne porodice, a najvažnija dužnost muškarca i žene je obezbijediti potomstvo koje će osigurati opstanak zajednice. Zato je glavna i osnovna dužnost muškarca da bude otac. Glavna i osnovna dužnost žene je da bude majka.

Otac je najvažniji jer je noseći stub porodice. On privređuje, obezbjeđuje zaštitu i sigurnost. Njegova uloga je da usmjeri djecu na pravi put – put koji osigurava nastavak ustaljene tradicije, jer se time obezbjeđuje opstanak zajednice. Majka je srce porodice. Njena dužnost je da rađa djecu i obavlja kućne poslove. Tako ona održava gnijezdo u kojem će djeca izrasti u funkcionalne članove zajednice. Njena dužnost je i da djecu uči vjeri. Ona svojim ličnim primjerom pokazuje kako vjernik treba da razmišlja, šta da osjeća i kako da se ponaša.

Sruši li se porodica s jasno razgraničenim ulogama muškarca i žene, srušit će se i cjelokupni tradicionalni društveni poredak ljudi plave svijesti! Sa stanovišta onih koji sebe ne vide kao tradicionaliste, gubitak ovog i ovakvog poretka i nije neka velika šteta. Kažu, konzervativnim vlastodršcima žene služe da rađaju podanike i vjernike, a patrijarhalnom muškarcu treba žena nad kojom će dominirati!

Ali sa stanovišta ljudi plave svijesti gubitak tradicionalnog poretka treba spriječiti po svaku cijenu! U protivnom, muškarac će izgubiti ne samo prijatan osjećaj (nad)moći nego i jasno određenu ulogu. On više ne zna gdje mu je mjesto, šta su njegove obaveze a šta ženine, šta su njegove dužnosti prema djeci. Pita se kakva je uloga oca ako nije onakva kakva je već hiljadama godina... i kuda ide ovaj svijet u kojem se više ne zna ko je muško a ko žensko (?!)

> Teško je razumjeti stvari iz perspektive onih koji su na razvojnim stadijima iznad ili ispod našeg. Ako se zalažemo za tradicionalne vrijednosti, ono što zagovaraju liberali (*moderna*) i progresivci (*postmoderna*) djeluje ne samo zastrašujuće nego i blesavo (*Hej, oni hoće da se odobri brak između homoseksualaca?! Pa oni nisu normalni!*). Ali i obratno. Za liberale i progresivce zalaganje za vrijednosti kao što su tradicionalna porodica nema smisla.[44]

I dok ultradesničari otvoreno govore o ugroženosti "muških prava" i mole se za "mušku dominaciju", tradicionalisti – u političkoj areni obilježeni kao desničari – fokusiraju se na narativ o moralu i normama ispravnog ponašanja. Kažu, razumljivo je zašto se u patrijarhalnim zajednicama insistira na "predbračnoj čistoći" i "bračnoj vjernosti". Sve se nasljeđuje po očevoj liniji (uključujući i kraljevstvo!), pa muškarac mora biti siguran da je dijete – njegovo. A može biti siguran samo ako žena nevina uđe u brak i ako su joj izvanbračni odnosi strogo zabranjeni. Što se tiče opravdanosti zabrane abortusa i zabrane kontracepcije, koriste vjerske dogme (*Bog je kontracepciju i abortus proglasio grijehom!*), i ističu kako treba obezbijediti što više članova zajednice (*što smo brojniji to smo jači, pa ćemo se bolje oduprijeti onima koji bi da nas istrijebe*). Zato će oduzimanje ženi slobode da sama odlučuje o svom životu i tijelu opravdati i potkrijepiti navodima iz svetih knjiga – Tore, Biblije i Kur'ana. I umjesto da viču kako ravnopravnost žena ugrožava muškarce – i zato žene treba (uz pomoć zabrane kontracepcije i abortusa) prisiljavati da brinu o mnogobrojnoj djeci, (*a ne da bude konkurencija muškarcima u svijetu izvan kuće!*) – prikazivat će zabranu abortusa kao nešto što je moralno opravdano. Dizat će žene na pijedestal i govoriti kako su one majke pune ljubavi za svoju djecu koju im je Bog podario, kako je u ženskoj prirodi da ona najviše od svega želi biti majka i ispuniti svoju najvažniju funkciju – materinstvo. I kako nacija opstaje zahvaljujući ženama... i svi su im zbog toga zahvalni! Neće spominjati činjenicu da će žena kojoj je zabranjena kontracepcija i abortus biti preokupirana trudnoćama i brigom o mnogobrojnoj djeci, pa će morati ostati u kući. Niti će govoriti o tome da je nezaposlena žena finansijski ovisna o muškarcu, i mora pristati da živi s njim – čak i kad je nasilan. Ako ih pitamo šta misle o epidemiji zvanoj nasilje u porodici, bez ikakve dvojbe će osuditi svaki oblik nasilja, a naročito nasilje u porodici. Mnogi su iskreni kad osuđuju i nasilje nad ženama, i nema razloga da im ne vjerujemo. Ipak, protive se razvodu, čak i razvodu od nasilnog muža. Za njih je bračna veza *trajna* veza (*dok nas smrt ne razdvoji!*) između muškarca i žene. Funkcija braka je rađanje djece. (Homoseksualni parovi ne rađaju djecu!). Brak i porodica su svetinja čak i kad "suživot postane težak" (recimo, zato što je muž opasan nasilnik); ne može se i ne smije se "tek tako" otići iz bračne veze (nerazrješivosti kršćanske ženidbe).

44 Indira Nović i Asim Haračić, *Na kojem si nivou svijesti? Priručnik za političare i one koje politika zanima*, https://tacno.shop/product/na-kojem-si-nivou-svijesti-prirucnik-za-politicare-i-one-koje-politika-zanima/

Preneseno s web-stranice Zagrebačka nadbiskupija.hr
"Bračna vjernost i nerazrješivost kršćanske ženidbe"

Uvodeći u katehezu, Kardinal se osvrnuo na sve raširenije pogrešno poimanje obitelji i braka koje nameću mediji, poput onog da ljubav svatko živi kako hoće, s kim hoće i dokle hoće ili da pojam tradicionalne obitelji i braka treba pospremiti u povijest.
"Ljubav u sebi uključuje vjernost i trajnost", istaknuo je.
"Ženidbena privola, ženidbeno 'hoću' konačno je i neuvjetovano", napomenuo je Kardinal.
Bračna ljubav, smatra Kardinal, podložna je zakonu križa, stoga često treba prolaziti kroz muke, trpljenja...
Svjestan prilika kada bračni suživot postane težak, praktički čak i nemoguć, Kardinal je podsjetio da Crkva u takvim slučajevima dopušta tjelesnu rastavu i prekid zajedničkog stanovanja, ali da takvi supružnici ne prestaju biti muž i žena pred Bogom i nisu slobodni za sklapanje novih veza.[45]

Profesionalci koji rade sa žrtvama nasilja u porodici upozoravaju da je ovaj narativ o "nerazrješivosti kršćanske ženidbe" veoma opasan. Zlostavljanim ženama se govori da ostanu u braku, a kad žena ipak smogne snage i ode od nasilnika, on je ubije – *jer ona nema pravo da napusti vezu*! I tako su u ime očuvanja tradicionalne porodice ubijene stotine hiljada žena.

Transgeneracijski prijenos patrijarhalne ideologije

U političkoj areni ljude tradicionalne svijesti nazivaju konzervativcima. Politička agenda konzervativaca je "konzervirati" tradicionalni društveni sistem koji se simbolički prikazuje kao kruna sa tri šiljka: *teritorija*, *religija* i *porodica*.

Od mladih naraštaja očekuju da ništa ne mijenjaju niti unapređuju, nego da održavaju postojeći poredak. Mladi ljudi ne treba da budu revolucionari – da teže "nekakvom modernom društvenom sistemu i bune se protiv autoriteta" – nego treba da budu lojalni precima i održavaju tradiciju. I da pokažu ljubav za tri najveće vrijednosti: 1) *domovinu* (teritorija na kojoj živi etnička zajednica); 2) *vjeru* (monoteistička religija); 3) *tradicionalnu porodicu* (muškarac je glava porodice). Treba da se žene i udaju kako bi podizali novu generaciju djece koja će nastaviti održavati ustaljenu tradiciju i postojeći poredak. Važnost održavanja postojećeg, i za njih sasvim dobrog i funkcionalnog društvenog poretka vide u tome što uvijek prijeti opasnost od "vraćanja u prošlost" – kad su vladali anarhija, nasilje i nemoral (strah od

45 "Bračna vjernost i nerazrješivost kršćanske ženidbe", https://www.zg-nadbiskupija.hr/bracna-vjernost-i-nerazrjesivost-krscanske-zenidbe

ljudi devijantne ratničke svijesti; u političkoj areni obilježeni kao ultradesničari). Jer, kao što se liberali plaše "povratka tradicionalnim vrijednostima", i tradicionalisti se plaše "povratka u vrijeme kad su neobuzdane horde divljih mužjaka (ratnička plemena i bande) osvajale njihovu zemlju, pljačkale naselja i silovale njihove žene".

Nema sumnje, život u tradicionalnoj porodici i patrijarhalnoj zajednici – uređen uz pomoć moćnih institucija: sudstva, policije, vojske, religijskih institucija... – ima niz prednosti u poređenju sa životom na prethodnom stadiju u razvoju kolektivne svijesti. Prije svega, ljudi imaju osjećaj egzistencijalne sigurnosti. Oni koji poštuju striktno propisana pravila i norme ispravnog ponašanja bit će nagrađeni tako što će biti zaštićeni, prihvaćeni i poštovani. Imat će i osjećaj izvjesnosti – znaju šta mogu očekivati; znaju šta treba da rade jer znaju šta je uloga vođe, muža i oca, a šta uloga žene i majke. Hiljadama godina stara patrijarhalna tradicija bazirana je na specifičnom načinu razmišljanja i vjerovanja o tome šta je ispravno a šta neispravno; šta muškarac treba da radi a šta ne treba da radi; šta žena smije a šta ne smije, i nikakva odstupanja od pravila nisu dozvoljena!

Kad sudija empatiše sa nasilnikom!
Autorice: **Kosana Beker i Vida Vilić**

I dalje postoje rodni stereotipi i predrasude u sudskim odlukama. Na primer, kroz jedan analizirani slučaj partnerskog femicida može se sagledati prisutnost i rasprostranjenost rodnih stereotipa, kao i dubina institucionalnog seksizma, koja je ujedno i pokazatelj da postojeća rodna hijerarhija ima uporište u institucijama sistema. Naime, sud je u obrazloženju presude naveo:

> Logično da se neko čija se vanbračna supruga ponaša onako kako se oštećena ponašala (dok je bila pod uticajem alkohola) tom prilikom i sam oseća poniženo i posramljeno. Upravo zbog tog svog subjektivnog osećaja poniženosti i nelagodnosti, ima utisak i ima osećaj, iako možda to realno i nije tako, da svi samo u njega gledaju i da mu se podsmevaju.

Ovakav stav suda odraz je patrijarhalnih shvatanja rodnih uloga žena u društvu. Od žene se očekuje "dobro i smerno" ponašanje, pa za njeno pijanstvo, koje je nesumnjivo uticalo na njeno ponašanje tom prilikom, sud ne nalazi opravdanje jer je u patrijarhalnom i veoma rodno podeljenom društvu ovakvo ponašanje neprihvatljivo, dok se istovetno ponašanje muškarca zasigurno ne bi smatralo "teškim vređanjem" vanbračne partnerke, već bi bilo tolerisano ili eventualno opravdano njegovim pijanstvom.[46]

46 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/

Ako se iz nekog razloga odstupilo od tradicionalnog – bilo tako što su na vlast došli razulareni ultradesničari (koji su u stalnoj potrazi za neprijateljem i moraju ratovati protiv nekog – migranata, muslimana, kršćana, crnaca, homoseksualaca, navijača protivničkog fudbalskog tima...), bilo tako što su na vlast došli liberali i uveli sekularni društveni sistem u kojem je religija privatna stvar pojedinca (*oni potiskuju našu vjeru i tradiciju*), a uz to i insistiraju na građanski uređenoj državi (*sve je više mješovitih brakova... hoće nekakav bosanski lonac u kojem se gubi naš etnički/religijski identitet*), i traže da žena bude ravnopravna s muškarcem (*izjednačili su žensko i muško*; *ne zna se više šta je uloga muškarca a šta uloga žene*) – dužnost je mlade generacije da vrate stari društveni poredak i tradicionalni sistem vrijednosti!

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima
Misija etnonacionalista-separatista: Vratiti izgubljeno, završiti nezavršeno!

U knjizi *The Mind of the Terrorist* (Um teroriste) Jerrold M. Post, profesor psihijatrije i jedan od vodećih stručnjaka za terorizam, poredi socijal-revolucionare i nacionaliste-separatiste.
Socijal-revolucionari se bore protiv ideologije koju zagovara generacija njihovih roditelja. Roditelji su lojalni postojećem "trulom i pokvarenom" režimu, a oni žele neko bolje društvo... bolje *od ovog kojim upravljaju te korumpirane autokrate koje interesuju samo vlast i moć!*
Za razliku od socijal-revolucionara, nacionalisti-separatisti nisu u sukobu s ideologijom svojih roditelja. Naprotiv, vide sebe kao borce koji će nastaviti da se zalažu za *našu* domovinu, vjeru i tradiciju – za isto ono za šta su se zalagali njihovi očevi, amidže, stričevi, daidže, djedovi...
Riječ je o transgeneracijskom prijenosu nacionalističko-separatističke ideologije.
Od ranog djetinjstva mladi naraštaji nacionalista-separatista slušaju priče o nepravednom režimu (recimo, Titovom) i kako je taj režim gušio njihovu tradiciju i religiju, oduzimao im zemlju i imovinu, proglašavao ih neprijateljima i ratnim zločincima, trpao ih u zatvore...
Ali došlo je vrijeme da dignu glavu! Oni će sada – kad je napokon pao taj "mračni poredak" koji je u ime nekakvog lažnog bratstva i jedinstva potirao njihov narod i njihov etnoreligijski identitet – početi borbu koja ima plemenit i uzvišen cilj: *rehabilitacija onog što je naše: naš narod, naša vjera, naša tradicija*...
Razlikuju se zavisno od etničkog, religijskog, kulturološkog, ekonomskog i političkog konteksta u kojem su rasli, ali bez obzira na to s koje strane dolaze (istočne ili zapadne) jedno im je zajedničko: oni imaju misiju! Misija se, slično genetskim programima, prenosi s koljena na koljeno. Cilj misije nacionalista-separatista, piše profesor Jerrold Post, je vrlo jasan: A. *osvetiti se režimu* (koji ih je "potisnuo") *tako što će rehabilitovati pretke*, i B. *osigurati što čistiju teritoriju za vlastitu etničko-religijsku zajednicu*.[47]

Trend "vraćanje na staro" (vraćanja na tradicionalno) vidimo u mnogim zemljama širom svijeta.

47 Indira Nović i Asim Haračić, *Na kojem si nivou svijesti? Priručnik za političare i one koje politika zanima*, https://tacno.shop/product/na-kojem-si-nivou-svijesti-prirucnik-za-politicare-i-one-koje-politika-zanima/

Mužjaci na koljenima

Autor: **Boris Dežulović**

Kad su prve grupice vjerskih fanatika s transparentima zaposjele glavni metropolitanski gradski trg, ritualno se klanjajući Bogu – moleći da muškarci opet postanu duhovni obiteljski autoriteti koji će hrabro svjedočiti vjeru, te kumeći za povratak tradicionalnim moralnim vrijednostima, poput predbračne čistoće i čednog odijevanja i ponašanja na javnim mjestima – bili su upravo dirljivo smiješni.

Mladost se besramno izrugivala s moliteljima u tragičnom nesporazumu s vlastitim vremenom i historijom, sekularisti i borci za ljudska prava pozivali su zakonodavce da spriječe agresivne upade vjerskih fanatika na javni prostor, podsjećajući kako njihove poruke opasno bazde na vremena kad su žene bile pokretna imovina muškaraca, ali političari su odmahivali rukama baveći se pametnijim poslom.

Onda su se molitelji počeli pojavljivati i u ostalim gradovima.

Onda su molitelji na gradskim trgovima i ulicama postali sve brojniji.

Onda se moliteljima počelo pridruživati sve više i više mladih, uključujući i studente i same žene.

Onda su molitelji prikupili dovoljno potpisa da se raspiše referendum.

Onda je postalo malo manje smiješno.

Svega nekoliko godina nakon što su se prve grupice muškaraca na gradskim trgovima počele ritualno klanjati Bogu, moleći da opet postanu duhovni obiteljski autoriteti, te kumeći za povratak tradicionalnim moralnim vrijednostima poput predbračne čistoće i čednog odijevanja i ponašanja na javnim mjestima, raspisan je referendum s jednim jedinim pitanjem: treba li Iran postati ustavna Islamska Republika? Kako bi pridobili što više glasova među mladima, dobna granica za glasačko pravo spuštena je na šesnaest godina. Nije, međutim, bilo previše potrebe: referendum održan 30. ožujka 1979. prošao je s prilično uvjerljivih 98 posto.

Da, Iran. Na što ste vi mislili?

Tako su prije četrdeset i tri godine ajatolah Homeini i nova revolucionarna vlast utemeljili Islamsku Republiku Iran i ustanovili šerijatsku vjersku policiju s ciljem da nadgleda povratak iranskog društva "tradicionalnim vrijednostima". Nakon što su muškarci opet postali "duhovni obiteljski autoriteti koji će hrabro svjedočiti vjeru", najprije je uvedena obaveza nošenja hidžaba za sve žene zaposlene u javnim institucijama, a četiri godine kasnije za sve žene i djevojke bez obzira na vjeru i državljanstvo.

Konačno, 2006. godine zloglasna vjerska policija transformirana je i organizirana u patrole Gasht-e-Ershada, poznatijeg kao "moralna policija". Isti oni debeli i brkati fanatici što su se po gradskim ulicama i trgovima ritualno molili Bogu za predbračnu čistoću i čedno odijevanje sada su kao naoružani "duhovni autoriteti" na istim tim ulicama i trgovima brutalno progonili iste one što su im se smijali, hapseći zaljubljene parove ogrezle u predbračnu prljavštinu i bičujući prpošne djevojke otkrivenih glava i našminkanih očiju.

Da, Iran.

Dvadeset dva dana nakon smrti Mahse Amini, u subotu 8. listopada 2022., cijela se zemlja gušila u suzavcu i dimu, a nevladina organizacija Iran Human Rights objavila je kako je do toga dana policija ubila stotinu i osamdeset pet ljudi.
Iste te subote 8. listopada, tri tisuće osamsto kilometara zapadnije, na Trgu bana Josipa Jelačića u Zagrebu pojavila se grupica od pedesetak muškaraca s transparentima i zaposjela glavni metropolitanski gradski trg, ritualno se klanjajući Bogu i zahtijevajući povratak tradicionalnim moralnim vrijednostima.
Da, Hrvatska.
Sve otada, svake prve subote okupljaju se na trgovima hrvatskih gradova molitelji što se nazivaju Vitezovi Bezgrešnog Srca Marijina, pa se klečeći na koljenima mole Blaženoj Djevici Mariji od svete krunice da muškarci opet postanu duhovni obiteljski autoriteti koji će hrabro svjedočiti vjeru, te kume za povratak tradicionalnim vrijednostima poput predbračne čistoće i čednog odijevanja i ponašanja žena na javnim mjestima.
Mladost se na internetu besramno zajebava s moliteljima u tragičnom nesporazumu s vlastitim vremenom i historijom, sekularisti pozivaju zakonodavce da spriječe agresivne upade vjerskih fanatika u javni prostor, podsjećajući kako njihove poruke opasno bazde na vremena kad su žene bile pokretna imovina muškaraca, ali političari, jasno, odmahuju rukama baveći se pametnijim poslom.
Istog tog 3. prosinca kad su iranske žene proslavile veliku pobjedu, tri tisuće osamsto kilometara zapadnije, na Trgu bana Josipa Jelačića u Zagrebu treću subotu zaredom na koljenima su bili i slavni Vitezovi Bezgrešnog Srca Marijina. Ovaj put bilo ih je više stotina, a među njima i pedesetak žena, koje su se zajedno s njima molile Blaženoj Djevici Mariji od svete krunice da muškarci opet postanu duhovni obiteljski autoriteti koji će hrabro svjedočiti vjeru, kumeći za tradicionalne moralne vrijednosti, predbračnu čistoću i čedno odijevanje žena.
Da, Hrvatska. Na što ste vi mislili?[48]

Kako "povratak na tradicionalno" izgleda u Turskoj?

Istanbulska konvencija je prvi pravno obavezujući međunarodni mehanizam u borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Turska je prva zemlja koja je 12. marta 2012. godine u Istanbulu ratificirala ovu konvenciju Vijeća Evrope, pokazujući tako posvećenost borbi protiv svih oblika nasilja nad ženom i borbi za zaštitu ravnopravnog statusa žene u društvu. Devet godina kasnije, 1. jula 2021. godine, Turska istupa iz Istanbulske konvencije. Ova odluka – donesena na inicijativu predsjednika Recepa Tayyipa Erdogana – obrazložena je tvrdnjom da Konvencija ugrožava porodicu time što potkopava tradicionalne porodične vrijednosti. Analitičari tumače Erdoganovu odluku njegovom željom da udovolji desničarima, koji će zauzvrat na izborima glasati za njega. U nastojanju da udovolji konzervativnom dijelu turskih muslimana, Erdogan je već uradio nešto slično: pretvorio je Aja Sofiju *ponovo* u džamiju.

48 Boris Dežulović, "Mužjaci na koljenima", https://ba.n1info.com/kolumne/kolumne-ba/muzjaci-na-koljenima/

> Mustafa Kemal Atatürk (1881–1938) pokrenuo je značajne reforme u Turskoj. Ali modernizacija i sekularizacija Republike Turske izazivale su veliko nezadovoljstvo tradicionalnih muslimana. Atatürk je 1934. godine Aja Sofiju pretvorio u muzej, i mnogi tradicionalisti su to doživjeli kao veliki gubitak. Misija tradicionalista je vratiti stari poredak, i zato su zahtijevali da se Aja Sofiji povrati status džamije.

Ostvareni napredak u pogledu prava žena gubi se u mnogim zemljama – upozorava generalni sekretar Ujedinjenih nacija (UN) Antonio Guterres. U autorskom tekstu povodom Međunarodnog dana žena, 8. marta 2023. godine, Guterres je naveo da se u pitanje dovode i uskraćuju prava žena nad svojim tijelima i prava na samostalno odlučivanje o sopstvenim životima. "Svakih deset minuta jednu ženu ili djevojčicu usmrti član porodice ili intimni partner. Većina takvih smrtnih slučajeva može se u potpunosti spriječiti", tvrdi Guterres.[49]

Qandeel Baloch: Sud oslobađa brata pakistanske zvijezde optužbi za ubistvo

Muhammed Waseem je prvobitno osuđen na doživotni zatvor nakon što je priznao da je ubio svoju sestru Qandeel Baloch - nazvanu Kim Kardashian Pakistana - u julu 2016. godine. U to vrijeme je rekao da je to učinio jer je zvijezda donijela sramotu porodici. Ubistvo Baloch 2016. godine šokiralo je Pakistan i dospjelo na naslovnice širom svijeta. Djevojka od 26 godina postala je poznato ime u Pakistanu nakon što je objavila ponekad provokativne fotografije, komentare i videozapise na društvenim mrežama, na kojima je imala stotine hiljada pratilaca. Bila je svjesna opozicije s kojom se suočavala u konzervativnoj muslimanskoj zemlji, ali se nije izvinjavala. Njen brat Waseem je rekao da ju je drogirao i zatim zadavio "zbog sramoćenja imena Baloch". Osuđen je krajem 2019. godine na doživotni zatvor zbog njenog ubistva. Advokat Waseema rekao je za BBC da je odluka o njegovom oslobađanju donesena nakon što su njegovi roditelji rekli da su mu oprostili, i nakon što je Waseem podnio tvrdnju da je njegovo priznanje iznuđeno od strane policije. Pakistanski glumac Osman Khalid Butt, koji je glumio u TV drami o životu zvijezde društvenih medija, rekao je za BBC Asian Network Newsbeat da je presuda vratila kampanju za pravdu za Qandeel Baloch na početak. "Kako ćemo promijeniti mizogine stavove na društvenom nivou, kada presude poput ovih jasno pokazuju da zakon nije na našoj strani?" upitao je. Waseemova majka, Anwar Bibi, pozdravila je presudu, rekavši novinarima: "Zahvalna sam sudu, koji je naredio puštanje mog sina na naš zahtjev." Ali, dodala je, "još uvijek smo tužni zbog gubitka naše kćeri".[50]
Takozvana ubistva iz časti u Pakistanu obično uključuju ubistvo žene od strane rođaka koji vjeruje da je donijela sramotu porodici. U vrijeme ubistva Qandeel Baloch, pakistanski zakon je dopuštao porodici žrtve ubistva da oprosti osuđenom ubici.

49 https://www.face.ba/vijesti/svijet/guterres-ostvareni-napredak-u-pogledu-prava-zena-polako-nestaje-sirom-svijeta/164754
50 https://www.bbc.com/news/world-asia-60388111

Iran: Masovno trovanje učenica

Prema izvještajima državnih medija i zvaničnika više od 1.000 djevojčica teško se razboljelo uslijed trovanja, a neki političari okrivljuju vjerske grupe koje se protive obrazovanju djevojčica.
Trovanja su se dogodila u kritičnom trenutku za iranske klerikalne vladare nakon višemjesečnih protesta uslijed smrti Mahse Amini.[51]

Indonezija usvaja zakon kojim se zabranjuje seks van braka[52]

Parlament Indonezije je revidirao krivični zakon zemlje kako bi zabranio seks van braka i ograničio slobodu govora, što predstavlja dramatičan nazadak za slobode. Usvojen uz podršku svih političkih stranaka, drakonski zakon je šokirao ne samo aktiviste za ljudska prava, već i rastući turistički sektor zemlje, koji se oslanja na stalni priliv posjetilaca na svoje tropske otoke.
Grupe za ljudska prava već dugo protestuju protiv zakona, koji takođe zabranjuje neodobrene javne demonstracije i bogohuljenje.
"Ono čemu svjedočimo je značajan udarac napretku Indonezije u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda tokom više od dvije decenije," rekao je Usman Hamid, izvršni direktor Amnesty Internationala za Indoneziju, koji je opisao krivični zakon kao "zastrašujući".
"Zabrana seksa van braka predstavlja kršenje prava na privatnost zaštićenog međunarodnim zakonima," rekao je Hamid. "Sporazumni seksualni odnosi ne bi trebali biti tretirani kao krivično djelo ili povreda 'morala'."

Amerika i abortus:
Pilule za prekid trudnoće zabranjene u Vajomingu

Vajoming je postao prva američka država koja je zabranila pilule za abortus, dok se u Teksasu razmatra tužba koja bi mogla da vodi zabrani upotrebe uobičajene pilule širom zemlje.
Guverner Vajominga Mark Gordon potpisao je zakon kojim je zabranjeno propisivanje pilula za abortus ili prodaja.
Za kršenje je predviđena kazna do šest meseci zatvora i novčana kazna od 9.000 dolara.
Tablete za abortus su najčešći metod prekida trudnoće u SAD.
Klinike se zatvaraju posle odluke Vrhovnog suda SAD da ukine pravo na abortus.[53]

51 https://n1info.ba/svijet/iranski-vrhovni-vodja-masovno-trovanje-ucenica-je-neoprostiv-zlocin/
52 https://www.theguardian.com/world/2022/dec/06/indonesia-passes-legislation-banning-sex-outside-marriage
53 https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-64999507

Bitka protiv Istanbulske konvencije – bitka svih bitaka!

Koliko ima istine u tvrdnjama da Istanbulska konvencija ugrožava tradicionalnu porodicu?

U petak u Saboru 'bitka svih bitaka'

Ivana Haberle, koja se predstavila kao medicinska sestra koja je sudjelovala u Domovinskom ratu, istaknula je kako je izjašnjavanje o Istanbulskoj konvenciji, 'bitka svih bitaka'.
"Očekujem da zastupnici u Hrvatskom saboru, koji bi tamo trebali predstavljati moje vrijednosti, ne ratificiraju Istanbulsku konvenciju. Očekujem da oni koje smo doveli u Sabor, jer su se predstavljali kao demokršćani, djelima pokažu da to jesu", istaknula je Haberle.[54]

Prvo. Države koje potpišu Istanbulsku konvenciju obavezuju se da će uvesti zakon koji kriminalizira *svaki* oblik zlostavljanja žene. Kultura, običaji, vjera, tradicija ili takozvana čast neće se smatrati opravdanjem za bilo koje djelo nasilja nad ženom.

Tradicionalni sistem vrijednosti obavezuje da se žena povinuje tradicionalnim normama ispravnog ponašanja. Kažnjavanje je način da se održi tradicija, a samim tim i funkcionalna zajednica, tvrde tradicionalisti. Dužnost je muškarca da održava red u porodici i ustaljeni društveni poredak u zajednici. Prema tome, ukoliko žena krši pravila i norme, njegova dužnost je da je kazni. U mnogim patrijarhalnim zajednicama ako muškarac ne kazni ženu za "prekršaj" izlaže se opasnosti da izgubi obraz – i on i njegova porodica bit će stavljeni na stub srama! Tako muškarac u ovim društvima ne samo da ima dozvolu nego i obavezu da (nasiljem) "kazni" ženu. U nekim slučajevima ima dozvolu i da je ubije.

Drugo. Od zemalja potpisnica Istanbulske konvencije očekuje se da uvedu policijske mjere kojima se efikasno sprečava nasilje u porodici i uvedu zakone kojima se stavlja do znanja da zlostavljanje žene *nije* privatna stvar para (iako se zlostavljanje dešava iza zatvorenih vrata privatnih domova). To znači da policija može ući u privatnu kuću *i prije nego što se nasilje desi*. To znači i da državni tužilac može podići tužbu protiv nasilnika *čak i kad ga žena nije prijavila*, i da može nastaviti sudski proces protiv nasilnika *čak i kad žena odustane od tužbe*!

54 https://www.croexpress.eu/foto-prosvjed-protiv-istanbulske-konvencije-u-splitu-hrvatska-treba-provoditi-suverenisticku-politiku-poput-madara-poljaka-i-austrijanaca/

Time što Istanbulska konvencija omogućava državnim institucijama da ulaze u privatnu kuću i prije nego što se išta desi u toj kući, ili da se nastavi sudski proces čak i kad žena odustane od tužbe protiv muža, krši se hiljadama godina stara tradicija da se državne institucije ne upliću nepozvane u privatne stvari ljudi – bune se tradicionalisti.

Sukob oko Konvencije nije sukob oko rodne ideologije,
već između onih koji smatraju da je nasilje nad ženama društveno pitanje
i onih koji smatraju da je to nešto što treba zaključati iza zatvorenih vrata.[55]
Vesna Pusić

Treće. Istanbulska konvencija insistira da se djeca iz veza i brakova u kojima postoji nasilje nad ženom tretiraju kao sekundarne žrtve nasilja u porodici čak i kad nisu direktno izložena fizičkom nasilju. To praktično znači da se ocu – koji zlostavlja majku te djece – može ograničiti kontakt ili čak oduzeti starateljstvo nad djecom. Takvo nešto je nezamislivo u tradicionalnim društvima!

Kao gljive poslije kiše, u zemljama potpisnicama Istanbulske konvencije nikle su organizacije/udruženja/udruge "za prava očeva". Novinari koji se bave istraživačkim novinarstvom upozoravaju da se radi o udruživanju muškaraca koji su osuđivani za nasilje u porodici. Nije im dozvoljen ili im je ograničen kontakt s djecom – a samim tim im je ograničena (ili oduzeta) mogućnost da nastave zlostavljati ženu. Pod parolom *Borimo se za prava očeva* nasilnici se bore za ukidanje zakona koji štite žene žrtve njihovog nasilja.

Četvrto. U Istanbulskoj konvenciji insistira se na ravnopravnosti žena i muškaraca – i u porodici i u društvu.

U društvima ljudi tradicionalne svijesti muškarac ima privilegije koje žena nema. Oduzimati muškarcima privilegije – time što će se žena tretirati kao ravnopravna – znači narušavati "muška prava"! I to je glavni razlog zašto se desničari protive Istanbulskoj konvenciji.

55 https://www.nacional.hr/sabor-odbor-za-obitelj-podrzao-istanbulsku-konvenciju/

Iz knjige: **NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?**
Priručnik za političare i one koje politika zanima

DESNICA

Politička desnica je sintagma kojom se označavaju uglavnom konzervativne struje unutar političkog spektra. Ključni koncepti koji pomažu da se razumije desničarska ideologija su *dominacija* jednih ljudi nad drugima i *hijerarhija*.

Dominacija. Desničari smatraju da je dominacija jedne grupe ljudi nad drugom *prirodna*, *potrebna* i *neizbježna*. Dominaciju bijelaca nad crncima vide kao nešto što je prirodno. Ropstvo je ukinuto tek kad su ljevičari došli na vlast i uveli zakone kojima se zabranjuju robovlasnički odnosi. Desničarima, a naročito ultradesničarima, to je jako teško palo. Nikako da se pomire s gubitkom "prava na superiornost".

Radikalne ideje koje se danas smatraju desničarskim – bijeli suprematizam, nasilni antivladin libertarijanizam, kršćanski ekstremizam – igraju glavne uloge u američkoj priči od samog početka. Od ruku terorista na američkom tlu ubijeno je više osoba od strane domaćih terorističkih grupa nego od islamskog terorizma. Domaće terorističke skupine su sve odreda bjelačke i neonacističke.
Ivica Puljić

*Hijerarhija***.** Desničari se zalažu za održavanje hijerarhije u društvu i porodici. Muškarci imaju *prirodno* (bogomdano) pravo da dominiraju nad ženama. Dominacija muškarca je *potrebna* kako bi se održao red i funkcionalan poredak u porodici, a samim tim i u društvu. To je razlog što je dominacija muškarca *neizbježna* – odnos muškarca i žene (nadređeni – podređena) ne može se i ne smije se mijenjati!

Liberalne vrijednosti desničari doživljavaju kao ugrožavanje njihovih tradicionalnih vrijednosti – pravo na dominaciju nad ženama zagarantovano je u patrijarhalnom društvu, pa insistiranje liberala na pravima žena desničari doživljavaju kao ugrožavanje prava muškaraca.[56]

56 Indira Nović i Asim Haračić, *Na kojem si nivou svijesti? Priručnik za političare i one koje politika zanima*, https://tacno.shop/product/na-kojem-si-nivou-svijesti-prirucnik-za-politicare-i-one-koje-politika-zanima/

Da bi "objasnili" ljudima tradicionalne svijesti kako i zašto Istanbulska konvencija ugrožava njihovu tradicionalnu porodicu, desničari su izraz *ravnopravnost* (ravnopravnost muškaraca i žena, ravnopravnost heteroseksualnih i homoseksualnih...) zamijenili izrazom *jednakost*, i lansirali nebulozni koncept "rodna ideologija". Tvrde da Istanbulska konvencija zagovara ideologiju kojoj je cilj ukloniti svaku različitost između spolova i da se tom rodnom ideologijom pravi totalna zbrka u društvu i porodici – jer ako se uvedu zakoni koji izjednačavaju muški i ženski rod više se neće znati ko je muškarac a ko je žena, šta je uloga muškarca, a šta žene, i to će dovesti do raznih dekadentnih pojava u društvu!

PORODIČNE VRIJEDNOSTI U RS
Tradicionalisti protiv zakona koji štiti žene od nasilja

Piše: **Rubina Čengić**

Prijedlog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama u RS usvojen je jednoglasno. No, grupa udruženja sa sjedištem u Republici Srpskoj koja se predstavljaju kao "oni kojima je cilj očuvanje i zaštita porodice, vjere i tradicije" traže da se Zakon ne usvoji jer je "štetan za porodicu". Iz 21 nevladine organizacije tvrde da "nacrt zakona nema za cilj stvarnu zaštitu žena žrtava nasilja, već uvođenje rodne ideologije u naše porodično zakonodavstvo i uništavanje tradicionalne porodice".[57]

Ali zašto govorimo samo o tradicionalistima i desničarima? Mnogo je i "modernih" muškaraca koji zlostavljaju partnericu.

57 Rubina Čengić, Porodične vrijednosti u RS: Tradicionalisti protiv zakona koji štiti žene od nasilja – Interview.ba

4. VODEĆE TEORIJE O UZROCIMA NASILJA U PORODICI

Postoji mnogo teorija koje pokušavaju objasniti razloge i uzroke zlostavljanja žena i djece. Neke od tih teorija fokusiraju se na društvo, druge na porodicu kao sistem, a treće na pojedinca (razmatra se ličnost nasilnika). Ipak, dvije teorije koje se najčešće spominju u stručnoj literaturi o nasilju u porodici su feministička teorija i teorija socijalnog učenja.

Teorija socijalnog učenja

Zagovornici teorije socijalnog učenja pridaju veliki značaj porodičnoj dinamici. Istražujući porodičnu dinamiku i odnose između djece i roditelja, čuveni psiholog Albert Bandura, koji je utemeljio ovu teoriju, ustanovio je da će sin "brže i bolje naučiti nasilničko ponašanje" ako: a) roditelji odobravaju ili opravdavaju nasilje, i b) ako se sin poistovjeti s ocem nasilnikom. To je razumljivo, jer ako roditelji odobravaju ili opravdavaju nasilje, dječak će naučiti da nasiljem i prijetnjama može dobiti ono što želi. Naročito ako je to "naučio od oca". I tako se nasilničko ponašanje prenosi s jedne generacije na drugu.

Djeca ne imitiraju samo ponašanje roditelja nego usvajaju i njihov sistem vjerovanja, pa se i uvjerenja prenose iz generacije u generaciju – objašnjava Bandura. Naročito ono da muškarac mora kazniti ženu kad pokazuje nepoštovanje ili se ponaša "neispravno".

Moraš se osvetiti!

Na nižim stadijima u razvoju individualne i kolektivne svijesti svrha kažnjavanja je osvetiti se ("oko za oko, zub za zub"). Na višim razvojnim stadijima glavna svrha kažnjavanja je uspostaviti ispravno ponašanje.
Razvoj svijesti nije isto što i razvoj inteligencije. Ima mnogo nasilnika koji nemaju intelektualne poteškoće, ali, bez obzira na to, nisu prevazišli ranu fazu u razvoju moralnog prosuđivanja. Među njima su tipični nasilnici koji tvrde da ne zlostavljaju ženu. Oni samo hoće da je kazne. Za šta da je kazne? Žena je nešto rekla ili uradila (nije rekla ili nije uradila), i nasilnik se osjeća povrijeđenim, poniženim ili frustriranim. Ubijeđen je da je njeno ponašanje uzrokovalo (nije pokrenulo, nego uzrokovalo) takvo njegovo nimalo prijatno stanje. On se osjeća loše i *žena je kriva za to!* Da li ga je povrijedila namjerno ili nenamjerno – nebitno je.
Iz njegove perspektive, *jedini* način na koji se može osloboditi ovog neprijatnog stanja je da je kazni. Kazniti ženu znači učiniti nešto što će joj izazvati fizički bol, strah i/ili osjećaj poniženja. Samo takva ženina reakcija – njen strah, bol i osjećaj poniženja – može poslužiti kao sedativ koji će ga umiriti. A u nekim slučajevima i kao droga koja će mu popraviti raspoloženje.

Žena je nešto uradila i nasilnik je povrijeđen, ponižen, frustriran.
On se osjeća loše, i ona je kriva za to!
Iz njegove perspektive, jedini način na koji se može osloboditi nelagode je da je kazni.
Kazniti ženu znači učiniti nešto što će joj izazvati bol, strah i/ili osjećaj poniženja.
Kad je "kazni", nasilnik se smiri (nasilje kao sedativ).
Oslobađanje napetosti često stvara i osjećaj zadovoljstva
(nasilje kao droga koja podiže raspoloženje).

Nagon da se "odbrane" (da se oslobode neprijatnog emocionalnog stanja i isprazne napetost u tijelu tako što "kazne" ženu) toliko je jak, kažu, da ne mogu misliti ni o čemu drugom. Opsjednuti su ženom, i ako ona bježi – proganjaju je!

U mnogim tradicionalnim sredinama još uvijek postoji vjerovanje da ljude treba kažnjavati po *talion* principu – *ubio si čovjeka i zato treba da budeš ubijen* (smrtna kazna). U istim ovim sredinama već hiljadama godina prenosi se s jedne generacije na drugu sistem vjerovanja koji glasi: *Moraš kazniti ženu koja te svojim ponašanjem ili riječima povrijedila.* Ovo naslijeđeno vjerovanje (*Moraš se osvetiti!*) u osnovi je transgeneracijske transmisije nasilja u porodici.

I žrtve nasilja usvajaju vjerovanja roditelja. Često čujemo zlostavljanu ženu koja kaže *Ja sam kriva što me udario* – isto što je govorila i njena majka kad bi je muž tukao. Studije pokazuju da su mnoge žrtve partnerskog nasilja u djetinjstvu gledale kako im otac zlostavlja

majku, a kasnije u životu su imitirale majčine riječi. *Majka me je naučila da žena treba da šuti, trpi i pati. Majka je podnosila očevo nasilje, pa sam i ja naučila da podnosim muževljevo zlostavljanje* – kažu žene žrtve nasilnih muškaraca.

Dešava se da odrasle osobe upadnu u transgeneracijski krug prenosa nasilja. Nakon 19 godina rada Sigurne kuće, imamo slučajeve u kojima nam dolaze žene koje su kao djeca bile smještene kod nas sa svojim majkama.[58]

Dželila Mulić-Čorbo
Fondacija lokalne demokratije

Ali zašto je majka govorila *Ja sam kriva*? Da li zato što ju je nasilni muž "ubijedio" da je ona kriva?

Metoda *vruć krompir*

Možemo li se zaraziti tuđim emocijama? Neki tvrde da se i psihička stanja – naročito depresija i suicidalne ideje – mogu prenositi s jedne osobe na drugu isto kao što se prenose infektivne bolesti. Ima i onih koji vjeruju da ljudi mogu biti izliječeni kad svoju bolest ili neprijatne emocije "prebace" nekom drugom – kao vruć krompir koji je teško držati u ruci pa ga gurneš u ruke onom do sebe.

Emocije (lat. *e-movere*; energija-u-pokretu-kroz-tijelo) su fluidni nosači informacija o unutrašnjim psihičkim stanjima, i osjetljivi ljudi koji saosjećaju s drugima (empati) zaista mogu nesvjesno "preuzeti" osjećanja (nekad čak i psihopatološka stanja!) drugih osoba. Kad ih "preuzmu", proživljavaju ih kao da je riječ o njihovim vlastitim. Vidimo to i u scenama nasilja u porodici – kad žrtva osjeća osjećanja koja nasilnik ne želi da osjeća.

Mnogi nasilnici pretuku ženu i onda uzvikuju: *Ti si kriva! Da ti nisi, ja ne bih*... – kao da se žele riješiti krivice zbog onog što su joj uradili. Neke žene im povjeruju. Kao vruć krompir, preuzmu njegovu krivicu i dožive je kao svoju. Ne shvataju da im psihički otrov (*Ti si kriva!*) – koji nasilni muž redovno prska po njima nakon zlostavljanja – nagriza psihu, pa što su duže u braku s njim imaju sve goru sliku o sebi.

Ovaj otrov može biti vrlo štetan i zato što drži ženu u bračnoj vezi s opasnim (nekad i smrtno opasnim!) nasilnikom. Žena se osjeća odgovornom ili krivom za njegovo nasilničko ponašanje, zato ostaje s njim (ili mu se vraća), i tako sebe izlaže opasnosti.

58 https://balkans.aljazeera.net/teme/2019/11/24/nasilje-nad-zenama-ne-znate-hoce-li-se-zavrsiti-na-samaru

Teorije socijalnog učenja često se spominju u literaturi o nasilju u porodici. Korisne su jer objašnjavaju transmisiju nasilja s jedne generacije na drugu. Zahvaljujući ovim teorijama znamo da imitiranjem roditelja i usvajanjem specifičnih vjerovanja djeca uče kako da budu nasilnici, ali i uče i kako da budu žrtve nasilja u porodici.

Ubijena Zumreta Nerda – kćerka je majke koju je ubio muž

Žrtva ubistva počinjenog u januaru prošle godine je Zumreta Nerda, tada dvadesetsedmogodišnjakinja, koju je na smrt pretukao nevjenčani suprug Dalibor Nikolić. Članovi Nerdine familije, nakon što je Zumreta preminula u bolnici, novinarima su ispričali da se u njihovoj porodici, prije deceniju i po, dogodio stravičan zločin – Zumretin otac Dugađin Nerda batinama je usmrtio suprugu, Zumretinu majku.[59]

Ipak, na neka pitanja ne daju odgovor. Poznato je da neće svi sinovi nasilnih očeva izrasti u nasilnike i nastaviti "tradiciju nasilja u porodici" tako što će imitirati oca i usvojiti njegova vjerovanja o opravdanosti nasilničkog ponašanja. Niti će sve kćeri zlostavljanih majki postati žrtve nasilnih muškaraca. Nameće se onda pitanje: *Šta je to što određuje da li će dijete usvojiti ponašanje i vjerovanje roditelja – nasilnog roditelja ili roditelja žrtve nasilja – ili neće?* Istraživanja jasno pokazuju da mnoga djece izložena nasilju u porodici nastoje da budu "sušta suprotnost" svojim roditeljima. Neki od njih, kao što je proslavljena teniserka Jelena Dokić, napišu knjigu o tome šta su proživjeli... i pakao kroz koji su prošli... i aktivno se uključe u borbu protiv nasilja nad ženama i djecom.

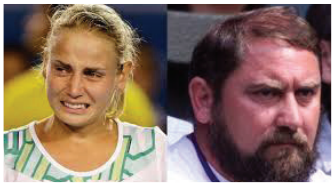

GRIJEHOVI MOG OCA

Jelena Dokić je jedna od najsjajnijih teniskih zvijezda koje je Australija ikad imala, ali njeni fanovi su uvijek znali da postoji nešto mračno između nje i njenog moćnog, dominantnog oca Damira Dokića.

"Svako jutro se budim sa strepnjom i iščekivanjem šta će se danas dogoditi... hoće li me tući... kako da spriječim da ne eksplodira. Ali teško to mogu izbjeći – on je sve agresivniji. Postaje sve više nasilan!

Osrednji trening, poraz, njegovo loše raspoloženje... – bilo šta mu služi kao povod da izvuče kaiš. Stojim u grudnjaku, leđima okrenuta njemu... naređuje mi da se ne pomjeram dok me udara. Često se dešava da mi kaišem, kao oštrim nožem, siječe kožu.

2009. godine, u intervjuu za jedan srbijanski list, Damir Dokić je priznao da je tukao svoju kćerku.

59 https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/kada-ce-femicid-postati-dio-krivicnog-zakona-u-bih-svaku-drugu-zenu-ubije-partner-ili-suprug-826157

"Ali ako sam bio malo agresivniji prema Jeleni, to je bilo za njeno dobro. I mene su moji roditelji tukli," rekao je gospodin Dokić, "i sad sam im zahvalan na tome jer mi je to pomoglo da postanem dobar čovjek."

Odlomak iz novina *The Sunday Telegraph* povodom objavljivanja njene knjige *Unbreakable*[60]

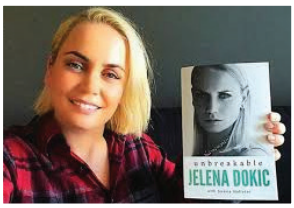

Nesalomiva Jelena Dokić

U autobiografskoj knjizi *Unbreakable* (Nesalomiva) Jelena Dokić opisuje ratne događaje u Hrvatskoj, izbjegličke dane u Srbiji, a onda u Australiji, i svoj život s nasilnim ocem Damirom Dokićem.
Otkrila je jezive scene zlostavljanja (otac bi je tukao kaišem dok joj ne popuca koža na leđima). Knjigu je napisala, kaže, kako bi alarmirala javnost o onom šta se dešava iza zatvorenih vrata porodičnih kuća i stanova.

Feministička teorija o toksičnoj muškosti

Druga veoma utjecajna teorija koja objašnjava uzroke sistematskog zlostavljanja žene je feministička teorija. Zagovornici ove teorije smatraju da je problem nasilja u porodici rezultat duboko ukorijenjene patrijarhalne ideologije, seksizma i mizoginije.

LJUDSKA PRAVA

UN zabrinut zbog iranskog tretmana žena, traži raspuštanje policije za moral

Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava u petak je izrazio zabrinutost zbog iranskog tretmana žena i djevojčica i pozvao na raspuštanje policije za moral Islamske Republike.
U pregledu stanja ljudskih prava u Iranu, Komitet je naveo da bi Teheran trebao uvesti zakon koji štiti žene i djevojčice od bilo kojeg oblika nasilja. "Država potpisnica treba da usvoji zakon koji kriminalizuje sve oblike nasilja nad ženama i djevojčicama, a koji se eksplicitno bavi nasiljem u porodici, bračnim silovanjem i zločinima počinjenim u ime takozvane časti", navodi se u izvještaju Komiteta.

60 Always Beaten, Never Broken, *The Sunday Telegraph*, 12. 11. 2017, Sydney, Australija

Smrt 22-godišnje Mahse Amini, koja je prošle godine bila u pritvoru policije za moral zbog kršenja pravila koja zahtijevaju da žene nose hidžab, izazvala je višemjesečne antivladine proteste širom zemlje.
Komitet UN-a za ljudska prava saopćio je da bi Iran trebao "izmijeniti ili ukinuti zakone i politike koje kriminaliziraju nepoštivanje prinudnog pokrivanja i raspustiti policiju za moral".
Iranska policija, koja je povezana s iranskom elitnom Revolucionarnom gardom, provodi obavezne javne kodove odijevanja koristeći se nasiljem, tvrde Ujedinjene nacije i grupe za ljudska prava. Žena koja ne nosi hidžab može se suočiti s uznemiravanjem, hapšenjem, novčanom kaznom, pa čak i zatvorom. Aktivisticama koje osporavaju zakone prijeti višegodišnji zatvor.
Policija za moral uglavnom je nestala s ulica nakon što je Amini umrla u njihovom pritvoru. Ali kako su protesti nestajali, vratili su se na ulice, a i postavljene su nadzorne kamere kako bi se identifikovale i kažnjavale otkrivene žene, prenosi Reuters. [61]

U patrijarhalnim sredinama muškarac dominira u porodici i društvu, ima moć i kontrolu nad ženom – nad njenim tijelom i svim aspektima njenog života. U takvim sredinama seksizam je prisutan svuda. Slično kao i termin rasizam (*bijelci su superiorniji u odnosu na "obojene"!*), i seksizam označava uvjerenje da su muškarci superiorni u odnosu na žene, i zato su stereotipi, predrasude o ženama i diskriminacija žena uobičajena pojava.

Feministička teorija odigrala je veoma važnu ulogu u podizanju svijesti o tome da se u patrijarhalnim društvima zlostavljanje žena racionalizira kao kažnjavanje, a svrha kažnjavanja je držati ženu "tamo gdje joj je mjesto". To je razlog što pristalice feminističke teorije vide nasilje nad ženom kao taktiku – svrha nasilja je potčiniti ženu i zastrašiti je kako bi ostala u podređenom položaju. To je razlog i zašto mizoginiju opisuju kao pojavu čija je glavna funkcija – održavanje muške dominacije:

Kako navodi Kate Manne, mizoginiju treba posmatrati kao političku pojavu čija je svrha nadgledanje i prisilno uvođenje ženske podređenosti i održavanje muške dominacije.[62]
Nejra Veljan i **Maida Ćehajić-Čampara**

Ako žena odbija da se podredi muškarcu, ako ne poštuje jasno određene patrijarhalne norme, ako ulazi u predbračne ili izvanbračne seksualne veze... ili na bilo koji drugi način ugrožava čast i ugled muškarca... on smatra da ima pravo da je "kazni".

61 https://www.klix.ba/vijesti/svijet/un-zabrinut-zbog-iranskog-tretmana-zena-trazi-raspustanje-policije-za-moral/231103198
62 Nejra Veljan i Maida Ćehajić-Čampara, *Rodne ideologije: Kako ekstremisti iskorištavaju borbe za ženska prava i pokreću recipročnu radikalizaciju*, Atlantska inicijativa.

Vide joj se gaće!

Nedugo nakon udaje za Joea DiMaggija, Marilyn Monroe snima kultnu scenu kad joj vjetar podiže haljinu. U gomili fotografa i snimatelja stoji DiMaggio, vidno uznemiren. Prijateljica Amy Greene stoji pored njega i pokušava da ga umiri: "Joe, ovo je samo film... nije stvarnost." "Znam. Ali ona je *moja* žena, a pokazuje gaće!" – odgovara joj Joe ljutito, okreće se i odlazi.
Tu noć, iza zatvorenih vrata njihove hotelske sobe, dešavala se scena nasilja u porodici.
Par sedmica kasnije, uplakana Marilyn objavljuje da se razvodi od Joea DiMaggija.[63]
Joe DiMaggio, slavna američka zvijezda bejzbola, poznat je i po tome što je zlostavljao svoju ženu, Marilyn Monroe. Želio je da ona bude "dobra" supruga i domaćica, i bio veoma ljut kad je ona izlazila iz te uloge (šamarao bi je i udarao, a kad je pokušavala da pobjegne iz kuće zgrabio bi je za kosu i vukao nazad).
Bio je opsjednut njom i nakon razvoda, i konstantno je insistirao na pomirenju. Nakon njene smrti slao je ruže na njen grob punih 20 godina. Nekima ta njegova posvećenost djeluje kao ljubav prema Marilyn, ali oni koji ga bolje poznaju tvrde da je bio vrlo sujetan; Marilyn je njegov najveći trofej, i nikako nije želio da je izgubi![64]

U svijetu ljudi tradicionalne svijesti žena najviše ugrožava čast i ugled muškarca ako ga napusti (naročito ako ga napušta zbog drugog muškarca!). *Bračna veza je trajna veza, ona je njegova, zato ona nema pravo da ga ostavi!* Nije onda iznenađenje što se žene nađu u smrtnoj opasnosti baš onda kada se razvode ili bježe od nasilnog partnera – upozoravaju pristalice feminističke teorije. Jedna od najobimnijih studija muškaraca koji su ubili partnericu (*Homicide in Britain study*, Dobash et al., 2004) to jasno potvrđuje: muškarac najčešće ubije ženu iz posesivnosti i osjećaja vlasništva nad ženom, i iz ljubomore (vjerovatnoća da žena bude ubijena povećava se ako napušta nasilnika zbog drugog muškarca). Ipak, važno je naglasiti da ključni faktor nije sama situacija – kad žena želi razvod ili je napustila nasilnog partnera. Žrtva zlostavljanja je u najvećoj opasnosti da bude ubijena kad nasilnik shvati da se ona *neće vratiti u vezu*, naglašavaju autori studije.

Muškarci obično ubijaju iz ljubomore, posesivnosti i želje za 'vlasništvom'. Rizik od ubistva se povećava kada muškarac shvati da se njegova supruga neće vratiti u vezu, a ne kada ona zapravo odlazi...[65]
D. Tyson, D. Kirkwood, B. Naylor

63 Iz dokumentarne serije *Reframed: Marilyn Monroe*
64 Dark Details About Marilyn Monroe And Joe DiMaggio's Relationship (grunge.com)
65 Out of Character? Legal Responses to Intimate Partner Homicides by Men in Victoria 2005 - 2014 | Danielle Tyson, Debbie Kirkwood, and Bronwyn Naylor - Academia.edu

To je potpuno razumljivo, kažu zagovornici feminističke teorije. Kad nasilni muškarac tradicionalnih svjetonazora postane "duhovni autoritet u obitelji", on pretvori ženu u svoje privatno vlasništvo. I kao što rob nema pravo napustiti robovlasnika – bez obzira na to da li ga robovlasnik zlostavlja ili ne – tako ni zlostavljana žena nema pravo napustiti muža! Kad se tome doda kultura šutnje, poricanja i opravdavanja nasilja... i niske zatvorske kazne za femicid... postaje jasno zašto imamo toliko ubijenih žena! Zato je važno obrazovati mlade ljude o problemu nasilja nad ženama, ali i prosvjetljavati i podizati svijest u širim društvenim zajednicama. Jer što više slabi moć patrijarhata – i što se više smanjuje dominacija muškog nad ženskim – to se više povećava nivo zdrave muškosti, a smanjuje nivo toksične muškosti.

Pristalice feminističke teorije objašnjavaju da su tri glavne karakteristike patrijarhata iste kao i karakteristike kojima se opisuje toksična muškost: 1) hijerarhija i ponašanje koje ima za cilj dokazati nadmoć nad onim niže rangiranim; 2) tendencija muškaraca da dominiraju nad ženama; 3) opresija svega što nosi etiketu "ženskog", uključujući i "potiskivanje ženskog u sebi".

Toksičnu muškost vide kao rezultat patrijarhata, odnosno specifičnih socijalizacijskih obrazaca i očekivanja od muškaraca da budu "pravi muškarci" – da budu *mačo*, bahati, i da probleme rješavaju nasiljem. Kažu, takva muškost izgleda kao karikatura fizičke snage, emocionalne tuposti i mentalne krutosti. "Ženske" emocije i sve što "smrdi na žensko" – umjetnost i kreativnost, intuicija i duhovnost nesputana religijskim dogmama... i ostale "ženske stvari" – niže su vrijedne, baš kao što je i žena manje vrijedno biće.

Kako riješiti opasne društvene pojave koje izaziva ova i ovakva toksična muškost?

Svaki muškarac koji nije sagledao i osudio patrijarhat... u svim njegovim oblicima... socijalizirani je šovinista i na koncu potencijalni nasilnik! – uzvikuju aktivistkinje koje nasilje nad ženom vide kao derivat patrijarhalne (tradicionalne) kolektivne svijesti i toksične hegemonističke maskulinosti. Ali šta ćemo s nasilnicima koji osuđuju patrijarhat?!

Moć i kontrola – jedini razlog za sistematsko zlostavljanje žene?

Politički aktivizam koji se bazira na feminističkoj teoriji o uzrocima nasilja u porodici značajno doprinosi da se epidemija zlostavljanja žena učini vidljivom i da se nasilje u porodici prestane tretirati kao lični i privatni problem ljudi. Zahvaljujući ovoj teoriji, danas mnogo bolje razumijemo motive, taktike i strategije kojima nasilnik uspostavlja kontrolu nad svakim aspektom života žene. A uspostavlja kontrolu tako što ženi oduzima pravo na izbor.

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima

Ukidanje mogućnosti izbora

Ukidanje ili sužavanje izbora moćna je metoda manipulacije i održavanja kontrole nad ljudima. Recimo, ako se ženama ne dozvoli pravo na abortus, one neće imati izbor da rađaju ili ne rađaju. Uz zabranu abortusa uvijek ide i otežavanje pristupa kontracepciji. Ako ne mogu izabrati hoće li koristiti kontracepciju ili ne, žene će zbog čestih trudnoća i brige o djeci biti vezane za kuću i finansijski ovisne o muškarcu. Tako će se naći u podređenom položaju, izbačene iz društvene arene, i neće više biti konkurencija muškarcima.[66]

Nasilnik oduzima ženi pravo na izbor kad je prisiljava da radi ono što ona ne želi da radi (jer ako mu se ne pokori bit će "kažnjena"!), ili joj ne dozvoljava da radi ono što ona želi da uradi a to što ona želi nije u njegovom interesu. Time joj oduzima slobodu i ugrožava bazično ljudsko pravo – pravo da sama donosi odluke koje su važne za njen život, tijelo i zdravlje. Ovaj oblik zlostavljanja naziva se *psihičko nasilje*.

Nema sumnje, feministička teorija odigrala je izuzetno važnu ulogu u rasvjetljavanju veze između patrijarhalnog društvenog uređenja, toksične muškosti – kao jedne od devijacija koje se javljaju na nižim stadijima u razvoju kolektivne svijesti – i problema nasilja nad ženama. Patrijarhalne zajednice i muškarci koje "krasi" hegemonistička maskulinost (iz koje se izrodila toksična muškost) prisutni su svuda na svijetu... ne samo u Iranu ili Afganistanu – objašnjavaju pristalice ove teorije. To je razlog zašto je problem nasilja u porodici i nasilja nad ženama rasprostranjen i u modernim i progresivnim zemljama Evrope i Amerike.

66 Indira Nović i Asim Haračić, *Na kojem si nivou svijesti? Priručnik za političare i one koje politika zanima*, https://tacno.shop/product/na-kojem-si-nivou-svijesti-prirucnik-za-politicare-i-one-koje-politika-zanima/

Preneseno sa web-stranice www.tacno.net

Samo sa funkcionalnim pravnim sistemom građanske države ljudi mogu biti sigurni
Kultura nije monolitna društvena struktura

Autori: **Indira Nović i Asim Haračić**

Mi obično posmatramo kulturu kao monolitnu društvenu strukturu. Mislimo da su svi ljudi koji žive u jednoj društvenoj zajednici na istom stadiju u evoluciji svijesti – možda im se razlikuju nivoi obrazovanja ili koeficijenti inteligencije, ali su na istom nivou u razvoju svijesti samim tim što žive u isto vrijeme i u istoj sredini. To nije tačno. Ako posmatramo supkulture stanovnika koji žive u istom gradskom naselju, vidjet ćemo da su jedni *tradicionalisti*, drugi su *modernisti*, treći su *postmodernisti*... Ove tri grupe ljudi zalažu se za različite sisteme vrijednosti i zastupaju drugačije političke ideologije.

Konflikti obično izbiju zbog toga što jedni smatraju poželjnim i vrijednim ono što drugi vide kao bezvrijedno ili čak nazadno i štetno. Recimo, neki modernisti, naročito ako su "militantni ateisti", tvrde da su tradicionalne vrijednosti i religioznost nešto što je zastarjelo i što treba zbrisati sa zemaljske kugle. I obratno: tradicionalisti često odbijaju vrijednosti koje su proizvod liberalne političke filozofije – vrijednosti kao što su moderna sekularna građanska država. Taj sukob različitih političkih paradigmi vidimo i kod nas.

Ako pitamo naše komšije tradicionalne svijesti u kakvoj zemlji žele da žive, većina njih će govoriti o mirnom i tolerantnom suživotu odvojenih etničkih zajednica – ma koliko liberali i progresivci nastojali da im objasne da je građanski uređena BiH mnogo bolje rješenje jer je u tako uređenoj državi ukinuta diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti i mjesta prebivališta. Zašto neće građansku državu? Pod pojmom "građanska BiH" podrazumijevaju nekakvu neprirodnu mješavinu hrvatske, bošnjačke i srpske zajednice, nekakav bosanski lonac u kojem se više ne zna ko je ko. Oni svoju etničku zajednicu nazivaju *naš* narod, i doživljavaju je kao produženu porodicu. I sama pomisao da će se njihov narod istopiti u tom "građanskom bosanskom loncu" stvara osjećaj gubitka. Stvara i osjećaj straha, jer se plaše da je građanski model samo krinka pod kojom se kriju interesi "onih drugih" – koji bi da dominiraju.

Model *spiralne dinamike* se onda pokaže koristan jer pomaže da razumijemo zbog čega nam se političke ideologije razlikuju.[67]

67 https://www.tacno.net/kultura/video-indira-novic-i-asim-haracic-samo-sa-funkcionalnim-pravnim-sistemom-moderne-gradanske-drzave-ljudi-mogu-biti-sigurni/

Ipak, još je mnogo pitanja o uzrocima nasilja u porodici na koja nemamo odgovore. Čak i legendarna Ellen Pence, koautorica poznatog Duluth modela, priznala je da feministička teorija – po kojoj muškarac zlostavlja ženu zato što želi moć i kontrolu – nije potpuna, a u nekim slučajevima nije ni tačna.

Činjenica je da se mnogi nasilni muškarci patrijarhalnih, tradicionalnih svjetonazora koriste nasiljem kao taktikom zastrašivanja uz pomoć koje drže ženu u podređenom položaju jer tako sebe održavaju u poziciji njoj nadređenog i nadmoćnog. Ali postoje i nasilnici koji ponavljaju obrazac zlostavljanja partnerice, a nemaju patrijarhalni *mindset*. Oni su moderni muškarci savremenih pogleda na svijet... oni ne žele moć, kontrolu i dominaciju nad ženom, kažu. Kako objasniti *njihovo* sistematsko zlostavljanje žene?

5. POREMEĆAJI LIČNOSTI NASILNIKA

Muškarci koji ponavljaju obrazac zlostavljanja žene mogu biti obrazovani ili neobrazovani, šarmantni ili neprivlačni, pametni ili glupi, bogati ili siromašni... jedni su patrijarhalni, drugi su moderni muškarci. Kakva je razlika između patrijarhalnih i modernih? Nasilnik "starinskog kova" osjeća se privilegiranim i superiornim u odnosu na ženu samim tim što je rođen kao muškarac. Pošto je on muškarac, smatra da ima pravo na viši položaj u porodičnoj i društvenoj hijerarhiji – njegova riječ treba da bude prva i posljednja, žena mora da ga pita prije nego što nešto uradi!

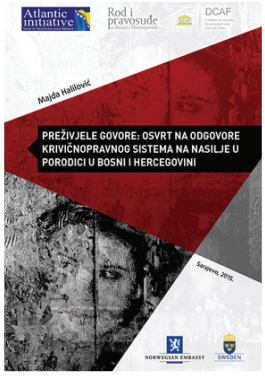

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

"Dvadeset sedmog jula mi je rođendan i zatražila sam od njega deset maraka da odem i da se ošišam. Pitao je: 'Zašto hoćeš da se šišaš?' Rekla sam: 'Pa, sad će mi rođendan', a on je rekao da ne može. Ja i ne slavim rođendane, ali sam se bar željela ošišati dvaput godišnje... Rekla sam to njegovom sinu i on je pokušao intervenirati, a onda me (muž) tako strašno pretukao, baš pred moj rođendan."[68]

Kao što on mora da pita za dozvolu i da radi ono što mu muški autoritet naredi da radi (u protivnom, zna šta ga čeka!) tako zahtijeva i da žena njega pita za dozvolu i radi ono što joj on naredi. Jer kad ga žena pita da li može da se ošiša, ona sebe spušta a njega uzdiže, i on se dobro osjeća u svojoj "muškoj koži".

68 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Serotonin

Serotonin je neurotransmiter koji pomaže da popravimo raspoloženje i izborimo se s depresijom. Luči se u različitim životnim situacijama, uključujući i socijalne situacije u kojima dominiramo, kad naređujemo drugima šta treba da rade, kad nam ljudi iskazuju poštovanje, kad nas se drugi plaše jer smo moćniji od njih...

Kao i dopamin – neurotransmiter koji se dovodi u vezu s problemima ovisnosti o drogama ili kockanju – i serotonin ima ulogu u razvijanju ovisnosti o supstanci ili o nekom obliku ponašanja (bihevioralna adikcija).

Adikcija – obrazac ovisničkog ponašanja koje ima štetne posljedice za ovisnika i/ili druge osobe. (Ovisnost dijabetičara o inzulinu *nije* adikcija jer uzimanje inzulina nema štetne posljedice; naprotiv, spašava bolesniku život.)

I stvarno, neki ljudi zaista djeluju kao da su postali ovisni o poziciji superiornog – kad dominiraju nad onima ispod sebe u hijerarhiji ili nad ženom s kojom žive. Izgube li taj prijatni osjećaj da su oni "uzvišeni" a žena "unižena", ponašaju se kao narkomani u apstinencijalnoj krizi: svim silama, uključujući i nasilje, nastoje zadržati poziciju moćnika. A ako su kojim nesretnim slučajem tu poziciju izgubili (recimo, žena ih je ostavila), koristit će sve moguće taktike, uključujući i nasilje, da je vrate u vezu!

Moderni muškarci nisu takvi. Oni ne smatraju da žena treba da bude samo domaćica i majka. Ili da radi ono što joj muž naredi da radi. I dok nasilni muškarac "starinskog kova" naređuje ženi šta će raditi (i zabranjuje joj da radi ono što bi ona htjela da radi a njemu to ne odgovara), "moderni" nasilnik dopušta ženi da radi šta god hoće. Ako hoće, ona može imati i bliske muške prijatelje. (To je nezamislivo za nasilnog muškarca tradicionalnih svjetonazora.) Ali ako ga zamoli da počisti iza sebe, ili ga kritizira zbog nečeg što je rekao ili uradio, čeka je pakao! I najmanju ženinu kritiku može doživjeti kao tešku uvredu, i neće se smiriti dok joj ne nanese povredu – emocionalnu, ali nekad i tjelesnu. Sad vidimo da se nasilnici po mnogo čemu razlikuju, ali jedno im je zajedničko: ublažavaju osjećaj povrijeđenosti tako što povrijede ženu. Evo primjera: momak se izvinjava djevojci (zbog nečeg što joj je uradio ili rekao) i očajnički je moli da mu oprosti pa da njih dvoje nastave vezu, ali ona odbija. Prekinula je s njim, i neće nazad! On je zove milion puta, trudi se da uspostavi kontakt s njom, proganja je, uhodi je... Razlog? Ne može se pomiriti s činjenicom da je "ta glupa bezveznica, koja njemu nije ni do koljena" ostavila *njega*! Na sve moguće načine će se boriti da je sebi vrati, a kad mu se ona vrati on će trijumfalno ostaviti *nju*! Ona će onda patiti, a on će se dobro osjećati! I neće se on moći dobro osjećati sve dok joj se ne osveti.

Šta doživljavaju kao povredu, zavisi od toga kakva im je struktura i/ili poremećaj ličnosti. Stručnjaci za problem nasilja u porodici tvrde da su tri najčešće dijagnosticirana poremećaja

ličnosti muškaraca koji zlostavljaju ženu: *antisocijalni*, *granični* i *narcistički*. (Riječ je o klasteru B, u psihijatrijskom dijagnostičkom sistemu, u koji spadaju antisocijalni, narcistički, granični i histrionični poremećaj ličnosti.) Ipak, treba znati da mnogi nasilnici ispoljavaju karakteristike nekoliko poremećaja, a ne samo jednog. Primjer je *maligni narcis* – osoba koja ispoljava karakteristike i antisocijalnog i narcističkog poremećaja ličnosti.

Poremećaji ličnosti nasilnika koji zlostavljaju ženu

Antisocijalni poremećaj ličnosti

Glavna karakteristika ovog poremećaja je obrazac ponašanja koji ugrožava druge ljude, pri čemu osoba ne osjeća krivicu. Izvjestan procent otpada na one koji su u psihijatrijskoj literaturi označeni kao psihopati.

Kakva je razlika između sociopata i psihopata? Kad su frustrirani, sociopati obično reagiraju napadima bijesa, dok psihopati često djeluju emocionalno distancirani i hladni (bezosjećajni). Razlika između psihopatije i sociopatije je i u tome što je psihopatija urođena.

Bez obzira na to da li se radi o sociopatima ili psihopatima, najčešće karakteristike su: žudnja da se prohtjevi i želje zadovolje bez obzira na posljedice, a česta je i potreba za uzbuđenjem. Prohtjevi i želje mogu biti razne: da se dođe do novca ili neke pozicije u društvu, da se napreduje u karijeri, da se ima seks s nekim ili da se ima moć nad nekim...

Da bi ostvarili zacrtani cilj – i osjetili prijatno uzbuđenje kad ostvare taj cilj! – ne prezaju ni od čega. Neće se suzdržati jer ne osjećaju ni empatiju za druge ni krivicu zbog onog što rade, a često ne osjećaju ni strah od kazne na način na koji ovu emociju doživljavaju drugi ljudi.

Nekad ostavljaju utisak šarmantnih ili čak harizmatičnih osoba. Šarm i harizma im pomažu da iskorištavaju druge kako bi zadovoljili vlastite potrebe i nagone.

Na početku partnerske veze mogu biti strpljivi i pažljivi, žele da znaju šta partnerici treba i do čega joj je stalo – i to joj daju kako bi ostavili utisak i vezali je za sebe. Pošto ne osjećaju tuđu bol (nedostatak empatije) i nisu u stanju unijeti se u poziciju druge osobe (ne saosjećaju sa žrtvom), nemaju obzira prema drugima i spremni su "gaziti preko leševa".

Granični poremećaj ličnosti

Za granični poremećaj ličnosti (na "granici" između neuroze i psihoze) karakteristične su česte promjene raspoloženja i prividna kontradiktornost u ponašanju. Osoba može

djelovati kao da je u stalnoj potrazi za pažnjom i ljubavlju... želi da bude prihvaćena i voljena... ali svojim impulsivnim reakcijama i napadima bijesa tjera druge od sebe. Ili tvrdi da voli partnera i želi bliskost; odmah nakon toga optužuje ga za nešto, govori da ga mrzi... Zato se ovaj poremećaj (*borderline personality disorder*) svrstava u kategoriju poremećaja ličnosti za koje je karakteristična emocionalna nestabilnost.

Lični identitet je nestalan (*Ko sam ja zapravo?*), a drugi služe kao ogledalo (*Drugi mi trebaju da mi pokažu ko sam i kakav sam*). To je razlog što su im interpersonalni odnosi veoma važni. Za razliku od osoba koje boluju od narcističkog poremećaja ličnosti pa pretjerano žude za uvažavanjem i pažnjom drugih (*attention seeking*), osobama koje boluju od graničnog poremećaja ličnosti potrebne su bliske veze (*attachment seeking*). Mnogi se žale na osjećaj praznine – i to je jedan od razloga zašto traže pažnju ili nastoje biti centar nečijeg života (*Ako moj partner ne misli na mene... ako me zanemaruje, ja imam osjećaj da ne postojim.*).

Međuljudski odnosi su uglavnom konfliktni. Svađe i krize mogu im služiti da isprazne neprijatni osjećaj razdražljivosti i tjelesne senzacije napetosti u mišićima, ali i da privuku pažnju kako bi razbili dosadu ili izbjegli osjećaj emocionalnog mrtvila. (Neki kažu da "živnu" kad uspiju iznervirati partnera.) Fantazije da su nekom važni, ili paranoidne ideje o tome kako ih neko proganja, stvaraju osjećaj da drugi misle na njih. (*Bolje i da me mrze, proganjaju i žele da me ubiju nego da uopšte ne misle na mene kao da ne postojim.*)

Neki imaju sposobnost da intuitivno "čitaju ljude" i znaju biti manipulativni – okrenu članove porodice jedne protiv drugih... neki čak uspiju da ubijede advokate i sudije da žena koju zlostavljaju nije žrtva, nego samo glumi žrtvu. Kad su nasilni, ono što najčešće pokreće njihovo nasilje su ljubomora, strah da će izgubiti partnera i paranoidne ideje.

U njihovoj kliničkoj slici često se sreće i mehanizam odbrane *projektivna identifikacija*.

> *Projektivna identifikacija* je primitivni mehanizam odbrane. Aspekt vlastite ličnosti se projektuje i pripiše drugoj osobi, a onda se doživi kao prijetnja sebi. Recimo, nasilnik vlastite agresivne porive pripiše žrtvi koju zlostavlja, nju vidi kao nasilnika i optužuje je za nasilje, a nastojanja i akcije žrtve da se odbrani vidi kao prijetnju za vlastitu sigurnost, pa traži zaštitu od policije i sudova. Tipičan primjer je muškarac koji je ubio bivšu ženu i njenog partnera. Kao svoju odbranu na sudu iznio je "dokaze" da se par urotio protiv njega: *Godinama su me špijunirali, htjeli su da mi upropaste život i tako mi se osvete*... Sud je ustanovio da je sve ono što je pripisao bivšoj ženi i njenom partneru zapravo on radio *njima*.

Izražena je i tendencija ka brzim, impulsivnim radnjama – bez dovoljno promišljanja o posljedicama. Naročito kad se osjećaju odbačenim, ugroženim, provociranim, zanemarenim... To ne znači da nisu u stanju da detaljno planiraju ubistvo žene!

Psihička nestabilnost ogleda se i u kontradiktornim porukama: "Mrzim te, ali samo probaj da me napustiš!" U situacijama kad ih žena napušta, kad planira da ih napusti, ili kad odbija da se vrati u vezu, mogu biti veoma opasni – za nju, ali i za sebe. Povrijede partnericu, onda rane sebe. Ili ubiju ženu pa sebe.

Narcistički poremećaj ličnosti

Svima nama treba pažnja, divljenje i poštovanje, prema tome, svi smo mi narcisi. Ali nismo svi patološki narcisi. Postoji li linija koja odvaja nas "normalne" od njih "patoloških"?

Razlika je slična razlici između onih koji vole čašu dobrog vina, a nisu alkoholičari, i alkoholičara koji će u trenucima apstinencijalne krize potegnuti za bilo kakvim alkoholom.

Glavna karakteristika narcističkog poremećaja ličnosti je intenzivna težnja za doživljajem sebe kao posebnog. A da bi se održavala slika o sebi *Ja sam specijalan*; *Ja sam drugačiji*; *Ja sam bolji*... neophodna je kontinuirana pažnja, divljenje i poštovanje drugih ljudi. Tako pažnja, divljenje i poštovanje (ili strahopoštovanje) postanu hrana (*narcissistic supply*) bez koje se ne može živjeti... ili droga o kojoj je osoba postala ovisna.

Ako se redovno ne snabdijevaju, "izgladnjeli" doživljavaju nešto slično apstinencijalnim krizama – osjećaju se praznim, nervozni su, tonu u depresiju. Da bi izbjegli ta neprijatna stanja, vješto nalaze načine da se nahrane pažnjom, divljenjem ili poštovanjem. Neki svojim ponašanjem izazivaju osudu i kritiku – jer je i "negativna" pažnja bolja od nikakve pažnje!

Većina ljudi s ovom vrstom poremećaja ličnosti nisu svjesni da su "gladni". Često nisu svjesni ni potreba drugih osoba. Preokupirani su isključivo sobom, imaju ograničen kapacitet za empatiju – ne zanimaju ih potrebe onih koji zadovoljavaju *njihove* potrebe za pažnjom divljenjem, poštovanjem... – pa neki beskrupulozno iskorištavaju svoje "obožavatelje".

Obožavatelji slavnih i popularnih

Svi mi želimo da budemo primijećeni, da naši kvaliteti ili talenti budu prepoznati i vrednovani. Ako te normalne razvojne potrebe nisu zadovoljene, kad odrastemo, možemo ih nesvjesno pokušati zadovoljiti vikarijalno – kroz imitaciju ili druženje s poznatim, slavnim i popularnim osobama (u nadi da ćemo i mi dobiti barem malo te

pažnje). Mnoge žene koje rade za "narcisa", udaju se za njega ili žele da budu u njegovom društvu i obasipaju ga pažnjom i divljenjem – morale su u djetinjstvu potisnuti (iz jednog ili drugog razloga) vlastitu potrebu za pažnjom, priznanjem i divljenjem, a dobijale su "mrvice" kad bi služile narcisoidnoj osobi (obično roditelju).

U stručnoj literaturi govori se o tri oblika narcističkog poremećaja ličnosti: *arogantni*, *stidljivi* i *maligni* narcizam.

Arogantni narcizam uključuje osjećaj grandioznosti i superiornosti, maštanje o tome kako je osoba najbolja u svemu... ili mnogo bolja od drugih itd. Ako je narušena ovakva slika o sebi, pojačava se zavist, oholost, bijes, bezobzirnost...

Stidljivi narcizam također podrazumijeva osjećaj specijalnosti i ekstremnu želju za pažnjom drugih ljudi, ali i strah da će osoba biti ismijana, ponižena, zanemarena ili na neki drugi način povrijeđena. Zbog toga se javlja sramežljivost, povučenost, preosjetljivost ili pretjerana ranjivost, pa "stidljivi narcis" ima tendenciju da izbjegava socijalne kontakte – jer se boji da ga drugi neće vidjeti kao posebnog i superiornog, nego će ga odbaciti ili uniziti.

Maligni narcizam je rezultat kombinacije patološkog narcizma i antisocijalnog/nasilničkog ponašanja. Često su prisutne i sadističke tendencije, kao i tendencije da se partnericu ugura u ulogu sluge ili roba.

Poremećaji ličnosti nisu isto što i mentalne bolesti u medicinskom smislu. Za razliku od mentalnih bolesti kao što je, recimo, šizofrenija, poremećaji ličnosti uglavnom se ispoljavaju kao disfunkcionalnost u interpersonalnim odnosima. To ne znači da osoba nema kontrolu nad svojim ponašanjem! Ma koliko da ponašanje izgleda "bolesno" (uzvraća eksplozivnim bijesom i na beznačajan povod; ispoljava ljubomoru i kad se žena brine o njihovom djetetu; smireno i hladno provodi jeziv teror nad ženom s kojom živi...), takvo "nenormalno" ponašanja nije posljedica ozbiljne mentalne bolesti koja, u nekim slučajevima, može dovesti do smanjenja uračunljivosti za krivično djelo. Zato klinički psiholozi i psihijatri uvijek upozoravaju da nasilnik koji ispoljava karakteristike antisocijalnog, narcističkog ili graničnog poremećaja ličnosti vrlo dobro zna šta radi, i prema tome snosi punu zakonsku odgovornost za svoje postupke.

Ovi stručnjaci također ističu da svaki oblik sistematskog nasilja ima svoj psihopatološki aspekt, ali cilj analize i dijagnosticiranja poremećaja ličnosti nasilnih muškaraca koji zlostavljaju ženu nije "psihijatrizacija nasilja u porodici". Da jeste, to bi nasilnike vodilo ka

ekskulpaciji, odnosno oslobođenju od odgovornosti – pišu psihijatri dr. Vlado Jukić i dr. Aleksandar Savić (Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb).[69]

Dobro, ako nisu ludi – a uz to nisu ni patrijarhalni muškarci koji žele moć i kontrolu – kako objasniti to što izluđuju ženu i deset godina nakon razvoda braka (?!) – pitaju se žrtve dugogodišnjeg nasilja u porodici.

Izluđivanje žene (i deset godina nakon razvoda braka!)

Neke žrtve partnerskog nasilja tvrde da su nasilni muškarci vampiri. Isisavaju iz žene njenu životnu energiju tako što je na hiljadu i jedan način zlostavljaju i povređuju, a svaki put kad je povrijede – kao da joj se krvi napiju! Ima istine u tome. Razlikuju se u metodama iscrpljivanja žrtve – jedni žrtvi "piju krv" na pasivno-agresivan način, drugi su vrlo aktivni i otvoreni u svojim napadima – ali jedno im je zajedničko: ako bolje pogledamo šta se dešava nakon scena povređivanja žene, vidjet ćemo da se nasilnik osjeća ojačano, a žrtva oslabljeno baš kao da ju je ugrizao vampir i isisao joj krv. Kako to izgleda u svakodnevnom životu?

Pasivno-agresivni. Svima nam se desi da nekad nešto obećamo, ali ne ispunimo obećanje. Naročito ako se traži od nas da uradimo nešto što ne želimo da uradimo. Ili ne želimo da uradimo u vrijeme kad se to traži. Neprijatno nam je da odbijemo, ili se ne usuđujemo da se otvoreno suprotstavimo autoritetu, pa primjenjujemo strategije pasivne agresije – tiho sabotiramo tako što odugovlačimo ili tobože zaboravimo, ili izbjegavamo da uradimo obećano ali na način da izbjegnemo kritiku ili kaznu. Ako se ovaj obrazac učvrsti i postane dominantan u poslovnim, porodičnim ili partnerskim vezama, govorimo o pasivnoj agresiji.

Pasivno-agresivni ljudi povređuju druge tako što nastoje da izbjegnu ispunjavanje radnih ili porodičnih obaveza kad god ih je moguće izbjeći, čak i kad bez ikakvih teškoća mogu uraditi ono što se očekuje od njih. Vješti su u nalaženju izgovora, i nemaju problem da okrive druge. Zašto to rade? Razlog može biti u tome što su nečim povrijeđeni, ljubomorni su ili zavidni, ali ovakva osjećanja drže za sebe – ne žele da to otvoreno pokažu, pa onda tajno sabotiraju kolege ili partnera kojem zavide. Mnogi su ogorčeni i otvoreno kažu da su ljuti jer drugi vrednuju "sebe i svoje", a ne vide *njihov* doprinos, *njihovu* pamet, sposobnosti, talente... Osjećaju se omalovaženima jer misle da ih drugi ne cijene ili zanemaruju, nagriza ih gorčina – partner ili kolege uzdižu sebe, a ne primjećuju sve one vrijedne i dobre stvari koje su *oni* napravili ili postigli – i zato, ako ih neko zamoli da nešto urade, s osmijehom kažu *Nema problema*, a onda odugovlače, nalaze stotinu prepreka zašto se to ne može uraditi, sabotiraju projekt na kojem rade, usporavaju druge članove tima, frustriraju bračnog partnera kad god mogu... Skloni su da autoritete i uspješne kolege prikazuju kao neznalice ili prevarante,

69 Vlado Jukić i Aleksandar Savić, "Psihološko-psihijatrijski aspekt nasilja", *Socijalna psihijatrija*, Vol. 42 No.2 (2014). Str. 102-108, https://hrcak.srce.hr/file/188601

ismijavaju ih iza leđa ili javno blate, obezvrjeđuju njihova postignuća (*postigli su uspjeh zato što su varali; zato što su imali sreće; zato što im je neko pomogao*). Isto to rade i partnerici kojoj zavide. Za vlastiti neuspjeh okrivljavaju ili druge osobe ili "nesretni sticaj okolnosti".

Pasivno-agresivni partner nekad zna biti i aktivno-agresivan. Odbija saradnju, napada kolege ili partnera, govori uvredljive riječi... Ako se poslije uplaši da bi mogao dobiti otkaz, ili da bi mogao ženu trajno otuđiti od sebe, izvinjava se i pokušava da popravi odnose. Jer drugi su mu potrebni, i više nego što to želi sebi priznati. Ali u većini situacija ne nastupa otvoreno neprijateljski. Obično koristi strategije odugovlačenje i zaboravljanje: *Razmislit ću pa ću ti javiti* (nikad se ne javi); *Ostavi to meni, ja ću to uraditi* (ne uradi); *Izvini, zaboravio sam*... (nije zaboravio).

Neke žene koje su živjele u braku s pasivno-agresivnim muškarcem kažu da su se osjećale zlostavljane: *Namjerno te ostavi da čekaš*; *Ako se buniš i protestuješ, optuži te da si preosjetljiva, netolerantna ili nerazumna*; *Blati te u javnosti ili ti podmeće nogu, a ako ga pozoveš na odgovornost pretvori se u kameni zid i ne govori s tobom*; *Zabija ti nož u leđa, ogovara te, odaje tajne iz tvog ljubavnog života i bruka te*; *Tempira da pročitaš neprijatnu poruku pet minuta prije tvog javnog nastupa kako bi te iznervirao i tako sabotirao*...

Razumljivo je zašto se žena koja živi s pasivno-agresivnim partnerom osjeća zlostavljanom. Ako joj zavidi (*ona je popularnija ili je uspješnija u svom poslu nego on u svom*...), nastojat će da je sabotira, odbijat će da joj oda priznanje za postignuća, pravit će "šale" na njen račun, a ako se ona naljuti reći će: *To je bila samo šala*, *ti stvarno nemaš smisla za humor!* Ili će je na neki drugi način povređivati, ali tako da ona ne zna ko joj to radi. Kad se žena osjeća povrijeđenom, a ne zna ko joj je to "spakovao", "pasivno-agresivni" likuje! Likuje i kad uspije da je "izludi". Provocira je, a kad se ona razbjesni ("izgubi kontrolu nad sobom"), pokazuje prstom na nju i govori: *Ljudi, vidite li vi koliko je ova žena luda?!* Ili se pretvara da želi da pregovara i da se dogovora (recimo, oko imovine ili starateljstva nad djecom), ali neće se ni milimetar pomaknuti od svoje prvobitne pozicije. Ne želi da pravi kompromise, ali će nastojati da sazna šta partnerica želi, i potrudit će se da ona to ne dobije! Zašto to radi? Traume iz djetinjstva?

Neki su imali roditelja koji ih možda nije fizički zlostavljao, ali ih je nadgledao i špijunirao, zahtijevao poslušnost, omalovažavao njih a uzdizao njihovu "pametniju i uspješniju" sestru. Kad su bili djeca, nisu se mogli suprotstaviti nametljivoj kontroli roditelja (često je to majka), ali sad su odrasli i odlučili su da se "suprotstave onima koji bi da im nameću svoju volju", i da se "osvete" onima koji uzdižu sebe a ne vide *njih i njihove zasluge*! Naročito onima koji ih podsjećaju na majku ili "pametniju i uspješniju" sestru. Svete se tako što odugovlače, sabotiraju i frustriraju... ali to čine tajno – kako ih niko ne bi mogao optužiti za ono što rade.

Mnoge izjeda zavist. Da bi se oslobodili tog bolnog osjećanja, moraju naći način da "spuste" osobu kojoj zavide. *Ona paradira svoj uspjeh, popularnost, stručnost... a ne vidi moje*

vrijednosti i zasluge. To nije pošteno! Zato ću je malo "spustiti na zemlju"! – kaže zavidni muž. Ili: *Neće ona meni naređivati šta da radim! Zato ću se praviti blesav i neću uraditi to što traži.* Kad uspije da partnericu "spusti na zemlju" (omalovaži), ili da je frustrira svojim pasivno-agresivnim strategijama, ima osjećaj satisfakcije. Pošto mi ljudi lako postanemo ovisni o onom što nam pomaže da se dobro osjećamo, mnogi razviju ovisnost o prijatnom emocionalnom stanju kad podignu sebe tako što spuste drugog. (Dovoljno je samo pročitati komentare na socijalnim mrežama pa da vidimo koliko vremena ljudi provode u ismijavanju, kritiziranju i omalovažavanju drugih.)

Ipak, većina odraslih ljudi nisu nasilni – ni pasivno ni aktivno. Svima se desi da zloupotrijebe moć i autoritet, da uvrijede nekog namjerno ili nenamjerno, da uzvrate na udarac netaktično i pretjerano agresivno... Ali to ne znači da su nasilni. Nasilni ljudi su oni koji ponavljaju obrazac nasilničkog ponašanja. (Ključna riječ je – obrazac.)

Aktivno-agresivni. Za razliku od pasivno-agresivnih, aktivno-agresivni zlostavljaju druge otvoreno, nekad čak i javno. Često ih srećemo ne samo u porodicama nego i u radnim sredinama u kojima autoriteti ne znaju šta se dešava, ili se prave da ne znaju. Time indirektno podržavaju zlostavljanje i daju nasilniku dozvolu da nastavi.

Ali nije uvijek lako zaustaviti ovaj tip siledžija. Naročito ako boluju od antisocijalnog poremećaja ličnosti. Nije lako jer mnogi od njih su na visokim pozicijama, a uz to su i vješti manipulatori koji znaju kako žrtvu "gurnuti preko ograde" a da to malo ko i primijeti. Šta ih pokreće? Imperativ koji slijede glasi: *Ja moram uvjeriti sebe i druge da sam moćan/moćna!* Da bi dokazali koliko su moćni, spremni su da lažu, prijete, ucjenjuju, falsifikuju diplome... Žene koje boluju od antisocijalnog poremećaja ličnosti manje su sklone otvorenom fizičkom nasilju, ali, bez obzira na to, žude za priznanjem i željne su moći isto koliko i muškarci. Umjesto fizičkog nasilja, rado koriste verbalno i psihičko zlostavljane, istjeruju protivnike iz organizacije u kojoj "komanduju"... i paradiraju oholo držanje *Meni ne može niko ništa!* (Tipičan primjer je Elena Ceausescu, žena rumunskog diktatora Nicolaea Ceausescua.) Ne osjećaju empatiju i nemaju osjećaj krivice, pa ovim psihopatima (većinom muškarci) ili sociopatima (i muškarci i žene) ne predstavlja problem da ugrožavaju, ucjenjuju ili otvoreno zlostavljaju ljude. Kad "zgnječe" onog koga su proglasili neprijateljem, preplavi ih osjećaj zadovoljstva. Postanu li ovisni o tom prijatnom osjećaju satisfakcije, uvijek će se naći neko koga će ugurati u ulogu protivnika. Ako im protivnik postane žena s kojom su se oženili, ona će se naći u velikoj opasnosti.

Ima i drugih "modernih" nasilnika koji sistematski zlostavljaju ženu. U knjizi *Why Does He Do That?: Inside the Minds of Angry and Controlling Men* (Zašto on to radi? Uvid u misli ljutitih i kontrolirajućih muškaraca) autor Lundy Bancroft opisuje jedan takav tip muškarca. Naziva ga *Igrač*.

Igrač. Igrač je zgodan i seksi, ili misli da je zgodan i seksi. Na početku veze djeluje kao da je zaljubljen u ženu i želi da provede s njom što više vremena (a najviše u krevetu). Nakon nekoliko sedmica ili mjeseci žena primjećuje nekoliko stvari: njegovo zanimanje za nju slabi, on počinje da zagleda druge žene – flertuje s konobaricom, šarmira službenicu u banci, zavodi čak i ženinu prijateljicu... Ako se ona pobuni, on će pokušati da je umiri i razuvjeri. Ali njemu, zapravo, ne smeta ženina ljubomora. Niti ga uznemirava što svojim ponašanjem povređuje i ponižava partnericu. Naprotiv, takve njene emocionalne reakcije – kad je ljubomorna ili sumnjičava, kad ga stalno zapitkuje gdje je bio i šta je radio... – prijaju mu jer je njena pažnja *na njemu* (postao je centar njene pažnje). Budući da mu prijaju, nastavit će "igru". O kakvoj igri je riječ?

U početku, Igrač partnerici priča da je voli, da je obožava, ona je divna... Hrani je izrazima ljubavi i komplimentima kao da je navlači na drogu. On zna kako navesti ženu da se osjeća dobro u svojoj "ženskoj" koži – da uživa u prijatnom osjećaju sebe kao voljene i atraktivne. Jer jednom kad se žena "navuče" na taj opojni doživljaj bliskosti s muškarcem kojem je privlačna i kojem je stalo do nje, teško je skinuti se s te vrste droge. Drugo, on zna kako izazivati ženin osjećaj nesigurnosti i neizvjesnosti, jer ona ne zna gdje stoji s njim – on je čas divan prema njoj, pokazuje koliko je voli... onda nestane bez traga na nekoliko dana. (Nakon izvjesnog vremena ona sazna da su ga vidjeli u društvu druge žene, ali nije poznato da li je imao seks s njom ili je samo flertovao.) Bez obzira na to da li ima seks ili samo flertuje s drugim ženama jer mu treba pažnja, velika je vjerovatnoća da će njegova partnerica (Igračeva žrtva) početi posmatrati svaku atraktivnu ženu kao potencijalnu prijetnju – piše Bancroft u knjizi *Zašto on to radi?* Treće, Igrač počinje da izaziva i ženin osjećaj ugroženosti: zanemaruje je, čak i ponižava ili verbalno zlostavlja. Kako vrijeme odmiče, on pokazuje sve manje pažnje i ljubavi za nju, pa se ona osjeća i odbačenom. Četvrto, on u svoj krug "prijateljica" uključuje i žene s kojima otvoreno flertuje (ili ima seks s njima?), i svakoj ženi priča kako je ona druga ljubomorna, kako ga maltretira, podmukla je... osvetnički je raspoložena. Na taj način okreće žene jednu protiv druge. (Ima slučajeva kad je jedna od tih žena Igračeva majka, pa se bitka vodi između svekrve i snahe.) *Zašto on to radi partnerici?* Uživa u igri u kojoj je on centar ženske pažnje. *A zašto partnerica njega ne ostavi?!*

Žena ne može da ga ostavi jer silno žudi za onom vrstom bliskosti koju je imala s njim na početku veze. (Neke žene tvrde da je prekidanje veze s ovim tipom nasilnika slično skidanju s heroina.) I umjesto da prekine s njim, uhodi ga, proganja ga... Psihološka dinamika koja se sada razvija između njih postaje suprotna onoj početnoj: Nekad je on "hranio" nju – njegova pažnja bila je na njoj; sad je njena pažnja na njemu! Ona postaje opsjednuta njime – stalno misli na njega... čeka da je on nazove. Fokusirana je na pitanje kako ga vratiti sebi, pa zatvara oči na ponavljajući obrazac njegovog ponižavanja, otvorenog varanja, emocionalnog zlostavljanja, čak povremeno i fizičkog nasilja. Okrenuti mu leđa i prekinuti vezu s njim – ne dolazi u obzir! Ako ga ugleda da pije kafu s drugom ženom za koju sumnja da mu se "nabacuje", može se desiti da napadne ženu, a ne njega. I Igrač može odigrati sličan potez: verbalno napadne ili prebije ženu zato što ga je uhvatila u krevetu s ljubavnicom (?!)

Ako pitamo Igrača zašto radi takve stvari, on će tvrditi da nije do njega: *Nisam ja kriv što me žene smatraju neodoljivim. Žene me zavode, i nije pošteno očekivati od mene da odolim iskušenju* – kaže Igrač. Neki Igrači tvrde da pate od ovisnosti o seksu. Ali ne radi se o ovisnosti o seksu, nego o ovisnosti o pažnji žena. Ovaj tip nasilnika može postati ovisan i o prijatnom uzbuđenju kad partnerici izazove reakciju straha, boli i poniženja (sadizam) – objašnjava Bancroft.

Žrtva. Drugi tip muškarca koji sistematski zlostavlja ženu Bancroft naziva *Žrtvom*. Zašto Žrtva? U pitanju je zamjena uloga: sve što nasilnik radi ženi žrtvi svoga zlostavljanja prikazuje kao da žena radi (ili je radila) – *njemu*!

Žrtva je tip nasilnika koji je fokusiran na sebe. U njegovom svijetu sve se vrti oko njega, oko toga šta su *njemu* drugi radili i kakve su mu povrede nanijeli. Ako je taj "drugi" njegova žena, ona će često slušati njegove žalopojke: *Ti mene ne razumiješ; ti mene ne cijeniš; ti mi stalno nabijaš na nos*... Ali žena osjeća da je dinamika upravo obrnuta – piše Banckroft. Ono što muž tvrdi da žena radi njemu – zapravo on radi *njoj*!

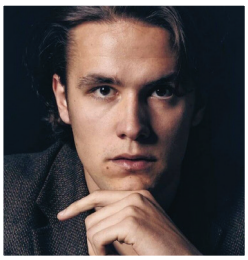

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici

"Otac i majka su posjedovali firmu u kojoj je mama obnašala funkciju direktorice. Nakon razvoda počele su spletke i prljava igra. Otac je ostao uposlenik firme, tražio je nove uvjete, koje je i dobio. Osim svakodnevne torture, za koju majka posjeduje materijalne dokaze (koje je sud jednom prilikom odbio), otac je otvorio novu firmu koja se bavi istim poslom (sukob interesa), u koju je prebacivao poslovne partnere, slao im pisma i poruke da ne moraju vraćati dugove koje imaju prema toj 'zajedničkoj' firmi, jer on više nije dio nje. Osim toga, mnogi poslovni partneri su vjerovali *da je on žrtva – onaj kome je sve oteto*" – ispričao je Čutuna.[70]

Nakon razvoda braka, Žrtva svima okolo priča srceparajuće ali uvjerljive priče o tome kako ga je zlostavljala njegova bivša žena... možda ga čak nekoliko puta i udarila (?!)

70 https://avaz.ba/showbiz/jet-set/782223/kerim-cutuna-za-avaz-otkriva-zasto-je-odlucio-progovoriti-necu-da-sutim-o-nasilniku

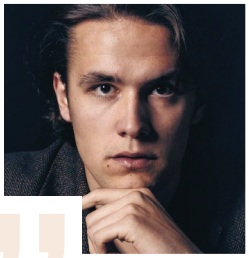

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici
"Otac je bio taj koji je svaki trenutak proveden sa mnom koristio da mi objasni kolika je moja mama kur*etina... šta je firma koju su skupa napravili, gdje ga je zaje**la..."[71]

Neke Žrtve usvoje žargon iz literature o nasilju u porodici, pa tvrde da je njihova bivša žena "fokusirana na moć i kontrolu" jer sve mora biti po njenom! Ako imaju maloljetnu djecu, dodaju tužni i tragični element da im, evo, ta grozna i zla žena sad ograničava (ili uopće ne dozvoljava!) kontakt s djecom.

Žena koja ima maloljetnu djecu i insistira na razvodu od Žrtve – zato što ne želi više da trpi njegovo fizičko nasilje, psihičko zlostavljanje i/ili ekonomsko izrabljivanje – obično doživljava i nevolje s djecom. Ovaj tip nasilnika koristi se djecom da nastavi zlostavljanje žene, a posebno zadovoljstvo mu pričinjava kad uspije da okrene djecu protiv majke.

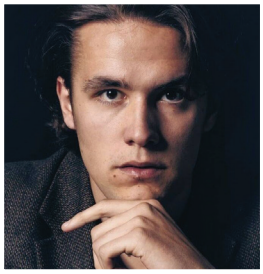

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici
"Tako sam često znao biti sprovodnik njegove energije: kada se pojavim kod mame, vrijeđao sam je, prijetio, galamio na nju i lomio stvari... Govorio sam njegove riječi... jednom prilikom sam joj rekao da je kur*a jer nije bila nevina kad je stupila u brak s mojim ocem. Nevjerovatna je bila povezanost između mene i oca tih dana... nakon takvih ispada koje sam činio..."[72]

Kako ih okreće protiv majke?

Jedan od načina da otuđi djecu od majke je da im govori kako je njihova majka radila (ili još uvijek radi!) *njemu* ono što on, zapravo, radi njoj. Ili nastoji da je ocrni kao roditelja, pa je prikazuje onakvom kakav je ustvari on.

71 https://ba.n1info.com/vijesti/mladi-bh-glumac-progovorio-o-zlostavljanju-u-porodici-godinama-me-razara/ https://avaz.ba/showbiz/jet-set/781734/kerim-cutuna-nakon-sto-je-objelodanio-da-su-on-i-njegova-majka-trpjeli-nasilje-od-oca-necu-se- zaustaviti-koliko-je-zena-zavrsilo-na-ulici

72 *Ibid.*

Odličan primjer ovog tipa nasilnika je Hasan-aga u *Baladi o Hasanaginici*. Bezosjećajni i hladni Hasan-aga, koji nema milosti ni prema ženi ni prema djeci, razvodi se od žene i otuđuje je od djece jer mu je povrijedila sujetu time što nije došla da ga posjeti dok je ležao ranjen u šatoru na planini. Djeca pate za majkom, Hasanaginica pati za djecom, ali Hasan-aga govori djeci da im je majka "srca kamenoga" (*kad se neće smilovati na vas majka vaša srca kamenoga!*). Tako Hasan-aga opisuje Hasanaginicu onakvom kakav je *on* – srca kamenoga.

Balada o Hasanaginici

Hasanaginica je usmena balada, pretpostavlja se da je nastala sredinom 17. vijeka u Imotskoj krajini, koja je tada bila dio Bosanskog pašaluka. Prepričavala se s koljena na koljeno po Imotskom i okolini, dok je nije otrgnuo od zaborava italijanski putopisac, etnograf Alberto Fortis, 1774. godine.
Neki istraživači vjeruju da se balada oslanja na istinite događaje i da je riječ o Hasan-agi Arapoviću, koji je ranjen u bitki između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva. U baladi se spominje da je nakon ranjavanja bio smješten "u šatoru na planini"... da su ga obilazile majka i sestra, ali ne i supruga. Zašto ne i supruga? Hasan-agina supruga je Fatima Pintorović, koja vodi porijeklo iz begovske porodice. Vaspitanje koje je ponijela iz rodne kuće brani joj da pređe preko ustaljenih pravila ispravnog ponašanja žene-begovice. Jedno od tih pravila glasi: begovica se ne penje po planinama, nego čeka muža u kući! Uvrijeđen što ga žena nije posjetila (što nije pogazila svoj "begovski ponos" i pokazala da joj je više stalo do muža nego do običaja i begovskog statusa?), Hasan-aga poručuje ženi da ga ne čeka ni u dvoru ni u rodu njegovome! Tako on bezdušno tjera ženu iz kuće, i udaljava je od petero djece. Očajna, Hasanaginica se još nije ni osvijestila od šoka, a već stiže njen brat, odvodi je, i ubrzo nakon razvoda braka udaje za imotskog kadiju.
Kada su svatovi prolazili pored Hasan-aginog dvora, ona zaustavlja svatove jer želi djeci dati poklone. Djeca izlaze pred nju, grle je... Hasanaginica je na rubu suza... grli i ljubi svoju djecu. Hasan-aga neko vrijeme šuti i promatra Hasanaginicu, a zatim joj počne otimati djecu iz naručja i govoriti im da im je majka srca kamenoga:

Hod'te amo, sirotice moje,
kad se neće smilovati na vas
majka vaša srca kamenoga!

Ove njegove riječi snažno pogađaju Hasanaginicu i ona uskoro umire od tuge.
Evo još nekoliko detalja o baladi *Hasanaginica* i o ličnosti Hasan-age – onako kako ga je vidio Milan Ogrizović, autor dramske predstave *Hasanaginica*:

Hasanaginica je očajna jer mora napustiti djecu, ne samo muža.
Njen brat (beg Pintorović) daje joj podršku, ali joj i prenosi ljutite riječi njihove majke, koja nije željela da se Fatima (iz begovske porodice) uda za Hasan-agu.

Pintorović također izražava svoju nesklonost prema Hasan-agi, za kojeg govori da je silovit, divlji i nesnosan... koji misli da se prema ženi može ponašati kako hoće! Hasanaginica pokušava braniti muža riječima kako je Hasan-aga silovit samo s drugima, ali kad je s njom uvijek je blag. No Pintorović tvrdi da to nije tačno, i govori sestri kako ju je Hasan-aga protjerao jer joj nije mogao oprostiti što ga nije posjetila u šatoru dok je bio bolestan. Ona je ipak uvjerena da je to samo izgovor kako bi je protjerao jer je više ne voli. Čula je priče kako je Hasan-aga, otkad je ozdravio, svake večeri okružen mladim ropkinjama u šatoru, a te glasine potvrđuje i njen brat.
Hasanaginica traži objašnjenje od muža zašto je istjeruje. Hasan-aga objašnjava kako ga je strašno povrijedila jer ga nijednom nije došla posjetiti u njegovom šatoru dok je bolovao, što je prema njemu pokazatelj nedostatka njene ljubavi za njega. Također joj prigovara što je njega zanemarivala, a svu pažnju djeci poklanjala – posebno nakon rođenja najmlađeg djeteta.
Hasan-aga joj vraća miraz i daje rastavu. Hasanaginica je očajna, plačući se oprašta s djecom i odlazi.
Kćerka Sultanija posjećuje majku i govori joj kako nju otac svako malo pozove k sebi u sobu da mu potvrdi priču kako je Hasanaginica spremna umrijeti za njega.
Sujetni i egocentrični Hasan-aga govori kćerki Sultaniji da ona ne treba brinuti zbog majke jer Hasanaginica nije dobra žena – nije ga znala voljeti onako kako je njemu trebalo da ga voli, i zato ne zaslužuje ljubav djece![73]

Hasanaginica *je naša najpoznatija balada koja je dramatizovana, postavljana u teatarskoj i filmskoj formi, pa i operi. Te dramatizacije i ekranizacije su ovaj glavni ženski lik uglavnom predstavljale kao pasivnu žrtvu koja se prepusti bez imalo otpora svojoj zloj sudbini. Koristila sam motive Hasanaginice i pitala se kako bi njena priča izgledala danas u Hrasnici*[74] – kazala je **Aida Begić**.

Žene koje imaju djecu s partnerom kakav je Hasan-aga – koji izigrava žrtvu i govori djeci da im je majka "srca kamenoga" – kažu da je cilj ovog tipa nasilnika psihički uništiti ženu i tako je kazniti (Hasanaginica umire od tuge). Kazniti je za šta?

Sve dok im partnerica zadovoljava potrebe, većina muškaraca koji boluju od narcističkog poremećaja ličnosti djeluju kao sasvim normalni ljudi. Mnoge krasi šarm, ostavljaju utisak zabavnih i dragih osoba, dobronamjerni su, žele da pomognu... Ali uradi li partnerica nešto što im povređuje mušku sujetu ili izaziva ljubomoru i nesigurnost – pretvore se u monstruma! To je razumljivo, jer patološki narcis je ovisan o mišljenju okoline; njegovo vrednovanje

73 https://www.lektire.hr/hasanaginica/
74 https://www.klix.ba/magazin/film-tv/aida-begic-o-filmu-balada-pitala-sam-se-kakva-bi-bila-hasanaginica-iz-hrasnice/221105075

sebe skoro u potpunosti ovisi od toga koliko ga vrednuju drugi. Kad ga drugi ne snabdijevaju "hranom" (pažnja, divljenje, uvažavanje...) on doživljava ono što se u psihološkoj literaturi naziva *narcistička povreda* (Kohut, 1972). Na povredu odgovara *narcističkim bijesom* i ima silnu potrebu da "kazni" osobu jer vjeruje da samo tako može ublažiti osjećaj povrijeđenosti.

Narcistička povreda. Najčešće bračne situacije kad mu je sujeta povrijeđena su: 1) ne dobija od partnerice divljenje, pažnju, poštovanje; 2) partnerica ne radi ili ne daje ono što on želi (naprotiv, govori nešto što ruši dobru sliku o njemu; radi nešto zbog čega se osjeća ponižen); 3) on je "super fin i pažljiv prema njoj", a ona ga odbija (on je donio cvijeće i rekao da se pokajao, ali ona neće da razgovara s njim); ona postavlja granice i udaljava se ili napušta vezu (on je kupio skupi poklon i poziva je na večeru, ali ona i dalje insistira na razvodu). *Narcistički bijes.* Monstrum u kojeg se pretvori često poprimi oblik vrlo opasnog nasilnika. Nekad je to nasilnik koji fizički zlostavlja partnericu. Ali ako je u pitanju muškarac modernih svjetonazora, u većini slučajeva on se "neće spuštati na te niske grane". On ima bolji metod da uništi ženu! Kako? Obično počinje sa sadističkom igrom miša i mačke. Cilj "igre" nije odmah ubiti miša; cilj je kontinuirano izazivati strah, bol i poniženje (jer on uživa u dugogodišnjem proganjanju svoje žrtve). Njegove strategije uz pomoć kojih muči ženu često su suptilne i vrlo perfidne (naročito ako su djeca uključena), a metode koje koristi kako bi joj nanio povredu zastrašujuće efikasne. Ima još nešto. Kad Hasan-aga odvaja Hasanaginicu od djece i govori djeci da im je majka "srca kamenoga", on to radi bez ikakvog osjećaja krivice!

Nasilnik ili žrtva?

Zašto Žrtva izigrava žrtvu? Ako nije psihopat, ova "zamjena uloga" – tvrdnja da je žena radila njemu ono što on zapravo radi njoj – služi mu kao opravdanje za zlostavljanje partnerice, ali i kao odbrana od osjećaja krivice. Pošto je on žrtva, može bez grižnje savjesti osjetiti prijatno uzbuđenje kad je povrijedi, ponizi je, uplaši je... – objašnjava Lundy Bancroft u knjizi *Zašto on to radi?* Naravno, uz pomoć ove strategije brani se i od straha zbog eventualne zakonske odgovornosti za zlostavljanje žene.

Kad Johnny Depp glumi žrtvu...

U toku suđenja iznesen je niz dokaza koji jasno potvrđuju da je Johnny Depp zlostavljao Amber Heard. Ali Johnny se predstavio kao žrtva. Tvrdio je da je Amber Heard *njega* sistematski zlostavljala, čak bila i fizički nasilna. Kad su ga advokati Amber Heard ironično pitali zašto je ostao u "toj nasilnoj vezi" (*Što se nije pokupio i otišao čim ga je Heard počela zlostavljati?*), Depp je odgovorio da je ovakvo svoje "tolerantno ponašanje" naučio od oca koji je bio strpljiv s majkom Betty iako ga je ona godinama zlostavljala.

Ako ima djecu s njom, ovaj tip nasilnika ide i korak dalje, pa nastavlja mučiti ženu tako što otuđuje djecu od nje. Glumeći žrtvu, govori ogavne stvari o njihovoj majci, a ako ga žena tuži on će tužiti nju – i fokus sa *On je nasilnik* prebaciti na *Ona zlostavlja njega* i *Ona otuđuje djecu od njega!* Žena sad troši ogromnu energiju i novac na samoodbranu, često i na očajničke pokušaje da zaštiti maloljetnu djecu od nasilnika... i kampanja kojoj je cilj uništiti ženu nastavlja se unedogled.

Severinin bivši menadžer tvrdi da mu je Popovićeva advokatica tražila da lažno svjedoči

"U početku je govorio da ne želi imati veze sa sinom i da ne želi da mu se šalju njegove fotografije. Tome sam bio svjedok jednom prilikom dok smo bili u Zadru. Popović je inzistirao na tome, a Severina je bila pomirljiva i pokušala s njim razgovarati. Međutim, on nije imao nikakav interes. Kada se Severina pomalo počela miriti s tim, kada je Aleksandar imao oko godinu dana, Popović se počeo angažirati i krenuli su pritisci, angažiranje advokata i tada kreću njegove tužbe oko skrbništva", ispričao je.
Njegovu promjenu u ponašanju prema Aleksandru okarakterisao je kao proračunatu te da "pokušava uništiti Severinu preko djeteta".[75]

Ako nasilnik zvani Žrtva odluči da traži samostalno starateljstvo nad djecom – kako bi nastavio zlostavljati ženu time što će joj oduzeti djecu – za očekivati je da će koristiti uobičajene strategije: na sudu će tvrditi da je *on* žrtva žene koja iz svojih privatnih razloga otuđuje djecu od *njega*... *jer želi da mu se osveti*... *ona je zla*... *ona je ljubomorna jer on ima novu partnericu*...

75 https://www.klix.ba/magazin/showbiz/severinin-bivsi-menadzer-tvrdi-da-mu-je-popoviceva-advokatica-trazila-da-lazno-svjedoci/240202195

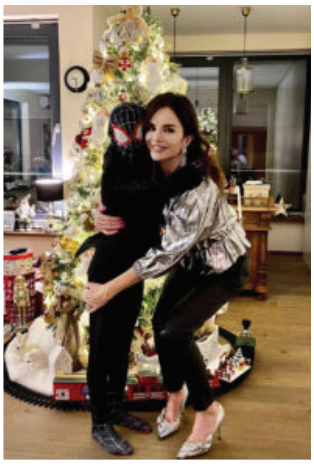

Preneseno s web-stranice: H-Alter

Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece?
Autorica: **Jelena Jindra**

Intervju sa Severinom
Severina Vučković, jedna od majki žrtava hrvatskog sustava koji primjenjuje tzv. teoriju otuđenja od roditelja

Stalno sam ga opravdavala u silnoj želji da dijete ima oca. Kad god bi se javio i htio vidjeti dijete, ja sam mu to omogućavala s radošću i nadom da će to potaknuti stvari među nama nabolje. S tim na umu, u proljeće 2013. prihvaćam otići s djetetom k njemu na Cipar. Taj boravak nije uspio pomiriti naše razlike unatoč mojim očekivanjima. Bio je ispunjen teškim svađama i njegovim ponižavanjem. Zbog radnih obaveza sam morala u Dubrovnik, a dijete ostaje na Cipru s njim i mojom mamom. Tri dana kasnije, on dolazi s djetetom u Dubrovnik i prijeti mi da će mi ga oduzeti, uništiti mi život...
Tada prvi put spominje samostalno skrbništvo i vidim sve jasnije na što je on sve spreman. Paralizirana od straha da bi ga mogao zauvijek odvesti u Srbiju, nisam se suglasila da dijete odvede na sedam dana s putovnicom koju je tražio. Ponudila sam mu da dođe u Split i tamo bude s djetetom, koliko god dugo želi. On je to odbio.
Svjesna sam da on neće birati sredstva da dođe do svojeg cilja koji mi je najavio, a to je oduzeti mi skrbništvo nad djetetom.

Jelena Jindra: Što mislite zašto on to vama čini?
Nisam stručnjakinja i ne bih crtala njegov psihološki profil. Ali imam svoja iskustva s njim i znam što je on sve spreman učiniti da dođe do cilja. Osobito nakon što sam ostvarila bračni odnos s drugim partnerom. Ne zato što nije mogao podnijeti moj odlazak od njega, nego što nije mogao podnijeti gubitak trofeja koji je vidio u meni.
Prvih pet mjeseci uopće nije dolazio vidjeti dijete. Pojavio se kad je u novinama pročitao da imam dečka Igora Kojića. A otkad sam s Igorom bjesomučno diže tužbe, danas ih je mislim više od 60...[76]

U kampanju, kojoj je cilj kontinuirano zlostavljanje žene, uključit će i službenike centara za socijalni rad (oni pišu izvještaje za sud i predlažu kome dodijeliti ili oduzeti starateljstvo nad djetetom!) tako što će glumiti žrtvu... pa će se oni staviti na njegovu stranu, a ne na stranu "manipulativne majke".

76 https://h-alter.org/hrvatska/sustav-za-zastitu-ili-za-zlostavljanje-djece-9-brizni-otac-milan-i-njegova-mreza/

Sudska praksa i kontroverzni koncept *otuđenje od roditelja*

Izvor: SITAN VEZ, Blog Kristine Ljevak

"Ono što me posebno zabrinjava u praksi centara za socijalnu skrb, a čime se prečesto susrećemo zadnjih godina, jest inzistiranje Centara na suradnji i dogovoru oko skrbništva nad djecom između žrtava nasilja i nasilnika – što nasilnici koriste da bi nastavili maltretirati žene. Žene koje zbog daljnjeg nasilja odbijaju suradnju proglašava se manipulatoricama koje djecu okreću protiv očeva. Tu dolazimo do kontroverznog koncepta tzv. otuđenja od roditelja.
Uopće ne osporavam da postoje slučajevi konfliktnih razvoda u kojima djeca služe kao alat osvete partneru ili partnerici, i to je nedopustivo. No spomenuto otuđenje od roditelja sve se više propituje kroz interdisciplinarnu analizu sudske prakse, prakse rada sa žrtvama nasilja i prevladavajućeg diskursa u obiteljskom pravu jer se pokazalo da se prečesto radi o alatu kojim najčešće očevi nasilnici ušutkavaju žene, ali i djecu žrtve nasilja.
U siječnju 2020. objavljena je studija koja istražuje nastanak i razvoj ovog kontroverznog koncepta i ukazuje na zabrinjavajući obrazac korištenja tzv. otuđenja od roditelja u slučajevima obiteljskog nasilja nad ženama od strane očeva nasilnika. Studija govori o *industriji koja okuplja eksperte, terapeute i pravnike koji zagovaraju oduzimanje djece 'manipulativnim majkama' i skrbništvo očevima nasilnicima*, što ima devastirajuće posljedice za majke i djecu, žrtve nasilja. Mehanizam je poprilično perfidan, a predočit ću ga na vrlo pojednostavljenom, plastičnom primjeru. Žena žrtva nasilja želi samostalno skrbništvo nad djetetom, s čime se slažu i djeca koja ne žele ocu koji je zlostavljao majku, a nerijetko i njih same. Majku se optužuje da je manipulativna i da truje djecu protiv oca, bez obzira na svjedočenje same djece, te se dijagnosticira tzv. otuđenje od roditelja**.** *Nasilje nad ženom i djecom pada u drugi plan i nasilnik zapravo postaje 'žrtva manipulativne žene koja je okrenula djecu protiv njega', te se njegove šanse za puno skrbništvo, a onda i daljnje zlostavljanje žene i djece znatno povećavaju.*
Valjda ne trebam govoriti kakve posljedice na žene žrtve nasilja i njihovu djecu ostavlja ovaj perfidni mehanizam daljnjeg brutalnog sustavnog zlostavljanja žrtava nasilja. Posebno zabrinjava i što se ovaj perfidni mehanizam koristi i u slučajevima gdje su djeca bila žrtve nasilja, gdje ispada da djeca, pod utjecajem manipulativnih majki, lažu o zlostavljanju koje je otac počinio nad njima. Zvuči kao horor film, ali je sve učestalija praksa unatoč ozbiljnim kritikama znanstvene zajednice i stručnjakinja koje rade sa žrtvama nasilja", objašnjava Lana Bobić.[77]

Desi li se da Žrtva u svojoj strukturi ličnosti ima i aspekt Igrač, ne samo da će pred socijalnim radnicama, advokaticama i sudinicama izigravati žrtvu žene "koja *njega* zlostavlja, a ne on nju!" nego će ih potkupljivati, obasipati komplimentima, šarmirati, zavoditi, donositi poklone... ne bi li ih i na taj način uključio u kampanju protiv bivše supruge.

77 https://sitanvez.mooshema.com/2020/05/28/rodna-perspektiva-pandemije-koronavirusa-posljedice-prirodnih-i-drustvenih-potresa-nisu-rodno-neutralne/

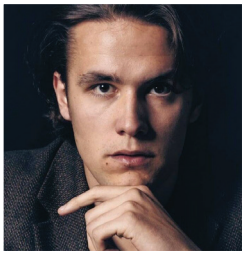

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici

"... sudinica koja kaže da joj moja mama 'ne izgleda kao neko ko je zlostavljan'".[78]

Svojoj novoj partnerici će govoriti kako je ona bolja, privlačnija i pametnija od njegove bivše žene, i pričati joj kakve je gadosti on morao da trpi u braku s tom "kučkom". Tako će nova partnerica zamrziti "tu kučku koja mu je radila grozne stvari", a Žrtva će dobiti pojačanje za svoju kampanju.

Ali šta ako on ne glumi žrtvu?!

Zanimljivo je posmatrati način na koji Žrtva uvjerava novu partnericu u svoju nevinost. Uz to je i navodi da zamrzi njegovu bivšu ženu, kako bi je uključio u svoju "kampanju uništavanja bivše" – piše Bancroft. Kampanja obično traje i dugo nakon razvoda braka, i odvija se kroz kontinuirano zlostavljanje žene širenjem glasina i laži o njoj, i, naravno, kroz borbu za starateljstvo – *jer ta kučka otuđuje djecu od njega!*

Ali šta ako on ne glumi žrtvu? *Šta ako muškarca s kojim sam u vezi stvarno maltretira bivša partnerica... i otuđuje djecu od njega?!* – pitaju žene Bancrofta. Evo šta im kaže:

1) Ako govori o bivšoj partnerici na omalovažavajući ili superioran način, i ako svu krivicu za lošu vezu pripisuje njoj, budi oprezna jer je vrlo moguće da je *on* taj koji je *nju* zlostavljao, a ne ona njega.
2) Obrati pažnju kako razmišlja i govori o zlostavljanim ženama. Prava muška žrtva saosjeća sa drugim žrtvama nasilja – uključujući i žene žrtve nasilja. Muškarac koji glumi žrtvu priča kako žene preuveličavaju ili lažu kad tvrde da su zlostavljane, i ponavlja narativ o tome kako su muškarci žrtve žena isto toliko koliko su i žene žrtve nasilnih muškaraca – što nije tačno!
3) Budi posebno oprezna s muškarcem koji tvrdi da je bio žrtva fizičkog nasilja. Velika većina muškaraca koji iznose takve tvrdnje su nasilnici koji su tukli bivšu ženu!

78 https://www.najzena.rs/poznati/vesti/34632/pljuvao-je-ponizavao-bacao-bosanski-glumac-optuzio-oca-za-zlostavljanje-majke-nije-vise-mogao-da-cuti-a-sad-mu-je-stigla-i-krivicna-prijava/vest

O čemu je "kampanja"?

Riječ je o rasprostranjenoj i vrlo opasnoj pojavi koja, ako nije na vrijeme prepoznata, dodatno traumatizira žrtve Žrtvinog zlostavljanja. Kako to izgleda u sudskoj praksi?

Vuk se ogrne janjećom kožom i sebe prikazuje kao žrtvu nasilja u porodici. Kad mu pokažu dokaze da je *on* taj koji je zlostavljao ženu, priča Žrtve obično ide ovako: "Trpim godinama maltretiranje od strane svoje partnerice i nikad nisam uzvratio... nisam se čak ni pokušavao odbraniti. Ali nisam to više mogao podnositi i počeo sam joj vraćati istom mjerom – da vidi kako je to. I sad sam *ja* proglašen nasilnikom?! Ženama je dopušteno da se brane i nikoga nije briga, ali čim to muškarac radi, on je gad", navodi Lundy Bancroft narativ kojim se Žrtva koristi kako bi opravdao zlostavljanje žene. Uz to Žrtva ima običaj da se okruži advokatima, saveznicima i muškim prijateljima koji pričaju istu tu priču, pa društvo do kasno u noć raspravlja o tome kako su muškarci zapravo žrtve žena, a ne obratno! "Radi se o šokantnom iskrivljenju istine. Kad istaknem tu činjenicu Žrtvi, on to negira i počne opisivati nekakvu svoju paranoidnu fantaziju u kojoj žene iza scene potajno vuku konce", piše Bancroft u knjizi *Zašto on to radi?*

Sposobnost Žrtve da preokrene stvari u svoju korist tako što uloži protivtužbu – čini ga vrlo opasnim i za žene i za djecu:

Počinilac često podnosi protivtužbu u cilju osvete ili zastrašivanja žrtve porodičnog nasilja. Advokati treba da budu na oprezu od lažnih, neosnovanih i zlonamjernih kontratužbi, i spremni da reaguju protiv izdavanja unakrsnih mjera.[79]
Maja Raičević

Ovaj tip nasilnika (koji optužuje ženu za ono što on radi *njoj*!) veoma je opasan jer nije sam!

Leteći majmuni

U popularnoj psihologiji osobe koje ga podržavaju u klevetničkoj kampanji protiv bivše partnerice nazivaju se *letećim majmunima*. Termin vuče porijeklo iz *Čarobnjaka iz Oza* (majmuni koji su izvršavali naredbe vještice). Nasilnik se predstavlja kao žrtva, a njegovi "saradnici" su ili naivni i lakovjerni, ili su podjednako zli kao i on.

Žrtva pravi savezništvo sa socijalnim radnicima, advokatima i sudijama koji slično misle kao i on, pa iza njega često stoje moćni saveznici koji ga podržavaju:

79 *Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i žrtve nasilja nad ženama*, NVO Centar za ženska prava, Podgorica, https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirucnik_za_advokate.pdf

Studija govori o industriji koja okuplja eksperte, terapeute i pravnike koji zagovaraju oduzimanje djece "manipulativnim majkama" i skrbništvo očevima, što ima devastirajuće posljedice za majke i djecu koje su žrtve nasilja.[80]
Lana Bobić

Sindrom otuđenja od roditelja

"Sindrom otuđenja od roditelja" (*Parental Alienation Syndrome* – PAS) osmislio je 1985. godine američki psihijatar Richard Gardner. Opisao ga je kao "svjesno ili nesvjesno ponašanje jednog roditelja (najčešće majke) koji nastoji da otuđi dijete od drugog roditelja".
Stručnjaci upozoravaju da je uvođenjem doktrine "otuđenje od roditelja" stvoren mehanizam koji štiti nasilnike i omogućava im da nastave zlostavljati ženu i djecu. "Otuđenje od roditelja" *nije* psihopatološki sindrom – kako je to tvrdio Gardner i njegovi sljedbenici, niti je priznat kao dijagnoza u Međunarodnoj klasifikaciji bolesti (MKB-10).
Kao sudski vještak, Gardner je stekao popularnost učestvujući u brojnim parnicama za starateljstvo nad djecom, na strani očeva. Mnogi od tih očeva bili su optuženi za nasilje u porodici i pedofiliju. Na temelju njegovih vještačenja sudovi su odobravali starateljstvo čak i očevima koji su seksualno zlostavljali djecu. Gardner je bio izložen i optužbama da je u svojim knjigama opravdavao (čak i zagovarao) pedofiliju.
Gardner se ubio 2003. godine. Američke federalne države – koje su "zahvaljujući" njegovim vještačenjima u korist nasilnih očeva donosile sudske odluke o starateljstvu nad zlostavljanom djecom – danas su izložene tužbama odraslih ljudi koje je Gardner proglasio "otuđenom djecom".

Dokumentarna serija "Allen vs. Farrow"

Nakon što ga je bivša žena, glumica Mia Farrow, optužila da je seksualno zlostavljao njihovu usvojenu kćerku Dylan, poznati reditelj zahtijevao je starateljstvo nad djecom. Richard Gardner je 1992. godine na njujorškom sudu vještačio u prilog Woodyja Allena.
Pravni tim Woodyja Allena pokušao ga je braniti navodima da je Mia Farrow "ogorčena žena" koja otuđuje djecu od njega. Na optužbe da je seksualno zlostavljao Dylan, potkrijepljene nizom neoborivih dokaza, Woody Allen i njegov tim su – uz pomoć doktrine "otuđenja od roditelja" koju je zagovarao njegov "saveznik" Richard Gardner – odgovarali kontraoptužbama i zahtjevom da se Miji Farrow oduzme starateljstvo nad djecom i dodijeli njemu.[81]

80 https://sitanvez.mooshema.com/2020/05/28/rodna-perspektiva-pandemije-koronavirusa-posljedice-prirodnih-i-drustvenih-potresa-nisu-rodno-neutralne/
81 https://www.youtube.com/watch?v=M79CfAYJxOs

Tako pod krinkom žrtve *koja se samo brani... koja štiti svoja očinska prava jer želi kontakt sa svojom djecom*... nasilnik nastavlja zlostavljati ženu (a često i djecu) i dugo nakon formalnog razvoda braka, a u tome nekad ima i podršku državnih institucija:

Iako GREVIO cijeni činjenicu da Vlada Republike Hrvatske ne uvažava koncepte koji nisu znanstveno utemeljeni, kakav je i takozvani sindrom otuđenja od roditelja, informacije koje je GREVIO zaprimio ukazuju na to da navedeno često koriste počinitelj, njihov odvjetnik i, što još više brine, centri za socijalnu skrb, pa čak i sudovi protiv žena žrtava nasilja u dugotrajnim postupcima razvoda.

GREVIO u tom pogledu primjećuje kritike upućene Poliklinici za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, glavnom i često jedinom priznatom tijelu za davanje stručnog mišljenja u slučajevima skrbi o djeci, zbog njihove uporabe tzv. sindroma "otuđenja od roditelja".[82]

Kad Žrtva igra na kartu "otuđenje od roditelja", on svim silama nastoji da prikaže bivšu partnericu kao lošu majku kojoj treba oduzeti starateljstvo nad djetetom. Nažalost, u toj kampanji ima pomoć "stručnjaka za sindrom otuđenja od roditelja".

Preneseno s web-stranice: H-Alter

Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece?

Intervju sa C. G.

Jelena Jindra: **Zašto ste se odlučili za prekid bračne zajednice?**
C. G.: O izlasku iz zajednice počela sam razmišljati već nakon druge godine provedene u vezi, od ukupno osam godina, zbog sve učestalijih ispada bijesa i sve neprihvatljivijeg ponašanja mog partnera prema meni. Međutim, kako sam baš u tom razdoblju doznala da sam trudna, odlučila sam ostati i dati sve od sebe da naš odnos uspije, i pokušavala na različite načine, pa i zajedničkim odlaskom na savjetovanje kod psihologa. Upravo tijekom trudnoće zlostavljanje i ponižavanje je postalo najintenzivnije, a moj partner je postao izrazito agresivan. Mogu slobodno reći da sam cijelu trudnoću, doslovno, proplakala.
Odlazak nije bila laka odluka. Doživjela sam to kao osobni neuspjeh i veliko razočaranje. Ali za dobrobit svoga djeteta, za koje nisam htjela da raste u nesretnom domu i svjedoči nasilju, i da bih nam oboma dala novu šansu za ljepšu i sretniju budućnost, morala sam na kraju tu tešku odluku donijeti i provesti u djelo.

82 *Komentari na preporuke GREVIO-a* sadržane u osnovnom evaluacijskom izvještaju o provedbi zakonodavnih i drugih mjera kojima se provode odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija) za Republiku Hrvatsku (str. 40), https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/GREVIO/KOMENTARI%20REPUBLIKE%20HRVATSKE%20NA%20IZVJE%C5%A0%C4%86E%20GREVIO-a.pdf

Jelena Jindra: **Kako je to izgledalo? Kako je otac djeteta i bivši partner na to reagirao?**
C. G.: Isprva se činilo da je to prihvatio, međutim, čim mu je postalo jasno da zaista odlazim (uskoro sam kupila stan, uredila ga i iselila se iz zajedničkog doma zajedno s djetetom), krenula je verbalna psihološka tortura i neprekidno uznemiravanje s njegove strane, na razne načine. Najviše preko poruka, poziva, *mailova* i uz redovite ekscese i vrijeđanja mene kao majke, u nazočnosti djeteta.
Zatim je jednostrano odlučio da dijete kod mene može biti samo dva dana, a onda na iduća dva dana da obavezno ide k njemu.
Otac kreće evidentno manipulirati petogodišnjim djetetom, i to tako da me uvjerava da me ona ne želi vidjeti ni čuti, te da ne volim ja nju, a ni ona mene, tako da se događa da dijete, kada je s njim, ja ne mogu dobiti ni na telefon, uz objašnjenje da me ona ne želi čuti; ili me blokira na telefonu, ili me perfidno vrijeđa preko poruka, uhodi, neosnovano optužuje da sam narkomanka, i prijeti da će mi "uništiti život" ako se odlučim ići u Centar za socijalnu skrb zatražiti rješavanje statusa skrbništva. Otac širi laži u krugu mojih poznanika, obitelji, čak kontaktira i mog poslodavca, u namjeri da mi uništi ugled. Ide tako daleko da telefonom kontaktira moju majku – da je, "zabrinut", obavijesti da sam se počela drogirati, što je nju, naravno, jako uznemirilo, a radi se o starijoj ženi s bolesnim srcem.
U situaciji kad je dijete s ocem, na otoku Krku, gdje on ljeti brine za ukupno pet apartmana, moja kći, redovito sama i bez nadzora, boravi u jednom apartmanu, igrajući igrice na telefonu cijeli dan, što ne bi smjela po savjetu oftalmologa zbog problema sa strabizmom od kojeg se liječi već dvije godine. Radi se o djetetu od pet godina koje nikako ne bi trebalo biti samo i prepušteno samo sebi, a kamoli po cijele dane! Otac u tome ne vidi nikakav problem. Njemu je važnije da dijete nije s majkom, pa makar pod cijenu rizika sigurnosti i pravilnog psihofizičkog razvoja djeteta. U jednom trenutku otac mijenja mišljenje, te pun samopouzdanja odlazi u Centar tražeći samostalno skrbništvo i alimentaciju, te me prijavljuje kao narkomanku, alkoholičarku, lošu majku, opasnu po dijete i promiskuitetnu osobu, blateći me pritom, zlonamjerno prezentirajući potpune neistine kao činjenice.
U sustav i obradu Centra za socijalnu skrb (CZSS Rijeka) ulazim s punim povjerenjem u njihovu stručnost i objektivnost. Slijedom toga sam od Centra očekivala da nepristrano i korektno pristupe mom slučaju i postupe sukladno nepobitnim stvarnim činjenicama i situacijama, koje pokazuju da se radi o ocu manipulatoru, koji pokušava svojim manipulacijama i neistinama iskriviti stvarnu sliku situacije, i mene prikazati kao nepodobnu majku. Ovdje moram napomenuti da je otac već prekršajno kažnjavan za prekršaj iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji na moju štetu, a u prisustvu naše kćeri. Navedenu činjenicu je CZSS Rijeka potpuno zanemario.
Oni su potpuno otvoreno favorizirali oca, uporno mu pogodovali, čak su ga i savjetovali kako me ocrniti i staviti u lošiju poziciju, i ignorirali pritom apsolutno sve moje prijave, zamolbe, dopise, molbe i upozorenja na kardinalne propuste i nedopustive, manipulativne, oblike ponašanja s njegove strane, te su usprkos nedostatku bilo kakvih realnih uporišta ili osnova za takav stav donijeli stručno mišljenje kojim predlažu sudu da se briga i skrb povjeri ocu, dok bih ja imala pravo viđati svoje dijete u nevjerojatno suženom obimu (svaki drugi vikend i u tjednu kad ne predstoji vikend, jedan dan)?! Napomenula bih da mi je kroz navedeno stručno mišljenje CZSS Rijeka zamjerio što sam zaposlena i radim, pa da iz tog razloga nisam povezana s djetetom, a da je otac koji nije u radnom odnosu upravo iz tog razloga podobniji roditelj.
Pokušava se prikazati da ja, kao majka, želim otuđiti dijete od oca, za što ne postoji niti jedan argument, situacija ili dokaz koji bi toj tvrdnji išao u prilog, dok se u stvarnosti događa obrnuta situacija.[83]

83 https://h-alter.org/ljudska-prava/sustav-za-zastitu-ili-za-zlostavljanje-djece-8/

Zašto mu je toliko stalo da nastavi sa zlostavljanjem bivše partnerice?

Na prvi pogled djeluje kao da je razlog u tome što ga je ubola u neko osjetljivo mjesto, recimo time što je ona ostavila njega, a ne on nju. Ona ga je povrijedila, on se osjeća žrtvom *koja se samo brani, koja štiti svoja prava, koja želi kontakt sa svojom djecom*... Da bi joj se osvetio, truje djecu pričama o "njihovoj lošoj majci" i želi da ih prevede na svoju stranu kako bi dobio pojačanje. Okuplja prijatelje i saveznike, nalazi advokate i pokreće kampanju *Hajmo toj kučki upropastiti život!*

Mladi bh. glumac progovorio o nasilju u porodici

"Značajno je to da sam posjedovao skupe stvari, uređaje, dobivao dosta novca za putovanja i izlaske, sve to dok sam mrzio rođenu majku.
U tom periodu boravka s ocem upoznao sam ljude koji su bili advokati, poznanici, vlasnici firmi, ili očeva rodbina. Uvijek, ali uvijek je tema razgovora bila moja majka. Gospodin F. K., advokat moga oca, jedne je prilike, dok smo igrali bilijara u bilijar klubu na Ilidži, izjavio: 'Je**t ćemo joj majku, sve ćemo joj uzeti!'"[84]

Zapravo, cilj kampanje nije upropastiti ženi život; cilj je kontinuirano je mučiti. Ključna riječ je *kontinuirano*. Kao mitološki vampir koji se hrani krvlju žrtve... ili kao vuk iz pjesme "Vuk i ovca" Ljubivoja Ršumovića... nasilnik se "hrani" ženinim emocijama povrijeđenosti, straha, poniženja i bespomoćnosti.

Vuk i ovca
Čini mi se vekovima
vuk sa ovcom nešto ima
Kad je vidi kako pase
vuk naprosto ne zna za se
Ovca kad mu vidi oči
ni da bekne ni da skoči
Ovca ne sme da se brani
vuk se njenim strahom hrani
Ljubivoje Ršumović

84 https://ba.n1info.com/vijesti/mladi-bh-glumac-progovorio-o-zlostavljanju-u-porodici-godinama-me-razara/

Neslavni intervju sa serijskim silovateljem Igorom Miloševićem pokazuje da se on upravo hranio strahom žrtava. Ali kad već spominjemo Igora Miloševića, treba imati ovo na umu: vrlo je vjerovatno da je Igor postao ovisan o vrsti prijatnog uzbuđenja koje je mogao osjetiti *samo* ako žrtva zrači strah. Kad postanemo ovisni o nečemu, osjećamo se prinuđeni da *kontinuirano* uzimamo supstancu ili ponavljamo ovisničko ponašanje, i zato Igor nosi etiketu *serijski* silovatelj. Ipak, ma šta da mislimo ili osjećamo prema njemu, važno je znati da Igor Milošević *nije* vampir!

Upozorenje! Vampir nije naziv za osobu, nego za aspekt u ličnosti!!

"Vampir" je ime za samo jedan aspekt u ličnosti. Mnogi od tih aspekata nastali su pod određenim okolnostima, često i kao rezultat traumatskih iskustava. (Igor Milošević je kao dijete bio brutalno zlostavljan.) I kako su nastali, mogu i nestati. Najbolji dokaz za to su ljudi koji su prestali pušiti: nekad su u svojoj ličnosti imali aspekt Pušač, ali ga sad više nemaju.

Mnogo je ljudi koji nisu serijski silovatelji ili ubice, ali su "serijski nasilnici" – bilo da se radi o ponavljanju zlostavljanja iste žene ili više njih. Šta ih pokreće da ponavljaju obrazac nasilničkog ponašanja? Stručnjaci za nasilje nad ženama ističu tri grupe motiva: 1) želja nasilnika da se osveti ili kazni ženu zbog nečeg što je rekla/uradila, a njega je to povrijedilo; 2) želja da ženu drži "tamo gdje joj je mjesto" i tako zaštiti muške privilegije; 3) sadizam – žudnja za prijatnim uzbuđenjem koje osjeti kad povrijedi ženu.[85]

Mnogo je dokaza za tvrdnju da je jedan od vodećih razloga za nasilje nad ženom žudnja za prijatnim uzbuđenjem kad joj se nanese povreda – fizička ili emocionalna. Pod izgovorom da je udario ženu jer je htio da je kazni, jer je želio da se osveti, jer se to desilo slučajno, nasilni muškarac može koristiti nasilje na isti način na koji alkoholičar koristi alkohol – da se smiri, ali i da sebi podigne raspoloženje. Ako žrtva ne obraća pažnju ili ne "zrači" emocije – ne osjeća strah i nije uznemirena onim što joj nasilnik govori ili radi – on će pojačavati psihičko zlostavljanje ili fizičko nasilje sve dok ne izazove njenu "reakciju" (bol, strah, poniženje).

I zaista, neki ljudi se ponašaju kao da su postali ovisni o zlostavljanju žene. Ovisnost ih je pretvorila u vampire koji se moraju kontinuirano hraniti, pa zlostavljaju ženu čak i onda kad ama baš ništa nije "zgriješila" i ničim ih nije "izazvala".

Osobe koje nas iscrpljuju do iznemoglosti

U knjizi *Emotional Vampires: Dealing with people who drain you dry* (Emocionalni vampiri: Kako se izboriti s ljudima koji vas iscrpljuju do iznemoglosti) klinički psiholog Albert J.

85 Home – Family Peace Initiative, https://familypeaceinitiative.com/9-uncategorised/355-cracking-the-code-understanding-the-motive-of-those-who-batter

Bernstein opisuje tipove takozvanih emocionalnih vampira – antisocijalni, narcisoidni, opsesivno-kompulzivni, histrionični, paranoični... – i nudi savjete kako pomoći njihovim žrtvama (onim koje je još uvijek moguće vratiti iz mrtvih).

O sličnim vampirima piše i psihijatrica Judith Orloff, ali ih ona naziva *energetskim* vampirima.[86] Zašto energetskim? Orloff objašnjava da se ova sorta ne hrani tako što isisava krv žrtve, nego tako što izaziva tuđe emocije, a emocije su energija-u-pokretu-kroz-tijelo. Zbog čega energetskim vampirima trebaju tuđe emocije? Tri su razloga: emocije žrtve mogu im ublažiti vlastita neprijatna emocionalna stanja; mogu im i popraviti raspoloženje; a nekad ih nanošenje bola drugoj osobi može i prijatno uzbuditi (sadizam) – tvrdi psihijatrica. Namjerno ili nenamjerno, svjesno ili potpuno nesvjesno, emocionalni/energetski vampiri cijede ljudima životnu energiju (nekad i do iznemoglosti!), pa ih stručnjaci za mentalno zdravlje istražuju i pišu knjige o njima, a žrtve pomažu jedni drugima tako što razmjenjuju informacije i uputstva kako ih prepoznati i kako se od njih zaštititi. Evo nekoliko tekstova prenesenih s interneta:

Znakovi koji pokazuju da je u vašem životu prisutan energetski vampir:

1. Nakon razgovora s osobom osjećate se umorno i iscrpljeno.
2. Suptilno vas vrijeđaju i kritikuju... vi se osjećate sve gore, oni se osjećaju bolje.
3. Smatraju da ste dužni da im pomažete ili rješavate njihove probleme. Kada ih odbijete, ljute se i izazivaju kod vas osjećaj krivice.
4. Negativnost koju vam ovi ljudi prenose počinje da utiče na vaše mentalno zdravlje: postajete pesimistični, iritabilni, slabi vam motivacija i strpljenje...

Kako prepoznati emocionalnog vampira?

Odgovorite na sljedeća pitanja:

Da li se nakon susreta s vama on/ona osjeća bolje, a vi gore?

Nervozni ste i rastrzani između želje da i vi nešto kažete (jer on/ona neprekidno priča!) i želje da osobi okrenete leđa i odete?

Dok govori, gleda vas u oči, vaši očni kapci postaju teški... želite da idete kući i prilegnete?

Nakon "razgovora" s njim/njom osjećate prazninu u stomaku... želite da nešto pojedete?

86 Judith Orloff: *Emotional Freedom*; Judith Orloff: *Energy Vampire Survival Guide.* https://drjudithorloff.com/main/wp-content/uploads/2017/08/Energy-Vampire-Survival-Guide.pdf

Nakon njihovih optužbi ili žalopojki osjećate se kao da ste vi zbog nečeg krivi, ili se osjećate ucijenjeni, iskorišteni ili zlostavljani? Ili se plašite, pa dobro pazite šta ćete reći?

Pričaju vam o svom problemu, prave od vas psihoterapeuta i očekuju pomoć, ali šta god da kažete, ili kakvo god rješenje da ponudite, odgovaraju sa *Da, ali...* Ili na svaki vaš komentar odgovaraju sa *Ma ne, nije to, nego je...*, i nastavljaju da govore i iznose probleme?

Čuvajte se ovog vampira: *Antisocijalni vampir*!

Glavna karakteristika antisocijalnog vampirizma je nanošenje povrede ili štete drugim ljudima. Ovaj vampir se ne povinuje društvenim normama, a često ni zakonima. Krši općeprihvaćena pravila moralno ispravnog ponašanja, troši tuđi novac (novac koji nije zaradio), a ima i tendenciju da aktivno povređuje ljude kako bi demonstrirao svoju nadmoć nad njima.

U društvu ovih vampira nije dosadno, a ako vam postane prijatno može se desiti da se i vi navučete na istu vrstu droge kojom se i oni drogiraju. Čime se drogiraju? Neki su ovisni o dobrom provodu na kojem ima dovoljno alkohola, pa nakon pijanke izbije tuča. Drugi vole ratne igre kakva je ona s partnericom – bivšom ili sadašnjom. Zašto ratuju? To ih uzbuđuje. Kao što narkomanu treba droga, antisocijalnom vampiru treba uzbuđenje. Mnogima treba i osjećaj moći. Naročito nad ženom!

Tipologija "vampira" bazira se na vrsti emocija na kojima se hrane. Neki vole da kritikom izazivaju u ljudima osjećaj inferiornosti – jer se tako osjećaju superiornima u odnosu na one koje kritikuju. Drugi vole da izazivaju strah i bespomoćnost; kad se žrtva osjeća bespomoćno, oni se osjećaju svemoćno. Treći uživaju u divljenju, poštovanju i zavisti rođaka i poznanika, i nikad im nije dosta izraza divljenja, poštovanja i zavisti. Četvrti traže saosjećanje i sažaljenje. Šta će im saosjećanje i sažaljenje? Ta vrsta pažnje liči im na ljubav. Peti vole da pričaju o sebi...

Postao ovisan o pričanju o sebi?!

Centar u mozgu koji je povezan s osjećajem zadovoljstva aktivniji je kad mi govorimo drugima nego kad slušamo šta oni govore nama; a naročito je aktivan kad pričamo o sebi ili kad iznosimo svoje mišljenje – kažu neurolozi. Krivac za to su "hormoni sreće" – dopamin, serotonin, oksitocin, endorfini... Ovi hormoni i neurotransmiteri imaju važnu ulogu u razvijanju ovisnosti. "Nagrade" nas time što učine da se osjećamo dobro kad nešto radimo, i tako nas podstiču da tu aktivnost ponavljamo. (Istraživanja pokazuju da jednom kad ljudi osjete "nalet" dopamina u mozgu imaju tendenciju da češće posežu za supstancom ili oblikom ponašanja koji je izazvao taj prijatni doživljaj.) Tako se formira obrazac ovisničkog ponašanja. Kad se učvrsti, obrazac ima tendenciju da eskalira u učestalosti i intenzitetu. A da se ljudi mogu "drogirati" pričanjem o sebi... i hvalospjevima o sebi... i

da čak i takav obrazac ovisničkog ponašanja vremenom eskalira – dokazao je Ivo Andrić u priči "Zlostavljanje"! Evo odlomka iz priče:

Žena sve potvrđuje lakim pokretima glave... i gleda ga pravo u lice, ne u oči nego u lice, svojim modrim očima, koje on i ne vidi, nego i dalje priča o svojim poslovnim vezama i uspesima, o svom nevidljivom ali velikom uticaju u trgovačkom svetu, o svojim doživljajima, planovima i smelim namerama. Pritom, on potpuno zaboravlja na nju, i ne želi i ne očekuje od nje ništa drugo do to nemo i pasivno učešće, njeno živo prisustvo.

A njeno beskrajno ćutanje očarava ga i zanosi, kao razdraganog plivača mirna morska površina; ona ga nadahnjuje i nagoni da pronalazi sve nove i neobičnije stvari kojima bi je mogao iznenaditi ili zbuniti.

Kako koji dan, njoj su ti razgovori sve neprijatniji i sve teži. Trudi se da ga gleda pravo, ne trepćući, ali je to staje napora.

A gazda-Andrijini razgovori su rasli i pretvarali se u sve nove i sve smelije monologe, u kojima je puštao sve više maha svojoj mašti i svome jeziku, i u kojima se cela njegova i njemu samom dotle nepoznata ličnost, u sve čudnijim stavovima i sve novim prelivima, nadimala i bleštala pred očima začuđene i pomalo uplašene ali mirne žene.

Posle večere to je bivalo redovno.

Njegova strast da svojoj ženi priča i pred njom glumi sve je više rasla, a časovi posle večere nisu mu više bili dovoljni. Sve se češće dešavalo da gazda Andrija, oduševljen i uzbuđen sopstvenim pričanjem, produži da govori još i kod ženine postelje.

A kad on, zasićen i zadovoljan, legne i zaspi, ona tek onda potpuno oseti izuzetnu težinu i nakaradni jad svoga položaja. Oseća se unižena, zgužvana i uprljana, kao da su o nju otrli neke vlažne i nečiste ruke, a zatim je bacili u ovu mračnu dubinu.

Sad su večeri sve češće bivale za njega prava orgija sujete, žudnje za vlašću, pomame za silom i slavom i bogzna još kakvih nagona koje je preko dana krio, ili za koje ni sam nije znao da ih nosi u sebi – a za nju potajni užas i sve duža nesanica.

Ivo Andrić, odlomak iz priče "Zlostavljanje"

Ljude koji neprekidno pričaju (i ne dozvoljavaju nam da i mi nešto kažemo) doživljavamo kao energetske vampire. Dok govore, oni se osjećaju dobro... naša fokusirana pažnja na ono što govore oblik je energije koja im je potrebna kako bi im mozak proizvodio dopamin i serotonin... a nakon slušanja njihovih dugih monologa mi se osjećamo kao iscijeđena krpa. Naročito nakon susreta s "patološkim narcisima".

Narcisoidni vampir

Narcisoidni vampir ima grandiozne fantazije o sebi kao izuzetno sposobnom, moćnom, pametnom, privlačnom... i rijetko će uraditi nešto što njemu lično ničemu ne služi. Kad misli na druge ljude, to je zato što želi da vidi kakav je utisak ostavio na njih, ili da napravi od njih svoje saveznike ili saradnike – oni su *njegovi* saradnici, *njegovi* prijatelji, *njegova* djeca....

Ako boluje od malignog narcizma, ima izraženu tendenciju da kažnjava one koji mu se suprotstavljaju ili mu uskraćuju izraze poštovanja i uvažavanja. Drugi su mu potrebni da ga hrane pažnjom, poštovanjem ili strahopoštovanjem.... i čim *njegovi* prijatelji prestanu raditi za *njegovo* dobro, postaju neprijatelji koje treba kazniti, uništiti, ubiti...

Pažnja, divljenje, poštovanje ili strahopoštovanje su patološkom narcisu hrana (*narcissistic supply*) neophodna za preživljavanje. Ako snabdijevanje presuši, "vampir" može upasti u stanje potištenosti ili čak ozbiljne kliničke depresije (neki se i ubiju). Da bi se izvadio iz tog neprijatnog stanja, može raditi nešto što će izazvati kritiku i osudu – jer je i takva pažnja (osuda i kritika) bolja nego nikakva.

Etiologija narcističkog poremećaja ličnosti

Mnogo je tipova nasilnika koji ne osjećaju empatiju prema ženi koju zlostavljaju – jedni su psihopate, drugi su sociopate, treći nisu ni psihopate ni sociopate, ali imaju narcistički poremećaj ličnosti. Kakva je razlika? Istraživanja pokazuju da se djeca rađaju s biološkim predispozicijama da izrastu u psihopate. (Psihopatija je dijagnosticirana i kod djece koja žive u zdravim i stabilnim porodicama.) Za razliku od etiologije psihopatije (genetski faktor), u etiologiji narcističkog poremećaja ličnosti dominantan faktor nisu genetske predispozicije nego nezadovoljene bazične potrebe djeteta (uključujući "premalo ili previše pažnje") i druge traume u djetinjstvu.

Prema klasifikaciji *Dijagnostičkog i statističkog priručniku za duševne poremećaje* (DSM), o narcističkom poremećaju ličnosti govorimo kad je ispunjeno najmanje pet od devet kriterija: 1) grandiozni osjećaj vlastite važnosti; 2) zaokupljenost fantazijama o uspjehu, inteligenciji, moći, ljepoti ili idealnoj ljubavi; 3) vjerovanje u vlastitu posebnost koju mogu razumjeti samo drugi "posebni" ljudi ili oni visokog statusa (pa se samo s takvim

osobama treba povezivati i družiti); 4) pretjerana potreba za divljenjem; 5) osjećaj povlaštenosti i očekivanja da se prema njemu treba postupati s posebnom pažnjom i da se drugi trebaju povinovati njegovim željama i zahtjevima; 6) sklonost iskorištavanju drugih radi postizanja vlastitih ciljeva; 7) nedostatak empatije (ne prepoznaje potrebe i emocije drugih); 8) zavist ili uvjerenje da drugi zavide njemu; 9) arogantno i umišljeno ponašanje.

Postoji više teorija o uzrocima ovog poremećaja ličnosti. Ipak, većina stručnjaka prihvata bio-psiho-socijalni model uzročnosti i tvrde da se uzrok mora tražiti u dinamici koja se odigrava između bioloških faktora (*bio*), urođenih predispozicija da razvijemo baš tu i takvu strukturu ličnosti (*psiho*) i interpersonalnih i socijalnih faktora – odnosi s roditeljima, sredina u kojoj dijete odrasta i kultura u kojoj živi (*socio*).

Psihoanalitička teorija Sigmunda Freuda objašnjava narcizam kao normalnu razvojnu fazu u kojoj "mali narcis" izabire samog sebe kao objekt svoga libida, ali vremenom izrasta iz te faze i uspijeva da s drugim osobama uspostavi "dvosmjerni (uzajamni) odnos primanja i davanja". Roditelji koji su emocionalno distancirani (hladni), koji zlostavljaju dijete, zanemaruju ga ili ga "ne znaju pohvaliti kad nešto dobro uradi" velikim dijelom pridonose psihopatološkom skretanju u razvoju ličnosti i formaciji narcističkog poremećaja ličnosti. Razlog za to je što dijete nastoji da potisne bolna osjećanja kad mu bazične potrebe nisu zadovoljene – kad ga zanemaruju, omalovažavaju ga, zlostavljaju ga... – i kreira idealiziranu sliku o sebi (lažni *self*), uz pomoć koje nastoji da kompenzira ono što nedostaje (*Vi me zlostavljate, ismijavate, potcjenjujete... ali ja ću vam dokazati da sam ja moćan, uspješan, genijalan... bolji od vas!*). U završnoj fazi ovog intrapsihičkog procesa dijete se poistovjećuje s takvom idealiziranom slikom sebe ("napuhani ego"). Ali da bi se ta vještački stvorena slika o sebi održala potrebni su drugi koji će je kontinuirano potvrđivati (hraniti).

I psihoanalitičar Otto Kernberg postavio je tezu da se patološka narcistička ličnost formira već u djetinjstvu, a da u etiologiji patološkog narcizma važnu ulogu ima i toksični stid.

Toksični stid

Toksični stid je stid ne zbog onog što smo uradili nego zbog onog šta su drugi uradili nama (ponižavali nas, zlostavljali, zanemarivali...), i kako su nas vidjeli – kao bezvrijedne, glupe, ružne... Dobar primjer za to je vršnjačko nasilje (engl. *bullying* – ponavljano ismijavanje, pokazivanje prezira, maltretiranje, prijetnje, ponižavanje, širenje lažnih informacija o mladoj osobi kako bi je se povrijedilo, uplašilo ili ponizilo). Ova vrsta stida je toksična jer nagriza i razara psihu mladog čovjeka, a u nekim slučajevima vodi ka depresivnim stanjima i samoubistvu.

Zlostavljano dijete, ili dijete čije bazične potrebe nisu zadovoljene, može se prepustiti osjećaju bespomoćnosti i bezvrijednosti (*ja nisam vrijedan pažnje, ljubavi, poštovanja...*), ili se može aktivno suprotstaviti takvim osjećanjima. Prepuštanje osjećaju bespomoćnosti osnova je za *stidljivi* ili *skriveni narcizam*. Ovaj oblik narcizma vidimo kod osoba koje su ekstremno preokupirane sobom i često nastoje da privuku pažnju drugih, ali se osjećaju neprivlačnim, ugroženim ili bespomoćnim (ili se tako predstavljaju). Neki, opet, izbjegavaju pažnju iz straha da će biti povrijeđena (*ljudi će vidjeti koliko sam glup, ružan, nesposoban*...).

Suprotna reakcija (pobuna) vodi dijete u drugu krajnost: dijete se "zaogrne plaštom superiornosti, svemoći i grandioznosti" i predstavlja sebe kao izuzetno moćnu, uspješnu, talentovanu i sposobnu osobu kojoj svi treba da se dive, da je poštuju ili da je se plaše.

Bihevioralna teorija učenja tumači nastanak ovog poremećaja ličnosti kao posljedicu ne samo zanemarivanja ili zlostavljanja nego i pretjeranog i neadekvatnog nagrađivanja djece. Roditelji pridonose stvaranju "grandioznog selfa" i tako što pretjerano nagrađuju, hvale i uzdižu svoju djecu, ili im uvijek udovoljavaju (*Svaka dječja želja je roditeljima zapovijed!*).

Psiholozi ističu da patološkom narcizmu veoma doprinose i roditelji koji vide dijete kao produžetak sebe. Projektuju na dijete vlastite grandiozne ambicije i planove... dijete živi pod pritiskom da mora ispuniti očekivanja i biti onakvo kakvim ga želi roditelj – jer samo tako može zadovoljiti bazičnu potrebu za pažnjom, vrednovanjem i ljubavlju.

Posljednjih godina u ženskim magazinima i na internetu često čitamo savjete o tome kako preživjeti vezu s nasilnim muškarcem koji je uz to i patološki narcis. Žene pišu o svojim iskustvima... upozoravaju druge žene na opasnosti življenja s ovim tipom nasilnika... i ističu tri glavna obilježja patološkog narcizma: 1) grandiozna slika o sebi; 2) ponavljajući obrazac ponašanja kojim se želi izazvati pažnja; 3) nesposobnost da se prepoznaju ili odbijanje da se uvaže potrebe i osjećanja partnerice (nedostatak empatije). Pišu i o bolnim iskustvima s narcisoidnim mužem koji ih vara. Evo jednog teksta anonimne autorice:

Narcis i njegove vanbračne afere

Monogamija, podizanje djece, dosada u braku... – to su stvari za prosječne ljude, kaže narcis. Svesti se na prosjek znači ne osjećati se kao poseban, a za narcisa to predstavlja problem.

Problem je i ako žena poklanja više pažnje djeci nego njemu, a uz to još traži *njegovu* pažnju i pomoć oko djece i kućnih poslova. Ali izvanbračna afera može biti lijek u takvoj situaciji!

Nova ljubavna veza ublažava dosadu u braku i vraća u život osjećaj prijatnog uzbuđenja. I što je najvažnije, nova žena je zainteresovana za *njega* – hrani *njega* pažnjom i divljenjem.

Postoje i drugi razlozi zašto narcisoidni muškarci (posebno oni koji vole da dominiraju nad ženom) češće ulaze u vanbračne afere. Strah od gubitka kontrole jedan je od tih razloga. Bračna veza podrazumijeva kompromise, razmjenu usluga i uzajamnu brigu partnera jedno za drugo, a za narcisa to može značiti gubitak kontrole. Umjesto da on diktira šta će se dešavati u njegovom životu, osjeća se pod kontrolom žene i djece – jer mora zadovoljavati *njihove* želje i potrebe. Afera s novom ženom u kojoj *on* odlučuje (kad i gdje će se njih dvoje naći, šta i kako će raditi...) vraća mu osjećaj da je on taj koji drži upravljač u svojim rukama.

Intimnost je također problem za narcisoidnog muškarca. Njemu je prioritet pažnja koju dobija od drugih, a kad si dugo sa ženom koja te dobro poznaje teško je očekivati da će te ona stalno zasipati komplimentima i divljenjem. Zato su izvanbračne veze privlačnije od bračnih – snabdijevaju te onim što ti treba, a ne opterećuju te dužnostima.

Neki ljudi tvrde da vanbračna veza pomaže bračnoj, i da su se upustili u vanbračnu aferu kako bi ponovo "upalili ugašeni žar" – i tako osvježili vezu s bračnom partnericom. Ali do sada mi još niko nije objasnio na koji to način vanbračna veza pomaže bračnoj (?!)

Kako se žena uopće našla u zagrljaju s patološkim narcisom?

Treba znati da je prvi utisak koji ostavlja ova vrsta vampira obično vrlo impresivan, piše psiholog Bernstein u knjizi *Emotional Vampires: Dealing with people who drain you dry.* Oni su nekako drugačiji od ostalih – zabavniji su, talentovaniji, popularniji, privlačniji... Drugo, ne izbjegavaju kontakte s novim ljudima i lako je s njima komunicirati. Treće, obraćaju pažnju na *vas*! Hoće da znaju kako se *vi* osjećate, pitaju vas šta vam treba... I što je još važnije, imaju sposobnost da učine da se žena – koja će poslije postati žrtvom njihovog zlostavljanja – osjeća divno kao žena! I pošto se osjeća divno kad je s muškarcem koji je nježan i pažljiv, koji je voli, koji je obasipa komplimentima, brine o njoj... – ona želi da bude s njim. Želi čak i da mu se podredi, ako je to potrebno.

Šarm i harizma Billa Clintona

Istu ovu sposobnost – da učini da se ljudi osjećaju dobro u njegovom društvu (čak i da mu se podrede, ako je to potrebno) – imaju i neki političari. Mnogi od onih koji su upoznali bivšeg američkog predsjednika Billa Clintona tvrde da su impresionirani njegovim ličnim magnetizmom. Šta ih je impresioniralo? Kažu, kad Bill Clinton razgovara s tobom, sva njegova pažnja je na tebi. Gleda te u oči, i imaš utisak da mu u tom trenutku niko nije važan osim tebe. Drugo, imaš osjećaj da brine – stalo mu je do tebe ili mu je stalo da čuje to što govoriš. Treće, osjećaš se važnim i posebnim – njegovo interesovanje za tebe i njegova fokusirana pažnja na tebi čine da se osjećaš važnim i značajnim... barem na trenutak.

Mnogi nasilnici sa narcističkim i antisocijalnim poremećajem ličnosti su na početku veze nježni, pažljivi, pokazuju ljubav... Ali ne zadugo. Uskoro će njihovo "davanje ženi" onog što njoj treba (pažnja, ljubav...) biti zamijenjeno "isisavanjem iz žene" onog što *njima* treba.

Kako prepoznati sociopate?

Sociopatija je izraz koji opisuje osobu s antisocijalnim poremećajem ličnosti. Glavna karakteristika ovog poremećaja je nedovoljno razvijena savjest. Nemaju ono što se zove griža savjesti (ne osjećaju krivicu), pa su za njih eksploatacija, manipulacija, a često i zlostavljanje ljudi "normalna stvar". Evo znakova da se radi o sociopati:

Nepoštivanje drugih. Da bi dobili ono do čega im je stalo, spremni su da "gaze preko leševa" – ugrožavaju živote i povređuju osjećanja drugih ljudi, kradu novac, stvari ili autorska djela... Druge vide kao prepreke na putu ili kao objekte koji treba da zadovoljavaju njihove potrebe. Kad ne dobiju ono što žele, ili kad im je ugrožena pozicija nadmoći, svete se tako što nanose "krivcu" povredu – fizičku ili emocionalnu. Na optužbe odgovaraju protuoptužbama (napad je najbolja odbrana!); ubjeđuju žrtvu da je "zaslužila"; ismijavaju je (*zašto si tako osjetljiva?*).

Šarmiranje i manipulacija. Mnogi zrače šarmom, žele da impresioniraju i znaju kako ubijediti ljude da urade ono što oni žele. Koriste se raznim manipulativnim strategijama kao što su izazivanje krivice ili zastrašivanje, ali i bombardovanje komplimentima, pažnjom i izrazima ljubavi (naročito na početku veze i nakon epizoda zlostavljanja).

Iritabilnost i napadi bijesa. Koeficijent emocionalne inteligencije je nizak, imaju limitiran repertoar diferenciranih emocionalnih stanja (mnogi ne mogu osjećati tugu, krivicu, stid... neki čak ni strah), ali lako osjete i otvoreno ispoljavaju ljutnju i bijes. Često imaju rasističke, seksističke ili neke druge svjetonazore (potreba za neprijateljem nad kojim se osjećaju superiorno; oni su protiv migranata, protiv homoseksualaca... protiv ovih ili onih...).

Nepoštenje. Kad se brane ili žele nešto od druge osobe skloni su prevarama, laganju, pretjerivanju, iskrivljavanju činjenica, zaobilaženju istine... ali nose masku ispravnosti i poštenja. (Sociopat može sto puta ponoviti frazu: *Kunem ti se da ja to nisam uradio!*)

Nedostatak empatije. Nesposobni su da saosjećaju s drugom osobom (nedostatak empatije) i rijetko osjećaju krivicu. Ako i osjete žaljenje ili kajanje zbog onog što su uradili, intenzitet krivice obično nije dovoljno jak da bi se spriječilo ponavljanje nepoželjnog ponašanja.

Volja za moć! Žele da dominiraju. Neki ulažu ogromnu energiju da dođu na poziciju koja im omogućava autoritet i kontrolu nad drugima. Kad se dočepaju moći, zloupotrebljavaju je i povređuju druge. Kako uspijevaju doći na poziciju sa koje ugrožavaju druge ljude? Problem je u tome šta ih nije lako odmah prepoznati i prozreti. Mnogi su šarmantni i zabavni, djeluju uglađeno i pristojno...

Pohlepna sociopatkinja

U knjizi *The Sociopath Next Door* (Sociopat u komšiluku) psihologinja Martha Stout opisuje razne slučajeve sociopatije, uključujući i slučajeve žena koje nose etiketu "pohlepna sociopatkinja" (engl. *covetous she-sociopath*). One vole titule, status i moć, vole i da povređuju ljude, a često i nanose štetu zajednici ili organizaciji za koju rade.

Najveći problem pohlepne sociopatkinje je bolesna zavist. Smatra da nije fer to što drugi imaju ono što je njoj uskraćeno (profesionalna postignuća i titule, ljepota, talent, bogatstvo...), bijesna je zbog toga i zavidljiva. Jedan od načina da se oslobodi neprijatnog osjećaja zavisti je da dobije ili dođe do onog do čega joj je stalo. (Ne pita za cijenu!) Drugi način je da uništi ono što drugi imaju, a ona nema. Veliko zadovoljstvo joj predstavlja nanošenja bola osobama koje su postigle u životu ono što ona nije, a najviše se raduje kad sjedne u njihovu fotelju ili uspije da sebi pripiše ono što je njihovo.

Kako je takva osoba došla u poziciju da to radi? Obično u pozadini postoji neko ko je štiti. Dobar primjer je Elena Ceausescu, žena rumunskog diktatora Nikolaea Ceausescua. Skupljala je akademske titule uz pomoć lažnih diploma, plaćala za stručne radove koje je tobože sama napisala, a iskoristila je podršku svoga muža da postane čak i ministrica u njegovoj vladi! Pomaže joj i sposobnost da sebe prikaže kao dobronamjernu osobu koja radi za dobrobit ljudi ili dobrobit organizacije u kojoj je zaposlena. Zato ovaj tip sociopata često "operiše" u pedagoškim ili zdravstvenim ustanovama – gdje može "nenamjerno" povređivati djecu i ranjive ljude pretvarajući se da ih podučava ili liječi. A kad izbacuje s posla stručnjake koji su joj konkurencija, ili kad sabotira kolege i kolegice koji su joj meta, to uvijek prikazuje kao nešto opravdano i potrebno. Većina njenih kolega ne razumije šta ona radi i zašto to radi. Ljudima koji ne boluju od antisocijalnog poremećaja ličnosti nije jasno kako neko može spletkariti protiv njih i zabijati im nož u leđa – a da toj osobi ništa nažao nisu učinili (možda su joj čak i pomogli da dođe na taj položaj).

Kako se zaštititi od sociopata?

Važno je prepoznati o čemu se radi, javno ih razotkriti i sudski ih goniti. Ako se ne razotkriju i sudski ne gone, nastavit će sa svojim – često po život drugih ljudi opasnim – "akcijama". Sudsko gonjenje ne ide uvijek lako jer ovaj tip sociopata obično ima brojne

sljedbenike – osobe koje su pridobili na različite načine i koje će u svakom trenutku biti spremne da ih brane ili posvjedoče u njihovu korist.

Ako se ovim osobama ne dokaže krivica i ne budu osuđene, velika je vjerovatnoća da će "incident oko suđenja" (kad su bili optuženi, ali im krivica nije dokazana) kasnije preokrenuti u svoju korist tumačeći ga kao napade zlonamjernika s kojim su se uspješno izborili i iz bitke izašli još jači! (U njihovoj interpretaciji, lažno su ih optužili politički neprijatelji, konkurenti koji bi da dođu na njihovu poziciju, plaćenici, tajni agenti...)

Budi hladna i dosadna kao sivi kamen!

Najbolja odbrana od vampira koji ti cijedi životnu energiju je na vrijeme pobjeći – kažu savjetnici koji rade sa žrtvama "energetskog vampirizma". Ako nije moguće pobjeći, treba prozreti kakva vrsta hrane mu treba – i to mu ne dati (izgladnjivati ga). Kad je gladan, dešava se da emocionalni/energetski vampir odustane od veze s osobom koja je prestala da ga hrani.

Metoda *sivi kamen*

Metoda *sivi kamen* (*the grey rock method*) taktika je koju savjetnici preporučuju u situacijama kad smo prisiljeni da komuniciramo s gnjavatorom, manipulatorom ili s osobom koja nas psihički zlostavlja – recimo, bivši muž koji nije fizički nasilan, ali nalazi način da nas psihički iscrpljuje do iznemoglosti. Mnogi tvrde da je korisna, naročito u konfrontaciji s osobama koje žele da izazovu specifičnu emocionalnu reakciju žrtve (osjećaj poniženosti, frustracije, bijesa, straha i slično). Odbijanje žrtve da "emocijama odgovori na ugriz" (da zrači emociju) frustrira "vampira". Ne dobija ono što mu treba, pa je za nadati se da će izgubiti interes i otići.

Savjetnici uče žrtve nasilja u porodici da primjenjuju ovu metodu i u situacijama kada nasilni partner pokušava da se pomiri sa ženom. Nakon epizode fizičkog nasilja ili psihičkog zlostavljanja mnogi nasilnici obasipaju ženu pažnjom i ljubavlju, i pokušavaju je "usisati nazad u vezu" (engl. *hoovering*; *Hoover je* američka marka usisivača). Umjesto da raspravlja s njim ili objašnjava razloge zašto ne želi da se pomiri, žena treba da se pretvori u hladni sivi kamen i što više "zrači ravnodušnost". A ako već mora da govori, treba da priča neke dosadne priče i ne pokazuje nikakve emocije.

Ipak, za očekivati je da će frustrirani emocionalni/energetski vampir pojačavati nasrtaje na žrtvu. Može čak smisliti nove i opasnije oblike zlostavljanja – kako bi napokon izazvao ženinu reakciju. Ili može s psihičkog zlostavljanja preći na fizičko nasilje! Zato je važno da žena sama procijeni da li je ova metoda samoodbrane korisna za nju ili nije.

Naravno, važno je znati tehnike samoodbrane, ali je važno i razumjeti ovaj oblik zlostavljanja jer će to znanje pomoći potencijalnoj žrtvi da na vrijeme prepozna opasnost i pobjegne – piše psihijatrica Judith Orloff u priručniku *Energy Vampire Survival Guide*.[87] Prevencija je najbolji lijek, zato je najvažnije prepoznati ponavljajući obrazac neprijatne interakcije s energetskim vampirom i ne upuštati se u dublju vezu s njim.

Treba znati da postoje dva tipa emocionalnog/energetskog vampirizma – *benigni* i *maligni*. Velika većina benignih vampira nisu svjesni da nam crpe energiju.

PONOVNO UPOZORENJE!

Vampir *nije* osoba, nego aspekt u ličnosti osobe**!** Kako je nastao, tako može i nestati. Mnogi ljudi su imali aspekt Pušač, Alkoholičar, Kockar, Nasilnik... ali sad taj dio (aspekt) u njihovoj strukturi ličnosti više ne postoji. Prema tome, vampirizam je izlječiv!

Cilj benignog (koji je najčešće i sam žrtva energetskog vampirizma) nije da nas povrijedi, nego da se nahrani. Hrani ga naša fokusirana pažnja, naše saosjećanje za njega/nju, naše divljenje, pomoć koju pružamo... Za razliku od benignog, maligni želi da nas povrijedi. Kako? Recimo, tako što nas kritikuje.

Kritika. Nisu svi ljudi koji nas kritikuju inficirani vampirizmom. Osim toga, postoji razlika između kritike benignih i malignih. Kad nas kritikuju benigni, često ima istine u onom što nam "nabijaju na nos" (da ih zanemarujemo, da ih odbacujemo...). Ako to čujemo, možemo nešto naučiti o sebi. Zato je dobro suzdržati se 24 sata od bilo kakvih komentara i verbalnih ili neverbalnih reakcija na kritiku – piše psiholog Bernstein. Ali malignom reći: *Suzdržat ću se 24 sata od komentara na ovu tvoju kritiku...* znači izluđivati ga. On je gladan, i hoće emocionalnu reakciju sad i odmah!

Kako prepoznati malignog kritičara? Maligni se osjeća kvalifikovan da bude sudija za ono što radite, mislite ili govorite – objašnjava Bernstein. Voli da "primijeti" vaše mane i nedostatke, i da vam kaže kako biste mogli da ih popravite ili da se korigujete... tobože sve za vaše dobro. Nakon njegove "želje da vam pomognu", ili njegove "dobronamjerne kritike", vi se osjećate gore (uniženo), on se osjeća bolje (uzvišeno). Kako se zaštititi?

Psihoeducirajte se. Psihoeducirati se znači razumjeti *zašto* vam se dešava to što vam se dešava. Treba znati da su mnogi "kritičari" i sami žrtve vampirizma. Kao što su i njih ugrizali, oni ugrizu vas nekim neprijatnim komentarom o vama, a to rade ne bi li sebi popravili

87 https://drjudithorloff.com/main/wp-content/uploads/2017/08/Energy-Vampire-Survival-Guide.pdf

raspoloženje. Bez obzira na to da li su svjesni šta rade ili ne, ovi ljudi stave masku dobronamjernosti i ako se ljutite brane se komentarima: *Htio sam samo da ti pomognem*; ili *Hej, samo sam bio iskren!* Drugi šalju poruku: *Ja se osjećam loše, al' ću se osjećati bolje ako se i ti osjećaš loše.* Zato vas prvo ugrizu, a onda kažu *Izvini*. Šta reći u takvim situacijama? Nekad je najbolja reakcija – nikakva reakcija. Naročito ako je kritika iznesena s ciljem da vam izazove neprijatna osjećanja. U situacijama kad ipak ne možete ostati ravnodušni, probajte ovu taktiku: ne obraćajte pažnju na njegovu namjeru da vas povrijedi, pravite se da vjerujete da je to rekao za vaše dobro, i recite: *Vidim da hoćeš da mi pomogneš, ali kad se osjetim kritikovana ja se isključim i ne čujem te. Umjesto što si mi rekao (to i to...), više bi mi pomoglo da si mi rekao*... Ako je moguće, uvedite i pravilo da o nekim temama, koje mu daju priliku da vas kritikuje, ne razgovarate (recimo, o vašem izgledu ili odjeći koju nosite). Također, važno je prepoznati vlastite emocionalne reakcije u takvim situacijama (da li vas je kritika "dodirnula u slabu tačku", šta vas je pogodilo i zašto...).

Svađe i eksplozije bijesa. Neke ljude uzbuđuje konfrontacija i vole da urlaju. Ako i vi urlate, oni se uzbude još više. Druge uzbuđuje strah koji zrači iz žrtve. Kad urlaju, žrtva zrači strah i oni imaju prijatan osjećaj moći nad njom.

Svaka emocija nosi određenu poruku i ima specifičnu funkciju. Ljutnja upozorava da je nešto ugroženo i služi da se neko ili nešto zaštiti, da se otkloni prepreka, da se riješi problem... Oni koji vole da viču mogu tvrditi da su eksplodirali zato što su bili nečim izazvani (po ko zna koji put!), ili zato što im se žrtva postavila kao prepreka na putu. Ali njihova ljutnja (ispoljena kao napad bijesa popraćen urlanjem) ne služi da se prepreka otkloni, da se neko ili nešto promijeni, niti da se riješi problem. Prema tome, nije riječ o zdravoj i korisnoj emociji ljutnje; racionalizacije: *Bio sam izazvan; Morao sam da se branim*... nisu razlog, nego izgovor. Pravi razlog što često eksplodiraju je u tome što ih napadi bijesa vode u stanje izmijenjene svijesti. Ovo stanje izmijenjene svijesti – popraćeno aktivacijom hormona i neurotransmitera u mozgu i tijelu – za njih nije neprijatno. Naprotiv, može biti vrlo prijatno. Ako su postali ovisni o tom "uzbudljivom" psihofiziološkom stanju, samo je pitanje dana kada će naći nekog ili nešto što će izazvati nove eksplozije bijesa. Tako postaje očigledno da je riječ o ponavljajućem obrascu koji služi nasilniku da zlostavlja drugu osobu – naročito u situacijama kad "ogladni".

Mnoge žrtve nasilja u porodici osjete kad je nasilnik "gladan". Kažu, kad verbalno ili fizički napadne ženu ili dijete (ili par momenata prije samog napada), nešto se promijeni u njegovim očima – oči mu izgledaju metalno hladne (nekima se i zacrne). Šta raditi u tim situacijama?

Ako je riječ o verbalnom napadu koji ne možete izbjeći, probajte metodu *sivi kamen*. Evo nekih dodatnih informacija i uputstava: 1) Ne pravdajte se i ne objašnjavajte *zašto* ste nešto uradili jer vas to (u njegovim očima) čini slabom i ranjivom, a to ga "hrani"; 2) Ne uzvraćajte kritikom ili napadima. Umjesto da se fokusirate na ono što on govori ili radi, fokus pomjerite

na sebe. Posmatrajte kakvu vam emocionalnu reakciju izazivaju njegove riječi. Šta osjećate: strah, bijes, tugu, ogorčenost, nervozu, osjećaj frustracije... Zašto je važno "ne uzvraćati"?

Ako se fokusirate na *sadržaj* onog što on govori – a ne na emociju koju njegove riječi izazivaju u vama – vaša reakcija će biti ili povlačenje iz ringa (*Neću da se svađam s tobom!*) ili ulazite u ring i napadate ga, kritikujete ga, branite se, dokazujete da niste krivi... I bijeg od njega i borba s njim pomažu mu da ponavlja ustaljeni obrazac prijatnog uzbuđenja kad izaziva vaše emocionalne reakcije (na kojima se "hrani"). Zato prebacite pažnju s njega na sebe, prepoznajte i imenujte vlastite emocije – *osjećam ljutnju, osjećam strah, tugu, ogorčenost...* – i ta osjećanja ne pokazujte! Tačno je da nije uvijek lako sakriti intenzivna emocionalna stanja, ali pomaže ako znamo da postoji razlika između *osjećati* i *ispoljavati* osjećanja. Iako ih osjećate, naučite da ih ne pokazujete. Jedna od taktika maskiranja emocije i zbunjivanja napadača je da ga iznenadite komentarom ili reakcijom koju nije očekivao.

Metoda *neuobičajena reakcija*

Kad smo pod udarom napadača koji viče na nas – tobože zato što smo nešto rekli ili uradili – prva nam je reakcija da se branimo tako što objašnjavamo *zašto* smo to rekli ili uradili. Dokazivanjem da nismo krivi (*Zašto vičeš na mene, to nije moja greška!*) ili pokušajima da ga ubijedimo u ispravnost onog što govorimo ili radimo (*Ako pogledaš činjenice, vidjet ćeš da...*) – pojačavamo "žar diskusije".

I umjesto da dolijevamo ulje na vatru, bolje je iznenaditi napadača pomoću taktike "neočekivana reakcija žrtve". Primjer za to je molba izgovorena smirenim glasom: *Molim te govori malo tiše i sporije, hoću da razumijem to što govoriš!* Ili pitanje postavljeno s blagim prijateljskim osmijehom: *Šta želiš da uradim u vezi s tim?* Ili: *Postoji li nešto što bi pomoglo da smirimo tenziju?* Takvi komentari i pitanja mogu ga zbuniti i barem za trenutak zaustaviti. Nekad ga mogu čak i potpuno izbaciti iz stanja prijatnog uzbuđenja kad se dere na vas.

Evo još nekoliko primjera šta reći u takvim situacijama: *Čini mi se da želiš da me uvrijediš. Griješim li?*; *Šta te povrijedilo pa pokušavaš da povrijediš mene?*; *Postoji li neki poseban razlog zbog kojeg želiš konflikt između nas?*

U situacijama kad na vas zalijepi etiketu idiota ili glupače, probajte ga iznenaditi sa: *Oh, znam da nekad reagujem glupo, ali etiketa "glupača" zvuči zaista okrutno, zar ne?*

Maligni narcizam i femicid

Metode kao što su *sivi kamen* i *neuobičajena reakcija* mogu biti korisne u odbrani od emocionalnog zlostavljanja, ali ne štite od fizičkog napada. Naročito onog pokrenutog narcističkim bijesom.

UPOZORENJE! NARCISTIČKI BIJES!!

Narcistička povreda – izraz koji je koristio Sigmund Freud da opiše psihičku ranu kad su grandiozne fantazije o sebi dovedene u pitanje.
Narcistički bijes je reakcija na narcističku povredu, pisao je psihoanalitičar Heinz Kohut, i uveo ovaj izraz u psihološku literaturu. Povrijeđeni osjeća intenzivnu želju za osvetom – teško mu je da se smiri dok ne povrijedi (nekad i ubije) onog ko se usudio zasjeniti ga, uvrijediti ga, ne složiti se s njim ili mu se suprotstaviti. Veliki broj muškaraca koji su ubili ženu ili djevojku ubili su ih upravo u napadu narcističkog bijesa.

Kad im se ugrozi slika o sebi kao o superiornim, privilegovanim, dominantnim i moćnim, neki nasilnici dožive takozvanu narcističku povredu. Narcističku povredu nastoje ublažiti narcističkim bijesom.

Mnoge žene žrtve nasilja znaju o čemu je riječ. Dovoljna je i najmanja kritika, neslaganje ili suprotstavljanje njegovim zahtjevima pa da mu se raspoloženje naglo promijeni. I neće se on smiriti dok ne povrijedi ženu! A da ne govorimo šta se ženi može desiti ako mu kaže da želi razvod braka! Ogroman je broj žena koje su ubijene onda kada je nasilniku postalo jasno da je partnerica čvrsto odlučila da ga napusti.

Problem patološkog narcizma dovodi se u direktnu vezu s problemom femicida, pa zato u literaturi o nasilju u porodici često čitamo o ovom poremećaju ličnosti. Naročito o jednom specifičnom obliku patološkog narcizma – *malignom narcizmu*.

Većinu ljudi koji boluju od narcističkog poremećaja ličnosti ne zanima mnogo kako se druga osoba osjeća. Sve dok ih hrani pažnjom, divljenjem i poštovanjem – može se osjećati kako god hoće. To nije slučaj s narcisima koji su obilježeni kao "maligni". Njih zanima kako se drugi osjećaju! Jer da bi se oni osjećali pobjednicima drugi se moraju osjećati gubitnicima.

Naravno, i mi koji nismo maligni narcisi volimo da pobjeđujemo – sportska takmičenja nisu ništa drugo do igre *Ja pobjednik – ti gubitnik*. Ali "malignom" nije dovoljno samo da pobijedi. Potrebna mu je bol protivnika! Potrebno mu je da osjeti kako protivnik zrači emocionalnu energiju poraženosti, postiđenosti, poniženja, inferiornosti... Zato se uz izraz maligni narcizam često dodaje i izraz – sadizam.

Kombinacija antisocijalnog i narcističkog poremećaja ličnosti dovodi do formiranja onog što se u psihopatologiji dijagnosticira kao *maligni narcizam*. Kako ovaj oblik narcizma izgleda u svakodnevnom životu? Izgleda opasno! Kad je riječ o muškarcu koji zlostavlja partnericu, kombinacija narcističkog poremećaja ličnosti (*treba mu ogromna količina uvažavanja, pažnje, divljenja*...) i antisocijalnog poremećaja ličnosti (*želi da se osjeća moćan*; *treba mu uzbuđenje...*) – može biti fatalna za ženu!

Maligni narcizam – oličenje zla!

Socijalni psiholog Erich Fromm skovao je izraz *maligni narcizam* i opisao ga kao oličenje zla. Riječ je o psihološkom sindromu koji uključuje antisocijalno ponašanje, patološki narcizam, a često i sadizam.

Važna karakteristika ovog sindroma je nedostatak empatije za druge, a nekad čak i totalna dehumanizacija ljudi s kojima maligni narcis živi ili radi. Druge osobe vidi kao sredstvo koje će zadovoljiti njegove potrebe, ili ih vidi kao prepreke na putu – kao objekte koje treba "ukloniti". Dodatna karakteristika koja ga čini vrlo opasnim je žudnja za uzbuđenjem koje osjeti kad se osveti, kad pobijedi, porazi, povrijedi, ponizi... Žudnja da povrijedi žrtvu može biti vrlo jaka, i ne može se smiriti dok je ne zadovolji.

"Maligni narcis" je za državu kojom rukovodi, za organizaciju u kojoj radi... ili za porodicu u kojoj živi... isto što i karcinom za tijelo. On uništava, ruši, razara... Zato se za njega vezuje imidž mitološkog sotone (*On je monstrum! Ušao đavo u njega*...). Ne čudi onda što je Fromm maligni narcizam nazvao oličenjem zla.

Naročito su opasni za ženu u situacijama kad ih napušta ili želi da se razvede od njih. Zašto baš tada? Kao što robovlasnici imaju svoja "robovlasnička prava", tako neki muškarci vjeruju da imaju pravo na prijatni osjećaj moći i dominacije nad ženom. Neki idu još dalje, pa zahtijevaju apsolutnu pokornost – žele onu vrstu moći nad ženom koju ima "svemogući Bog"! *Bog nagrađuje i kažnjava... Bog je taj koji oduzima život neposlušnima...* pa tako i nasilnik uzima sebi za pravo da ubije ženu koja je otišla od njega... a uz to i odbija da mu se vrati! Svojom odlukom da ga ostavi nanosi mu tešku narcističku povredu. Povredu može ublažiti kad je kazni, odnosno osveti joj se. Ako je može kazniti samo tako što će je ubiti – spreman je da je odrobija!

Linija razmišljanja izgleda ovako: Ja sam muškarac i ja treba da imam kontrolu nad ženom i djecom – nad svakim aspektom njihovog života jer to su *moja* žena i djeca! Ako me žena napusti... i nema načina da je prisilim da mi se vrati... ona je u kontroli – ona odlučuje o svom, ali i o *mom* životu! Ako ona ima kontrolu nad mojim životom, ja sam poražen i ponižen. *Jedini* način da vratim kontrolu u svoje ruke je da je ubijem. Time dokazujem da *ja* odlučujem, a ne ona!

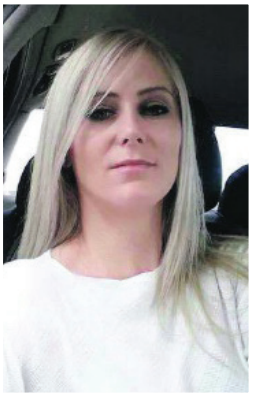

Muž policajac ubio ženu u domu njenih roditelja

Sinoć oko 19 sati usmrtio je svoju suprugu, koja ga je napustila i otišla iz njihove porodične kuće kod roditelja, u mjesto Gornja Koprivna. On je u suprugu ispucao čak sedam metaka iz pištolja, a ubio ju je na spavanju, dok su njeni roditelji bili van kuće.
Prema informacijama koje smo dobili od poznanika porodice, supružnici su se bavili poljoprivredom, gdje je većinu posla obavljala Mirela, koja je bila uzorna i vrijedna supruga.[88]

O Mireli Lulić, prelijepoj ženi, svi pričaju biranim riječima:
Zamislite da 20 godina radite u kući, na njivi, svakog dana se brinete o deset krava, pri tome pazite na bolesnog svekra i svekrvu, vodite brigu o troje djece i nikad bez supruga ne odete u grad! To je bila Mirela Lulić, iznad svega poštena i odana majka i supruga. Ona se nikad nije ni okupala u Uni, a kamoli da je u 20 godina barem jednom s djecom otišla na more. Sve ove godine radila je, a kada je pala u depresiju, zbog koje je išla doktorima, molila je muža da je pusti da se odmori kod svojih. No, on joj nije vjerovao i govorio je da je njena bolest samo gluma – ispričao nam je jedan mještanin Gornje Koprivne.
Mirela Lulić ubijena je tamo gdje se osjećala najsigurnije – u djevojačkoj sobi u domu roditelja. Sedam metaka u glavu ispalio je suprug, aktivni policajac.
Pet godina nakon ubistva, Mirelini roditelji za Radio Slobodna Evropa govore o tragediji u kojoj im je ubijena kćerka:

Života je ostala željna...
"On je meni rekao: 'Ja sam ti, Džemila, ubio Mirelu.' Ja sam se uhvatila za glavu i rekla: 'Rifko, kako si to mogao uraditi... ubiti moje dijete?!' , priča kroz suze majka Džemila Beganović. "Ona je ovdje došla, razboljela se. Nije joj vjerovao... Ona je ležala ovdje, ja sam je služila", priča Džemila. "Kaže: 'Nemoj me, mama, nemojte me dole nagoniti...' Uvijek je plakala i govorila 'dole biti ne mogu, nešto me izgoni iz kuće'", prepričava majka rahmetli Mirele. "Neću, sine, dok ne ozdraviš, mama će tebe liječiti, služiti, sine, pa kada ozdraviš ti ćeš opet otići svojoj djeci." Djeci nije otišla.

Motivi i dalje nepoznanica. Iako se špekuliralo da je motiv za ubistvo Mirele Lulić to što je saznala da joj suprug ima ljubavnicu, zbog čega ga je napustila i vratila se svojoj porodici, to niko nije mogao zvanično potvrditi.
"Kakav je to čovjek pa je suprugu koja mu je rodila troje zlatne djece... služila i njega i njegove roditelje skoro dvije decenije... mogao tako mučki ubiti, i to na spavanju!? Kukavica, bespomoćnu ženu usmrtiti sa sedam metaka u krevetu, i još bolesnu!? Da je makar i sebe ubio..." – ogorčen je u dvorištu Beganovića jedan rođak ubijene Mirele.

88 https://depo.ba/clanak/162818/detalji-nezapamcenog-zlocina-u-cazinu-usunjao-se-u-kucu-i-presudio-zeni-koja-mu-je-rodila-troje-djece

Ogorčena Mirelina porodica. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine donio je odluku, i cazinskom policajcu, koji je dobio 14 godina zatvora za ubistvo 37-godišnje supruge Mirele Beganović-Lulić, smanjio kaznu za dvije godine:

- Nakon što je održana sjednica po žalbama stranaka, odbijena je žalba Tužilaštva, dok je djelimično uvažena žalba odbrane – rečeno nam je u Vrhovnom sudu FBiH.
  Tako je Lulić osuđen na 12 godina.
  Još je veće ogorčenje Mireline porodice zbog nemogućnosti viđanja Mireline djece. Sistem je za staratelje troje maloljetnika odredio uže članove očeve porodice van Cazina:
- A po pitanju staratelja, oni ne dozvoljavaju nikako djecu da vidimo i brane nam... – kaže Mirelin brat.

Centar za socijalni rad nije mogao dati više informacija, jer, kažu, to nije u interesu maloljetnika.[89]

89 Troje djece ostalo bez majke: Mirela je bila uzorna i vrijedna supruga – mojusk.ba

6. FIZIČKO NASILJE

Uz pomoć nasilja, mnogi nasilni muškarci drže ženu u podređenom, a sebe u nadređenom položaju. Ali ima i onih koji tvrde da ne žude za nadređenim položajem. Kažu, nije im stalo do moći, kontrole i dominacije nad partnericom. Ali ako se osjete napadnutim, povrijeđenim, kritikovanim ili na bilo koji drugi način "izazvanim" reaguju eksplozivnim bijesom. Nekad čak i fizičkim nasiljem. Nekima se "desi" i da ubiju ženu.

Za razliku od nasilnih, nenasilnim muškarcima se "ne dešava" da ubiju ženu – ma koliko da se osjećaju napadnutim, povrijeđenim, kritikovanim, izazvanim...

Nenasilni muškarac

Evolucioni biolozi objašnjavaju zašto žena ima urođeni nagon da brine o djetetu, a muškarac o ženi. Riječ je o borbi za preživljavanje i produžetak vrste – ako je žena zaštićena i zbrinuta, lakše joj je da vodi brigu o potomstvu. Ovo je važno imati na umu! – upozoravaju savjetnici za partnerske odnose. Muškarac brine o ženi i dobro se osjeća kad joj je potreban. Ako žena ostavlja utisak da joj muškarac nije potreban muški svijet je ne tretira kao potencijalnu partnericu za ozbiljnu vezu ili brak, nego kao prijateljicu ili jednog od članova društva u kojem se kreću. Jer, priznao on to ili ne, skrivena želja nenasilnog muškarca je da usreći ženu koju voli. On želi da bude njen heroj (a ne tek obični lik u njenoj životnoj priči), i ako misli da ne može unijeti u njen život ništa što ona već nema – ne osjeća se dobro s njom.

A šta žena želi od muškarca?

Neki tvrde da žene najviše cijene muškarce koji su pristojni, pažljivi i saosjećajni... koji tretiraju ženu kao ravnopravnu, poštuju je, nisu grubi... Stvarno?! Kako onda objasniti privlačnost

mačo momaka? Mnogi od njih su grubijani koje ne krasi ni pristojnost, ni pažljivost, ni poštovanje prema ženama.

Žene kažu da ih privlači senzualni naboj koji imaju s ovim tipom muškarca. S njim se osjećaju poželjne... *ah, taj prijatni osjećaj kad si predmet muške pažnje i požude!*... ali i zaštićene. Snažan i muževan momak ostavlja utisak moćnog zaštitnika koji je u stanju da te odbrani od napasnika, i zato je privlačniji od ljubaznog ali senzitivnog mladića s hroničnim "nadam se da ti se sviđam" osmijehom na licu.

Nema sumnje, muževni muškarac je atraktivan. Atraktivnim ga čini i to što otvoreno pokazuje da želi ženu. A ako se žena u njegovom društvu osjeća privlačnom (a uz to još i zaštićenom!), i on je privlačan njoj. Ali problem s ovim atraktivnim i muževnim muškarcima je u tome što su neki od njih potencijalni nasilnici. Kako znati hoće li se on preobraziti u nasilnika ili neće?

Psihologija ličnosti nenasilnog muškarca

Lako je čitati muškarce ako znaš njihov jezik i prepoznaješ signale koje šalju kad im se nešto sviđa ili ne sviđa – kažu savjetnici za muško-ženske odnose. Neke žene, nažalost, ne poznaju dovoljno mušku psihologiju. Recimo, ne znaju da novom partneru ne treba spominjati bivšeg partnera odmah na prvom sastanku. Niti muškarcu kojeg si tek upoznala treba otkrivati osjetljive detalje iz privatnog života...

Ima i drugih stvari iz muške psihologije koje treba znati. Jedna od njih je da ženina iskrena ljubaznost i dobrota bez interesa ostavljaju utisak na nenasilnog muškarca. Kad žena uradi nešto dobro za njega, on dobije poriv da uradi nešto dobro za nju. Ali ti isti muškarci – koji imaju poriv da urade nešto za ženu kad ona bezinteresno uradi nešto za njih – ne vole kad im žena daje savjete koje nisu tražili. Ne vole ni da ona odlučuje o njihovim stvarima umjesto njih! Zašto ne vole? Kažu, žele sami da donose važne odluke u svom životu. I da ih donose onda kad *oni* smatraju da je pravo vrijeme za to (a ne kad žena misli da je pravo vrijeme).

Kakvom ženom muškarac želi da se oženi? Zavisi od tipa muškarca. Mlade profesionalce privlači žena koju mogu s ponosom predstaviti šefu: ona je inteligentna i emocionalno stabilna; otvorenog duha i bez predrasuda; ima smisla za humor; atraktivna je i ima samopouzdanja... i, naravno, privlači ih žena koja voli, brine i istinski je zainteresirana za svog čovjeka.

Treba znati da nenasilni muškarac želi ženu koja mu je odana – koja će se, ako zatreba, staviti na njegovu stranu. Sviđa mu se i žena koja će povremeno pomilovati njegov ego. To ne znači da mora da mu laska, da gura sebe u pozadinu ili da sebe spušta kako bi njega

uzdigla. Dovoljno je da ga pohvali. Ima još jedna stvar. Ovom (nenasilnom) tipu muškarca važno je da učini ženu koju voli zadovoljnom i sretnom, i ako mu žena oda priznanje za ono što je uradio za nju učinit će i njega zadovoljnim i sretnim.

Neke žene nisu svjesne moći koju imaju nad muškarcem. Recimo, ne znaju da je muškarac najranjiviji kad je sa ženom koju voli. To ženi daje moć. Ako ona to zna, može tu moć zloupotrebljavati – može ga iskorištavati, ponižavati, slabiti ga... A može svoju moć koristiti i na drugi način: može mu pomoći da se razvija kao ličnost, da bude dobar muž i otac...

Neke žene ne samo da nisu svjesne svoje moći nego nisu svjesne ni činjenice da muškarci čitaju govor ženskog tijela. Evo primjer: on spazi ženu koja mu se sviđa, ali oklijeva da joj priđe. Šta ga sprečava? Strah. *Šta ako me odbije?! Šta ako napravim budalu od sebe?!* – kaže nenasilni muškarac. I zaista, ako analiziramo statističke podatke, ustanovit ćemo da u velikom broju slučajeva muškarac ima problem da priđe ženi koja mu se sviđa. U takvim situacijama – kad muškarac osjeća strah, pita se *je li joj ono vjenčani prsten na ruci ili obični prsten?*... i čeka da dobije od nje ohrabrujući znak – žena može upotrijebiti svoju moć tako što će mu pogledom ili osmijehom staviti do znanja da je dobrodošao... i tako ga privući sebi. Jer, kao i sva druga živa bića, i muškarci vole one koji pokazuju interes za njih, i lakše im je prići ženi kad osjete da joj se dopadaju.

Ali kako će žena znati da mu se baš ona sviđa? Muškarci kažu da osjete iskru erotske privlačnosti ili odmah ili nikad. Kad je osjete, postanu nervozni. Ako razgovaraju s nepoznatom ženom koja nije upalila tu "iskru", nemaju problem ni s nervozom ni s komunikacijom s njom. Ali jezik im se sveže kad treba da se približe ženi koja im se sviđa. Znaju da je njihova muška dužnost da priđu njoj, a ne obratno, ali...

A zašto ona ne bi prišla njemu? Zašto ne bi otvoreno pokazala da joj se on sviđa, prišla mu... možda čak imala i seks s njim (da vidi koliko su kompatibilni).

Tačno je da mnogi savremeni nenasilni muškarci vjeruju u ravnopravnost muškaraca i žena, ipak jedna vrsta "ravnopravnosti" još uvijek nije ušla u spavaću sobu: ako žena inicira ili pristaje na seks već na prvom sastanku (ili prije nego što je vrijeme za to), u većini slučajeva neće biti uzeta u razmatranje kao partner za brak ili ozbiljnu vezu. Neke žene to ne znaju.

Ima još stvari koje žene treba da znaju. Recimo, treba da znaju da nenasilnog muškarca privlače žene s kojima nema puno drame i konflikata. Naravno, povremene trzavice, sukobi mišljenja, pa čak i svađe – normalna su stvar u svakom braku, ali nenasilan muškarac želi mirnu i skladnu vezu. U građenju mirne i skladne veze može mu biti od koristi bolje razumijevanje razlika između muške i ženske psihologije, a to će mu onda pomoći

da zaobiđe nepotrebne konflikte. Evo jedan primjer: Njih dvoje imaju problem jedno s drugim (ma šta da je problem), i žena predlaže da odu kod psihologa. Ali on oklijeva, a ženi njegovo oklijevanje pravi problem. Zašto oklijeva? Strah ga je, kaže, da će se psiholog fokusirati na pričanje... naročito na pričanje o osjećanjima... a on ne vidi kakva je korist od toga. Jer on ima problem, i traga za rješenjem problema. Ako odluči da ode na razgovor sa psihologom, to je zato što hoće da čuje savjet stručnjaka, *a ne da priča o osjećanjima!*

Evo još jedan primjer kad muškarac "zanemaruje" osjećanja i fokusira se na traženje praktičnog rješenja za problem: Žena dođe s posla i priča mužu o agresivnoj šefici koja je često kritikuje, napada i vrijeđa (*jutros samo što nije zaplakala jer ju je šefica ponižavala pred kolegama*...), ali muž – umjesto da validira njena osjećanja ljutnje i povrijeđenosti! – upada u mentalne analize i dijeli savjete: *A što ti njoj nisi rekla... Što ne odeš direktoru i ne kažeš mu*... Frustrirana žena na svaki njegov komentar ili savjet odgovora sa *Da, ali*...

Kako vrijeme odmiče, muž se sve više osjeća uvrijeđenim – jer žena odbija sve što on predloži i neće ni da sasluša šta on govori! A žena se osjeća uvrijeđenom – jer muž neće da čuje kako se ona osjeća. I umjesto da je sasluša i razumije kroz šta ona prolazi, pametuje i dijeli joj savjete koje nije tražila!

Treći primjer: Žena je ogorčena jer njene potrebe (potrebe za pažnjom, bliskošću, uvažavanjem, poštovanjem) nisu zadovoljene... a njena očekivanja nisu ispunjena. Misli da će promijeniti muževljevo ponašanje prema njoj ako ga kritikuje. I umjesto da otvoreno govori o tome šta joj treba i šta očekuje od njega, ili da ukaže na ono što joj pravi problem, ona krene u napad na njega kao osobu – izvrši atentat na njegov karakter (*Ti si sebičan, ti si*...). U strahu da bi mogao eksplodirati i izgovoriti ili uraditi nešto zbog čega će se poslije kajati (riječ je o nenasilnom muškarcu), on se pretvori u kameni zid. On se okameni, i ma koliko da žena pokušava doprijeti do njega, on je ne čuje i ne vidi! Sad ona postaje još više ogorčena, a što je više ogorčena njegovim nedostatkom želje da "kroz komunikaciju" njih dvoje poprave njihovu bračnu vezu to ga više kritikuje i napada. Bolje razumijevanje muške i ženske psihologije pomoglo bi ovom paru da riješi "zamršene komunikacijske probleme u braku".

Bolje razumijevanje psihologije ličnosti muškaraca pomoglo bi ženi da zna kako se nositi s ljubomorom njenog muškog partnera – kako ga umiriti time što će mu pokazati da joj je stalo do njega (u slučajevima kad ga je moguće umiriti) i kako prekinuti vezu s njim kad on ne prestaje s napadima ljubomore. Zašto on ne prestaje s napadima ljubomore? Nasilni (ili potencijalno nasilni) muškarac tvrdi da je razlog u tome što voli ženu i ne želi da je izgubi, ali on, zapravo, voli kad je ženina pažnja usmjerena *samo* na njega. Ili voli igru *Ja gore – ti dolje* i ne želi da tu "igru" prekine (jer ako je prekine, s kim će igrati?!) Ili tretira partnericu kao svoje privatno vlasništvo. Želi da ima kontrolu nad njom, pa joj ograničava slobodu i nadgleda šta ona radi... diktira joj gdje ona treba da ide i s kim ona ne treba da bude.

Dvije vrste nasilja: proaktivno i reaktivno

Nasilničko ponašanje može biti vrlo korisno – pomaže nam da dođemo do nečeg do čega nam je stalo. Recimo, uhvatimo prolaznika za vrat, stavimo mu nož pod grlo i tražimo pare. Osoba s našim nožem pod grlom odmah se hvata za novčanik i daje nam ga. Ova vrsta nasilja naziva se instrumentalno ili proaktivno nasilje – nasilnik koristi nasilje nad žrtvom kao sredstvo (instrument) za postizanje nekog njemu poželjnog cilja. Primarni cilj nije povrijediti žrtvu, nego je iskoristiti kako bi se "uz njenu pomoć" dobilo ono što nedostaje: novac, nakit, droga... ali i postiglo neko poželjno emocionalno stanje kao što je osjećaj zadovoljstva u toku silovanja žrtve. Ili osjećaj moći i dominacije – taj prijatni osjećaj zadovoljstva u situacijama kad naređuješ, zabranjuješ, dozvoljavaš...

Takvi "korisni" oblici nasilničkog ponašanja bazirani su na onom što je psiholog Seymour Feshbach nazvao *instrumentalnom agresijom*. Instrumentalno nasilje češće se vezuju za muškarce nego za žene. Služi da se nešto postigne – u partnerskim odnosima muškarac koristi ovaj oblik nasilja kako bi održavao i demonstrirao moć i kontrolu nad ženom – ali ako je to neophodno nasilnik je spreman nanijeti povredu, čak i ubiti žrtvu.

Drugi oblik agresije Feshbach naziva *reaktivnom agresijom*. Na takvoj agresiji bazira se reaktivno nasilje – kad nasilnik odgovara nasiljem na nešto što je doživio kao povredu, prepreku ili provokaciju. I dok je u slučajevima instrumentalnog nasilja žrtva *sredstvo* da se nešto postigne ili dobije, kad je riječ o reaktivnom nasilju žrtva je – *meta*.

Agresija i nasilje

Agresija nije isto što i nasilje. Pojam *agresija* dolazi iz latinskog jezika i znači *kretati se prema*. Ali agresija je u osnovi nasilja, i zato Feshbach govori o reaktivnoj i instrumentalnoj *agresiji* – na kojoj se bazira reaktivno i instrumentalno *nasilje*.

Svjetska zdravstvena organizacija (*World Health Organization* – WHO) pod nasiljem podrazumijeva "*namjernu* upotrebu fizičke sile ili moći – usmjerenu protiv druge osobe, grupe, zajednice, ili protiv sebe – koja izaziva ili može izazvati ozljede, smrt, psihološku traumu, deprivaciju i blokade u razvoju".[90] Tako vidimo da se uz pojam nasilje vezuje i pojam namjera (*namjerna* upotreba fizičke sile ili moći). Ako je neko nekog ozlijedio, a pritom nije imao namjeru da to uradi, govorimo o nesretnom slučaju, a ne o nasilju.

Šta pokreće nasilničko ponašanje? Kao i u svim drugim oblicima ponašanja, najdublji motiv za nasilje je ili želja da se doživi nešto prijatno (*atrakcija*) ili želja da se izbjegne ono što je neprijatno (*averzija*). Reaktivno nasilje je primjer nasilničkog ponašanja podstaknutog

90 WHO: *World Report on Violence and Health*.

željom da se izbjegne ili ublaži povreda (psihička ili fizička). Bazirano je na evolutivno najstarijem odbrambenom mehanizmu *borba-ili-bijeg*. Mnogi nasilnici koriste ovaj biološki mehanizam tako što refleksno (skoro automatski) uzvraćaju nasiljem u situacijama kada "osjete averziju" prema nečem ili nekom ko je slabiji od njih.

Kad rade kriminalističko profiliranje, stručnjaci za kriminalistiku prave razliku između *reaktivnih nasilnika* i onih koji se koriste nasiljem proaktivno – *instrumentalni nasilnik*. Naravno, poznata je činjenica da su mnoga kriminalna djela kombinacija hladnokrvnog i proračunatog proaktivnog nasilja i impulzivnog reaktivnog nasilja. Tako se instrumentalni nasilnik koji zlostavlja ženu može koristiti nasiljem kako bi je zastrašio i uspostavio dominaciju nad njom (instrumentalno nasilje; žrtva služi kao sredstvo da se postigne prijatan osjećaj moći), ali može i osjetiti "averziju" i uzvratiti nasiljem (reaktivno nasilje; žrtva je meta) u situacijama kada ga ona kritikuje, ne slaže se s njim ili sumnja u istinitost onog što govori. Ipak, istraživanja pokazuju da su reaktivni nasilnici uglavnom skloni samo reaktivnom nasilju, dok se instrumentalni nasilnici mogu koristiti i instrumentalnim i reaktivnim nasiljem.

Reaktivni nasilnici uglavnom se koriste reaktivnim nasiljem.
Instrumentalni nasilnici mogu se koristiti i instrumentalnim i reaktivnim nasiljem.[91]

Kad je riječ o nasilju u porodici, glavne karakteristike instrumentalnih nasilnika su: a) važno im je da imaju partnericu jer grade ego-identitet kroz relaciju s njom (*Ja sam muškarac; superioran; nadređen*); b) koriste se nasiljem proaktivno kako bi zadržali moć i dominaciju (u panici su kad žena izlazi iz uloge podređene); c) imaju omalovažavajući i/ili neprijateljski stav prema ženama (mizoginija), mnogi otvoreno odobravaju nasilje nad ženom i podržavaju pokrete kao što je *pro-life* pokret (cilj pokreta je oduzeti ženama pravo na abortus, čime se omogućava povratak tzv. tradicionalnoj porodici); d) češće ispoljavaju psihopatske crte ličnosti nego reaktivni nasilnici.[92]

Kobra vs. Pitbul

Kao što postoje različite vrste nasilničkog ponašanja tako postoje i različiti tipovi ličnosti nasilnika koji sistematski (kroz ponavljajući obrazac) zlostavljaju partnericu. Jedni su skloni eksplozivnom reaktivnom, drugi hladnokrvnom instrumentalnom nasilju.

Dva profesora psihologije s Univerzitetu u Washingtonu, Neil Jacobson i John Gottman, studirali su ponašanje 200 nasilnih muževa u periodu od deset godina i došli do zaključka da postoje dva tipa nasilnika: hladni, *kobra* tip (Tip I) i eksplozivni, *pitbul* tip (Tip II). Rezultate

91 [PDF] Instrumental and Reactive Intimate Partner Violence: Offender Characteristics, Reoffense Rates, and Risk Management. (researchgate.net)
92 *Ibid.*

istraživanja su objavili u knjizi *When Men Batter Women: New Insights into Ending Abusive Relationships*. Zašto nazivi *kobra* i *pitbul*? Kobra je podmukla i veoma opasna zmija koja se umiri i fokusira na žrtvu prije nego što je napadne, a pitbul je pasmina psa koji je postao sinonim za opasnost; lako se razbjesni, a kad zabije zube u žrtvu – ne popušta!

Kobra. Oko 20 posto nasilnika u njihovom uzorku bili su *kobre*. Za razliku od eksplozivnog *pitbula*, *kobra* je u većini slučajeva smiren i sabran kad zlostavlja ženu (ili kad je ubija) iako za posmatrača sa strane može izgledati kao da je uznemiren ili razdražen – pišu Jacobson i Gottman. I dok *pitbul* zna biti do suza povrijeđen ženinom odlukom da se razvede od njega, *kobra* je hladnokrvni, nekad i sadistički nastrojen nasilnik koji je emocionalno nezavisan – rijetko mu je stalo do bliske emocionalne veze sa ženom.

Kobra je tipični nasilnik koji želi da dominira i ima moć nad ženom, i smatra da je to potpuno normalno. *U ovom svijetu u kojem je čovjek čovjeku vuk, il' si nadređen il' si podređen... il' si bos il' si hadžija. Ako ja nemam moć nad ženom, ja ću biti podređen njoj! A to neću dozvoliti* – objašnjava *kobra* "razlog" što smatra da je normalno terorizirati ženu. U uskoj vezi s "normaliziranjem nasilja nad ženama" je i mizoginija.

Riječ potiče od grčkih riječi *miséō* – mrziti, i *gynḗ* – žena. Ali ne radi se o emociji (o "mržnji prema ženi zato što je žena"). Riječ je o ideologiji!

U patrijarhalnim sredinama mizoginija ima veoma važnu funkciju: održavati muškarca u nadređenom položaju. Da bi se žena zadržala u podređenom položaju potrebno ju je omalovažavati. Omalovažavanje ženskog roda vrši se uz pomoć prezira, ponižavanja, vrijeđanja... a naročito uz pomoć ukorijenjenih predrasuda o ženama. Predrasude su obično formirane u djetinjstvu ili u ranoj adolescenciji, i prenose se s koljena na koljeno. Razumljivo je onda što mizoginija i opsesivna težnja kobra tipa nasilnika da ima kontrolu nad ženom uvijek idu zajedno – objašnjavaju profesori Jacobson i Gottman. Dodaju da savjetovališni programi, psihoterapija za parove i postojeći programi za promjenu ponašanja muškaraca koji zlostavljaju partnericu, (*Men's Behavior Change programs*), nisu od velike pomoći za ovaj tip nasilnika. Zašto nisu? *Kobri* nije u interesu da promijeni svoj *Ja gore – ti dolje* odnos prema ženi.

Jacobson i Gottman tvrde i da su mnoge *kobre* psihopate. Poznato je da nasilnici koji ispoljavaju ovaj poremećaj ličnosti nisu sposobni za saosjećanje sa žrtvom (ne osjećaju empatiju) i ne doživljavaju strah na isti način kao ljudi koji nisu psihopate. Često ne osjećaju ni strah od kazne za ono što rade – i to ih čini veoma opasnim!

UPOZORENJE

Ne puštaj ga olako na slobodu!

U knjizi *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopats Among Us* (Bez savjesti: Uznemirujući svijet psihopata među nama) profesor Robert Hare, vodeći stručnjak za problem psihopatije, upozorava sudije i policajce na opasnost olakog puštanja na slobodu nasilnika koji zlostavlja partnericu – ne znajući da se radi o psihopati!

Profesor Hare upozorava i zlostavljane žene koje se nadaju da će se ovaj tip nasilnika promijeniti. Žene se izlažu opasnosti kad misle da će nasilnik prestati s nasiljem "zato što ga je sudija poslao na program za promjenu ponašanja" (*on ide na program, to će mu pomoći*).

Pitbul. *Pitbulu* emocije brzo proključaju... na najmanju provokaciju ili beznačajan povod odgovaraju eksplozivnim bijesom, ali većina njih nisu psihopate – tvrde Jacobson i Gottman. Pokazuju veći stepen emocionalne ovisnosti o partnerici nego *kobre*, mnogi osjećaju krivicu, plaše se da ne izgube ženu… i to bi za njih mogao biti motiv da prestanu s nasiljem. Ali rijetko prestaju. Da li je problem u tome što imaju "kratak fitilj" pa se ne mogu suzdržati?

Ne može se suzdržati?!

Pitbul tip nasilnika uzvraća nasiljem ne zato što se ne može suzdržati, nego zato što sebi dozvoli (svjesno ili potpuno nesvjesno) da eksplodira. Ako nije psihopata, dat će sebi dozvolu da zlostavlja partnericu onda kad smatra da je njegovo nasilje – opravdano. (Ako je psihopata, ne treba mu dozvola.)

U velikom broju slučajeva čak i najagresivniji *pitbul* ima kontrolu nad svojim nasilničkim ponašanjem. Ko ne vjeruje, neka pita policajce! Nasilnik urla na ženu i udara je, ali kad policija pokuca na vrata mnogi se odmah smire. Rijetko se dešava da policajci uđu u kuću i gledaju kako nasilnik pred njima nastavlja da mlati ženu.

Neki su u stanju da se nevjerovatno brzo saberu, a onda smireno odgovaraju na pitanja o tome šta se desilo: *Ne, nije bilo svađe, ja sam sjedio tu… ona je skočila na mene. Ona, znate, uzima tablete… psihijatar joj je propisao… možete vidjeti to u sistemu.* (Poznato je da instrukcije o tome kako se ponašati i šta reći policajcima kad ih uhvate na djelu mnogi nasilnici dobijaju od svojih advokata: *Reci da je žena mentalni bolesnik… uzima tablete za smirenje…*).

Iako se narativ o gubitku kontrole (uradio je to "u afektu") i dalje koristi kako bi se nasilniku pomoglo da izbjegne krivično gonjenje ili da mu se smanji zatvorska kazna, danas znamo da problem nije ni u "kratkom fitilju" ni u "suženju svijesti jer je bio preplavljen afektom". Problem je u dozvoli – u davanju sebi prava da udari ženu. Ako nije psihopata koji ne razumije šta je to griža savjesti, iskreni nasilnik će priznati da je stvarno bio trenutak kad je sebi rekao: *E, sad je dosta! Ja ovo više neću trpjeti!*

Problem je i u prijatnom osjećaju rasterećenosti. Kad je "kazni" ili se osveti, ovaj tip nasilnika se smiri. Nekad osjeti i zadovoljstvo, jer eksplozije bijesa i nasilja imaju kvalitet vrlo prijatnog pražnjenja sličnog orgazmu. Oni koji se "navuku" na ovu vrstu zadovoljstva (kao narkomani na drogu), traže i najmanji povod da ponove ciklus "bivanja izazvanim i davanja sebi dozvole da kazne ženu/da joj se osvete".

I sad postaje jasno da je najveća razlika između nasilnih i nenasilnih muškaraca u načinu na koji razmišljaju. Pratimo li *pitbulovu* liniju razmišljanja o zločinu i kazni – ženinom "zločinu" i njegovoj "kazni" – vidjet ćemo da on svoje nasilničko ponašanje smatra opravdanim. Pošto je njegova "reakcija" opravdana, sebi daje dozvolu da povrijedi ženu. Nenasilni muškarac ne daje sebi takvu dozvolu – bez obzira na to šta misli ili osjeća! Ima još nešto.

Psiholozi koji rade na profiliranju počinilaca krivičnih djela tvrde da mnogi nasilnici koji zlostavljaju ženu imaju nizak koeficijent emocionalne inteligencije. I zaista, često žene žrtve nasilja u porodici opisuju bivše muževe kao emocionalno nezrele.

Kad muškarac u ženi vidi majku koja nesebično daje, daje, daje...

To je muškarac koji nije dovoljno odrastao, pa u ženi vidi majku koja će mu nesebično davati, davati, davati... i neće tražiti ništa zauzvrat – s ironijom opisuju žrtve nasilja svoje "nezrele" bivše partnere. Uz to će ona biti lijepa i privlačna... on će je s ponosom pokazivati prijateljima i hvaliti se kako ga njegova žena "pazi". Paziti ga znači obasipati ga bezuslovnom ljubavlju, brigom, uvažavanjem, divljenjem... On još od rane mladosti sanja o takvoj ženi.

Ako se kojim nesretnim slučajem djevojka ili supruga ne uklapa u tu njegovu sliku idealne žene, on se osjeća frustriranim i pretvori se u bijesnog dječaka koji ima *tantrum* jer nije dobio ono što je tražio. Bijesan je *jer se žena ne ponaša onako kako bi trebala da se ponaša! I ko je onda kriv što ju je (opet) udario*?!

Kao što majka ima moć da učini da se dijete osjeća dobro ili loše, tako je, po mišljenju ovog "emocionalno nezrelog" nasilnika, žena *odgovorna* za njegova neprijatna osjećanja. Ona ih je izazvala! Da li namjerno ili nenamjerno – nebitno je. Ovakva njegova percepcija situacije (*žena je kriva što se ja loše osjećam!*) pokreće bijes i aktivira neprijatne senzacije napetosti

u tijelu. Takve emocije i senzacije služe mu kao gorivo za re-akciju (nasilje). I kao što je za mlađu djecu svrha kažnjavanja u tome da prekršilac pati (a motiv za prekršaj se ne uzima u razmatranje), tako je i za ovog nasilnika svrha kažnjavanja – nanijeti ženi bol! Zato, svaki put kad se osjeća loše ima potrebu da je povrijedi. Paralelno s ponavljanjem nasilja ponavlja i "razloge" zašto je (opet!) pretukao ženu: *Ona me je izazvala! Da nije ona... ne bih ni ja...*

Tako vidimo da se *pitbulov* tročlani ciklus nasilja (tenzija-eksplozija-relaksacija) bazira na specifičnom sistemu vjerovanja koji uključuje tri premise: 1) *Žena je odgovorna za to kako se ja osjećam!*; 2) *Ja imam pravo da je kaznim (da se osvetim)!*; 3) *Ne mogu se smiriti dok je ne kaznim!* Duboko usađeno vjerovanje – *Ne mogu se smiriti dok je ne kaznim!* – ima kvalitet kompulzije i čini *pitbula* smrtno opasnim! Naročito u situacijama kad ga žena napušta ili odbija da se vrati u vezu. Veliki broj slučajeva femicida dešava se upravo u tim trenucima.

Kao ranjena zvijer koja nema više šta da izgubi – nasilnik ubije ženu u emocionalnom stanju koje je neka vrsta mješavine mržnje prema njoj i ubilačkog bijesa kojim pokriva osjećaj poniženja (*Vidi šta mi radi!*), a nekad i boli *jer ga je napustila, jer ona neće da se pomiri s njim, jer ona ima drugog...* Zar mu ne bi bilo lakše da joj oprosti?

Nasilnik kojeg je žena napustila, ili prijeti da će se razvesti od njega, ne može ni zamisliti da joj oprosti. Zašto ne može?

Kad je ljut i frustriran – a vjeruje da je to njegovo neprijatno stanje *uzrokovano* (ne pokrenuto, nego uzrokovano) onim što je žena rekla ili uradila – on misli da *mora* uzvratiti udarac!

Iluzorno je očekivati da će sam promijeniti način razmišljanja i sistem vjerovanja... i početi se ponašati "zrelo i odgovorno". U većini slučajeva njegovo zlostavljanje žene neće zaustaviti ni savjetnici ni dobronamjernici. Ali hoće oni koji su moćniji od njega – policajci i sudije!

Žene pitbulova vs. žene kobri

Tokom dugogodišnjeg istraživanja *kobri* i *pitbulova*, profesori Jacobson i Gottman proučavali su i reakcije žena u situacijama kad su ih napadali njihovi nasilni muževi. Došli su do zaključka da se žene pitbul tipa nasilnika manje plaše i aktivnije mu se suprotstavljaju. Nekad se svađaju isto toliko glasno kao i njihovi muževi. Ili se agresivno brane, čak ga i fizički napadaju – iako su svjesne da je nasilan i da može biti vrlo opasan. Takve reakcije žena mogu zbuniti policajce. Policajci dođu na vrata, vide unezvijerenu ženu koja udara muža, i zaključe da je ona nasilnik, a muž žrtva!

Ženu žrtvu nasilja proglasili nasilnikom!

Jedno istraživanje nasilja u porodici u Australiji pokazalo je da je statistički značajan broj žena greškom optužen za nasilje nad partnerom, a zapravo su žrtve nasilja.[93]

Za razliku od žena *pitbulova*, žene *kobri* rijetko se aktivno suprotstavljaju muževljevom nasilju. To je zato što su svjesne opasnosti i znaju šta ih čeka ako uzvrate kontranapadom – tvrde Jacobson i Gottman i objašnjavaju razlog zbog kojeg su ovog nasilnika nazvali *kobra*: "Bili smo zaprepašteni kad smo otkrili da im se krvni pritisak snižava kad ulaze u svađu ili neposredno prije nego što će fizički napasti ženu. Ovaj tip nasilnika je sabran – kao zmija kobra koja se umiri prije nego što skoči na žrtvu. Usporavanje otkucaja srca nije imalo nikakvog smisla. Spolja gledano, *kobre* izgledaju uzbuđeno, ponašaju se kao da su uzbuđeni, zvuče kao da su uzbuđeni... ali unutra – postaju sve mirniji i mirniji".

Tipični *kobra* je proaktivni tip nasilnika. Nasilje uglavnom koristi kao taktiku zastrašivanja. Obično reaguje brzo i odlučno, naročito kad se osjeti omalovaženim, nepoštovanim ili ugroženim. Najopasniji je u situacijama kada žena: a) pokušava izmaći kontroli (napušta poziciju *Ja podređena*); b) želi da se razvede; c) bježi od njega ili odbija da se vrati u vezu.

Igra *Ja nadređen – ti podređena!*

Šarmantni muškarac tvrdi da je našao ženu svog života, obaspe je ljubavlju i pažnjom, želi da stalno bude s njom – kao da hoće da posjeduje ženino i srce i dušu. Već na trećem sastanku spominje brak i djecu, nudi joj trajnu i stabilnu vezu... ali kasnije se ispostavi da nije insistirao na braku zato što želi da bude sa ženom koju voli, nego zato što želi ženu nad kojom će dominirati. Dominirati nad ženom znači ugurati je u ulogu podređene. Ili još gore – u ulogu zatvorenice u zatvoru kojim on komanduje.

Ovaj stručnjak za udvaranje obećava romansu, vjernost u braku i kule u oblacima..., a kad dobije ženinu pažnju i veza se učvrsti, ili kad se žena nađe u situaciji da joj je teško prekinuti vezu (trudna je; ima malo dijete...) – počinje sa nasiljem. A i kad nije fizički nasilan, vješto koristi zastrašivanje kako bi ugurao ženu u podređeni položaj i držao je u tom položaju.

93 https://www.abc.net.au/news/2018-08-15/domestic-violence-victims-mistaken-for-perpetrators/10120240

> Zlostavljane žene kažu da život s njim liči na život sa zmijom kobrom; ne znaš šta je gore: ostati u njegovoj blizini ili pokušati pobjeći – i time ga izazvati da skoči na tebe!
>
> Kao narkoman o drogi, postao je ovisan o uzbudljivoj igri *Ja nadređen – ti podređena*. Nijedan ženin razlog za napuštanje veze ili braka neće biti opravdan, i on će učiniti sve da je zadrži. Ako ona proba da pobjegne, naći će on već način da je "milom ili silom" (uz pomoć manipulacija, a često i otvorenih prijetnji) opet sebi vrati. Zašto želi da je vrati u vezu? Ona je u ulozi *Ja podređena*, i bez nje on ne može igrati ulogu *Ja nadređen*.

Pošto nasilje uglavnom koristi instrumentalno (kako bi prisilio ženu da mu se pokorava), epizode fizičkog nasilja mogu prestati kad uspostavi i učvrsti poziciju nadređenog. Ali *kobra* mora nastaviti održavati kontrolu nad njom! To je jedan od razloga zašto se emocionalno zlostavljanje – i takozvano psihičko nasilje (kad žena mora raditi ono što nasilnik zahtijeva od nje, u protivnom će biti "kažnjena") – skoro uvijek nastavlja, čak i kad mu se potpuno podredi; kad odustane od razvoda; kad ga prestane prijavljivati policiji... "*Kobrina* taktika kontrole i zastrašivanja supruge veoma je djelotvorna. Žene *kobri* se više plaše svojih nasilnih muževa i zato se rjeđe razvode, pa djeluje da su brakovi s *kobrama* stabilniji nego brakovi s *pitbulovima*" – objašnjavaju profesori Jacobson i Gottman razlog zašto statistike pokazuju da se žene rjeđe razvode od *kobri*. Ukazuju i na apsurdnost situacije: samo šest posto nasilnika koji su učestvovali u njihovoj studiji snosili su zakonsku odgovornost za zlostavljanje žene. Jedan od razloga je u tome što žene *kobri* rjeđe prijavljuju muževe policiji. Od žrtve se traži da prijavi nasilje jer (za razliku od drugih krivičnih djela) krivični postupak protiv nasilnika će se pokrenuti *samo ako* ga žena prijavi, a mnoge žene se (s pravom!) plaše da to urade. "Neadekvatne zaštitne mjere sprečavaju žrtve da izvijeste o pretrpljenom nasilju jer se plaše da će ih nasilni muž kazniti ako ga prijave policiji" – pišu Jacobson i Gottman u knjizi *When Men Batter Women*.

Život s pitbul tipom nasilnika nije mnogo bolji. To što statistike pokazuju da ima više psihopata među *kobrama* ne znači da je *pitbul* manje opasan ili da rjeđe ubije ženu. Psihološka dinamika koja se odigrava u psihi ovog tipa nasilnika – *ne može se smiriti dok ne "kazni" ženu*; *ubit će i sebe, ali ne prije nego što ubije nju!* – čini ga isto toliko opasnim bez obzira na to što *nije* psihopata. Također, i *pitbul* nastoji da zadrži kontrolu nad ženom. Ali ne iz istog razloga kao i *kobra*. Za razliku od emocionalno hladnog kobra tipa nasilnika – kojeg ne brine gubitak bliskosti sa ženom, nego gubitak kontrole nad ženom – *pitbul* može biti emocionalno ovisan o ženi koju zlostavlja iako gaji ambivalentna ili neprijateljska osjećanja prema njoj (*Jeste, nekad je udarim... moram... ali ona zna da ja nju volim*; *Stalo mi je do nje, ali me užasno nervira.*). U svakom ženinom insistiranju na privatnosti i autonomiji *pitbul* vidi potencijalnu izdaju ili prevaru, i zato nadgleda šta ona radi i s kim se druži. Strah da će ga žena napustiti pravi ga osjetljivim, često i paranoidnim. Mnoge žene žrtve zlostavljanja tvrde da se osjećaju kao ucijenjeni taoci u vlastitoj kući – žele da prekinu vezu s njim, ali se plaše da ga napuste, jer kad se on osjeća zanemaren ili napušten može biti veoma nasilan! Ako žena pokazuje naklonost

prema drugom muškarcu, *pitbul* reaguje eksplozivnim bijesom. Njegovi napadi na ženu znaju vrlo brzo prerasti u scene strave i užasa – upozoravaju Jacobson i Gottman.

Dodatni problem za žene ovog tipa nasilnika je što *pitbulovi* zahtjevi i nerazumna očekivanja, konstantna kritika, kontrola, špijuniranje i "pravljenje drame ni od čega" iritiraju partnericu, pa ona uzvraća uvredama, napadima, čak i nasiljem – i time sebe dodatno izlaže opasnostima.

I dok *kobra* često koristi nasilje instrumentalno – da vrati ženu "tamo gdje joj je mjesto" – *pitbul* uglavnom koristi nasilje da smiri neprijatnu razdražljivost i osjećaj frustracije. Mišići su mu napeti, krvni pritisak skače, tijelo je spremno na borbu... i može se smiriti tek nakon epizode zlostavljanja žene. Zahvaljujući napadima bijesa i nasilja, nesvjesno ublaži i druga neprijatna emocionalna stanja kao što su osjećaj poniženja, povrijeđenosti, stida, straha... Nakon eksplozivnog pražnjenja neki se ponašaju kao da se ništa nije dogodilo. Što se njih tiče, veza može da se nastavi. Nekad su i zadovoljni sobom "jer su uspjeli da se odbrane".

Nauči li *pitbul* da koristi nasilje kao sedativ koji opušta – ili kao sredstvo koje mu podiže raspoloženje – može se lako desiti da ponavlja obrazac zlostavljanja žene kad god osjeti neprijatne emocije ili nelagodnu tenziju u tijelu. Mnoge žene potvrđuju da ovaj tip nasilnika prolazi kroz tri faze u literaturi često opisivanog ciklusa nasilja – prva faza: rastuća napetost; druga faza: eksplozija fizičkog nasilja i/ili emocionalnog zlostavljanja; treća faza: pravdanje, kajanje, izvinjavanje, pažljiv je prema ženi, obećava da se to više neće desiti, donosi poklone. Žene *pitbula* lako mogu biti zavedene fazom "medeni mjesec" – pa se vraćaju u vezu ili ostaju u braku u nadi da će on ponovo biti "dobar i drag" (kakav je bio na početku njihove veze). Druge žene, naročito one koje žive u braku s *kobrom*, tvrde da su skoro neprestano "pod opsadom", s vrlo malo pauza. Nema "medenog mjeseca". Kažu, njihovi nasilni muževi se ne trude ni da opravdaju svoje nasilničko ponašanje, a kamoli da mole za oproštaj!

Kako nasilje eskalira, tako ga neke žrtve bolje podnose!

Mnoge žene misle da je ono što su rekle ili uradile *uzrok* nasilja koje trpe, pa tvrde: *Udario me zbog toga što sam ja njemu...* Okrivljuju sebe i nastoje da se koriguju, da mu ugode, da ga ne izazivaju... Ako vjeruju da su alkohol, stres na poslu ili problemi s rodbinom razlog što je nasilan, pokušavaju ga opravdati ili barem razumjeti (*Samo kad bi on prestao piti*, *kad bi našao posao*, *kad bi riješio taj konflikt sa sestrom*...). Ili tvrde da muž ima "kratak fitilj", *ali ako bi mu psiholozi ili doktori pomogli on bi se promijenio i konačno bi shvatio koliko je ženi i djeci bola nanio...*

Nije uvijek lako vidjeti razliku između onog što je na površini (alkoholizam, problemi na poslu, kratak fitilj...), i onog što je u dubljim slojevima ličnosti nasilnog muškarca (skriveni

motor koji pokreće i održava obrazac zlostavljanja). Naročito ako žena misli da po svaku cijenu mora ostati u braku.

Ako žena vjeruje u "važnost očuvanja porodice", razvod braka može doživjeti kao lični poraz – bez obzira na razloge za razvod. U njenoj svijesti brak je trajna zajednica muškarca i žene... bračni par treba da ostane zajedno i u dobru i u zlu... djeca treba da imaju oba roditelja. Zato se žena nada da će se on promijeniti. Nekad joj ta nada daje snagu da izdrži i najgore okrutnosti.

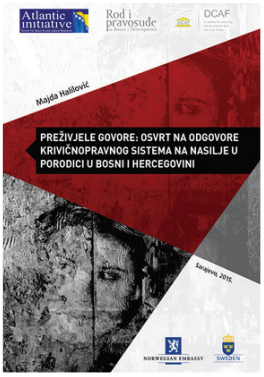

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Nataša je odbijala da vidi istinu, pokušavajući da njegovo ponašanje opravda pritiscima kojima je bio izložen. Gledajući unatrag, nakon što je neko vrijeme provela u sigurnoj kući, uviđa da su postojali indikativni znaci nasilja koje je ona odlučila ignorirati, želeći da vjeruje da će se stvari popraviti.

Čak i sada, **Nataša** se nije u potpunosti oslobodila utjecaja društvenog diskursa kojim se nasilje muškaraca opravdava finansijskim pritiscima ili lošim utjecajima. Ona želi razumjeti njegovo ponašanje, te se i dalje *intenzivno trudi da njen brak uspije* iako želi da nasilje prestane. *Faktor u svemu tome je njena snažna vjera u instituciju braka i važnost očuvanja porodice*, a ona ne želi vjerovati da je njen muž u potpunosti odgovoran za dugotrajno i teško nasilje nad njom i njenom djecom.[94]

Da bi izbjegla bolni osjećaj neuspjeha (*njen brak nije uspio*; *djeca neće imati oca*; *sredina u kojoj živi će je osuđivati ili sažalijevati*...) zavaravat će se nadom da će se muž promijeniti. Zavaravat će se i nadom da ako *ona* promijeni svoje ponašanje prema njemu on će je prestati zlostavljati.

Dva su oblika nasilja u porodici – situacijsko (nepovezani incidenti) i sistematsko (ponavljajući obrazac). Za razliku od situacijskog nasilja, uzroci sistematskog nasilja *nisu* u interpersonalnoj dinamici para. Desetogodišnje istraživanje profesora Jacobsona i Gottmana jasno pokazuje da žena vrlo teško može spriječiti nasilnikove buduće napade na sebe time što će promijeniti način na koji misli, osjeća ili se ponaša. Ali suočavanje s tom činjenicom (*Ja ne mogu spriječiti njegovo nasilje!*) može biti zastrašujuće. Mnoge zlostavljane žene odbijaju da se suoče s vlastitom bespomoćnošću, pa misle da mogu izbjeći buduće nasilje tako što će

94 https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

paziti šta govore ili rade. Neke nastoje da "smire situaciju" čak i kad vide da je njegov napad na njih neizbježan... a kasnije umanjuju posljedice onoga što im je nasilnik uradio. Ako žive s *pitbulom*, koji se povremeno izvini ili pokaže kajanje, opravdat će njegovo nasilje narativom o stresu na poslu, nemogućnošću da se suzdrži, problemom s alkoholom...

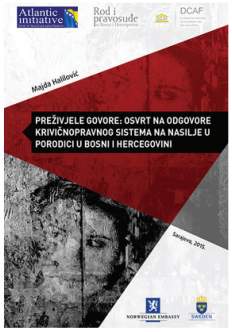

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Obrazac koji žrtve zlostavljanja opisuju odraz je kruga nasilja koji je opisala psihologinja Lenore Walker 1979. godine. Čitav taj krug može trajati samo jedan dan ili pak sedmicama ili mjesecima, a u svakoj vezi je drugačiji. Krug ima tri faze:

1) *Porast tenzije* – kad verbalno nasilje počne zbog običnih, svakodnevnih stvari. Tokom ove faze žrtve mogu nastojati da udovolje nasilniku i tako izbjegnu nasilje, ali bez uspjeha.
2) *Akutno zlostavljanje* – kad počne fizičko nasilje, često izazvano nekim vanjskim događajem ili emocionalnim stanjem nasilnika, a ne nečim što je žrtva uradila.
3) *Medeni mjesec* – kad nasilnik izražava kajanje nakon nasilja ili ga pokušava minimizirati. U ovoj fazi nasilnici mogu biti puni ljubavi, velikodušni i spremni da pomognu, i vjerovatno će ponuditi izvinjenje i obećanje da se nasilje neće ponoviti.

Ovaj krug pomaže da se objasni zbog čega neke žrtve ostaju u nasilnim vezama: faza medenog mjeseca daje im lažni osjećaj da će se stvari promijeniti i da nije potrebno da odu.
Direktorica sigurne kuće koja je razgovarala sa istraživačicom za potrebe ove studije rekla je da joj žrtve nasilja često opisuju ovaj obrazac, i da ih faza medenog mjeseca uspije zavarati.[95]

On i dalje, svjesno ili nesvjesno, traži povod da eksplodira... I najmanja sitnica dođe mu kao dobar izgovor da je zlostavlja... Ipak, jadna žena se nada da će se on promijeniti.

Ovisnost o adrenalinu?!

Ima situacija kad nasilnik zlostavlja partnericu bez ikakvog povoda za to. Muž dođe kući uznemiren ili frustriran nečim što nema veze sa ženom, nađe nešto što tobože "nije kako treba", i pretuče je. Ili je počne zlostavljati jednostavno zato što mu je dosadno. Ili zato što žudi za nasiljem...

Adrenalin je hormon koji luče nadbubrežne žlijezde. Glavna uloga ovog hormona je pripremiti tijelo za borbu-ili-bijeg: otkucaji srca se povećavaju kako bi se omogućila pojačana cirkulacija krvi kroz cijelo tijelo, disanje postaje ubrzano da bi se tijelo što brže snabdjelo

95 *Ibid.*

kiseonikom neophodnim za podizanje nivoa fizičke snage u mišićima – jer sagorijevanje kiseonika oslobađa energiju potrebnu za borbu ili bijeg. Kad se ovako povišen nivo tjelesne energije koristi za bijeg od nekog izvora opasnosti, popraćen je neprijatnom emocijom straha. Kad se ta ista energija u mišićima koristi za borbu, obično je popraćena emocijama ljutnje i bijesa. Strah se asocira s neprijatnim osjećajem nemoći, a bijes s prijatnim osjećajem moći! (Zato mnogi nasilnici nesvjesno "pretvore" strah u bijes.) Zahvaljujući adrenalinu, izoštrena čula i smanjena percepcija fizičkog bola također doprinose doživljaju sebe kao moćnog. Taj osjećaj fizičke snage i moći može biti toliko prijatan da osoba želi da to "iskustvo" ponovi! I tako neki postanu ovisnici o adrenalinu (engl. *andrenaline junkie*).

Osobe koje su razvile ovisnost o uzbuđenju izazvanom pojačanim lučenjem adrenalina ponavljaju obrazac ponašanja kao što je brza vožnja, tuča na fudbalskim utakmicama, ili poduzimaju neke druge opasne akcije – bez obzira na fizičke, psihičke, pravne ili finansijske posljedice tih akcija. Kao i u svim drugim oblicima adikcije, ako pokušaju da se suzdrže, osjećaju iritaciju, nemir, frustraciju... Neki vremenom izgube interes za "manje uzbudljive" aktivnosti ili hobije, i nastavljaju da rade ono što ih uzbuđuje, iako su svjesni negativnih posljedica toga što radi.

Napije se prije nego što ode kući i pretuče ženu

Mnogi nasilnici osjete prijatno uzbuđenje kad se svađaju s partnericom ili je tuku, i to je razlog što su razvili obrazac "pravljenja drame bez razloga". Nađu beznačajan povod za zlostavljanje žene, ali se kasnije izvinjavaju ili se pravdaju – što je indikator da su svjesni negativnih posljedica svoje žudnje za uzbuđenjem. (Definicija adikcije: ovisničko ponašanje koje ima negativne posljedice za ovisnika i/ili druge osobe.)

Neke žrtve nasilja u porodici tvrde da se njihovi nasilni muževi zaista ponašaju kao narkomani. Eksplozivna "pražnjenja" bijesa služe im kao sedativ koji pomaže da se smire, a nekad i kao droga koja ih digne i tako im popravi raspoloženje. A da ne bi osjećali krivicu što su (ponovo!) pretukli ženu – prije toga odu u kafanu i napiju se.

Mi kažemo "nasilnik je zlostavljao ženu *zato* što je bio pod uticajem alkohola" – misleći kako mu je alkohol oslabio kritičko mišljenje pa nije znao šta radi. Ali on je, zapravo, želio da bude pod uticajem alkohola. Kad je pijan, lakše će sebi "dati dozvolu" da prebije ženu, a poslije (kad se otrijezni) manje će ga mučiti krivica (*Bio sam pijan, nisam znao šta radim.*). Tako vidimo da alkohol doprinosi nasilju jer "anestezira" osjećaj krivice i slabi moralne kočnice – kočnice koje sprečavaju nasilnika da zlostavlja ženu kad je trijezan. Zato se on prvo napije, pa tek onda prebije ženu.

> Slično kao i nakon seksa, neki nasilnici nakon epizode nasilja – kad prođu kroz sve tri faze: *tenzija – eksplozija – relaksacija* – lako i brzo utonu u san. Interesantno, žene tih nasilnika (koji su nasilni "samo kad su pijani") tvrde da se zlostavljanje obično odvija u spavaćoj sobi.

Njegovo zlostavljanje vremenom postaje sve gore i za nju sve opasnije... Ali, bez obzira na to, žena uspijeva da se nekako prilagodi i trpi.

UPOZORENJE!!

Kako nasilje postaje intenzivnije tako ga žrtva bolje podnosi!

> Nevjerovatna je sposobnost nekih žrtava da trpe partnersko nasilje. Kako zlostavljanje eskalira – u učestalosti, intenzitetu, i/ili oblicima nasilničkog ponašanja – tako zlostavljana žena može postati desenzitizirana, pa vremenom sve bolje podnosi i fizički bol i emocionalnu traumu.[96]

Postoje i drugi razlozi zašto neke žene "sve bolje podnose nasilje". Podnose, jer nemaju izbora! Gdje da odu i od čega da žive ako napuste nasilnog muža?! Osim toga, poznato je da je žena u najvećoj opasnosti kad nasilnik shvati da ga ona *trajno* napušta.

Žena u takvoj zajednici ostaje jer nema gdje da se vrati... i ako je nezaposlena i ekonomski zavisi od svog partnera – on to koristi.
I kada žena donese odluku da ga definitivno ostavi, desi se ubistvo.[97]

Indira Bajramović
Bolja budućnost, Tuzla

Kritični momenat kad nasilnik ubije ženu

I kobra i pitbul tip nasilnih muškaraca su u "najvećem bolu" kad shvate da im se žena neće vratiti. U tim momentima neprijatni osjećaj poraženosti, izdanosti, poniženja i bijesa (jer je izmakla kontroli) – dostiže kulminaciju. To su oni kritični momenti kad ubiju ženu. Rijetko pokazuju kajanje. A i zašto bi?! Po njihovom mišljenju femicid je opravdana kazna za ono što je žena uradila *njima*. Ako ih pitamo *Zašto si je ubio?*, njihov odgovor je: *Ona nema pravo da me ostavi!* Ili kažu: *Ona je moja žena!* Pod tim "ona je moja!" mnogi podrazumijevaju isto ono što podrazumijeva robovlasnik kojeg je rob napustio bez dozvole.

96 Richard Irons, M. D., Jennifer P. Schneider, M. D., Ph. D. (1997). When is Domestic Violence a Hidden Face of Addiction? *Journal of Psychoactive Drugs*, Vol 29, 337-344, http://www.jenniferschneider.com/articles/domestic.html
97 FACE special: Femicid! Ubistvo žene nije porodična tragedija, već femicid, https://www.face.ba/vijesti/bih/face-specijal-femicid-ubistvo-zene-nije-porodicna-tragedija-vec-femicid/159511

Upravo zbog odnosa prema ženi – gdje se ona posmatra praktično kao neka vrsta svojine – pojavljuje se nasilje nad ženama.[98]

Duška Andrić
Centar ženskih prava, Zenica

U nekim slučajevima i članovi porodice ohrabruju nasilnika da ubije ženu ako ona krši pravila "ispravnog ponašanja" – pravila koja vladaju u njihovoj patrijarhalnoj zajednici.

Prije par dana desio se strašan zločin... femicid u Prištini. Ubijena je žena u devetom mjesecu trudnoće, od strane svog muža. Šta je bio okidač? Ona već nije živjela s njim... htjela je da se razvede... Njegovi roditelji su prije suđenja tražili s njom sastanak. Njegovi roditelji! Pitanje je bilo: "Hoćeš li mu se vratiti?" Rekli su joj: "Ti se ne moraš vratiti, ali kad rodiš dijete, dijete je naše!" Normalno je da je žena rekla: "Niti je dijete vaše, niti se ja vraćam!"[99]

Jadranka Miličević
Fondacija CURE, Sarajevo

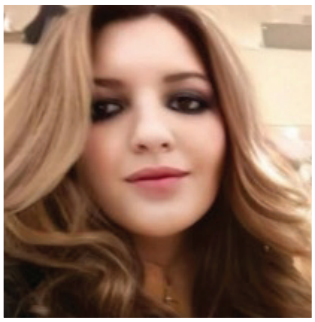

Ubijena trudnica u Prištini

Sestra nastradale Hamide Magaši, koju je bivši muž ubio u dvorištu ginekološke klinike u Prištini, navodi da je ubijena žena trpjela porodično nasilje. – Svaki put kad smo je zvali rekla je da ne može da govori – rekla je sestra Hamide Magaši i dodala da je nesrećna trudnica bila u pratnji svekrve čak i kada je htjela da ode u posjetu sestrama.[100]

Ranio ju je s leđa, drugim hicem dokrajčio

"Ispalio je jedan hitac u nju s leđa, koji ju je oborio, a zatim je ponovo pucao i ubio je. Moja sestra je danas trebalo da se porodi", rekla je sestra ubijene trudnice.
Neutešna sestra mučki ubijene trudnice dodala je da je dve nedelje nakon udaje njene sestre otkrila da su je njen muž i njegova porodica fizički zlostavljali.
Hamide Magaši je tražila da se vrati svojoj porodici, ali joj on nije dozvoljavao, preteći joj više puta pištoljem. Tužilac Iljaz Bećiri istakao je da se osumnjičeni tereti za još nekoliko slučajeva nasilja u porodici.[101]

98 *Ibid.*
99 *Ibid.*
100 Detalji stravičnog zločina u Prištini, https://srpskainfo.com/detalji-stravicnog-zlocina-u-pristini-muz-klecao-na-koljenima-prije-ubistva-trudne-supruge/
101 https://www.blic.rs/vesti/hronika/ranio-ju-je-s-ledja-drugim-hicem-dokrajcio-neutesna-sestra-mucki-ubijene-trudnice-iz/p369jfx

Sestra ubijene trudnice u Prištini: "Mislila je da ima zaštitu"

"Mislila je da ima zaštitu, ali niko je nije zaštitio", rekla je sestra trudnice koju je ubio suprug u dvorištu Univerzitetskog kliničkog centra u Prištini 30. novembra.
Hamide Magaši je imala nalog za zaštitu, što je potvrdio i Osnovni sud u Uroševcu. Zaštitna mera je bila izdata na šest meseci, odnosno od 13. avgusta ove godine do 13. marta naredne godine.

Advokat: Tužilaštvo trebalo da spreči okrivljenog

Fitim Gaši, advokat u organizaciji Mreža žena Kosova, navodi da je tužilaštvo trebalo da spreči okrivljenog da počini zločin na osnovu prethodno počinjenih krivičnih dela. "Sama činjenica da je počinio tri krivična dela, odnosno pretnje, posedovanje oružja bez dozvole i nasilje u porodici, koje se po novom Krivičnom zakoniku smatra krivičnim delom... Mislim da je glavni promašaj napravilo tužilaštvo, u ovom slučaju", kaže Gaši za Radio Slobodna Evropa.[102]

Ministrica pravde Kosova Albulena Haxhiu ocijenila je da su se nadležne institucije ponijele neodgovorno kada je riječ o ovom slučaju: "Žrtva je u julu ove godine prijavila osumnjičenog za psihičko i fizičko nasilje, a tužilaštvo je u redovnom postupku pustilo osumnjičenog. To je institucionalna neodgovornost, to je neodgovornost tužioca u slučaju."[103]

Kakvo je pravosuđe u nekoj državi zavisi od toga ko je na vlasti u toj državi (ultradesničari, desničari, centristi, ili ljevičari). Kakvo je pravosuđe u nekoj državi zavisi od toga na kojem nivou u razvoju svijesti su ljudi koji odlučuju da li će nasilnika – koji nezakonito posjeduje oružje; koji ponavlja nasilje nad partnericom; koji joj otvoreno prijeti da će je ubiti ako se ne vrati u vezu... (!) – pustiti na slobodu i tako mu omogućiti da ubije ženu, ili neće. I sad postaje jasno: kao što je iluzorno očekivati da se u robovlasničkom društvu smanji stopa zlostavljanja i ubijanja robova, tako je iluzorno očekivati da se u društvu u kojem vlada tradicionalna svijest smanji stopa slučajeva zlostavljanja i ubijanja žena – žrtava partnerskog nasilja.

Tradicionalna svijest je konzervativna svijest – cilj je konzervirati način življenja, vjerovanja, razmišljanja, rukovođenja, suđenja, kažnjavanja (ili nekažnjavanja) kako bi život bio isti kao što je bio i prije hiljadu godina. Novim generacijama se kroz odgoj usađuju isti stari mentalni programi – naročito oni koji diktiraju odnose između muškarca i žene. Jedan od tih "programa" je vjerovanje da muškarac ima pravo na poseban status samim tim što je muškarac (*ja imam ono što žena nema!*), kao i pravo da nasiljem "kazni" ženu ako ona ne poštuje muške privilegije i ustaljena pravila "ispravnog ponašanja".

102 https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-trudnica-ubistvo-institucije-neodgovornost-/32157196.html
103 https://www.info-ks.net/vijesti/kosovo/147489/haxhiu-ubistvo-trudnice-je-posljedica-institucionalne-neodgovornosti

Ti muškarci su vjerovali da će čak i agencije za provedbu zakona i pravosuđe tolerirati njihovo nasilje zato što su smatrali da imaju pravo da se nasilno ponašaju kako bi održavali kontrolu u svom braku.[104]
Majda Halilović

U patrijarhalnim zajednicama se iz generacije u generaciju prenose taktike i strategije uz pomoć kojih se uspostavlja kontrola (dominacija) nad ženom. Nasilje i prijetnje nasiljem (*Samo probaj da mi se suprotstaviš, pa ćeš vidjeti šta će ti se desiti!*) – poznate su metode uz pomoć kojih se u tradicionalnim sredinama žena drži u podređenom položaju. Ipak, veliki je broj muškaraca tradicionalnih svjetonazora koji *nisu* nasilni! Čak i kad su zlostavljani od nasilnih roditelja, većina dječaka odgajanih u patrijarhalnim porodicama neće izrasti ni u hladne *kobre* ni u eksplozivne *pitbulove*.

Međugeneracijska transmisija nasilja u porodici

Stvarno, zašto neka zlostavljana djeca postanu nasilna, a druga djeca – koja su doživjela možda i gore nasilje – postanu policajci, sudije ili politički aktivisti koji se bore protiv nasilja u porodici? Razumijevanje psihološkog mehanizma *identifikacija s agresorom* može nam pomoći da nađemo odgovor na ovo pitanje.

Razvojna psihologija nas uči da mi ljudi kreiramo lični identitet i zavisno od toga s kim ili s čim se poistovjetimo. Uči nas i da u životnim dramama u kojima postoje samo dvije uloge – žrtva i nasilnik – oni koji se pretvore u nasilnika izbjegavaju da sebe vide kao žrtvu. I umjesto da se osjeća jadnom i bespomoćnom žrtvom okrutnog oca, dječak može (svjesno ili potpuno nesvjesno) donijeti odluku da će se braniti. Želi da bude moćan i jak – isto kao i njegov nasilni otac – i da kazni sve one koji ga napadnu! Tako mu mehanizam odbrane *identifikacija s agresorom* pomaže da se ne osjeća uplašenim, jadnim i bespomoćnim – piše Anna Freud, kćerka slavnog oca psihoanalize Sigmunda Freuda. U knjizi *Ego i mehanizmi odbrane* Anna Freud identifikaciju s agresorom opisuje kao nesvjesni proces u kojem žrtva preuzima ne samo obrasce nasilničkog ponašanja nego i nasilnikov sistem vjerovanja o razlozima za takvo ponašanje. To isto tvrde Albert Bandura i zagovornici teorije socijalnog učenja. Ali zašto se samo *neka* zlostavljana djeca poistovjete s nasilnim ocem i preuzmu očev sistem vjerovanja?

U knjizi *Toxic Love: Breaking the Addictive Patterns of Domestic Abuse* opisujemo tri ključna faktora na osnovu kojih se predviđa da li će zlostavljano dijete postati nasilnik.[105]

104 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

105 Indira H. Novic, Dean Quirke, *Toxic Love: Breaking the Addictive Patterns of Domestic Abuse*, https://www.amazon.com.au/Toxic-Love-Breaking-Addictive-Patterns-ebook/dp/B08YCYNWLN

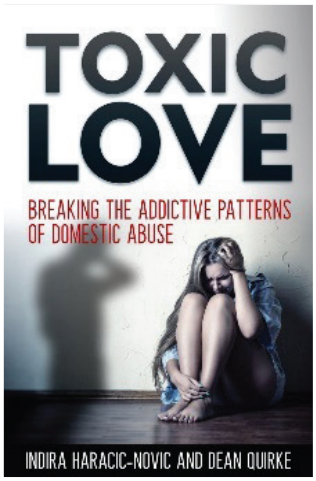

Kad se zlostavljanje smatra nečim 'normalnim', 'ugodnim' i 'bezopasnim'

Postoje li faktori koji doprinose stvaranju sljedeće generacije nasilnika? Istraživači Freda Briggs, Russell M. F. Hawkins i Mary Williams tvrde da je situacija (kontekst) u kojoj se zlostavljanje događa posebno važna. U situacijama kada dijete smatra zlostavljanje nečim normalnim, prijatnim i bezopasnim (nečim što ne ostavlja posljedice), vjerovatnoća da će izrasti u nasilnika koji zlostavlja druge osobe se povećava. Ukoliko dijete žrtva osjeti stid, strah ili ljutnju, manja je vjerovatnoća da će replicirati zlostavljanje.

Ovi istraživači sa Univerziteta Južne Australije uporedili su grupu pedofila koji su izdržavali zatvorsku kaznu–a koji su i sami bili žrtve seksualnog zlostavljanja–sa grupom muškaraca koji su kao djeca bili seksualno zlostavljani, ali nisu postali pedofili koji zlostavljaju djecu. Došli su do sljedećeg zaključka: za razliku od druge grupe, prva grupa (pedofili) su iskustvo iz djetinjstva (bili su žrtve pedofilije) smatrali nečim normalnim, i bezopasim.

Tri ključna faktora u međugeneracijskoj transmisiji nasilja u porodici

Tri faktora koji igraju važnu ulogu u prijenosu obrazaca nasilja u porodici s jedne generacije na drugu su: 1) normalizacija nasilja; 2) poricanje negativnih posljedica nasilja; 3) faktor *zadovoljstvo*.

1) *Normalizacija nasilja.* Nasilni roditelji – koji su i sami bili žrtve nasilnih roditelja – i nasilje koje su trpjeli u djetinjstvu i nasilje nad vlastitom djecom opisuju kao normalno i opravdano. Na koji način nasilni roditelj uspijeva da zlostavljanje djeteta prikaže kao nešto normalno i opravdano? Poznate uzrečice *Batina je izašla iz raja*; *Roditelj tuče dijete za njegovo dobro...* služe kao racionalizacije kojima se okrutnost pretvara u vrlinu.

2) *Poricanje negativnih posljedica zlostavljanja.* Nasilnici ne vide (ili ne žele da vide) kakve posljedice je izloženost nasilju – kojem su bili izloženi u djetinjstvu – ostavilo na njih, niti vide (ili ne žele da vide) kakve posljedice ostavlja njihovo nasilničko ponašanje na njihovu djecu.

Ako sam nekad i bio malo previše agresivan prema Jeleni, to je bilo za njeno dobro.
Kad sam bio dijete, i mene su moji roditelji tukli.
Sad sam im zahvalan, jer su od mene napravili čestitog čovjeka
– kaže **Damir Dokić**, otac teniserke **Jelene Dokić**.

Mi mislimo da nasilnik odbija da vidi jezive posljedice zlostavljanja žene i djece kako bi izbjegao osjećaj krivice ili zakonsku odgovornost. Ali neki zaista ne vide! Naročito oni koji su i sami žrtve nasilja. Uzrok "sljepoće" ovih koji (zaista) ne vide leži u samoj mehanici traume. Trauma pravi ranu u tkivu ljudske psihe, i mehanizam odbrane *disocijacija* stupa na snagu kako bi se psiha zaštitila. *Disocijacija* privremeno pomaže, ali ostavlja i niz negativnih posljedica – oštećuje pamćenje i iskrivljuje percepciju onog što se desilo, a često dovodi i do drastičnih promjena u načinu na koji gledamo na sebe, na druge i na svijet općenito.

Tako nakon doživljenog traumatskog iskustva u kojem je brutalno zlostavljano, dijete obično sebe vidi kao bespomoćnu žrtvu, nasilnike kao okrutna bića, a svijet kao mjesto u kojem na svakom koraku prijeti opasnost. Ali ima i onih koji odbijaju da vide sebe kao jadnu žrtvu.

Mnoge žene žrtve nasilja u porodici krive sebe. Iz perspektive neutralnog posmatrača njihov osjećaj krivice je potpuno neosnovan i iracionalan. Ali bez obzira na to koliko puta joj kažu: "Hej, nisi ti kriva zato što je on nasilan", žena nikako da se oslobodi uvjerenja da ga je "izazvala". "Jer da ga ona nije izazvala on ne bi..." I stvarno vjeruju u to!

I žrtve silovanja često optužuju sebe: "Da nisam sjela u njegova kola, to mi se ne bi desilo!"; "Da nisam išla tim putem, ne bih ga srela..." Ma koliko to zvučalo apsurdno, preuzimanje odgovornosti za ono što im se desilo (silovanje) štiti ih od osjećaja bespomoćnosti.

Ironično, žrtve silovanja koje optužuju sebe imaju bolju prognozu
(da ne razviju PTSP – posttraumatski stresni poremećaj)
nego žrtve silovanja koje ne preuzimaju na sebe ovu lažnu odgovornost.
Samooptuživanje omogućava da se zadrži osjećaj kontrole
i spriječi osjećaj bespomoćnosti.[106]
Bessel A. van der Kolk, MD

Sve dok postoji mogućnost da pobjegnemo ili da se borimo protiv izvora opasnosti, ne osjećamo se bespomoćni. Ako smo uspjeli da pobjegnemo ili da se odbranimo, to iskustvo – ma koliko da je bolno ili intenzivno – nije *traumatsko* nego je *stresno* iskustvo. Ali ako se ne možemo ni boriti ni pobjeći, preplavi nas bespomoćnost. Stresni mehanizam "borba ili bijeg" nije više funkcionalan (*ne mogu se braniti; ne mogu pobjeći*), i ulazimo u fazu koja se naziva "tačka pucanja" (*breaking point*), koja stresni događaj pretvara u traumatski. Psiha se brani uz pomoć mehanizma odbrane *disocijacija. Disocijacija* pomaže da se mentalno i emocionalno distanciramo od traumatskog iskustva u kojem smo bili zlostavljani.

106 Bessel A. van der Kolk, MD, *The Compulsion to Repeat the Trauma Re-enactment, Revictimization, and Masochism* http://www.cirp.org/library/psych/vanderkolk/

Nažalost, postoji i negativna strana ovog mehanizma odbrane. Pošto "ne osjećamo" ono što su nam nasilnici uradili, ne možemo izliječiti ranu. (Da bismo preboljeli moramo proći kroz proces bolovanja, a mehanizam *disocijacija* to ne dozvoljava.)

Kako bi se još bolje zaštitio od bolnog traumatskog iskustva, zlostavljani dječak može se koristiti i mehanizmom odbrane *identifikacija sa agresorom*. (Ima mnogo slučajeva kad nasilnik zlostavlja žrtvu na sličan način na koji je i on bio zlostavljan – kao da želi da u žrtvi izazove ona neprijatna osjećanja koja on sam ne želi da osjeća.) Pošto "ne vidi i ne osjeća" ono što su *njemu* uradili (zlostavljali ga), "ne vidi i ne osjeća" posljedice koje njegova okrutnost ostavlja na psihu žene ili djeteta koje *on* zlostavlja.

3) *Faktor zadovoljstvo***.** Dječak koji imitira nasilnog oca odbija da vidi posljedice onog što radi i tvrdi da on nikog ne zlostavlja, nego samo kažnjava – isto što je i njegov otac tvrdio. Naučio je kako da okrivljuje žrtvu, usvojio je očevo ubjeđenje da je ispravno kažnjavati i svetiti se... i tako će svoje nasilničko ponašanje prikazivati kao nešto normalno i opravdano.

Ali iako su faktori 1) *normalizacija nasilja* i 2) *odbijanje da se vide posljedice nasilja* važni, njima se ne može objasniti nastanak i održavanje obrasca nasilničkog ponašanja, niti se može objasniti međugeneracijska transmisija nasilja u porodici. Zato je neophodno uzeti u razmatranje i faktor 3) *zadovoljstvo*. Ako ne osjeća nikakvo zadovoljstvo kad kažnjava, kad se sveti, kad krivcu nanosi bol... osoba *neće* postati nasilnik koji zlostavlja partnericu ili vlastito dijete.

7. SADIZAM I NASILJE

Mnogo je tipova nasilnika. Jedni vole igru *Ja gore – žena dolje*, drugi boluju od narcističkog poremećaja ličnosti, treći su očajni što ih je žena napustila i ubiju se, ali prvo ubiju nju, pa tek onda sebe, četvrti prijete da će se ubiti, ali ubiju samo ženu, ne i sebe... peti zlostavljaju sadašnju ili bivšu partnericu kad im je dosadno, kad im treba uzbuđenje, kad im ponižavanje žene pričinjava zadovoljstvo...

Femicid i samoubistvo ubice: Pokušaji šekspirizacije zločina

Piše: **Jovana Gligorijević**

Slučaj koji je najviše medijski obrađivan sigurno je ubistvo pevačice Ksenije Pajčin. Nju je vatrenim oružjem ubio partner Filip Kapisoda, koji je potom i sam izvršio samoubistvo. U danima i nedeljama koje su usledile, mediji su pisali o paru Pajčin –Kapisoda kao o "Romeu i Juliji", naslovi su sadržavali fraze poput "tragičan kraj velike ljubavi", a bilo je medijskih spekulacija da će biti – zajedno sahranjeni. Ovo poslednje "prelilo je čašu": reagovali su porodica Pajčin i brojne ženske organizacije, naglašavajući da je u ovom slučaju jasno ko je ubica, a ko žrtva, i da to što se ubica i sam ubio ne menja ništa kada je reč o njegovoj odgovornosti. Jer, ako pravimo paralele sa velikim književnim delima, moramo biti precizni: i Romeo i Julija počinili su samoubistvo, maltene nezavisno jedno od drugog.

"Volim je i tako mrtvu, hladnu i zgrčenu"

Darijan Musić ubio je u Novom Sadu svoju devojku Vladislavu Červenko. Musić se nije ubio, danima je bežao od policije, ostavljajući na svom Fejsbuk profilu kilometarske postove u kojima se obraćao direktno mrtvoj Vladislavi, patetično izjavljujući ljubav i preteći samoubistvom. "Volim je i tako mrtvu, hladnu i zgrčenu. Voleću je zauvek više od sebe i svega! Voli i ona mene i dalje, mi

smo nešto posebno." Prema nalazima sudskih veštaka, Vladislavi je naneo više od 60 povreda rukama, nogama, metalnom šipkom i nožem.
Musić se nije ubio, uhapšen je i osuđen.
Stelu Gudelj (26), studentkinju medicine, zadavio je bivši partner Aleksandar Šundić (23). I on je danima bežao od policije i ostavljao poruke kako se neće predati živ, ali se na kraju ipak predao. Gotovo svi mediji prenosili su izjave Aleksandrovih prijatelja koji su ga opisivali kao finog mladića "koji se zaljubio u laku devojku", koja ga je "namerno pravila ljubomornim", "bila starija od njega", kako ga je "izludela"... Stela je, međutim, vezu sa Aleksandrom raskinula nekoliko meseci pre ubistva. Mediji su, bez preterivanja, branili Aleksandrov čin, tvrdili su da treba da se čuje i "druga strana".

Pretnje samoubistvom kao obrazac

U dostupnoj literaturi pominje se i da su petnje samoubistvom uočene kao obrazac zlostavljanja intimnih partnerki, naročito onda kada žrtva napusti nasilnika pa on koristi manipulativne pretnje samoubistvom kako bi povratio kontrolu nad njom. Ovo se ogleda u sledećim ponašanjima učinioca prema žrtvi: govori joj da je ona njegov razlog za život; preti joj da će se ubiti ako pokuša da ga napusti ili da se razvede; govori joj da nema zašto da živi ako mu se ona ne vrati ili ako ne ostane sa njim; preti samoubistvom kako bi je naterao da "dokaže" svoju ljubav prema njemu radeći sve ono što on zahteva; nagoveštava da će žena biti kriva ako on završi mrtav.
Iako je ubistvo-samoubistvo poslednjih godina često zastupljeno, mali je broj studija koje proučavaju ovaj fenomen. Kao najčešći uzrok samoubistva ubice navode se depresija, patološka posesivnost i strah od gubitka partnerke. Samoubistvo posle ubistva predstavlja erupciju neobuzdane agresije, koja potiče od neusklađenih emocija i prolongiranih stresova, posebno između bračnih i vanbračnih partnera (Kovačević, Kecman, 2006).
Nijedna raspoloživa studija ne pominje – izbegavanje odgovornosti. Taj motiv nekako bode oči i prvi nam je na pameti, ali je do egzaktnih dokaza veoma teško doći, jer nijedan ubica koji preživi pokušaj samoubistva neće u svojoj odbrani reći: pokušao sam da se ubijem da ne bih odgovarao za ubistvo.[107]

107 Femicid i samoubistvo ubice: Pokušaji šekspirizacije zločina – Analiza – Nedeljnik *Vreme*.

Nasilje iz ćeifa

Autori: **Indira Nović** i **Asim Haračić**

Jedno vrijeme se u kriminologiji govorilo samo o dvije vrste nasilja – *reaktivnom* i *proaktivnom*. Reaktivno je kad te neko kritikuje, napadne te, otima ti nešto, ugrožava ti život ili život neke tebi drage osobe... i ti uzvraćaš nasiljem. Proaktivno nasilje je ono koje koristiš kako bi ostvario neki poželjan cilj – trebaju ti pare pa izvadiš pištolj i tražiš nečiji novčanik; hoćeš besplatnu seksualnu uslugu i siluješ nekog; hoćeš da zastrašiš novinara koji ne piše lijepo o tebi ili "tvojima", sačekaš ga pred kinom i izmlatiš ga; želiš da eliminišeš političkog protivnika, nađeš plaćenog ubicu koji ga eliminiše snajperom...

Danas se zna da postoji i treći oblik nasilničkog ponašanja – nasilje iz ćeifa! Nema nikakvog naročitog razloga za nasilje... al' ti bi da se biješ s nekim pa ideš okolo i gledaš ko će te isprovocirati. Ili isprovociraš druge da oni isprovociraju tebe. Ili ih otvoreno pozoveš na tuču, kao onaj hrmpalija koji bi ušao u hercegovačku birtiju i s vrata vikao: "Ima l' iko da se pobijemo?!"

O nasilju iz ćeifa kao obliku ovisničkog ponašanja najviše ćemo naučiti ako pitamo britanske huligane. Naročito one koji su strastveni ljubitelji dobre tuče na fudbalskim utakmicama. Šta kažu? Kažu, ne mogu riječima opisati taj veličanstveni osjećaj kad te spuca adrenalin i endorfin! Strah potpuno nestane... ne osjećaš ni bol ako te neko udari jer ti je mozak utrnuo drogiran endorfinom... adrenalin ti pomaže da se osjećaš moćan, a zahvaljujući endorfinu odletiš u euforiju... ma, jednom riječju – fenomenalan *feeling*!!

Drma te prijatno uzbuđenje i dok iščekuješ fudbalsku utakmicu... ideš za svojim timom iz grada u grad i jedva čekaš *weekend* i tuču... Tuče s navijačima protivničkog tima se strateški planiraju i nekoliko sedmica prije utakmice, a i to planiranje je vrlo uzbudljivo!

Jesu li postali ovisni? Naravno. Ali, kažu, to je vrsta ovisnosti o kojoj mi – obični smrtnici koji ne idemo na fudbalske utakmice da bismo se tukli – pojma nemamo!

Isto je i s ratnicima. Nekim ratnicima ubijanje neprijateljskih vojnika u početku teško pada, i nerado ubijaju. Ali ih kasnije obuzme stanje takozvanog krvoločnog transa, pa se neki čak i nadmeću ko će počiniti veći zločin ili ubiti više ljudi. Riječ je o specifičnom stanju izmijenjene svijesti (*combat high*) – izazvanom lučenjem hormona i neurotransmitera koji djeluju slično opijatima. Lako se postane ovisan, pa "ovisnici o ubijanju" idu iz rata u rat kako bi mogli zadovoljavati žudnju za nasiljem.[108]

108 https://www.tacno.net/novosti/rasizam-nacionalizam-i-virus-uma/

Tri grupe motiva partnerskog nasilja

Malo ko se iznenadi kad čuje da su nanijeli teške tjelesne povrede i silovali ženu kojoj je pružanje seksualnih usluga profesija. Izvjestan procent njene klijentele su muškarci koji nalaze zadovoljstvo u tome, i velika je vjerovatnoća da će to uraditi ponovo. Zašto ponovo? Najmoćnija droga na planeti Zemlji je mješavina seksa i nasilja. Oni koji postanu ovisni teško se odvikavaju, a prestaju biti opasni tek kad se nađu iza zatvorskih rešetaka.

Ali većina nas se iznenadi kad čuje da komšija, uz to možda i cijenjen kao dobar radnik, kolega i prijatelj... ponavlja morbidne scene teroriziranja, čak i silovanja vlastite žene. Zašto to radi? Često čujemo odgovore: *zato što želi moć i kontrolu nad ženom*; *nasiljem rješava bračne probleme jer ne zna drugačije*; *muške privilegije*; *on je patrijarhalni tip muškarca, to je njima normalno jer žena treba da "daje",. a ako mu "ne da" – on će je silovati!*

I dalje se smatra da su seksualni odnosi u braku sastavni dio bračnih dužnosti. Mi, dakle, još robujemo stereotipima da je u bračnoj zajednici sve dozvoljeno![109]
Jasminka Džumhur

Činjenica je da je teško zaustaviti epidemiju ako ne razumijemo šta je uzrokuje. Činjenica je i da feministička teorija i narativ o patrijarhatu... i teorija učenja i diskurs "ne zna drugačije rješavati bračne probleme"... samo djelimično pomažu da razumijemo šta pokreće i održava epidemiju nasilja u porodici.

Svi se slažemo da je nasilje nad ženom nešto što se tiče svih nas, i zato se svi moramo uključiti u rješavanje ovog jezivog društvenog problema. Ali problem počinje i završava s nasilnim muškarcem! Riješit će se kad nađemo način da ga zaustavimo. Kako ga zaustaviti? Moramo razumjeti motivaciju nasilnika – ističu Dorothy Stucky Halley i njen muž Steve Halley, osnivači centra *Family Peace Initiative* (FPI) u Kanzasu.[110]

Na njihovim seminarima stručnjaci za kriminalistiku i profesionalci koji rade s nasilnicima i žrtvama nasilja u porodici – policajci, tužitelji, sudije, advokati, psiholozi, savjetnici, socijalni radnici... – uče o tri grupe motiva koji pokreću nasilnika da zlostavlja ili ubije ženu: 1) osjećaj povlaštenosti (*entitlement*); 2) preživljavanje (*survival*); 3) sadizam (*sadism*).

Bračni par Halley educira i edukatore koji vode programe za promjenu ponašanja nasilnika. Iako se obično ne radi samo o jednom nego o kombinaciji više motiva, u tim programima nasilnik uči kako da prepozna glavni motiv za svoje nasilničko ponašanje.

109 https://www.slobodnaevropa.org/a/fbih-zakon-nasilje-porodica/31342156.html
110 Home – Family Peace Initiative

Tri grupe motiva i tri tipa nasilnika

Steve Halley and **Dorothy Stucky Halley** co-founded the **Family Peace Initiative** in Kansas.
(ABC Newcastle: Madeline Lewis)

1. Muške privilegije i osjećaj povlaštenosti. Riječ je o nasilnicima koji vole autoritet. Traže od žene da im se podredi – kako bi zadovoljila njihovu potrebu za moći i dominacijom nad njom. Poruka koju šalju ženi je: *Ti treba da mi služiš i da radiš ono što tražim od tebe.*

Entitlement – their message is, **"**You are supposed to serve me"

2. Preživljavanje. Radi se o nasilnicima kojima je žena iz nekog razloga potrebna – žena zadovoljava emocionalne ali i egzistencijalne i druge materijalne potrebe. Zato vrednuju bračnu ili partnersku vezu, i šalju poruku: *Budi onakva kakva treba da budeš jer si mi potrebna.* Ako se žena ne ponaša "onako kako treba" – vrijeđa ga, ne pokazuje poštovanje ili divljenje, zanemaruje ga, ne voli ga dovoljno, napušta ga... – nasilnik će je zlostavljati.
Neki vrednuju egzistencijalnu sigurnost ili lični status (imaju novac zahvaljujući partnerici; partnerica doprinosi statusu), pa je skrivena poruka ženi: *Bez tebe ja sam niko*.

Survival – their underlying message to their partner is, **"**Without you I am nothing".

3. Sadizam. Ovo su kameleoni. Vrlo su vješti u prikrivanju zlostavljanja žene, i vole da prave budalu od ljudi koji o njima govore: *Ah, on je divan čovjek*; *on ne bi ni mrava zgazio*...
Na površini djeluju kao da žele autoritet (prva grupa motiva), a nekad ostavljaju i utisak da žele bliskost i/ili da im je žena potrebna (druga grupa motiva). Ali ispod površine krije se nešto treće – sadizam! Vole da povređuju ženu, a posebno zadovoljstvo im pričinjava kad imaju totalnu kontrolu nad njom. Poruka ženi je: *Ti si moja igračka, ja uživam da te mučim.*

Sadism – their message is, **"**You are my object to play with and to torture for pleasure".

Većina ovih sadista ulazi u vezu s ciljem da uništi ženu – kažu Steve i Dorothy Halley.

"Most of them get into the relationship with the idea of destroying that person."[111]

Apetitivno nasilje i sadizam

U stručnoj literaturi o nasilju u porodici nasilje se obično opisuje ili kao sredstvo koje nasilnik koristi kako bi stekao i održavao moć i kontrolu nad ženom (*instrumentalno*) ili kao reakcija nasilnika na nešto što je doživio kao provokaciju (*reaktivno*). U posljednje vrijeme se govori i o trećem obliku nasilja nad ženom – *apetitivnom*.

111 United States Family Peace Initiative working to understand domestic violence motivations – ABC News

Mi ljudi radimo nešto ili zato što želimo izbjeći bol i nelagodu (*averzija*) ili zato što nam to pričinjava zadovoljstvo (*atrakcija*). Ima raznih zadovoljstava. Recimo, neki ljudi žude ("imaju apetit") za stanjem prijatnog uzbuđenja kad napadaju demonstrante koji ih ničim nisu izazvali, kad razbijaju izloge prodavnica, kad se tuku s navijačima protivničkog tima, kad kradu stvari – čak i stvari koje im ne trebaju. Ali želja da se postigne prijatno stanje uzbuđenosti relativno je zanemarena u analizama motiva kriminalnog ponašanja iako su zabilježeni mnogi slučajevi vandalizma kada je postizanje nekog cilja (recimo, pljačka prodavnice) tek izgovor za kriminalnu radnju – piše Richard C. Howard, istraživač na Institutu za mentalno zdravlje u Nottinghamu, Velika Britanija.[112]

Očigledno, za neke ljude je žudnja za uzbuđenjem – a posebno za prijatnim uzbuđenjem kad se drugoj osobi nanosi bol (sadizam) – snažan motiv za nasilničko ponašanje. To je razlog što se u kriminologiji i socijalnoj psihijatriji sve češće govori o *mračnoj tetradi*. Poznatoj *mračnoj trijadi*: 1) *makijavelizam*; 2) *patološki narcizam*; 3) *psihopatija*, dodat je i četvrti element – *sadizam*.

Mnogo je nasilnika koji zlostavljaju ženu jednostavno zato što uživaju u tome. Neki unaprijed pripremaju taktike i metode kojima će je mučiti i ponižavati. Nije onda iznenađenje što bračni par Halley ističe važnost prepoznavanja sadizma kao jednog od ključnih motiva za nasilje u porodici. (Većina njih ulazi u vezu s ciljem da uništi ženu – kažu Steve i Dorothy Halley.)

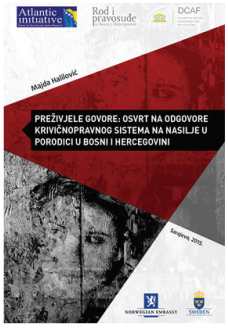

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Nina navodi da je već na početku braka saznala da joj se muž tokom zabavljanja predstavljao u lažnom svjetlu:
"Nije bio nasilan dok smo se zabavljali. Bio je nježan i ne bi ni muhu ubio. Međutim, sedmicu dana nakon vjenčanja, sjedili smo i razgovarali, a on me zlobno pogledao i rekao: 'Kako sam te jebeno prevario.' Mislim da je to rekao kako bi mi dao do znanja šta me čeka."[113]

U posljednje vrijeme često se govori o vezi između pornografije, sadizma i nasilja u porodici.

112 The quest for excitement: A missing link between personality disorder and violence? https://www.researchgate.net/publication/233258548_The_quest_for_excitement_A_missing_link_between_personality_disorder_and_violence

113 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore*: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdfhttps://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Pornografija i silovanje u braku

Feministice i feministi osuđuju pornografiju, ali nemaju ništa protiv erotike. Naprotiv, podržavaju je – piše poznata aktivistica za ženska prava Diana E. H. Russell.[114]

U čemu je razlika između pornografije i erotike? U "seksualno eksplicitnom materijalu"? Ali mnogo je scena u romanima, na slikama ili u filmovima kad se vide i ženske i muške genitalije, a ne radi se o pornografiji nego o erotici. I obratno – riječ je o pornografiji iako se ne vide ničije genitalije.

Russell opisuje erotiku kao seksualnost koja u osnovi ima ravnopravnost – erotika je slobodna od svakog oblika degradacije partnera, od seksizma, rasizma i homofobije. Također naglašava da gledanje pornografije povećava rizik od nasilja nad ženom jer pornografija neke muškarce podstiče na silovanje žene. Ali zašto i kako pornografija podstiče na silovanje u braku?

> Jedna od karakteristika pornografije je da može podstaći na seksualno nasilje.
>
> Muškarcima koji već imaju sklonosti ka nasilničkom ponašanju izlaganje pornografiji može oslabiti psihološke inhibicije i ojačati želju da siluju.[115]

Stručnjaci za probleme ovisnosti tvrde da izloženost *hard-core* pornografiji (koja sadrži elemente sadizma) podstiče muškarca na nasilje nad partnericom jer se u toku gledanja ove vrste pornografije stvara asocijativna veza između seksualnog uzbuđenja i scena nasilja, pa se seksualno uzbuđenje ne može više postići bez nasilja.

Dodatni problem je poznati fenomen tolerancije – osobi koja je postala ovisna potrebne su sve agresivnije scene kako bi postigla približno isti nivo zadovoljstva kao na početku.

Drugo, uobičajena pornografija na internetu prikazuje šamaranje, udaranje po zadnjici ili gušenje (*gagging*) kao nešto normalno ili čak kao zadovoljstvo i za ženu. (Zadovoljstvo za ženu u heteroseksualnim pornografskim filmovima je zapravo ono što pričinjava zadovoljstvo muškarcu.) Time se normalizira nasilje u toku seksualnog odnosa, a normalizacija nasilja inhibira moralne kočnice.

114 Diana E. H. Russell, PhD. PORNOGRAPHY AS A CAUSE OF RAPE https://www.dianarussell.com/porn_as_a_cause_of_rape.html
115 *Ibid.*

Mnoge žrtve nasilja i silovanja u braku tvrde da je njihov nasilni partner postao ovisan o pornografiji, i prisiljavao ih da oponašaju scene iz pornografskih filmova. Neke kažu da je s vremenom seksualni odnos postajao sve više ispunjen sadizmom i pretvarao se u brutalno silovanje.

Može li žudnja za uzbuđenjem – a posebno žudnja za prijatnim uzbuđenjem kad ženi nanose bol (sadizam) – biti razlog zašto neki nasilni muškarci ponavljaju obrazac zlostavljanja žene, i zašto taj obrazac ima tendenciju da se pojačava u intenzitetu i učestalosti?

Hormoni sreće i nasilje u porodici – kakva je veza?

Adrenalin. Uzbuđenje popraćeno naglim skokom adrenalina nije uvijek neprijatno. Ljudi koji vole horor filmove kažu da strah koji osjećaju nije nešto što žele izbjeći po svaku cijenu. Nakon stanja napetosti slijedi stanje prijatne opuštenosti – kad se "drama" smiri ili kad priča ima sretan kraj – pa mnogi žele da to iskustvo ponove.

Slično je i s nekim nasilnim muškarcima. Ako nasilje uspiju predstaviti kao opravdano kažnjavanje ženinog ponašanja, onda mogu sebi dati dozvolu da uživaju u "uzbudljivom slijedu događaja" – napetost prelazi u eksploziju, a nakon eksplozije nastupa relaksacija. Osim toga, povišen nivo fizičke energije popraćen je osjećajem lične moći. Tako postaje očigledno da su nasilje nad ženom i prijatni osjećaj moći (zahvaljujući skoku adrenalina) usko povezani, a tvrdnja pristalica feminističke teorije – da nasilje služi kako bi muškarac održavao nad-moći nad ne-moćnom ženom – i te kako ima smisla! Ali zašto nasilje ima tendenciju da eskalira čak i ako žena ničim ne ugrožava njegovu poziciju moći i dominacije nad njom?

Adrenalin podstiče lučenje važnih neurotransmitera i hormona kao što su serotonin, dopamin i endorfini. Ove supstance utiču na raspoloženje, pa se popularno nazivaju hormoni sreće jer se povezuju s prijatnim emocionalnim stanjima. Nažalost, povezuju se i s problemom ovisnosti.

Dopamin. Pojačano se luči kad ostvarimo nešto do čega nam je stalo. Proizvodnju dopamina pokreće položen ispit, osvojena medalja ili aplauz oduševljene publike, kad dobijemo priznanje ili skrenemo pažnju drugih na sebe. Doprinosi i prijatnom osjećaju satisfakcije kad otkrijemo nešto, nađemo rješenje za problem ili kad uspješno uradimo posao. Mozak proizvodi dopamin i kad otvorimo poklon i ugledamo nešto vrijedno, kad kupimo lijepe nove cipele, dobijemo uzbudljivu poruku od prijatelja, kad nas lajkaju na društvenim mrežama...

Serotonin. Drugi važan neurotransmiter je serotonin. Najviše je poznat po tome što pomaže u liječenju depresije. Ali dok se dopamin uglavnom vezuje za prijatni osjećaj

uzbuđenja, serotonin može da nas opusti i učini da se osjećamo smireni i zadovoljni sobom. Pojačano se luči kad dominiramo u društvu, kad smo poštovani ili nam se dive, kad se osjećamo superiorni u odnosu na druge... Jedno istraživanje na majmunima je to jasno pokazalo:

Kad *alfa* majmun (majmun koji je na čelu grupe) ispoljava takozvane gestove dominacije (*Ja sam ovdje glavni!*), nivo serotonina mu je visok. Ali kad njegovi "podređeni" ne odgovore očekivanim gestovima kojima izražavaju uvažavanje njegovog autoriteta, *alfa* se uznemiri i nivo serotonina mu pada! Da bi sebi popravio raspoloženje (da bi podigao nivo serotonina), mora ući u borbu s neposlušnima i ponovo se nametnuti kao autoritet!

Ako je tačno da postoji direktna veza između pojačanog lučenja serotonina i nadmenog *Ja sam ovdje gazda!*, onda je za pretpostaviti da nasilnik može osjećati zadovoljstvo kad nešto zabranjuje ili dozvoljava ženi – jer mu to daje priliku da potvrdi svoju nadmoć nad njom. Kad je *on* taj koji određuje šta ona treba da radi... i šta ona ne smije da radi – dobro se osjeća! Ali kad žena ne pokaže uvažavanje ili odbije da mu se pokori, nivo serotonina mu pada i on se (isto kao i *alfa* majmun) osjeća frustriranim.

I serotonin, ne samo dopamin i endorfin (prirodni analgetik koji suzbija osjećaj bola; visoka koncentracija endorfina u mozgu proizvodi osjećaj euforije), dovodi se u direktnu vezu s problemima ovisnosti. Kako? Serotonin "nagrađuje" određeni oblik ponašanja time što učini da se osjećamo dobro kad to radimo, i tako nas podstiče da tu aktivnost ponavljamo. Recimo, ako se osjećamo dobro kad smo "glavni u raji", to iskustvo, naravno, želimo ponoviti.

Poznato je da suzdržavanje od ponašanja koje se povezuje s prijatnim ili poželjnim emocionalnim stanjima dovodi do pada nivoa dopamina, endorfina ili serotonina. Smanjeno lučenje ovih neurotransmitera izaziva neprijatna stanja – pojavljuju se simptomi "krize" (*apstinencijalna kriza*). Da im izmakne, ovisnik ponovno poseže za supstancom ili ponavlja određeno ponašanje – jer to dovodi do pojačanog lučenja "hormona sreće" – i tako mu se popravlja raspoloženje. Nažalost, prijatna stanja ne traju dugo. Vremenom postaju i sve manje prijatna jer se razvija tolerancija.

Da li bi to mogao biti razlog što su nekim nasilnicima potrebne "doze" ženinog uvažavanja (žena mora da ga pita da li može da se ošiša!) ili sve učestalije doze ženine boli, poniženja, straha... kako bi "kažnjavanje žene" aktiviralo barem približan nivo ugode kao kad je zlostavljanje tek počelo?

Ali kako objasniti da nasilni čovjek koji nije psihopata ne osjeća empatiju prema ženi s kojom živi? Kako uspijeva suzbiti osjećaj krivice?

Želja da se do maksimuma pojača stanje prijatnog uzbuđenja potisnut će svaku empatiju prema žrtvi. Čak i čovjek koji vrlo dobro razumije šta znači riječ savjest nema osjećaj kajanja i krivice tokom epizode apetitivnog nasilja. Kajat će se tek kasnije, kad je žudnja za uzbuđenjem zadovoljena. Nasilnik je fokusiran na vlastitu potrebu da dosegne stanje prijatnog uzbuđenja, i u tom trenutku ga ne zanima ništa drugo – piše Richard C. Howard u članku "The quest for excitement: a missing link between personality disorder and violence?".[116]

Ako i osjeća empatiju prema žrtvi, osoba sklona ovoj vrsti nasilja će potisnuti krivicu i saosjećanje kako bi do maksimuma pojačala prijatno uzbuđenje.[117]
Richard C. Howard

Studija Jacobsona i Gottmana potvrđuje Howardove nalaze: "Dok je zlostavlja, nasilnik kao da ne želi stati. Odlučan je da nastavi sa zlostavljanjem žene uprkos svijesti o posljedicama toga što radi", pišu profesori Jacobson i Gottman u knjizi *When Men Batter Women*.

Neki ljudi koji žude za uzbuđenjem piju alkohol prije nego što odu kući i počine nasilje nad ženom. Alkohol im pomaže da se oslobode kočnica... Zahvaljujući alkoholu, osjećaj krivice će im biti značajno smanjen, a empatija za ženu – blokirana.

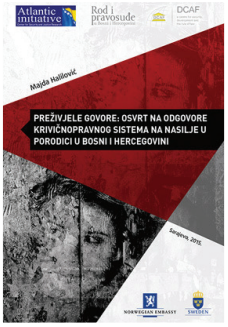

Majda Halilović: Preživjele govore: ***Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini***

Gordana je ispričala kako bi je muž tukao čak i kada je bila najranjivija: "Istukao me nakon operacije bubrega, kad sam trebala ležati kako bih se oporavila. Došao je kući pijan nakon noćne smjene i istukao me."[118]

To ne znači da se uvijek tako ponašao. Možda je ranije cilj njegovog nasilničkog ponašanja bio isprazniti neprijatnu napetost ili osloboditi se neugodnih emocionalnih stanja pokrenutih onim što je žena rekla ili uradila. Ali s vremenom je njegovo *reaktivno* nasilje preraslo o *apetitivno*. Mnoge žene to potvrđuju. Kažu, u početku nije bio toliko nasilan, ali sada nasilni muž jedva čeka da je "kazni"!

116 Richard C. Howard, "The quest for excitement: a missing link between personality disorder and violence?", *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology 22*(5): 692-705, oktobar 2011. https://www.researchgate.net/publication/233258548_The_quest_for_excitement_A_missing_link_between_personality_disorder_and_violence

117 *Ibid*.

118 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Reaktivno i apetitivno nasilje često idu zajedno. Epizode neplaniranog eksplozivnog nasilja obično počnu kao reakcija na nešto što nasilnik percipira kao provokaciju, pa želi da "kazni" ženu kako bi se oslobodio neprijatne napetosti. Ali onda na scenu stupa stanje prijatnog uzbuđenja – slično uzbuđenju pred orgazam. Zato ne želi da prekine čak i kad može da prekine. Koliko žena je ubijeno upravo u takvim momentima?!

Sličnosti između nasilničkog i ovisničkog ponašanja

U članku "When is Domestic Violence a Hidden Face of Addiction?" (Kada je nasilje u porodici skriveno lice ovisnosti?) Richard Irons i Jennifer Schneider, priznati američki stručnjaci za probleme ovisnosti, dokazuju da je poznati ciklus nasilja u porodici (porast napetosti; eksplozivno pražnjenje; smirivanje napetosti) identičan ciklusu kroz koji prolazi narkoman (žudnja; uzimanje droge; privremeno stanje opuštenosti). U oba slučaja, nakon izvjesnog vremena, trofazni ciklus će se ponoviti.

Glavne karakteristike adikcije su: a) kontinuirano ovisničko ponašanje uprkos znanju o štetnosti, b) razvijanje tolerancije, c) apstinencijalni sindrom, d) preokupiranost ovisničkim ponašanjem. Te iste karakteristike vidimo i u obrascu nasilničkog ponašanja – pišu Irons i Schneider. Kao što ovisnik uzima sve veće doze droge, i/ili uzima drogu sve češće kako bi postigao isti ili sličan osjećaj zadovoljstva kao i na početku drogiranja, tako i obrazac nasilničkog ponašanja ima tendenciju da eskalira – nasilje postaje sve učestalije, a blaže forme nasilja (kao što su verbalne uvrede) prerastaju u ozbiljno fizičko nasilje.

Drugo, narkomani nastavljaju s ovisničkim ponašanjem uprkos svijesti o štetnosti uzimanja droge. I neki nasilnici uporno ponavljaju obrazac nasilja nad ženom, iako su svjesni negativnih posljedica onog što rade. Mogu se osjećati krivima, obećavaju da će prestati, pokušavaju da se suzdrže... Ali nakon izvjesnog perioda suzdržavanja od nasilničkog ponašanja javljaju se simptomi krize. Najčešći "simptom krize" u slučajevima nasilja u porodici je pojačana napetosti u svakodnevnoj komunikaciji. Nasilnik postaje nemiran, razdražljiv ili anksiozan, beznačajne stvari ga nerviraju. Ako ga niko ne izaziva, on provocira druge da isprovociraju njega... i može se smiriti tek nakon "eksplozije".

Ponavljajući obrazac nasilničkog ponašanja treba posmatrati kao oblik bihevioralne adikcije – zaključuju doktori Richard Irons i Jennifer P. Schneider. To bi moglo pomoći i partnerima i stručnjacima da bolje razumiju zašto se obrazac nasilničkog ponašanja ponavlja i zašto nasilje eskalira.[119]

119 Richard Irons i Jennifer Schneider, "When is Domestic Violence a Hidden Face of Addiction?", http://www.jenniferschneider.com/articles/domestic.html

Česti su slučajevi kad nasilnik ubije ženu jednostavno zato što nije htio da se suzdrži. Mnogim nasilnicima je posebno teško da se "suzdrže" u situacijama kada žena odlazi iz bračne veze ili je već napustila vezu i odbija da se vrati. Ne mogu se pomiriti s činjenicom da gube kontrolu nad njom, i radije će je ubiti (i otići u zatvor) nego da trpe taj neprijatni osjećaj frustracije.

8. KUĆNI TERORISTA

Metoda zvana kontrola putem prisile (*coercive control*) poznata je već hiljadama godina. Služi kao neka vrsta "programa" za porobljavanje životinja i ljudi. Prinuđivanjem da rade ono što ne žele da rade i oduzimanjem slobode da rade ono što žele mnoge žrtve političkog, porodičnog i seksualnog nasilja pretvorene su u robove. Nasilnik postane najmoćnija i zato najvažnija osoba u njihovom životu, i ako pokušaju pobjeći izlažu se ogromnoj opasnosti – piše psihijatrica Judith Herman u knjizi *Trauma and Recovery* (Trauma i oporavak), i dodaje: "Da bi održavao moć i kontrolu, nasilniku ne treba fizička sila. Dovoljno je da uvjeri žrtvu da je opasan, da je otpor uzaludan, i da je ona sigurna samo onda ako mu se totalno podredi."

Nasilnicima koji zlostavljaju partnericu ne treba fizičko nasilje da bi održavali kontrolu i moć nad njom – dovoljno je da žrtva zna da su oni sposobni za to. Žrtva živi u uvjerenju da je nasilnik svemoćan, da je otpor uzaludan, i da mu se ona mora pokoriti. Danas znamo da su ove metode zastrašivanja žene identične metodama kojima se koriste svodnici i lideri kultova.[120]

Judith Herman

Nasilnik nameće razna pravila i postavlja zahtjeve koje žena mora ispuniti ako želi da izbjegne zlostavljanje, a njen strah od njega pojačava svojim hirovitim reakcijama i nasiljem koje je nepredvidivo, a često i ničim izazvano. Ipak, nije on stalno nasilan. Nekad je pažljiv prema njoj, kupi joj poklon ili je pohvali za nešto što je dobro uradila. Tim "sitnim milostima" podriva psihički otpor žrtve, podstiče nadu da će se on promijeniti ili da će se njihov odnos vratiti na "ono staro stanje" kakvo je bilo na početku veze – objašnjava Herman. Iznosi još jedan zanimljiv podatak: istu metodu porobljavanja koriste lideri kulta i svodnici (makroi) kad djevojke, od kojih će kasnije napraviti prostitutke, pretvaraju u svoje "privatno vlasništvo".

120 Judith Herman (2017) Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence--from Domestic Abuse to Political Terror. Basci Books. New York

Kao i svodnik od kojeg djevojka ne može pobjeći, nasilni muž ima kontrolu nad ženom "zahvaljujući" tome što je drži u strahu. Ovaj oblik terora naziva se psihičko nasilje.

TRGOVINA LJUDIMA:

Prvo zavođenje, a onda prodaja u seksualno roblje...
Djevojka nema novca i s nestrpljenjem iščekuje da upozna nekog ko bi joj mogao pomoći. U naizgled najboljem mogućem trenutku u njezin život ulazi atraktivan i uspješan muškarac koji je zavede, uvjeri je da je voli i potom joj ponudi posao i život u inozemstvu. Zaljubljena djevojka pristane, ali na kraju završi kao zarobljena prostitutka.
"Ovo je kratki film koji na početku izgleda kao bajka i uvlači ljude u taj svijet bajki, ali potom postaje vrlo surova stvarnost. Ideja je bila da tim filmom prenesemo scenarije kako se to stvarno događa u svijetu trgovanja ljudima.
Žrtva i ne bude svjesna da je žrtva sve dok ne dođe u zemlju odredišta. Tada joj se uzmu dokumenti, zatvori je se negdje... i radno ili seksualno eksploatira. Modusi su različiti – od poslodavaca koji žele imati jeftinu radnu snagu do javnih kuća.
Učinak smo postigli i privukli smo pozornost na taj problem, a to nam je i bio cilj", istaknula je autorica filma *Dvije djevojčice*, Ruth Beni.[121]

Žrtve trgovaca ljudima iz BiH tjerane na krađe i prosjačenje u Parizu
Prijetnje je snimila policija prisluškujući devetočlanu kriminalnu grupu trgovaca ljudima. Ova grupa je prijetnjama i nasiljem prisiljavala žene i djecu iz Bosne i Hercegovine da za njih kradu i prose u Parizu. Svake godine u Bosni i Hercegovini se registruje između 50 i 70 osoba koje su potencijalne žrtve, kaže pomoćnik ministra sigurnosti i državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima Samir Rizvo. Objašnjava da BiH mora efikasnije provoditi preporuke utvrđene strategijom za borbu protiv ovog oblika kriminala i energičnije pravosudno goniti trgovce ljudima.[122]

Kako su nastale – ne znamo, ali znamo da su metode uvlačenja ljudi u kult, metode kojim se koriste trgovci ljudima i svodnici, i metode kojim se koriste nasilni muškarci da uvuku ženu u toksičnu vezu i onda je zlostavljaju – identične! Počinju dvjema poznatim tehnikama: prva je bombardovanje obećanjima i ljubavlju (*love bombing*), a druga je naizmjenično dobar i loš tretman (*intermittent rewards*).

Bombardovanje ljubavlju. Kao po nekoj formuli, uvlačenje u kult i uvlačenje u toksičnu vezu počinje izlivima pažnje i ljubavi.

121 https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/prvo-zavodenje-a-onda-prodaja-u-seksualno-roblje-20130920
122 https://www.tacno.net/nasigradovi/zrtve-trgovaca-ljudima-iz-bih-tjerani-na-krade-i-prosjacenje-u-parizu/

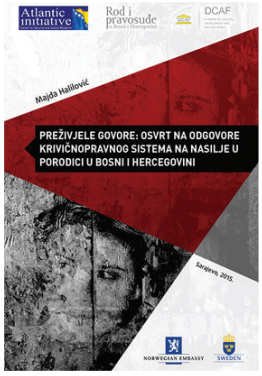

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Nataša je govorila o ljubavi sa suprugom, s tugom se sjećajući kako su se upoznali na romantičnom mjestu u Sarajevu tokom rata...
Alisa također nije znala da joj je muž sklon nasilju kada se udala za njega nakon osmomjesečnog zabavljanja:
"Istina, svi su oni fini dok se zabavljate. Ima ona izreka: Dok te mami, šećerom te hrani. Kad te namami, i hljeb ti zabrani."[123]

Naizmjenično dobar i loš tretman. Mnogo je razloga zašto žena opravdava muževljevo nasilje. Jedan od tih "razloga" je u tome što nasilnik nije uvijek nasilan. *Ima on i svojih dobrih strana!* – kažu zlostavljane žene.

U većini slučajeva, prije nego što se obrazac nasilja učvrsti, nasilnik će napade na ženu ublažavati izlivima pažnje i ljubavi, i periodima bliskosti, nježnosti i "strastvenog seksa" nakon svađe. Zašto to radi? Bio on toga svjestan ili ne, ako se nakon prve scene zlostavljanja izvini i obeća da neće više, ako pokaže da se kaje ili barem pokuša nekako opravdati svoje ponašanje – probudit će nadu u ženi da se zlostavljanje neće ponoviti. Žena žudi za ljubavlju i bliskošću kakvu su imali na početku veze, stalo joj je do tog njenog muškarca, ne želi da ga napusti, naprotiv, želi da oni nastave svoju lijepu ljubavnu priču, pa je spremna da mu oprosti i ostane s njim. Zato opravdava ili racionalizira njegovo uvredljivo ponašanje, psihičko zlostavljanje, čak i fizičko nasilje.

Glad za ljudskom pažnjom

Potreba za bliskošću i ljubavlju jedna je od bazičnih ljudskih potreba. To je dokazao psihoanalitičar Rene Spitz. Posmatrao je razvoj beba i male djece u jednom južnoameričkom sirotištu i ustanovio da su djeca, lišena pažnje i bliskosti sa starateljima, ispoljavala simptome takozvane anaklitičke depresije. U mnogim slučajevima anaklitička depresija je vodila u smrt. Skoro jedna trećina siročadi je umrla u toku prve godine života, ali ne zato što nisu imali potrebnu njegu. Osoblje se brinulo o djeci – presvlačili su im pelene i hranili ih. Ali nije bilo vremena za toplu ljudsku pažnju, za maženje i nošenje beba u naramku, za komunikaciju i igru...

123 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Većina nas nismo podizani u sirotištu, ali bez obzira – gladni smo. Popularnost Facebooka i Instagrama najbolje pokazuje koliko nam je stalo da nas drugi vide i čuju. Neki ljudi su do te mjere gladni da im je i "negativna pažnja" (kritika, ukor, kazna, podsmijeh, uvreda, čak i udarac...) bolja nego nikakva.

Manipulacija uz pomoć pažnje i bliskosti

Psihoterapeut Claude Steiner uveo je u transakcionu analizu (*transakciona analiza* – pravac u psihoterapiji) pojam *strouk* (engl. *stroke*; *stroking*). Strouk je jedinica komunikacije kojom se prenosi pažnja, priznanje, uvažavanje (*Dobar dan, kako ste? Šta ima kod vas?*; *Divna si! Volim te*). Osobe koje imaju "kontrolu nad stroukovima" imaju i moć nad ljudima jer su stroukovi za ljudsku psihu ono što je hrana za tijelo – objašnjava Steiner i opisuje različite taktike za dobijanje naklonosti, priznanja, brige, ljubavi... Recimo, taktika u stilu *Dobit ćeš moju pažnju samo ako je zaslužiš, a zaslužit ćeš je ako meni ugađaš!* – obično je naučena od roditelja. Roditelji taktiziraju sa *stroukovima* iz raznih razloga: a) da ne razmaze dijete (*ne hvali ga, pokvarit će se*); b) da izazovu poželjno ponašanje (*pohvali je samo kad pospremi sobu i brine o mlađoj sestri*); c) da prisile dijete da poklanja pažnju roditelju, a ne da traži pažnju od roditelja (majka koja obraća pažnju na dijete samo kad joj se dijete divi).

Mnogi ljudi potonu u depresiju kad drugi "zaborave" na njih (nema stroukova). Strah od samoće (strah od nedostatka ljudske pažnje, bliskosti i ljubavi) može natjerati žene da trpe muževljevo zlostavljanje. Kažu, i život s nasilnikom je bolji od života bez ikoga.

Kriv je hormon oksitocin!

Neki istraživači tvrde da hormon oksitocin igra važnu ulogu pri donošenju odluke da li ostati s partnerom ili ga napustiti. Ovaj "hormon ljubavi", kako nazivaju oksitocin, ima značajnu ulogu u formiranju neraskidive veze između majke i bebe (počinje da se luči trideset sekundi nakon što majka zagrli dijete), ali i između partnera. Pojačava osjećaj bliskosti... luči se i tokom seksa, pa jača privrženost partneru, a djeluje i kao antidepresiv i podiže raspoloženje – zahvaljujući oksitocinu bolje se osjećamo nakon zagrljaja i poljubaca.

Negativna strana je što se – kao i dopamin, serotonin i endorfini – i ovaj "hormon sreće" dovodi u vezu s problemima ovisnosti. I zaista, neke žene, naročito one koje vole zagrljaje, maženje, bliskost, kao da postanu ovisne o oksitocinu. Kad su bez te "droge", potonu u depresiju. Da li bi i to mogao biti razlog što neke žene odluče da ostanu s partnerom koji je nasilan, ali je povremeno i pažljiv prema njoj?

Do vremena kad se u bračnu vezu počnu uvlačiti prve epizode zlostavljanja, žena je obično već učvrstila svoju naklonost za partnera. Teško joj je da ga napusti, pa nalazi izgovore ili opravdanja za njegovo ponašanje. Umjesto da kaže *Ako se ovo još jednom ponovi, ja prekidam s tobom*

(i čvrsto ostane pri svojoj odluci!), ona "zaboravlja" epizode zlostavljanja i fizičkog nasilja, i time ga ohrabruje da nastavi. I kasnije, kad postane svima jasno da se radi o opasnom nasilniku, neke žene (kao narkomani ovisni o drogi?) ostaju emocionalno vezane za njega.

Prve napade na sebe žrtva obično doživljava kao anomaliju – misli da se to desilo slučajno ili zbog nekog specifičnog sticaja okolnosti, i nada se da se zlostavljanje neće ponoviti. Ako uz to povjeruje da je nasilni partner imao dobar "razlog" – recimo, osjetio se povrijeđenim i to je "razlog što ju je kaznio" – žena može vjerovati da je u njenoj moći da izbjegne buduće napade (*ako ne radim to što njemu smeta, on neće biti agresivan prema meni*). Zato se ne osjeća žrtvom. Dodatni razlozi zbog kojih odbija da se osjeća žrtvom – i ostaje s nasilnim partnerom iako može da ode od njega – jest u tome što doživljava razvod braka kao životni neuspjeh ili se plaši samoće, pa "zaboravlja" epizode nasilja, a pamti samo lijepe trenutke. Ali da bismo odgovorili na pitanje *Zašto dozvoljava da je neko maltretira?!*, nije dovoljno samo "psihoanalizirati" žrtvu. Pažnju s nje treba prebaciti na nasilnika i vidjeti šta *on* radi ženi i *zašto* joj to radi.

Traumatsko vezivanje. U literaturi o nasilju u porodici često čitamo o fenomenu koji se naziva traumatsko vezivanje žrtve za nasilnika (*traumatic bonding*). Emocionalno vezivanje zlostavljane osobe za nasilnog partnera najčešće je rezultat poznatog ciklusa nasilja – kad nakon epizoda zlostavljanja slijedi "medeni mjesec" (kajanje i pokloni, izlivi pažnje i ljubavi, strastven seks). Također, kroz epizode naizmjenično dobrog i lošeg tretmana nasilnik nesvjesno kondicionira žrtvu na sličan način na koji se vrši dresiranje životinja putem metode *nagrade i kazne* (ili *mrkva i batine*). Nasilnik fizičko nasilje ili emocionalno zlostavljanje žene naziva kažnjavanjem, a komplimentima, izjavama ljubavi i poklonima je "nagrađuje". Kao rezultat kondicioniranja, žrtva radi ono što nasilnik zahtijeva od nje da radi – kako bi dobila od njega ono što *njoj* treba: pohvalu, bliskost s njim... Kondicioniranje žrtve odvija se postepeno, kroz predvidljive faze.

Formula je u *Pedeset nijansi sive*

Nevjerovatno kako nasilni muškarci na sličan način zarobe ženu! Kao da ima neka formula... – pričaju žene žrtve nasilja u porodici. O toj "formuli" najbolje možemo naučiti ako pogledamo film *Pedeset nijansi sive*.

Film *Pedeset nijansi sive* – priča o "igri" *Ja nadređen – ti podređena*

E. L. James, autorica filmske trilogije *Pedeset nijansi sive*, kaže da je inspiraciju našla u romanu *Slika Doriana Greya* Oscara Wildea.
Lik Christiana Greya oblikovala je tako da bude sličan lijepom i bogatom ali izopačenom mladiću Dorianu Greyu.

U ovoj priči mlada studentica književnosti Anastasia Steele (glumi je Dakota Johnson) upozna zgodnog i vrlo bogatog momka Christiana Greya (Jamie Dornan) i počne gajiti simpatije prema njemu. I ona se sviđa Christianu. Ima nešto privlačno u njenoj nenametljivoj ljepoti, a naročito mu je privlačna njena ranjivost, pa Christian želi da je bolje upozna. – Šta voliš? – pita je. Anastasia kaže da voli Englesku i englesku literaturu. Zašto Englesku? To je zemlja Shakespearea, Jane Austen, sestara Bronte... – priča Anastasia s oduševljenjem. Hmm, romantična duša. Knjige su očito njena prva ljubav – razmišlja Christian. To znači da će se (ako hoće da ostavi utisak na nju!) morati takmičiti s junacima iz ljubavnih romana – zaključi lijepi bogataš, i pokloni joj skupo prvo izdanje njenih omiljenih knjiga. I ne samo da je galantan i darežljiv nego se pokaže i kao hrabri i moćni zaštitnik: Kad je na Anastasiju navalio tip koji se pravio da ne razumije njeno *Ne!*, Christian ju je zaštitio.
Christian je divan, i Anastasia fantazira o romansi s njim. I Christian bi želio vezu s njom, ali drugačiju od one o kojoj mašta Anastasia.
Oprezno i polako uvodi *I dominant – you submissive (Ja dominantan – ti potčinjena*), ali njoj se ta "igra" ne sviđa. Počinju nevolje. Ona hoće normalnu vezu u kojoj nema dominantnih i potčinjenih, a njemu nije stalo do takve veze. Možda bi trebala da ga se okani?! A, opet, s druge strane, on je nježan i pažljiv, govori joj da mu je stalo do nje, vozi je u svom helikopteru... S njim se osjeća privlačnom i posebnom, a to će razbuktati njene nade... zato će povjerovati da "igra" nije opasna.
Anastasijino prvo iskustvo u njegovoj *crvenoj sobi bola* nije tako bolno. Istina, osjeća da nešto s njim nije kako treba, i to je uznemirava, ali misli kako je Christian zapravo bezopasan momak koji možda ima malo uvrnute seksualne fantazije. Osim toga, on zna biti drag... govori joj da mu je stalo do nje. – Ja ni s jednom drugom djevojkom nisam spavao u istom krevetu, samo s tobom! – kaže Christian u želji da je zadrži. Njegove riječi joj prijaju (osjeća se voljenom), pa odluči da još malo ostane s njim. Slobodna je. Ako joj se ne svidi ova njegova "igra kažnjavanja" – ta nekakva mješavina zadovoljstva i bola (njegovog zadovoljstva i njenog bola) – ona uvijek može otići! Nije potpisala ugovor... nije se obavezala.
Anastasia proba "mješavinu" još jednom. Istrpi bol jer želi da mu udovolji, a ima i razumijevanja za njega. Christian joj je rekao da je kao dijete bio žrtva nasilja. Možda bi ona trebala da mu pomogne da izliječi traume iz djetinjstva (?!) Te traume očigledno imaju veze sa njegovim sadašnjim ponašanjem – tom njegovom bizarnom igrom u *crvenoj sobi* punoj "igračaka" za mučenje. Ali, opet, ima jedan aspekt u njegovoj ličnosti koji želi da je povređuje, i to je plaši. Svjesna je tog aspekta (nije ona glupa!), ipak, nada se da će taj dio njega nestati, i da će ostati samo onaj "normalni" Christian.
Christian postepeno povećava intenzitet "igre" *Ja nadređen – ti podređena*. Iz nekog razloga su mu potrebne sve veće doze njenog bola. I sve češće! U početku se "igra" dešavala samo od petka do nedjelje, sad on hoće da je "kažnjava" i usred sedmice!
Anastasia više nije sigurna da li želi ostati s njim. Christian silno želi da je zadrži i ubjeđuje je da ostane. Ali šta će ona imati od toga što će ostati u takvoj vezi? – pita ga Anastasia. – Imat ćeš mene! – odgovara Christian.
Ako čitamo između redova, vidjet ćemo da joj Christian predlaže sljedeće: "Ti daj meni ono što meni treba – da te 'kažnjavam' (izraz koji koristi kad je povređuje), a ja ću tebi pružiti ono što ti hoćeš: izgledat ćemo kao normalan par ljudi koji se vole, izlazit ćemo zajedno, uživat ćemo u romantičnim večerama... ja ću biti nježan i pažljiv prema tebi..."

Drama u *crvenoj sobi bola* postaje sve intenzivnija, a cijena koju Anastasia mora da plati za prijatne trenutke sa Christianom postaje sve veća. Muči je i to što još uvijek ne razumije o čemu je zapravo ta Christianova želja da je "kažnjava".

– Zašto želiš da me kažnjavaš? – pita ga.
– Ako ti kažem, promijenit ćeš mišljenje o meni – odgovara Christian.
– Želim da znam. Pokaži mi!
– Da li si sigurna?
– Jesam.

Napokon shvata o čemu je riječ: "kažnjavanje" mu pričinjava zadovoljstvo. Postao je ovisan o toj vrsti zadovoljstva. – Ti želiš da me vidiš ovakvu... poniženu i u bolu?! – plače Anastasia...

Neki ljudi su ubijeđeni da žene nasilnih muškaraca nisu žrtve nego saučesnice u nasilju. Kažu, *prava žrtva bi pobjegla od takvih tipova, a mnoge žene ostaju s njima čak i kad mogu otići!* Drugi vjeruju u ženski mazohizam; upiru prstom u žene koje se podređuju muškarcu i tvrde da je Anastasia Steele jedna od tih žena. Ali to nije tačno. Oni koji misle da je film *Pedeset nijansi sive* priča o djevojci koja dobrovoljno pristaje na zlostavljanje ne razumiju o čemu je riječ. A o čemu je riječ?

Kao i velika većina žrtava partnerskog nasilja, Anastasia nije ni mazohista ni saučesnica u nasilju. Ona želi normalnu vezu s normalnim muškarcem. Njen problem... i problem mnogih zlostavljanih žena širom svijeta... jest u tome što je aspekt u Christianovoj ličnosti postao ovisan o prijatnom uzbuđenju i osjećaju moći dok povređuje i degradira ženu. (U trećem dijelu trilogije *Fifty Shades of Grey* Christian objašnjava o čemu je zapravo "igra", i izgovara riječ sadizam.) Anastasia se nada da će ta Christianova "loša strana" nestati. Ali jednom kad ojača i učvrsti se, aspekt Nasilnik svim silama će nastojati da preživi, isto kao i aspekt Narkoman ili Alkoholičar. Može li se to liječiti? Formirani aspekti kao što su Pušač, Alkoholičar, Kockar... ne mogu se izliječiti. Ali moguće ih je ubiti. Kako? Izgladnjivanjem.

Mnogi ljudi su nekad bili pušači, alkoholičari, narkomani, kockari... a sad više nisu. Prestali su to biti kad su prestali "hraniti" aspekt ličnosti koji je nastao tako što su ponavljali određeni oblik ponašanja (pušenje, kockanje, uzimanje droge...) "Izgladnjivanjem do smrti" moguće je ubiti i Nasilnika koji se "drogira" ženinim strahom, bolom i poniženjem.

U svijetu gladnog duha

U budizmu se "gladne duhove" opisuje kao jadne duše umrlih ljudi koji su u toku života bili pohlepni za parama, hranom, seksom... ili su postali ovisni o nečemu – o alkoholu, drogama, kockanju, prijatnom uzbuđenju kad su nasilni itd. Kad ti nesretnici "pređu na drugu stranu", fragment njihove duše – koji se u toku ovozemaljskog života "zaglavio u grijehu" (u nasilju, kockanju, alkoholizmu ili narkomaniji) – nikako da se odvoji od onog o čemu je postao ovisan, pa se kao kakav parazit zakači za živu osobu koja pokazuje iste sklonosti ne bi li kroz nju nastavili sa svojim porokom.

Budisti vjeruju da postoji 36 vrsta gladnih duhova – svaki ima specifičnu "hranu na kojoj se hrani". Opisuju ih kao humanoidna bića sa suhom, mumificiranom kožom, dugim vratovima i velikim ispupčenim stomakom. Imaju vrlo mala usta, zato im je teško da se nahrane onim od čega su postali ovisni. Stalno su gladni i moraju konstantno podsticati "domaćina kroz kojeg se hrane" (osobu koju parazitiraju) da se drogira, pije alkohol, kocka... ili šta im već treba.

I zaista, nije rijetkost da čujemo priču kako je nedugo nakon smrti nasilnog oca njegov maloljetni sin počeo pokazivati slične nasilničke tendencije. Sad i on zlostavlja majku – i to na vrlo sličan način na koji ju je zlostavljao muž. Čak koristi iste očeve riječi i uvrede! Ili slušamo ispovijest mladog alkoholičara koji tvrdi da je vrlo umjereno pio prije nego što je njegov otac alkoholičar umro, ali je ubrzo nakon očeve smrti dobio intenzivan poriv da pije.

U knjizi *In the Realm of Hungry Goast*: *Close encounters with addiction* (U svijetu gladnog duha: bliski susreti sa ovisnošću) doktor Gabor Mate piše: "Kad je evidentno da je riječ o adikciji, jasno je da je jedino rješenje – prestati. Odluči da prestaneš, i onda prestani!" Naravno, doktor Mate je dovoljno dugo radio sa ovisnicima da zna da nije lako prestati čak ni onda kad znaš da radiš nešto što je štetno i opasno za tebe i za druge. Ipak, pomaže čvrsta odluka, a pomaže i razumijevanje *zašto* to radiš.

Na isti način na koji ljudi prestanu biti pušači, alkoholičari, narkomani... prestanu biti i nasilnici koji zlostavljaju ženu. Neki od tih "bivših nasilnika" danas vode programe za promjenu ponašanja muškaraca (*Men's behaviour change programs*). Kažu, pomoglo im je kad su u sebi prepoznali Nasilnika – aspekt ličnosti koji je žudio za dernjavom i nasiljem, isto kao što alkoholičar žudi za alkoholom. I kao što u AA programima (*Alcoholics Anonymous*) izliječeni alkoholičari pomažu onima kojima treba pomoć, tako i oni žele da pomognu nasilnim muškarcima koji žele da prestanu s nasiljem i zlostavljanjem partnerice.

Prepoznavanje i bolje razumijevanje aspekta zvanog Nasilnik može pomoći i ženi žrtvi nasilja. Anastasiji je najviše pomogao uvid u ono šta stoji iza Christianove "potrebe da je kažnjava" (*Zašto želiš da me kažnjavaš?*). To je još jedan dokaz za tvrdnju da je žrtvama neophodna psihoedukacija o tri vodeća motiva za nasilničko ponašanje – preživljavanje; osjećaj

povlaštenosti; sadizam. Kad razumiju zašto im nasilnik radi to što im radi (*Ti želiš da me vidiš ovakvu... poniženu i u bolu?!*), lakše im je da nađu izlaz iz njegove *crvene sobe bola*. Jer sve dok žena ne vidi zbog čega je zlostavljana, nada se da će se on promijeniti. I sve dok se nada, teško joj je da ga napusti.

Film *Pedeset nijansi sive* treba pogledati jer pomaže da razumijemo *zašto žrtva dozvoljava da je neko maltretira!* Ali i da razumijemo na koji način žena postane "savršena žrtva".

Savršena žrtva – osoba koja ostavlja utisak da dobrovoljno pristaje na ono što nasilnik zahtijeva od nje. Djeluje kao da ima izbor. *Niko je ne prisiljava da živi s njim. Što ne spakuje stvari i ne ode!*

Treba pogledati i dokumentarni film *House of Hammer*. U tom filmu vidimo kako izgledaju i kroz šta prolaze "savršene žrtve" u realnom životu.

Savršene žrtve Armieja Hammera

Dokumentarni film *House of Hammer* opisuje uspon i pad lijepog, bogatog i slavnog holivudskog glumca Armieja Hammera. (Igrao je u filmovima *The Social Network* i *Call Me By Your Name.*) Odnedavno je poznat i po tome što je vješto zavodio i uvlačio djevojke u toksičnu vezu kako bi ih mogao sadistički zlostavljati.

Ovaj trodijelni dokumentarac o Hammeru podigao je veliku prašinu, ali cinici tvrde da film nema ništa novo da kaže na temu "uspostavi moć i kontrolu nad ženom, a onda je zlostavljaj". Svi znamo taj scenarij: ženu uvučeš u vezu tako što je bombarduješ komplimentima, pažnjom i ljubavlju... pričaš joj o svojim traumama iz djetinjstva da uspostaviš povjerenje i bliskost s njom... a onda ide orgazmičko uzbuđenje kad je povređuješ i ponižavaš, udaraš je šakom, lupaš joj glavu o zid...

Ipak, ima nešto novo – nešto zbog čega vrijedi pogledati *House of Hammer*. Autori filma istražuje *zašto* i *kako* je Armie Hammer postao to što jeste. Jer ne možeš prekonoć postati takav mračni nasilnik!

Kažu i da su ga molili za intervju, ali on je odbio saradnju. Putem advokata je negirao sve optužbe i tvrdio da su interakcije sa seksualnim partnericama bile dobrovoljne.

Ni Anastasia Steele u filmu *Pedeset nijansi sive*... ni djevojke koje su se s Armiejem Hammerom "igrale u njegovoj crvenoj sobi bola" (nakon čega su im trebale godine psihoterapije)... nisu se našle u ulozi savršene žrtve iznenada. Desilo se to polako i postepeno.

Ah, kako je bilo lijepo kad smo se tek upoznali...

Kad žena upozna šarmantnog i atraktivnog muškarca koji je obasipa pažnjom, obično ga opisuje kao dragu i dobru osobu. Preplavljena emocijama (i hormonima?) koje zamagljuju percepciju, vjeruje da je njegov veliki interes za nju izraz njegove ljubavi. Nažalost, neki od tih muškaraca su manipulatori. Ispostavi se da njihov šarm, dobrota, ljubav... nisu bili ništa drugo do udica na koju se žena upecala.

Dodatni problem je što zlostavljanje obično počne u "malim dozama", pa i ne primijetiš da nešto nije uredu s njim – tvrde njegove žrtve. Ili zaboravljaš napade i uvrede, kriviš sebe a opravdavaš njega. Ili govoriš: *Jeste, nekad plane, ali je u biti dobar čovjek.* Tako mu daješ dozvolu da nastavi da te povređuje. Prijatni trenuci s njim postaju sve kraći i rjeđi... neprijatni sve češći i duži, ali ti i dalje čekaš da se vrati onaj čovjek u kojeg si se zaljubila. S vremenom njegove uvrede pređu u udarce, nađeš se u bolnici, pitaju te ko te je to pretukao, a onda iza tvojih leđa šapću: *Ko zna šta je tu bilo... treba čuti i drugu stranu!* Ljudi koji ga "poznaju" kažu: *Isprovocirala ga je! Zamisli šta je ona njemu radila... koliko ga je izludila kad je on, divan čovjek,. morao da je udari!* Ili te pitaju: *Što ga nisi napustila čim si vidjela da je nasilan?!*

Mnoge žene kristalno jasno vide da im se muž pretvara u kućnog teroristu koji ne samo da ih vrijeđa i šamara nego im i ograničava slobodu i ugrožava bazična ljudska prava, ali... Ali na početku veze on je bio drag, nježan i pažljiv. Ljubav je ono što ju je vezalo uz njega, pa je često ljubav i ono što ju je nagnalo da mu oprosti. Ipak, i dalje ostaje pitanje: *Zašto ga nije napustila kad je vidjela da je nasilan?!*

Bio je najbolji student, dolazio je iz ugledne i imućne zagrebačke obitelji.

Sve je počelo kao prava ljubav. A onda je počeo pakao...
Piše: **Kristina Turčin**

Imala sam osjećaj da me potpuno razumije, satima smo pričali i raspravljali, znali smo što onaj drugi misli i prije nego što je to izgovorio. Bila je to ljubav, ona prava, bezvremenska – priča Leona. Ivan, pet godina stariji od nje, već je bio završio fakultet, Leona je bila na početku. Dolazio je iz ugledne i imućne zagrebačke obitelji, ali ničim nije pokazivao svoj status.
Prvih mjesec dana veze bio je najljepši period njezina života. Bili su ili skupa ili "na liniji" 24 sata dnevno, i uživali. Leona više nije željela ništa drugo osim njega. Sve ostalo – prijatelji, izlasci, hobiji, fakultet – bilo je gubljenje vremena. Ubrzo ju je upoznao sa svojom obitelji i veza je tako, govorio je Ivan, postala "službena".

Ivan se promijenio

No, od tog dana kad je Leona postala službeno njegova – sve se promijenilo.

– Ivan se promijenio. Počeo me drugačije gledati. Procjenjivati, sumnjati, tražiti dokaze moje potpune predanosti. Ranije smo otvoreno pričali o svemu, o bivšim dečkima i curama, o svim detaljima naših ranijih života. On to više nije mogao podnijeti. Htio je čisti start, rekao mi je. To mi je na neki način imponiralo, njegove ljubomorne ispade smatrala sam znakom velike ljubavi i želje da svaki tren bude sa mnom. Nisam vidjela čemu to vodi ni kad je postalo puno ozbiljnije – priča.

A postalo je. Svaki put kad bi otišla na bilo kakvo druženje bez njega, on bi napravio scenu. S vremenom prestala je bilo gdje odlaziti – nije otišla na rođendan drage prijateljice, ni na roštilj na Jarun, ni na kavu s društvom. Sve manje i manje kontaktirala je s drugim ljudima. Ali Ivan nije prestajao: jednog dana je sustavno prekopao *Facebook* profile svih njezinih prijatelja. Na nekima od njih pronašao je stare fotografije Leone i bivšeg dečka.

– Potpuno je poludio. Urlao je, što će ljudi misliti, zar svi to moraju gledati... Rekla sam da ću se pobrinuti da fotografije nestanu. Imala sam osjećaj da ga jedino ja razumijem: razočarao se ranije i nije htio da mu se to ponovno dogodi. Ja sam pak znala sebe, znala sam da sam dobra osoba, da ga volim, da ga nikad neću iznevjeriti ili prevariti. Bila sam uvjerena da će sve s vremenom biti odlično, samo kad mu to dokažem – priča Leona. Zadala si je cilj da riješi njegovu ljubomoru, da mu se u potpunosti posveti i dokaže mu koliko joj je važan. I pritom je bila spremna zapostaviti sve – za takvu ljubav, vjerovala je, to se isplati.

Kad je Ivan dobio odličan posao u manjem gradu, Leona nije dvojila: preselit će se s njim. Ostavit će i fakultet, i društvo, i obitelj. Imala je nepunih 20 godina.

Krvava majica

U tjednu preseljenja, Ivan je otišao dva dana ranije kako bi pripremio teren. Prvih mjesec dana, dok ne dobije prvu plaću, živjeli su kod jedne njegove starije rodice koja je stanovala sama. Nakon mjesec dana, planirali su, unajmit će stan.

– On je otputovao u srijedu, a ja sam trebala busom doći u petak. No, tata mi je predložio da me odveze u subotu, jer sam imala stvarno puno stvari, te da i mama pođe s nama. Meni je to bilo super i odmah sam javila Ivanu. Poludio je – priča Leona. – Što mene tata ima voziti, urlao je. Jesam li se odlučila za samostalni život s njim ili mislim i dalje visiti na maminoj sisi? Ako će me oni voziti, rekao je, ne moram ni dolaziti!

– Proživjela sam dva dana pakla. Na kraju sam mami rekla istinu i molila je da me pokrije pred tatom. Mislim da je mami tada puklo srce. Otišla sam u petak busom – priča.

Ivan je radio i posao mu je oduzimao veći dio dana, a Leona je bila sama kod kuće, potpuno usmjerena na njega. Kuhala bi, spremala, organizirala mu mala iznenađenja, čekala da dođe kući i ispriča joj što mu se taj dan sve dogodilo. Ljubomorni ispadi su se nastavljali – poput onog kad je poludio jer je Leona navodno flertovala tijekom ručka sa sinom rodice kod koje su stanovali, ili kad nije promijenila mjesto nakon što je pokraj nje sjeo poznanik.

Počeo je zarađivati i s vremenom su krenuli u potragu za svojim stanom. Na internetskom oglasniku pronašli su idealan stan, i veličinom, i cijenom, i izgledom. Dogovorili su s agentom da ga dođu vidjeti. Te ju je noći prvi put pretukao.

– Baš u dogovorenom terminu Ivanu je iskrsnuo neki sastanak te sam otišla sama vidjeti stan. Stan je bio super, tamo je bila i vlasnica, jako draga i normalna žena, negdje blizu 50-e, s kojom sam popila kavu i sve se praktički dogovorila. U nekom je trenutku na minutu svratio i njezin suprug. Vratila sam se kući, ispričala Ivanu da je stan baš kao u oglasniku i dogovorili smo da sutradan dođemo potpisati ugovor i dati polog – priča.
Na sastanak s Ivanom i Leonom nije došla vlasnica, nego vlasnik. Upoznao se s Ivanom i pozdravio Leonu.
– Već na izlazu sa sastanka Ivan je poludio. Sasvim slučajno mi nisi spomenula da je u stanu bio i gazda, je li?, počeo je. Cijelo popodne smo hodali gradom i svađali se, jer je očito da ću ja njega varati s gazdom, da on neće moći mirno živjeti svaki put kad gazda bude dolazio po najamninu ili režije...
Vratili su se kući i odmah otišli u svoju sobu. Ivanu se, kaže, čim su ostali sami, promijenila faca. Kao da mu se zacrnilo pred očima.
– Počeo me udarati, divljački, šakama po glavi. Ja sam samo stajala, nisam se ni probala braniti. Samo sam šaptala "Ne, neću te nikad prevariti, nikad." Tiho, da rodica ne čuje. Kad je završio, legao je u krevet i zaspao. Majica mi je bila natopljena krvlju. Lice mi je bilo potpuno deformirano, kapilare u očima popucale, na glavi sam imala ogromnu razderotinu koja nije prestajala krvariti. Otišla sam u kupaonicu i razmišljala kako ću sad sve to zakamuflirati, da me nitko takvu ne vidi... – priča. Nije razmišljala da ode. To nije bila opcija – samo je željela da se smiri i da opet bude sve sjajno, kao ono jednom na početku.

Bijes koji ne prestaje

On se ujutro probudio ljutit, iznerviran "u kakvo ga je stanje dovela" i "na što ona sad sliči".
– Obično nakon takvog ispada slijedi period kajanja, ispričavanja, plakanja. Kod njega to nije bio slučaj. On je i dalje bio bijesan, a ja sam ga samo htjela smiriti.
Prošlo je manje od dva tjedna prije nego što ju je ponovno udario. Ovaj ga je put izbacilo iz takta što je morala u Zagreb kako bi riješila neke papire.
– Trebala sam putovati u nedjelju, a paranoje su počele u četvrtak. Počeo je divljati da se sigurno nikad neću vratiti iz Zagreba, kako će mi se svidjeti moj lagodni život kod roditelja i neki moj vršnjak s kojim sam se družila.
Ujutro se probudio i priopćio joj da od njezina odlaska u Zagreb nema ništa: ići će kad on bude imao slobodan dan.
– Prvi put sam mu se suprotstavila. Mirno me odveo u sobu. Bez deračine, bez ičega, počeo me tući. Prvi put se činilo da mu se zacrnilo pred očima. Drugi put je bio potpuno svjestan. Pristupio je tome vrlo sistematično: nijedan udarac po licu, samo po tijelu i stražnjem dijelu glave. Kad je završio, mirno se okrenuo i rekao: "Ja sad idem na posao. Kad se vratim, želim da nestaneš." I samoj mi je teško danas povjerovati u to, ali da mi nije rekao da nestanem ja vjerojatno ni tada ne bih otišla – priča.

"Vraćaj se!"

Nazvala je mamu. Nije mogla priznati što se stvarno dogodilo – ni tada ni danima kasnije. Rekla je da se posvađala s Ivanom, da joj je grozno. Mama je bila spremna. – Vraćaj se iste sekunde – rekla joj je. – Potrpala sam u kofer samo najnužnije i otišla na autobusni kolodvor. Srećom, za sat vremena doista sam imala bus za Zagreb. Sjela sam u bus, mama je zvala svakih pet minuta, tresla sam se. Vrata busa još se nisu zatvorila kad je počeo zvati. "Vrati se, oprosti, ne mogu živjeti bez tebe." Nisam odgovarala. Treba mi par dana da se smirim, da se naspavam. Ni tada nisam mislila da se više neću vratiti – govori.

– Drugi dan sam otišla u bolnicu. Napravila sam detaljne preglede, bila sam puna modrica od zadnjeg premlaćivanja, a mnoge rane od prošlog puta još nisu zacijelile. Detaljan liječnički nalaz odnijela sam na policiju – priča. Primio ju je vrlo ugodan inspektor, a Leona mu je ispričala sve – i to da je tijekom posljednjih nekoliko dana primila više od 800 poruka od Ivana.

Inspektor je bio vrlo iskren. – To što si doživjela je pakao, ali on ti ništa nije slomio. Ako ti ništa nije slomio, to je prekršajno djelo – rekao mi je. – Prekršaj, kao da je krivo parkirao auto? – pitala sam ga. – Da. To je novčana kazna, eventualno uvjetna – prisjeća se.

Prekršaj, kao da je krivo parkirao auto (?!)

Stoga je predložio da ga kazneno gone, ali ne za premlaćivanje – koje je također ušlo u zapisnik – već za uznemiravanje. Također joj je savjetovao da ga blokira na mobitelu i *Facebooku* kako se uznemiravanje ne bi nastavilo. Ivan je pozvan na obavijesni razgovor, "u terminu u kojem mu odgovara". Došao je. Ispričao je da je nikad nije ni pljesnuo, kamoli premlatio, a poruke je slao jer je strašno zaljubljen i htio je da mu se vrati.

Nakon mjesec dana iz državnog tužiteljstva stigao joj je upit je li se uznemiravanje nastavilo. Odgovorila je da nije, jer ga je blokirala. Par dana kasnije na kućnu adresu stiglo joj je rješenje o odbacivanju tužbe: nema nikakvih sumnji da bi mogao ponoviti djelo, pa nema smisla dizati optužnicu.

Bolnica je, po službenoj dužnosti, morala prijaviti nasilje. Leona nikad nije saznala je li to učinjeno. Ivan nije odgovarao ni za što.

– Nevin je dok mu se ne dokaže krivnja, zar ne?

Još joj se povremeno javi – otvara stalno nove *Facebook* profile i piše joj. Nekad je podsjeća na lijepe trenutke, nekad analizira gdje je Leona sve pogriješila, nekad je preklinje da se vrati, nekad divlja od bijesa. Odvjetnici joj kažu da još uvijek postoje pravna sredstva da ga se goni. Ali, upozoravaju, to će trajati.

– Ne želim. Pobjegla sam prije dvije godine i još se liječim. Neću još godinama živjeti u tome, želim krenuti dalje – poručuje.

Svaka peta mlada osoba, prema istraživanju Centra za edukaciju i savjetovanje (CESI), ima iskustvo nasilja u mladenačkim vezama. (Nakon prvog incidenta, pokazuju iskustva, nasilje postaje sve okrutnije i sve brutalnije.) Kristina K. (19) dulje se vrijeme svađala i mirila sa svojim dečkom Davidom K. (20), prijavljivala ga je za nasilje, pa povlačila prijave, nije htjela čuti za njega, pa ipak odlazila s njim na večere. Kad mu je prošli mjesec rekla da ga definitivno ostavlja, ubio ju je, sa 30 uboda nožem. Leona je, tvrde oni koji su detaljno upoznati s njezinim slučajem, bila na korak do slične sudbine.

Obrasci nasilja
Uobičajeni obrasci nasilja vrlo su slični onima kroz koje je prošla Leona. Uvjerena da je ljubomora znak ljubavi – a da je njegova naglost problem koji će ona, mlada djevojka, riješiti svojim trudom i ljubavlju – ona se izolira, skriva od svih što se događa, ostaje sama s njim, pada joj samopouzdanje i samopoštovanje, počinje vjerovati da bez partnera ne može živjeti, i na kraju počinje vjerovati da bolje nije ni zaslužila.[124]

Odgovor na pitanje *zašto ga nije napustila kad je vidjela da je nasilan* leži u psihološkoj dinamici koja se razvija kao rezultat onog što nasilnik radi ženi i ženine reakcije na to što joj on radi:

Prvo. Žena obično interpretira njegovo početno zlostavljanje onako kako ga *on* interpretira: ona ga je svojim riječima povrijedila i to je razlog što ju je udario; ljubomoran je jer je voli i ne želi da je izgubi itd. Opravdavajući ili racionalizirajući njegove napade na njeno tijelo i ličnost, žena štiti njega, ali i sebe. Jer napustiti ga sada – a ona se zaljubila u njega; tek su se vjenčali; ona je trudna; rodilo im se dijete... – bilo bi veoma bolno.

Drugo. Kad je moli da mu oprosti ili kad je preklinje da mu se vrati, a naročito kad prijeti da će se ubiti *jer on ne može živjeti bez nje*!, nasilnik kao da stavlja sav svoj život u njene ruke. Na njoj je sad da odluči – ne samo o sudbini njihove veze nego i o *njegovoj* sudbini! Taj obrnuti balans moći – sad je, odjednom, kontrola u *njenim* rukama i *ona ima moć!* – značajno utiče na način na koji žena razmišlja i donosi odluku da li ostati ili ne. Zašto bi obrnuti balans moći uticao na njenu odluku hoće li ostati s nasilnikom ili će otići od njega?

Ako pitamo ove žene šta najviše cijene kod sebe, veliki broj njih će reći da cijene sebe zato što brinu o drugima ili zato što su dobre i odane partnerice. One su "lojalne svom čovjeku", one uspijevaju da održe brak i kad nije sve idealno... spremne su i da se žrtvuju ako treba. Upravo ove vrijednosti – lojalnost, tolerantnost, istrajnost u održavanju braka ("i kad nije sve idealno"), briga i nalaženje razumijevanja za "muškarca do kojeg joj je stalo" – nasilnik koristi kao glavne adute kad se bori da zadrži ženu u toksičnoj vezi. Zato igra na kartu sažaljenja i ženine brige za njega (*Ja ću se ubiti ako me ostaviš!*), naročito ako ona zna da je i on nekada bio nečija žrtva. (Veliki broj nasilnih muškaraca su bili žrtve nasilnih roditelja ili staratelja. Glumac Armie Hammer tvrdi da je kao dijete bio seksualno zlostavljan, i da je njegova "devijantna seksualnost" rezultat takvog traumatičnog iskustva. U filmu *Pedeset nijansi sive* Christian Grey je također prikazan kao žrtva zlostavljanja; u "igri" *I dominant –You submissive* on je bio *submissive*.)

124 https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/bio-je-najbolji-student-na-godini-dolazio-je-iz-ugledne-i-imucne-zagrebacke-obitelji-sve-je-pocelo-kao-prava-ljubav-a-onda-je-poceo-pakao-5748767

Treće. U nastojanjima da privoli ženu da ostane s njim, nasilnik može odigrati još jedan potez. Bilo da to radi namjerno ili potpuno nesvjesno, može ženi slati poruku: *Ako ostaneš sa mnom (ili ako se vratiš), ja ću prestati s nasiljem!* Sad je na njoj da odluči hoće li mu dati još jednu šansu i pomoći mu da se promijeni (pomoći mu da bude "onaj stari on" – pun ljubavi i pažnje za nju). Može čak otvoreno tražiti da ona, u ime ljubavi za njega, žrtvuje svoj ponos, smiluje se i oprosti mu, jer će tako spasiti njihov brak i njega lično! U protivnom, on će završiti kao ruina – u alkoholu, u kriminalu, u depresiji, možda će se i ubiti...

Nađe li se u toj situaciji – kad *ona* treba da odluči šta će biti s njim i njihovom vezom, žena je u velikom iskušenju. Ovo su momenti kad se odlučuje o sudbini žene, piše Judith Herman u knjizi *Trauma and Recovery*. Citira legendarnu Elene Walker koja je isticala da je od tri faze u ciklusu zlostavljanja (prva faza kad raste napetost; druga faza kad dolazi do oslobađanja napetosti kroz različite oblike nasilja; treća faza kad se partneri pomire) faza "pokazivanje žaljenja, izvinjavanje i mirenje" (*reconciliation phase*) – ključna faza u ciklusu partnerskog nasilja. Ključna je zato što je to tačka kad se lomi ženin otpor!

Najopasniji je "medeni mjesec"!

Treća faza u ciklusu nasilja stvara lažnu nadu da je promjena ipak moguća. Žena ne vidi ili ne želi da vidi da nasilnikovo izvinjavanje i pokazivanje da mu je žao ima specifičnu funkciju – zadržati je u vezi (ili je vratiti u vezu) kako bi se ciklična dinamika nasilja mogla nastaviti odvijati.

Naravno, mnogo je slučajeva u kojima faza "medeni mjesec" ne postoji. Ne postoji zato što nasilnik koristi nasilje kao manipulativni manevar kojim uspostavlja kontrolu nad ženom i drži je u poziciji njemu podređene, pa bi izvinjavanje ili kajanje bilo "kontraproduktivno". Mnogo je i slučajeva kada faza medeni mjesec nestane. Kako obrazac eskalira, period između ciklusa ima tendenciju da se skraćuje – nasilni incidenti postaju sve češći, nasilnik sad mnogo brže "eksplodira", njegovo "žaljenje" je sve kraće... i na kraju potpuno iščezne.

Slomi li joj se otpor – i ona pristane da nastavi život s njim – žena će dublje zagazi u toksičnu vezu s nasilnikom.

U tim "dubljim slojevima" počinje transformacija njene ličnosti... i ona ulazi u jedno posebno psihološko stanje. Kad je u tom stanju, čini joj se da živi u dva odvojena života: u životu u kojem je zlostavljana i u životu u kojem je "sve normalno". Kad "živi u životu u kojem muž *nije* nasilan", ne sjeća se perioda kad je bila zlostavljana. A ako ih se ponekad i sjeti, djeluju joj kao da su san ili kao da su iz nekog prošlog života – objašnjava Judith Herman način na koji odbrambeni mehanizam *disocijacija* pomaže ženi da se zaštiti od traume kako bi mogla

nastaviti "normalno" živjeti. Nažalost, trauma pravi ranu u tkivu ženine psihe. Rana će s vremenom postajati sve veća i ozbiljnija, posebno ako nasilnik koristi taktiku "kontrola putem prisile" (*Samo probaj da to uradiš, pa ćeš vidjeti šta će ti se desiti!*).

Istanbulska konvencija: *psihičko nasilje* i *kontrola putem prisile*

Dvije su vrste partnerskog nasilja – fizičko i psihičko. Otvoreno i eksplicitno nasilje kao što su udaranje, verbalno i fizičko povređivanje ili seksualno zlostavljanje oblici su fizičkog nasilja. Prikriveno, implicitno nasilje koje ima za cilj izazivati strah naziva se psihičko nasilje.

Funkcija psihičkog nasilja je uspostavljanje i održavanje moći i kontrole nad ženom.

Nasilnik gradi svoj ego-identitet kroz nadmoć nad njom. Jednom kad uspostavi kontrolu nad partnericom, užasava ga i sama pomisao da bi ona mogla napustiti ulogu podređene – jer bi to promijenilo njegovu sliku o sebi. Da bi održavao ego-identitet *Ja nadređen*, mora imati nadzor nad svakim aspektom njenog života. U tu svrhu koristi kontrolu putem prisile (*Samo probaj!*) kako bi je zastrašio pa ona neće izlaziti iz "dodijeljene joj uloge". Nadgleda gdje ide i s kim se druži; kroz mikromenadžment upravlja onim šta radi i kako se ponaša; ne dozvoljava joj da sama donosi odluke; zahtijeva usluge i tretira je kao služavku... a ako se ona pobuni biće "kažnjena".

Glavni indikatori da se radi o psihičkom nasilju su: a) nasilnik je preokupiran mislima o ženi i nadgledanjem šta ona radi; b) žrtva nasilja preokupirana je razmišljanjem o tome šta će nasilnik reći ili uraditi, i ima intenzivan osjećaj strepnje ili straha od nasilnika čak i kad on nije fizički nasilan; c) takva, skoro konstantna, strepnja (anksioznost) negativno utiče na svakodnevne aktivnosti žrtve i/ili na njeno mentalno i fizičko zdravlje – ona ima problem s pamćenjem i koncentracijom; nervozna je; ne može da spava; depresivna je...

Izraz *kontrola putem prisile* (ili *kontrola kroz prinuđivanje*) popularizovao je američki sociolog Evan Stark, autor knjige *Coercive control: How men entrap women in personal life* (Kontrola putem prisile: Kako muškarci zarobe žene u privatnom životu). Nije riječ o uobičajenim epizodama nasilja – kad nasilnik vrijeđa ili fizički nasrće na ženu zato što je nešto rekla ili uradila – objašnjava Stark. Radi se o vrlo specifičnom obliku zlostavljanja koje ima za cilj oduzeti ženi bazično ljudsko pravo – slobodu! Nasilnik manipulacijom, kontrolom i kontinuiranim teroriziranjem žene izaziva u njoj strah od njega, i postepeno joj oduzima pravo da sama odlučuje o svom životu i tijelu. Drugim riječima – porobljava je!

U većini zemalja pod nasiljem u porodici podrazumijeva se isključivo fizičko nasilje. Istanbulska konvencija to mijenja:

> **Psihičko nasilje (čl. 33):** "Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mjere i obezbijede da namjerno ponašanje, koje ozbiljno narušava psihički integritet nekog lica prinudom, odnosno prijetnjama bude inkriminisano."

U Istanbulskoj konvenciji u članu 33. *psihičko nasilje* ističe se da je ključna karakteristika psihičkog nasilja – ograničiti slobodu žrtvi (*restriction of a victim's liberty*).

Ujedinjeno Kraljevstvo je među prvim zemljama potpisnicama Istanbulske konvencije koje su uvele dugogodišnje zatvorske kazne za ovaj oblik nasilja (preciziran u članu 33). U njihovom zakonodavstvu psihičko nasilje se opisuje kao *kontinuirano zastrašivanje, ponižavanje i zlostavljanje žrtve s ciljem ograničavanja ili potpunog oduzimanja slobode žrtvi da samostalno odlučuje o stvarima važnim za njen život i tijelo*.[125]

Kućni terorista želi da "drži konce u svojim rukama". Ako u tome uspije, pretvorit će ženu u lutku na koncu. U ekstremnim slučajevima pretvorit će je u robinju koja živi u strahu od toga šta joj se može desiti ako se ne pokori ili se usprotivi njegovim očekivanjima i zahtjevima. Zato se ovaj oblik zlostavljanja žene (*psihičko nasilje*; *kontrola putem prisile*) naziva *terorizam u intimnoj sferi*.[126]

Psihološki mehanizam odbrane *disocijacija* brani je od traumatskih iskustava i pomaže joj donekle da lakše podnosi zlostavljanje, ali ima i svoju negativnu stranu – objašnjava Judith Herman. Ovaj mehanizam odbrane pojačava ženinu poziciju "savršene žrtve" – ona ostavlja utisak da dobrovoljno pristaje da živi s nasilnikom. (*Što ne spakuje kofere i ne ode od njega?!*)

Četvrto. Finalni stadij u procesu porobljavanja žene je stadij *mirenje sa sudbinom*. Žrtva tone u apatiju i ne zna kako da izađe iz tog stanja. Mnoge žrtve, izložene dugogodišnjem nasilju u porodici, kažu da se osjećaju kao živi leš.

Da bi se izvukle iz tog opasnog stanja – često i po život opasnog jer se veliki broj žena razboli i umru (ili se ubiju) – moraju promijeniti: a) način na koji razmišljaju o sebi (*Ja sam bespomoćna*); b) način na koji vide nasilnika (*Njega ništa i niko neće zaustaviti!*); c) situaciju u kojoj su se našle (*Moj život zavisi od njegove milosti*).

125 http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/publications/2017-2022/2019/justice/0319.pdf
126 Johnson, M. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283-294; Johnson, M. & Leone, J. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the National Violence Against Women Study. *Journal of Family Issues*, 26, 3, 322-349.

Porobljivači žena

Teroristi uhvate nedužne ljude... uhvate ih jer su im iz određenog razloga potrebni... i pretvore ih u taoce. U taoce ih pretvore tako što im "ponude izbor": *Ili ćete slušati naređenja, raditi ono što se zahtijeva od vas... i nećete pokušavati pobjeći, ili ćete "snositi posljedice"!* U istoj poziciji nađe se i žena žrtva nasilnika koji primjenjuje psihičko nasilje (*Samo probaj, pa ćeš vidjeti šta će se desiti!*).

Žena živi u strahu od toga šta joj se može desiti ako se ne povinuje njegovim zahtjevima ili ako uradi ono što on ne odobrava. Malo-pomalo, nasilnik joj oduzima slobodu na sličan način na koji to rade teroristi. Razumljivo je onda zašto se ovaj oblik nasilja nad partnericom naziva terorizam u intimnoj sferi (*intimate terrorism*). Kao i taoci, žena gubi slobodu da radi ono što želi da radi, a često je i prisiljena da radi ono što ne želi da radi – čak i ono što je degradira kao ljudsko biće. (Mnogo je žena koje su kroz ovaj oblik nasilja u porodici pretvorene u neplaćene služavke, a neke i u robinje.) I kao što rob nema slobodu da napusti gospodara, tako i terorizirana žena nema slobodu da prekine intimnu vezu a da se ne izlaže ogromnoj, često i smrtnoj opasnosti zbog takve svoje odluke.

Na koji način nasilnik uspijeva da je zarobi?

Profesori Jacobson i Gottman tvrde da i pitbul i kobra tip nasilnika koriste kontrolu putem prisile, ali iz različitih razloga. *Kobru* opisuju kao manipulativnog, emocionalno nezavisnog (ne treba mu bliskost sa ženom), antisocijalnog, a često i kao malignog narcisa (sadistu) koji ima cilj. Njegov cilj je moć nad ženom. Naravno, želi i njene usluge, uključujući i seksualne usluge.

> On (Kobra) želi da dominira nad ženom – da ojača osjećaj superiornosti tako što će imati kontrolu nad svih aspekata njenog života. Uz to zahtijeva usluge od nje, tretira je kao robinja ili sluškinju, ponižava je i omalovažava.
>
> **Jacobson** i **Gottman**

On je "kontrolor" (*coercive controller*) koji odlučuje o svemu u braku (jer žena je *njegova*!) i veoma mu je važno da održava poziciju *Ja nadređen*. Ako žena napusti svoju poziciju njemu podređene, izlaže se velikoj opasnosti! Naročito ako se *Kobra* "zalaže za održavanje patrijarhalnih, tradicionalnih vrijednosti". Kao agent Smith iz filma *The Matrix* – čija je dužnost da održava virtualnu stvarnost i kompjuterski sistem koji je porobio ljude (matrica) – neke *Kobre* se ponašaju kao da su agenti tradicionalnog patrijarhalnog društvenog sistema: tretiraju ženu kao niže vrijednu, propisuju joj obaveze i dužnosti, dozvoljavaju ovo, zabranjuju ono... i konstantno je nadgledaju kako ne bi mogla izaći iz "matrice".

I *Pitbul* želi moć i dominaciju nad ženom, ali ne obavezno iz istih razloga kao i *Kobra*. Neki imaju i drugačije strategije uz pomoć kojih nastoje zadržati kontrolu nad partnericom. Naprimjer, *Pitbul* može deset puta dnevno zvati ženu telefonom – tobože želi da ćaska s njom o svakodnevnim dešavanjima u porodici, ali ispod te njegove "potrebe za kontaktom" skriva se želja da drži ženu na oku. Mnogi imaju i dodatni cilj: svu ženinu životnu energiju usmjeriti na sebe! Znaju biti vrlo "neprijatni" ako ona provodi vrijeme s drugima (zagorčavaju joj život ucjenama i zastrašuju je prijetnjama), pa ona počne izbjegavati druženje, naročito s muškarcima. Mnogi nasilnici se plaše da bi se žena mogla zbližiti s drugim muškarcem i ostaviti ih, zato prate svaki njen korak – nadgledaju šta radi, gdje ide i šta je obukla... zahtijevaju da skine kratku suknju i obuče dugu.

Veliki broj ovih nasilnih muškaraca bili su žrtve nasilnih roditelja ili staratelja, ali većina njih ne žele da sebe vide kao jadnu i bespomoćnu žrtvu. Radije bi da se osjećaju moćnim i superiornim, ali to ne znači da ne znaju kako se predstaviti kao žrtva. Za ovaj tip nasilnika pozicioniranje sebe u ulogu žrtve ima veoma značajnu funkciju – služi mu da opravda svoje nasilničko ponašanje i ubijedi druge (nekad i samog sebe) da on *nije* nasilnik. Jer on nije uradio ništa loše, zapravo je on taj kojem je učinjena nepravda, kojeg su povrijedili... Njegova ljutnja, potreba da kazni ili da se odbrani od onih koji *njega* zlostavljaju – sasvim je opravdana! Tipični scenarij "drame" koju igra s partnericom izgleda otprilike ovako: ona je rekla ili uradila nešto što mu se nije dopalo (osjetio se obezvrijeđenim, povrijeđena mu je sujeta, strah ga je da bi ga ona mogla napustiti). Kad se osjeti povrijeđenim onim što je žena rekla ili uradila, ovaj tip reaktivnog nasilnika refleksno, skoro automatski, ulazi u ulogu žrtve (ako je psihopata, ne treba mu ova uloga). Neki se za čas pretvore u razjarenog i opasnog *pitbul terijer* psa koji laje i ujeda... i u napadu bijesa (jer njemu je učinjena nepravda!) okome se na ženu s podignutom šakom, unesu joj se u lice i viču: *Zašto mi to radiš?!* Tako prave dimnu zavjesu kojom će prikriti vlastito nasilničko ponašanje i fokus prebaciti na *nju* – na ono što je ona uradila *njemu*. Kad je "kazne", neki požele i da joj stave do znanja da ako to još jednom uradi – bit će posljedica! A on neće biti odgovoran za to, jer on je samo nevina žrtva *njenog* nekorektnog ponašanja prema *njemu!* Tako vidimo da i *Pitbul* primjenjuje metodu kontrola putem prisile (*Samo probaj... pa ćeš vidjeti šta će se desiti!*).

Postoji još jedan razlog zašto nasilni muškarac koristi kontrolu putem prisile – sadizam!

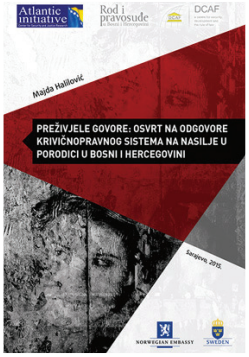

Majda Halilović: Preživjele govore: ***Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini***

Amina, koja je bila žrtva teškog fizičkog nasilja i različitih oblika ponižavanja, također je otvoreno govorila o silovanju: "Da, silovao me kad god je htio. Ne bi spavao sa mnom po tri, četiri mjeseca, a onda bi samo došao i prisilio me. Radio je šta je htio i kako je htio."

Nada se prisjetila izuzetno nasilnih iskustava seksualnog napada od strane muža, o kojima joj je bilo teško govoriti:

"Da, prisiljavao me (na seks) na užasan način (...) Nije mi ugodno o tome govoriti. Uzeo je policijsku palicu i gurnuo je u mene."[127]

Ne možemo zaustaviti nasilje u porodici ako ne razumijemo šta ga uzrokuje – kaže bračni par Halley, osnivači američkog The Family Peace Initiative centra. Opisuju tri grupe motiva za nasilje u porodici i ističu da u mnogim slučajevima sistematskog zlostavljanja vidimo sva tri na djelu. Ipak, ima nešto posebno u psihološkom profilu sadista – muškaraca koji osjete prijatno uzbuđenje kad povređuju i ponižavaju ženu. Nasilnici koje na nasilje pokreće sadizam vješto sakrivaju pravi motiv zbog kojeg zlostavljaju partnericu. Ovi kameleoni djeluju kao da su povrijeđeni nečim, ljubomorni su jer tobože vole ženu i ne žele da je izgube... ili su nasilni jer brane svoje muške privilegije... ali većina njih ulazi u brak s idejom da unište ženu – objašnjava bračni par Halley.[128]

UPOZORENJE

U knjizi *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopats Among Us* (Bez savjesti: Uznemiravajući svijet psihopata među nama) profesor Robert Hare navodi da su mnoge psihopate predatori koji uz pomoć metode kontrola putem prisile zarobe ženu kako bi mogli kontinuirano izazivati njen strah i bol. Zašto strah i bol? To je njihova droga!

Stručnjaci koji se bave problemom nasilja u porodici često ističu da nasilnik zlostavlja ženu *zato što želi moć i kontrolu* nad njom. Ali važi i obratno – moć i kontrola nad ženom je ono što omogućava nasilniku da je zlostavlja i nanosi joj povrede, uključujući i fatalne povrede – piše Evan Stark:

127 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

128 Rotary SAFE Families

Već odavno se zna da uz pomoć fizičkog zlostavljanja nasilnik uspostavlja i održava "moć i kontrolu" nad žrtvom. Ali je i mnogo dokaza za tvrdnju da moć i kontrola nad žrtvom omogućava nasilniku da joj nanosi povrede, uključujući i smrtonosne povrede.[129]
Evan Stark

Navodi i istraživanje koje pokazuje da u velikom broju slučajeva nasilni partner "često" ili "cijelo vrijeme" povređuje ženu – trese je ili je gura, šamara je, zavrće joj ruku, grize je, udara je šakom... "Za mnoge od ovih muškaraca zlostavljanje žene je rutinska stvar, kao korištenje toaleta, a ne rezultat ljutnje ili konflikta", tvrdi Stark.[130]

Nasilnik na koji je zalijepljena etiketa "tipični patrijarhalni muškarac" obično koristi fizičko nasilje instrumentalno – kao sredstvo da drži ženu u podređenoj ulozi. Ovom tipu nasilnika nije neophodno potreban ženin bol. Dovoljno je da se ona "vrati tamo gdje joj je mjesto" i on će je prestati zlostavljati. To nije slučaj sa sadistom. Njemu nije dovoljna samo "moć i kontrola" nad ženom. Njemu treba i ženin bol! Jeste, moć i kontrola su važni, jer da bi je mogao periodično "kažnjavati" – i crpiti zadovoljstvo iz toga – mora je prvo zarobiti, a onda nadgledati kako ne bi "izmakla kontroli". Strah ga je da ako mu ona izmakne, on će se naći u poziciji narkomana kojem je diler (jedini u gradu!) rekao da ga neće više snabdijevati drogom. Ali vješto sakriva činjenicu da se "navukao na ovu vrstu droge", pa sadističko povređivanje partnerice uvijek prikazuju kao osvetu ili kaznu za ono što je rekla ili uradila.

U krevetu s neprijateljem

U filmu *Sleeping with the Enemy* zlostavljana žena (glumi je Julia Roberts) inscenira vlastitu smrt kako bi pobjegla od nasilnog muža koji uživa da je povređuje.

Bez obzira na to šta im je primarni motiv, porobljivači žena koriste vrlo specifične taktike i strategije – neophodne da sebe pozicionira u ulogu onog ko ima moć i kontrolu nad ženom. Te taktike i strategije najčešće uključuju izolaciju i mentalnu manipulaciju; uvođenje pravila; nadgledanje onog što žena radi; degradaciju; i zastrašivanje – objašnjava Evan Stark.

Izolacija: Taktika *izolacija* je veoma važna taktika u procesu porobljavanja ljudi. Nemoguće je imati potpunu dominaciju nad žrtvom ako u njenom životu postoje moćne osobe koje joj mogu pomoći da izađe iz kulta, da pobjegne od svodnika, ili da bezbjedno napusti partnersku vezu u kojoj je zlostavljana.

129 Evan Stark, Re-Presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf
130 *Ibid.*

Nekoliko je razloga zašto nasilnik insistira na izolaciji žene. Prvo, članovi ženine porodice mogli bi je "odvući od njega", ili bi joj mogli priskočiti u pomoć kad on počne sa zlostavljanjem. Zato (svjesno ili potpuno nesvjesno) nastoji odvojiti ženu od rodbine i prijatelja, a naročito od onih koji su "imuni na njegov šarm". Drugo, ne želi da njeni rođaci i prijatelji imaju uvid u ono što se dešava između njega i žene (zlostavljanje), i tvrdi da su to njihove privatne stvari. Ne voli ni da ona izlazi s prijateljicama ili ide u posjete familiji bez njega. Treći razlog zašto želi da ona prekine veze s bliskim osobama je u tome što mu je cilj da žena postane ovisna o njemu. Postane li ovisna o njemu (finansijski i/ili emocionalno), on će biti najvažnija (a često i jedina) bliska osoba u njenom životu. Finansijska ovisnost je još važnija od emocionalne – ako žena nema novac, ako nema gdje da ode, morat će ostati s njim bez obzira na to koliko je nasilan.

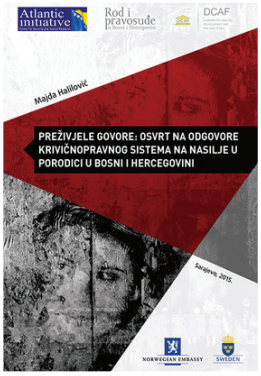

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Polovina žena intervjuiranih u okviru ovog istraživanja također je govorila o tome kako su njihovi muževi koristili izolaciju da bi ih kontrolirali. Muževi su bili protiv toga da one komuniciraju s nekim izvan uže porodice. Žene su opisale postepenu izolaciju – s vremenom su im muževi nametali sve više ograničenja i koristili bi razne manipulacije kako bi one prekinule veze s porodicom i prijateljicama.

Nada objašnjava kako joj je izolacija postepeno nametnuta:

"Korak po korak, zabranio mi je većinu stvari. Govorio bi da moja porodica ne treba više dolaziti i da ja trebam više raditi (po kući)... Ako sam htjela negdje da odem, rekao bi: 'Bolje ti je da uradiš nešto po kući, i niko ne treba ni tebi dolaziti.' Nije bio u kontaktu ni sa svojom porodicom, bio je takav čovjek, a ja nisam mogla nigdje ići bez njega."

Nekoliko intervjuiranih žena navelo je da su duže ostale u nasilnoj vezi zato što nisu imale svoj novac. To se odnosi i na **Dušanku**, koja je rekla kako joj je emisija o nasilju u kojoj su opisani neki mehanizmi kontrole koje koriste nasilnici pomogla da jasnije sagleda vlastitu realnost:

"Nije mi dozvoljavao da zarađujem niti da kontaktiram s ljudima. Bila sam bliska sa tri prijateljice, ali mi nije dozvoljavao da ih viđam. Nije mi dozvoljavao da idem na posao. Tukao me dok nisam dala otkaz..."

Ema je maloljetnica koja je jedva poznavala svog muža kad je počela živjeti s njim. Bila je odvojena od svoje porodice, nezaposlena i bespomoćna. Čak joj je oduzeo i mobitel i zabranio joj da bilo koga zove. Iako je i on bio mlad, samo šest godina stariji od Eme, pretpostavljao je da ima dozvolu za potpunu kontrolu i moć nad njom, što mu je davalo pravo da je zlostavlja i tuče kad god želi.[131]

131 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Kako uspijeva da odvoji ženu od rodbine? Dobro poznata strategija "zavadi pa vladaj!" služi mu da je otuđi od onih s kojima je bliska. Obično počne s negativnim komentarima o njenim prijateljima ili članovima njene porodice, optužuje ih za nešto... ili ih opisuje kao nedobronamjerne prema njoj ili njemu (*Nije dobro da se družiš s njom, ona je*...). Ili pravi problem i kreira dramu svaki put kad žena treba da se vidi s njima. Dodatna strategija koju koristi je *izigravanje žrtve*. Ako njena porodica ima loše mišljenje o njemu, nasilnik se pozicionira u ulogu žrtve, i očekuje od žene da se stavi na njegovu stranu.

Mnoge žene žrtve partnerskog nasilja pričaju kako su njihovi partneri tražili od njih da pokažu lojalnost – ne samo tako što ih neće varati nego i što će se odreći prijatelja, čak i članova porodice "koji njemu nisu po volji". Malo-pomalo, žena prekida sve bliske veze. I ne samo da izgubi vanjske kontakte nego joj nasilnik nastoji oslabiti i osjećanja za ljude koji su joj bliski. "Tražio je od mene da izvadim iz albuma fotografije prijatelja i bivšeg mladića, poderem ih i tako pocijepane vratim u album", priča žrtva nasilja. "Desilo se to na početku veze, mislila sam da me silno voli, i da mu pravim samo male ustupke. Tek kasnije sam shvatila šta radi – cilj mu je bio potpuno me odvojiti i otuđiti od drugih."

Život u izolaciji stvara preduslove za transformaciju ličnosti. Kao da je inficirana, žrtva koja živi sama s nasilnikom može vremenom poprimiti njegove svjetonazore i način razmišljanja... čak i njegovu ultradesničarsku ideologiju, koju je ranije osuđivala. To će je još više otuđiti od bliskih ljudi. Slično se dešava i članovima kulta. Članovi vjerske sekte ili pripadnici kulta koji žive u izolaciji – odsječeni od prijatelja i rođaka, a često i od informacija o tome šta se dešava u vanjskom svijetu – sve više preuzimaju religijsku dogmu ili ideologiju koju zastupa lider. I što su više odvojeni od vanjskog svijeta to više postaju materijalno i emocionalno ovisni o njemu – navodi Judith Herman u knjizi *Trauma and Recovery*. Herman tvrdi da se to isto dešava i zlostavljanoj ženi – što je više ovisna o nasilniku to više posmatra stvari iz njegove perspektive a da toga nije ni svjesna. Identifikaciji s nasilnikom doprinosi i to što je on periodično "dobar prema njoj" – donese joj poklon za rođendan, ponekad je zagrli, spreman je i da je sasluša...

Uvođenje pravila. Paralelno s forsiranjem ovisnosti o njemu i otuđivanjem žene od bliskih osoba, nasilnik uvodi pravila o tome šta i kako treba nešto uraditi. Može nuditi razne racionalizacije (*treba zamotati sir ovako kako ja kažem, jer će se sir osušiti…*), a žena popušta i potčinjava se da bi izbjegla njegove napade bijesa. Nije rijetkost da uz taktiku "uvođenje pravila" nasilnici uvode i taktiku "iscrpljivanje žrtve" (*induced exhaustion*). Istraživanja pokazuju da ove dvije taktike često idu zajedno: zarobljenici u zatvorima i logorima (koncentracioni i radni logori...) budu kažnjeni i tako što će biti prisiljeni da rade poslove do totalne iscrpljenosti, ili im se neće dozvoliti da spavaju. Jedna žrtva zlostavljanja ovako opisuje scene koje se dešavaju ako ne slijedi uputstva ili ne poštuju njegove "regulative i pravila": *Satima viče na mene i vrijeđa me. Kad odem u spavaću sobu... jer sam užasno iscrpljena i hoću da spavam... prati me i nastavlja da viče, ne da mi da spavam.*

Razlog zbog kojeg nasilnik uvodi pravila je da ugura ženu u poziciju njemu podređene. *Ona* je ta koja se podređuje i slijedi uputstva, a *on* je taj koji donosi pravila i izdaje naređenja. Ako je i sadizam motiv za zlostavljanje žene, postoji još jedan važan razlog za uvođenje pravila: kad-tad će ih žena prekršiti i tako mu dati priliku da je "kažnjava". Sadističko zlostavljanje ima tendenciju da eskalira, pa neki nasilnici sve češće nalaze "greške" zbog kojih je treba "kazniti".

Kako uvodi pravila? U početku nasilnik obično koristi metodu *mrkva i batina*: mrkva – nagrada kad žena poštuje pravila (hvali je, pokazuje naklonost, bombarduje je ljubavlju kad ona uradi ono što on traži, obećava joj specijalan status...) i štap – zlostavljanje kad ih prekrši. Metoda *mrkva i štap*, uz pomoć koje nasilnik uvodi pravila i regulative, dio je taktike naizmjenično dobar i loš tretman, a služi i da ojača vezivanje žrtve za nasilnika.

MANIPULIRA NJENIM ŽIVOTOM!

Bianca Censori živi po pravilima Kanyea Westa:
Ne smije pričati, a nosi samo ono što se njemu sviđa

Odnos Kanyea Westa i Biance Censori u posljednje vrijeme je u fokusu javnosti, a sada je otkriveno i da Bianca živi po bizarnim pravilima svog partnera.
Dao joj je listu pravila po kojima treba živjeti, a to se odnosi čak i na ono šta smije jesti ili nositi. Ova vijest dolazi nakon što su njeni prijatelji bili zabrinuti za nju jer smatraju da reper manipulira njenim životom. Oni su tada istakli da ona više "ne razmišlja svojom glavom" i da ju je Kanye uvjerio da njih dvoje imaju "kraljevski status".
Inače, njegovo ponašanje i ranije je zaintrigiralo javnost kada je njegova bivša supruga Kim Kardashian govorila o pravilima koje joj je Kanye odredio. On je imao problem i s njenim izborom odjeće i načinom na koji se šminka...[132]

Kontrola i nadgledanje. Cilj kontrole i nadgledanja je ograničiti ili potpuno ukinuti ženi slobodu da sama odlučuje. Nasilnik nameće kontrolu oprezno i pažljivo, kako žena ne bi pobjegla prije nego što je uvučena u vezu iz koje je teško izaći. U početku ona obično ne pridaje važnost tome što on nadzire čak i njene svakodnevne poslove, što je pita šta je kupila na pijaci ili s kim je razgovarala na putu do kuće. U narednoj fazi on ispoljava ljutnju ako ona uradi nešto čemu se on protivi, i time je "programira" za ulogu poslušne. Tako postepeno uspostavlja kontrolu nad svim aspektima njenog života. Evo najčešćih oblika kontrole: kritikuje je kako

132 https://www.klix.ba/magazin/showbiz/bianca-censori-zivi-po-pravilima-kanyea-westa-ne-smije-pricati-a-nosi-samo-ono-sto-se-njemu-svidja/231008089

se oblači i traži da obuče ono što on želi; kritikuje šta i kako govori ili "ispravlja" njeno ponašanje i insistira da se ponaša na način koji on odredi; ograničava joj slobodu kretanja – ona ne može ići tamo gdje on ne želi da ona ide; ograničava s kim će se družiti i određuje koga treba izbjegavati; ima kontrolu nad njenim tijelom – od njega zavisi kada će imati seks; da li će zatrudniti ili ne; u nekim slučajevima određuje šta i koliko će jesti i šta "ne treba da jede". I što je najvažnije – ne dozvoljava joj da ima svoj novac!

Rubina Čengić: Žrtve porodičnog nasilja spašava samo ekonomska nezavisnost[133]

Rijetko kada u sigurnu kuću dođe žena koja je ekonomski nezavisna.
Jelena Mišić

Prioritet je osamostaliti ženu i osposobiti je za samostalan život nakon izlaska iz sigurne kuće, bez toga će se one vraćati nasilniku do sljedećeg povratka u sigurnu kuću i u tom paklenom krugu mnoge od njih izgube i život.
Diana Šehić

Žene ostaju jer nemaju posao ili izvor finansiranja, i ne usuđuju se otići jer vjeruju da neće moći normalno da žive i djeci obezbijede ekonomsku sigurnost.
Nermina Vehabović-Rudež

Zastrašivanje. Nasilnikovi napadi bijesa često su nepredvidljivi (*nikad ne znaš kad će planuti*), nekonzistentni (*jučer mu to nije smetalo, naprotiv, pohvalio me... danas mu smeta*), neproporcionalni "prekršaju" (*i za sitnicu me prebije*), često i potpuno iracionalni (*nema logike u tome što zahtijeva*). Žrtva živi u stalnom strahu i kad nasilnik nije otvoreno agresivan (jer vrlo dobro zna šta je on u stanju da uradi!), hoda oko njega kao po jajima, pokušava da mu udovolji...

Uhođenje. Kao narkomani kojima je droga glavna preokupacija u životu, mnogi nasilnici postanu opsjednuti ženom. Konstantno misle o tome gdje je ona i šta radi, a ako se plaše da "izmiče kontroli" (žena planira da prekine vezu) – uhode je. Uhode je da bi vidjeli "šta se dešava", da bi joj izazvali osjećaj straha, ali i da bi ostavili utisak svemoći: *On je uvijek i svuda prisutan, i on zna gdje ona ide, šta radi i s kim razgovara! Ako ona pokuša da ode od njega, ili da se negdje sakrije, on će je naći!*

133 https://www.tacno.net/diskriminacija/zrtve-porodicnog-nasilja-spasava-samo-ekonomska-nezavisnost/

ALARMANTNO!

NASILJE U PORODICI SVE BRUTALNIJE!!

Naše žene su nedovoljno osnažene u svakom smislu, a prvenstveno ekonomskom, kaže prof. Marko Romić.

Piše: **Meliha Smajkić**

Nasilje u porodici sve je brutalnije i, nažalost, nerijetko završava tragičnim ishodom.
Eklatantan primjer za to je slučaj iz Sarajeva, kada je Eldin Hodžić usmrtio svoju suprugu Almu. On je već nakon tri mjeseca od vjenčanja počeo s psihičkim i fizičkim zlostavljanjem supruge, koja se na kraju s djetetom odvojila od njega i otišla roditeljima.
U policiji i u centrima za socijalni rad postoje brojne prijave koje je nesretna Alma Kadić podnosila protiv supruga i uslijed čega je reagirao i Općinski sud zabranom prilaska, praćenja i kontaktiranja, no on se nije obazirao na to... sve do kobnog dana kada je svoju suprugu usmrtio.
Da se nasiljem ne bavimo sistematski, slaže se i profesor traumatske psihologije Marko Romić. On smatra da je neophodna prevencija, koja bi, kako kaže, podrazumijevala širi spektar djelovanja u više različitih područja i pravaca:

> Naše žene su u najvećem broju slučajeva i dalje nedovoljno osnažene u svakom smislu, a u prvom redu mislim na ekonomski, jer mnoge od njih su na ovaj ili na onaj način ovisne o mužu i neke objektivno, a i subjektivno misle da nemaju kuda, pa su prinuđene trpjeti svake oblike nasilja. Naša tradicija, nadalje, ima vrlo značajan utjecaj, ali u smislu da zapravo žene uvjerava kako trebaju trpjeti i da je to nešto što se gotovo podrazumijeva. Dakle, neophodno je osnaživanje žena, najprije u ekonomskom smislu, a onda u svakom drugom.[134]

Mentalne manipulacije. Dvije najvažnije funkcije mentalnih manipulacija su: a) zbunjivanje žrtve, kako ne bi vidjela šta se dešava u njenoj toksičnoj vezi; b) kondicioniranje žrtve (programiranje) da prihvati ulogu podređene i zlostavljane. Mentalne manipulacije dovode do onog što se naziva traumatsko vezivanje žrtve za nasilnika (*trauma bonding*).

134 Nasilje u porodici sve brutalnije | *Avaz*

Sedam stadija traumatskog vezivanje za nasilnika[135]

Traumatsko vezivanje se učvršćuje tako što nasilnik koristi manipulativne metode i taktike kako bi žrtva postala ovisna o njegovoj validaciji, ljubavi, pomoći, brizi i pažnji za nju. Proces traumatskog vezivanja žrtve za nasilnika odvija se kroz predvidljive stadije:
Prvi stadij: Bombardovanje ljubavlju (*Love Bombing*). Cilj je učiniti da se žrtva osjeća voljenom i privlačnom; cilj je i učvrstiti osjećaj zajedništva ("mi"; "naša ljubav"; "naš brak").
Drugi stadij: Povjerenje i ovisnost (*Trust & Dependency*). U ovoj fazi nasilnik testira koliko povjerenja žrtva ima u njega, i koliko je postala emocionalno vezana za njega. Žrtva se može osjećati krivom ako sumnja u njegove "dobre" namjere ili naziva nasiljem ono što joj on radi.
Treći stadij: Kritikovanje (*Criticism*). Kritikovanje obično počinje kad se veza učvrsti. U početku nasilnik iznosi kritiku kao dobronamjernu sugestiju, kao brigu za žrtvu ili kao reakciju na "njen neopravdani napad na njega", pa se žena izvinjava ili mu oprašta (*On mi želi najbolje, zato je to rekao*; *Izvini što sam te napala, nisam to trebala uraditi*). S vremenom je sve više kritikuje zbog njenih "nesavršenosti" ili zbog onog što je rekla ili uradila... – naročito u situacijama kad mu se suprotstavlja. Cilj kritikovanja je učiniti da žena misli loše o sebi.
Četvrti stadij: Izluđivanje (*Gaslighting*). Najčešće se radi o opasnom manipulatoru koji mirno i sabrano "dokazuje" da žrtva pogrešno misli, da je njena percepcija onog što se dogodilo iskrivljena, da nešto nije u redu s njom... Kad žrtva (dovedena na rub nerava!) agresivno uzvrati ili se brani nasiljem, takva njena reakcija na njegovo "izluđivanje" nje bit će interpretirana kao još jedan dokaz da "nešto nije u redu s njom" (*Vidite, ona je luda žena!*).
Peti stadij: Adikcija (*Addiction*). Prije ili kasnije, svaka epizoda zlostavljanja prestane, a neprijatna tenzija se smiri. Žrtva ponovo doživljava prijatne momente jer nasilnik obnavlja bliskost između njih – ona se opet osjeća voljenom, on brine o njoj... Ako je postala ovisna o njegovoj periodičnoj validaciji, iskazima ljubavi, pažnji ili pomoći, teško joj je prekinuti s njim, čak i kad je svjesna negativnih posljedica ostajanja u relaciji u kojoj je zlostavljana i ponižavana. Ukoliko postoje i drugi razlozi zbog kojih misli da ne može prekinuti vezu s njim, njena emocionalna vezanost za njega (*ja ne mogu bez njega!*) će joj dodatno pojačati strah od prekida, pa će ostati u toksičnoj vezi čak i kad može izaći iz nje.
Šesti stadij: Gubitak sebe (*Loss of Self*). Većina manipulatora bira partnericu za koju se asociraju atributi: ranjiva, nesigurna u sebe, nesamostalna, lako se zaljubi, čezne za bliskošću, silno želi romantičnu vezu ili brak... Kako traumatsko vezivanje za nasilnika jača tako žena postaje još nesamostalnija i nesigurnija... i sve više postaje lutka na koncu.
Ima i nasilnika koji vole sigurne, samostalne, pametne i obrazovane žene. (I takve žene čeznu za prijatnim trenucima ljubavi i intimnosti, pa se plaše "praznine i samoće" i zato neke podnose emocionalno zlostavljanje, čak i fizičko nasilje). Zarobiti takvu "jaku" ženu – a onda je gledati kako se pretvara u jadnicu koja gubi samopouzdanje... i kako njena dobra slika o sebi sve više korodira – pričinjava im veliko zadovoljstvo! Zadovoljstvo najviše proizlazi iz osjećaja moći i superiornosti nad tom "moćnom i superiornom ženom".

135 The 7 Stages of Trauma Bonding https://www.choosingtherapy.com/stages-of-trauma-bonding/#:~:text=Trauma%20bonding%20happens%20when%20an,%2C%20friendships%2C%20or%20work%20relationships

Sedmi stadij: Rezignacija i odustajanje (*Resignation & Giving Up*). Žena želi da izbjegne konflikte ili da spriječi eskalaciju zlostavljanja pa se povlači ili pokorava. Izvinjava se i kad ne misli da je kriva, laska mu i ulizuje mu se (*fawning*)... sakriva osjećaj gorčine i ljutnje.
U ovoj fazi postaje donekle svjesna njegove "motivacije" za ono što joj radi, ali i svoje "patološke vezanosti" za njega. Ipak, još uvijek nije spremna da napusti toksičnu vezu. Zato pokušaji napuštanja nasilnika završavaju mirenjem s njim, ili mirenjem sa situacijom u kojoj se našla. Što se više miri sa sudbinom i odustaje, to više tone u rezignaciju. Odustajanje i rezignacija vode je u depresiju i apatiju.

Posljednjih godina u literaturi o nasilju u porodici često se spominju mentalne manipulacije i taktike koje služe da se žena "oslijepi". Jedna od tih taktika je *gaslighting* – navođenje žrtve na pogrešan zaključak – kako bi preuzela odgovornost za zlostavljanje koje trpi. Ovaj engleski izraz bismo mogli prevesti i kao "izluđivanje" (*ono kad te on pravi ludom*). Četiri najčešća oblika *gaslightinga* su: 1) laganje – *Nije tačno da sam ja to uradio, nego si ti paranoidna i izmišljaš!* (*the straight-up lie*); 2) opravdavanje nasilja nečim što je žena uradila – *Ti si uradila to... zato sam ja uradio ovo* (*reality manipulation*); 3) isticanje karakterne crte žrtve kao razloga za zlostavljanje – *Ti si jedna obična... i zato sam to uradio!* (*scapegoating*); 4) prisiljavanje kroz prijetnje – *Ako mi ne vjeruješ, ja ću...* – kako bi se prisililo žrtvu da promijeni stav i/ili prihvati odgovornost za nasilje koje trpi (*coercion*).

Kao i u poznatom filmu *Gaslight*, u kojem manipulativni muž navodi ženu da sumnja u svoj zdrav razum, tako i nasilnik "pravi ženu ludom" – ubjeđuje je da nije istina ono što ona tvrdi, nego je istina ono što *on* tvrdi. Ili "dokazuje" da ona govori gluposti, da se ne sjeća šta je bilo i kako je to bilo, i nudi dokaze da je on u pravu, a ona u krivu. Nije riječ samo o njegovoj silnoj želji da dokaže da je on uvijek u pravu. Ubjeđujući žrtvu da ona "pogrešno misli", manipulator želi usaditi u nju zrno sumnje u sebe. To je razlog što je nastoji ubijediti da njeno viđenje realnosti – a naročito viđenje neke situacije u kojoj se našla "njegovom krivicom" – nije ispravno, i da ona treba da gleda na stvari na način na koji ih *on* vidi. Tako pravi od nje invalida. Jer ako žena počne da sumnja u sebe (u svoj zdrav razum), oslabit će joj samopouzdanje i on će je lakše ubijediti da "s njom nešto nije uredu". Posebno ako ima "dokaz" za to – recimo, ona je već dobila neku psihijatrijsku dijagnozu. Tako se fokus s onog što on radi ženi (zlostavlja je) sve više prebacuje na nju – *ona je luda žena!* (Mnoge žrtve nasilja u porodici gube životnu energiju i želju za životom, pa dobiju dijagnozu – depresija. Neke imaju suicidalne ideje ili mutne fantazije o smrti... i o tome *kako bi bilo lijepo zaspati i nikad se više ne probuditi.* Fantazmi o umiranju – kao izlazu iz nesnosne situacije u kojoj se žena našla, često aktiviraju napade anksioznosti ili panike "za koju nema vidljivog razloga". Zbog "neobjašnjivih" napada anksioznosti ili panike mnoge žene traže pomoć psihijatra. Njihovi odlasci psihijatru dodatno pomažu nasilniku da žrtvu prikaže kao bolesnicu.)

Ako uspije ubijediti ženu da s njenom percepcijom situacije i načinom razmišljanja nešto nije uredu, nasilniku će biti lakše da je uvjeri da to što joj radi *nije* zlostavljanje. *On ju je kaznio za njeno dobro! Udario ju je jer će joj to pomoći da se odvikne od neke svoje loše navike...* Cilj je učiniti da žrtva sumnja u sebe, da preispituje svoje ponašanja (*gdje sam pogriješila?*), razmišlja o tome šta je *ona* uradila (*nije trebala to da mu kažem*), a ne šta je *on* uradio njoj (udario je).

Pored *gaslightinga*, neki nasilnici (svjesno ili nesvjesno) primjenjuju i metodu *kuhana žaba* – polako i strateški oprezno kondicioniraju ženu (slično kondicioniranju/dresuri životinja) da podnosi sve intenzivnije zlostavljanje.

UPOZORENJE!!

Što nasilje postaje intenzivnije to ga žrtva bolje podnosi!
Kako zlostavljanje eskalira – u učestalosti, intenzitetu i/ili oblicima nasilničkog ponašanja – tako zlostavljana žena može postati desenzitizirana i s vremenom sve bolje podnositi fizički bol i emocionalnu traumu.

Uvreda upakovana u dobronamjerni komentar, laž tu i tamo o nečemu što se nije desilo, ubjeđivanje žene da nešto nije uredu s njom, epitet da je ovakva ili onakva, šamar *jer je zaslužila*... – i kao žaba koju počnu kuhati u hladnoj vodi, a onda postepeno podižu temperaturu kako bi se skuhala a da to i ne primijeti, tako i žrtva sistematskog zlostavljanja sve više prihvata ulogu poremećene, podređene i zlostavljane. Slika o sebi joj se mijenja, nekad do tačke kad više ne prepoznaje svoj lik u ogledalu. Mi smo ono s čime se poistovjetimo – žena sve više vidi sebe kao bespomoćnu jadnicu ili kao nesposobnu da razmišlja svojom glavom, pa takva i postaje. Ona nije više onakva kakva je nekad bila, kažu njeni rođaci i poznanici. Dešava se da joj i mentalne funkcije slabe – brzo gubi koncentraciju, zaboravlja, ne razmišlja kako treba ("ponaša se kao glupača")... – i zbog toga je nasilnik još više ismijava i degradira. Njegove uvrede i etiketiranje učvršćuju njenu degradiranu sliku o sebi (*ja sam bespomoćna, ja sam glupa*), a sa oslabljenim kognitivnim funkcijama (*ne mogu da se fokusiram, ne pamtim, ne znam da mislim*) teško je naći izlaz iz klopke u koju je upala.

Degradacija. Zašto skoro svaki nasilnik ima tendenciju da degradira partnericu? Glavni razlog je prijatno uzbuđenje koje osjeti kad je naziva pogrdnim izrazima, kad je ismijava pred drugima ili zahtijeva od nje da radi nešto što joj se gadi i ponižava je. Svrha degradacije je i psihičko oslabljivanje žrtve – žena ima lošu sliku o sebi i misli da bolje nije ni zaslužila – kako bi nasilnik mogao imati kontinuirani osjećaj nadmoći nad njom.

Metodični i sistematski proces degradiranja žene obično počinje uvredljivim komentarima o njenom izgledu ili o nečemu što žena radi, govori, ponaša se... Da bi ublažio "žaoku", nasilnik uvredama dodaje racionalizacije (*govorim ti to za tvoje dobro*) i komplimente (*jeste,*

udebljala si se i izgledaš ko svinja, ali još uvijek imaš dobre noge). "Naizmjenično loš i dobar tretman" mnogo je djelotvorniji nego samo "loš tretman" (vrijeđanje, zlostavljanje). Periodično ponavljan "dobar tretman" jača njenu nadu da će se on promijeniti, slabi joj otpor i sprečava njenu pobunu kad on nastoji da je ugura u ulogu unižene i njemu podređene. Odvojena od drugih osoba koje bi joj mogle pružiti pomoć i podršku, žrtva se sve više oslanja na nasilnika, a što je više ovisna o njemu to se više emocionalno vezuje za njega. I počne posmatrati sebe i svijet njegovim očima. Sebe vidi onako kako je on vidi, pa gubi osjećaj moći, vrijednosti i samopoštovanja. Tako oslabljena, lakše se poistovjećuje s ulogom žrtve koja misli da nema izbor i mora "trpjeti". Mora mu se potčinjavati, a kad se potčinjava sebe doživljava kao podređenu a nasilnika kao gospodara.

Mnoge žene žrtve dugogodišnjeg nasilja nisu potpuno svjesne kako su se našle u toj "klopci iz koje nema izlaza". Neke tvrde da i ne znaju za drugačiji život. Rasle su u porodicama gdje je bilo normalno podređivati se volji muškarca. Gledale su kako im otac zlostavlja majku – kako je vrijeđa, ponižava, ne dozvoljava joj nikakvu samostalnost... – slušale su kako majka opravdava njegovo nasilje (*izazvala sam ga*; *zaslužila sam*; *nisam trebala*...), i tako su već od malih nogu "stekle predispozicije" da trpe i pokoravaju se. Pošto ne znaju za drugačije partnerske odnose, posmatraju svoj život s nasilnim mužem očima svojih zlostavljanih majki. I kao što je majka bila i žrtva i pasivni saučesnik u svojoj viktimizaciji – ostajala s nasilnikom čak i kad je mogla da ga napusti – tako i žena ostaje zarobljena u toksičnoj bračnoj vezi. Ne vidi izlaz, čak i kad izlaz postoji. Trpi jer vjeruje da njen život potpuno ovisi o volji nasilnog muža i da je sigurna samo ako mu je apsolutno poslušna.

Druge žene se pokoravaju i podnose nasilje zato što su "programirane" da podnose nasilje – pod uticajem su tradicionalne kolektivne svijesti i sistema vrijednosti koji nalaže da se brak mora očuvati po svaku cijenu, i da djeca moraju imati oca (ma kakav da je otac).

Treće znaju da djeci ne treba otac koji im zlostavlja majku. Znaju i kako su se našle u tom toksičnom braku, ali ne znaju kako da izađu iz zatvora kojim upravlja čovjek za kojeg su se udale. Ne znaju – jer nemaju novac da izdržavaju sebe i djecu; jer nemaju gdje da odu; jer im nasilni muž prijeti da ako odu...

Žena je možda nekad i pokušavala da ga napusti. Strah od toga šta joj se može desiti ako ostane s nasilnikom nadvladao je strah od onog šta joj se može desiti ako ode od njega, ona je nekako skupila snage i otišla. A onda joj se život pretvorio u pakao. Njegovo proganjanje, prijetnje, manipulacije, ucjene i nasilje skupo su je koštale. Na kraju je zaključila da joj je ipak lakše podnositi "ovo stanje s njim" nego "ono kad ode od njega".

Mentalitet roba

Evan Stark objašnjava da je kontrola putem prisile najmaligniji oblik nasilja u porodici. Najmaligniji je jer uz pomoć prinuđivanja, ucjenjivanja i prijetnji u stilu *Samo probaj, pa ćeš vidjeti šta će ti se desiti!* žrtva gubi slobodu da sama odlučuje o stvarima važnim za svoj život. A s gubitkom autonomije gubi i svoje ljudsko dostojanstvo. I ne samo dostojanstvo. Mnoge žrtve prolaze kroz neku vrstu transformacije ličnosti. Ta transformacija je rezultat dugotrajne izloženosti teroriziranju i strahu (*terror*) – *kad znaš šta te čeka ako se ne pokoriš!*

Terorizirana žena osjeća strah od nasilnog muža čak i u danima kad on nije nasilan. Poslušna je i udovoljava mu i kad ništa ne traži od nje. Kad je pitamo kako se osjeća, kaže da je tužna. To je ona vrsta tuge koju vidimo na licima porobljenih ljudi. Život gubi smisao, žena sve dublje tone u beznađe... izjeda je osjećaj bespomoćnosti, nekad i bezvrijednosti. Žali se da joj slabi koncentracija, pravi greške, ne može da pamti, ne može da obavlja kućne poslove kako treba, pa djeluje kao mentalni bolesnik. I što je najtužnije – sve više vidi sebe onako kako je nasilnik vidi: kao glupaču, kao bijednicu i bolesnicu. U mnogim slučajevima žrtva mijenja i percepciju realnosti – gleda na stvari onako kako ih nasilnik vidi, a vidi njega onako kako on vidi sebe – kao moćnog. Ona je nemoćna, a on je svemoćan, zato u strahu od njega odbija da ga napusti i onda kad može, udovoljava mu i kad ne mora. Nekad ga vidi i kao sposobnog ili mudrog, pa ga brani kad ga kritikuju ili osuđuju. Dobija se utisak da ne može prekinuti vezu s nasilnikom – isto kao što i nasilnik ne može prekinuti morbidnu "igru" *Ja gospodar – ti rob*. Posmatrači sa strane ne razumiju kako se odigrao proces postepenog porobljavanja žene. Ne vide da je porobljavanje rezultat kontinuiranog zastrašivanja i degradacije (često i degradacije kroz seksualni sadizam), pa im djeluje kao da ona dobrovoljno ostaje s nasilnim mužem.

Dvije glavne taktike u procesu porobljavanja žene:
zastrašivanje* i *degradacija

*Zastrašivanje***.** Nasilnikovi napadi na ženu su nepredvidljivi, neproporcionalni onom što se smatra "prekršajem", nekonzistentni, često i iracionalni. Žrtva živi u strahu i kad nasilnik nije otvoreno agresivan. Stalno je na oprezu, pazi šta govori ili radi, pokušava da mu udovolji…

*Degradacija***.** Metodični i kontinuirani proces degradiranja žrtve (često i kroz prisiljavanje na seksualni odnos koji ženu povređuje i ponižava) dovodi do toga da ona promijeni sliku o sebi – gubi osjećaj lične moći, vrijednosti i samopoštovanja… doživljava sebe kao jadnu, slabu i bespomoćnu. Tako oslabljena, lakše se poistovjećuje s ulogom podređene – sebe sve više vidi kao služavku, a nasilnika kao gospodara.

Za nasilnika – ona je savršena žrtva! Služi mu, pristaje i na seks koji joj se gadi, ne bježi čak ni onda kad može pobjeći...

Ali ma koliko da su efikasne, sve ove nabrojane taktike i strategije porobljavanja žrtve – izolacija, uvođenje pravila, mentalna manipulacija, kontrola putem prisile i nasilja... – nisu dovoljne da slome ženu, piše Judith Herman u knjizi *Trauma and Recovery*. Tek kad žena prekrši svoje moralne principe i "izda samu sebe" – kad se upušta u kriminalne radnje zbog muža; laže na sudu; žrtvuje vlastitu djecu... – tek onda nasilnik može reći: *Slomio sam je!*

Majka je znala da me je seksualno zlostavljao...

Poznata je činjenica da većina muškaraca koji sistematski zlostavljaju ženu zlostavljaju i njenu djecu. Poznata je i činjenica da mnoge žene napuste nasilnog partnera tek onda kad on počne zlostavljati i njeno dijete. Možda im nije bilo toliko stalo do sebe, ali im je stalo do djeteta i spremne su sve uraditi da bi ga zaštitile!

Ali ima i majki koje ne samo da dozvole nasilje nad djetetom nego i kazne dijete ako pruža otpor i ne pokorava se nasilniku. Seksualno zlostavljanje djece često se dešava u porodicama u kojima majka zna šta se dešava, ali se pravi da ne zna.

U posljednjoj fazi porobljavanja žena se više ne opire i ne prepire s nasilnikom, niti išta poduzima na svoju ruku. Zna da je svaki otpor uzaludan. Bilo kakvu inicijativu s njene strane da se nešto uradi bolje ili drugačije ili bilo kakvo suprotstavljanje njegovim zahtjevima – on će protumačiti kao nepokoravanje *njemu* i nepoštovanje *njega*. Svakodnevni život svodi joj se na ispunjavanje kućnih i porodičnih obaveza, i na izbjegavanje sukoba s njim. Neke žene se pretvore u mirnu i pokornu služavku... neke u robinju. A neke u živi leš.

DRUGI DIO:

FEMICID – kako ga spriječiti?

O KOJEM OBLIKU PARTNERSKOG NASILJA JE RIJEČ?

Nije rijetkost da policajci uđu u kuću u kojoj se odvija scena nasilja u porodici i zateknu muškarca i ženu kako napadaju i optužuju jedno drugo. *Ko je od njih nasilnik, a ko žrtva?* – pitaju se. Dužnost im je da zaštite žrtvu, i naprave li grešku u procjeni njihova greška može ljude koštati glave!

Postoji li neki dijagnostički sistem koji bi im pomogao da brzo ustanove ko je nasilnik a ko žrtva? Postoji. Ali prvo moraju "dijagnosticirati" o kojem obliku partnerskog nasilja je riječ.

Da li će žrtva partnerskog nasilja biti zaštićena ili ne, u velikoj mjeri zavisi od sposobnosti policajaca, sudija i tužilaca da prave razliku između sistematskog i situacijskog nasilja među parovima.[136]
Majda Halilović

Evo liste razloga zašto je važno ustanoviti da li se radi o situacijskom nasilju među parovima ili sistematskom nasilju nad partnerom:

1. Kad znaju koji oblik nasilja u porodici istražuju, istraživači će prestati iznositi zbunjujuće statistike o tome koliko je procentualno žena a koliko muškaraca žrtava nasilja u porodici.
2. Ako znamo o kojem obliku nasilja pričamo, prestat ćemo optuživati žrtvu!

136 Majda Halilović. (2015). *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

3. Ustanove li da se u konkretnom slučaju radi o sistematskom nasilju, policajcima će biti lakše da odrede ko je nasilnik, a kome treba zaštita od nasilja.
4. Kad ustanove o kojem obliku nasilja u porodici se radi, policajcima će biti lakše da procijene stepen rizika od budećeg nasilja, a sudijama da procijene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti.
5. Ako znaju o kojem obliku nasilja je riječ, policajcima je lakše da odrede adekvatne mjere zaštite žrtve, a pravnicima da završe s polemikom oko teme o "uplitanju države u privatne odnose para".
6. Kad znaju o kojem obliku nasilja se radi, profesionalcima je lakše procijeniti treba li ocu, optuženom za nasilje u porodici, dozvoliti kontakte s djecom ili ne.
7. Kad ustanove o kojem obliku nasilja u porodici je riječ, profesionalci će znati da li su programi za parove – bračno savjetovanje, porodična psihoterapija, medijacija i slični programi – korisni, nekorisni, ili čak opasni za žrtvu nasilja.
8. Ako razumiju razliku između ova dva oblika nasilja, pravnici će znati da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje.

OSAM RAZLOGA ZAŠTO JE VAŽNO USTANOVITI DA LI SE RADI O SITUACIJSKOM ILI SISTEMATSKOM NASILJU:

1. **Kad znaju koji oblik nasilja u porodici istražuju, istraživači će prestati iznositi zbunjujuće statistike o tome koliko je procentualno žena a koliko muškaraca žrtava nasilja u porodici.**

Jesu li muškarci žrtve partnerskog nasilja isto koliko i žene?

Na konferenciji o nasilju u porodici jedna grupa ozbiljnih akademskih istraživača iznosila je statistike i dokazivala da postoji simetrija – muškarci i žene su podjednako i žrtve i nasilnici!

Nasilje u porodici je rodno simetrično – muškarci I žene su podjednako i nasilnici i žrtve nasilja.

Druga grupa istraživača dokazivala je da je riječ o vrlo vidljivoj asimetriji – u njihovim studijama u 95 do 98 posto slučajeva nasilnici su muškarci!

Nasilje u porodici je rodno asimetrično – muškarci su mnogo češće nasilnici; žene su mnogo češće žrtve partnerskog nasilja.

Ko je u pravu, ko je u krivu? Michael P. Johnson, američki sociolog i profesor na Univerzitetu Pennsylvania, upozorio je da su ove dvije grupe istraživača istraživali različite

oblike nasilja nad partnerom a da toga nisu bili ni svjesni; prvi su istraživali situacijsko nasilje, drugi sistematsko.[137]

Situacijsko nasilje

- Ovo je najčešći oblik nasilja među intimnim partnerima.
- Situacijsko nasilje je obično rezultat svađe ili sukoba interesa. Neslaganje oko nečeg pređe u bijesne svađe, a onda u fizičko nasilje. Verbalni obračuni završe šamarima i udarcima, pa u nekim slučajevima bude pozvana policija.
- Žene izazivaju konflikte i svađe ništa manje od muškaraca. Znaju biti i fizički nasilne, mada je nasilje muškaraca (u prosjeku), ozbiljnije i opasnije.
- Šta podstiče nasilje? Nedovoljno razvijene komunikacijske vještine para i nesposobnost da se frustracija i ljutnja izraze bez vrijeđanja ili udaranja.
- Nasilje obično prestaje kad se veza prekine.

Sistematsko nasilje

- Ovaj oblik nasilja je ono što većina ljudi podrazumijeva pod pojmom nasilje u porodici.
- Ključna riječ koja opisuje sistematsko nasilje nad partnerom je – obrazac. Radi se o ponavljajućem obrascu fizičkog nasilja i/ili emocionalnog zlostavljanja.
- U 95-98 poto slučajeva nasilnik je muškarac (heteroseksualni parovi).
- Žene koje se nađu u sigurnoj kući skoro uvijek su žrtve sistematskog nasilja.
- Šta podstiče nasilje? 1) Narcistična povreda i narcistični bijes; 2) Želja da se zadrže "muške privilegije" i superioran položaj; 3) Žudnja za prijatnim uzbuđenjem kad povrijedi ženu.
- Zlostavljanje se obično nastavlja i nakon prekida veze.

2. Ako znamo o kojem obliku nasilja pričamo, prestat ćemo optuživati žrtvu.

Brojne studije (Jacobson i Gottman; Evan Stark; Johnston i Campbell) dokazuju da žrtva sistematskog nasilja teško može spriječiti nasilnikove buduće napade na sebe time što će promijeniti način na koji misli, osjeća ili se ophodi prema njemu. Uzrok ovog oblika nasilja je u nasilniku, a ne u interpersonalnoj dinamici koja se razvija između partnera, i to je razlog zašto se samo jedan partner smatra nasilnikom, čak i u slučajevima kad se žrtva nasilja brani nasiljem. Situacijsko nasilje ima drugačiju interpersonalnu dinamiku – incidenti nasilničkog ponašanja u većini slučajeva uzrokovani su lošim partnerskim odnosima i nesposobnošću para da izgladi konflikt bez vrijeđanja i nasilja. Oba partnera mogu biti i žrtva i nasilnik.

Šta se dešava kad ne pravimo razliku pa situacijsko i sistematsko nasilje "strpamo u isti koš"? Ljudi koji ne prave razliku između ova dva oblika nasilja u porodici vjeruju da su i žrtve sistematskog zlostavljanja također odgovorne – jer su "izazivale i provocirale" (*za tango je*

137 https://www.researchgate.net/publication/6752952_Conflict_and_Control_Gender_Symmetry_and_Asymmetry_in_Domestic_Violence

potrebno dvoje). I mnoge žrtve ne vide da se radi o obrascu, ili ne razumiju šta pokreće ponavljajući obrazac nasilja, pa optužuju sebe za zlostavljanje koje trpe. Ili okrivljuju sebe zato što ih zajednica u kojoj žive okrivljuje, ali i zato što su žrtve nasilnikove mentalne manipulacije. Često nasilnik opravdava zlostavljanje žene narativom da je *ona* kriva jer ga je svojim riječima ili postupcima izazvala (o*n se samo branio!*) i igra na kartu *Ja sam tvoja žrtva!* Još jedan razlog zašto žena okrivljuje sebe: uvjerenje da je i ona kriva (barem djelimično) može joj pomoći da se osjeća manje bespomoćno. Sve dok vjeruje da je mogla izbjeći nasilje (*Nisam to trebala uraditi*…) vjeruje i da će moći izbjeći buduće napade nasilnika (*Sljedeći put ću paziti*).

Ako razumijemo razliku između sistematskog i situacijskog nasilja prestat ćemo romantizirati nasilnike (*On je nju volio... ona ga je ostavila, on to nije mogao da podnese*...).

Svirepi ubica Kuduz prikazan kao grubijan nježnog srca

Autorica: **Dr. sc. Majda Halilović**, Atlantska inicijativa

Značajnu perspektivu o femicidu ponudio je Nebojša Jovanović analizirajući u svom eseju ono što naziva bosanski rat spolova. Izlažući psihoanalitičkoj i sociološkoj kritici popularni film *Kuduz* iz 1989. godine – i efekte koje je ovaj film imao na gledaoce – Jovanović prikazuje kako filmske reprezentacije, a možemo reći i medijske, reflektiraju ideološki i društveno-politički kontekst i stvarnost kada prikazuju ubistva žena.

Film je baziran na stvarnom događaju, a prikazuje svirepog ubicu Kuduza kao grubijana nježnog srca i Bademu kao njegovu žrtvu koja je ovo ubistvo isprovocirala izdajom tradicionalnih normi odane žene. Film nije o Bademi, već o Kuduzu i njegovoj patnji, njegovoj ljubavi, njegovim emocijama. Toliko je film naklonjen Kuduzu da je ubica postao dopadljiv… slobodno se može reći i junak jedne tragedije. U godinama nakon *Kuduza* donekle smo se odmakli od ovog diskursa da su ubice žena grubijani nježnog srca, pa ovakva opravdanja više nisu popularna, odnosno ne iznose se ovako eksplicitno. Međutim, ukupni odnos prema femicidu u praktičnom smislu nije doživio značajniju promjenu.[138]

3. Ustanove li da se u konkretnom slučaju radi o sistematskom nasilju, policajcima će biti lakše da odrede ko je nasilnik, a kome treba zaštita od nasilja.

Kad pišu izvještaje o slučajevima nasilja u porodici, policajci u Australiji moraju jasno navesti ko je nasilnik (*respondent*; *perpetrator*) a ko žrtva (*aggrieved*; *victim*). Ako su oba partnera bila nasilna, moraju procijeniti ko je primarni agresor (*primary aggressor*). Nekad to nije nimalo lako. Policajci prave greške u procjeni, i zbog toga su izloženi osudama i kritici.

138 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/

Teško je odrediti ko je žrtva a ko nasilnik jer ima situacija kad su i zlostavljane žene nasilne – kažu policajci koji ne razumiju razliku između situacijskog i sistematskog nasilja u porodici.

Činjenica je da se mnoge žene žrtve sistematskog nasilja brane nasiljem ili uzvraćaju nasiljem kako bi se odbranile od bolnog osjećaja poniženja i povrijeđenosti. Iako, naravno, snose zakonsku odgovornost, to što uzvraćaju nasiljem ne čini ih ništa manje žrtvama nasilja.

Dvostruka mjerila:
Žena koja ubije muža strože kažnjena od muža koji ubije ženu (?)

Žena koja počini kazneno djelo nema isti tretman kakav će imati muškarac koji nasilje počini prema ženi. Pokazuju to slučajevi Karmen Matane Đorđević i Ane Magaš, u kojima *sud nije pokazao empatiju prema činjenici da su ih muževi zlostavljali, te da su ubojstvo počinile u samoobrani*. Sud će ženi često dijeliti i moralne lekcije što je trebala učiniti da izbjegne nasilje. Istovremeno, muškarci koji počine ubojstvo supruge (često vrlo brutalno) dobiju otprilike istu kaznu.[139]

Ženino odbrambeno nasilje ne čini nasilnika manje nasilnikom, ipak, mnogo je nasilnika koji prikazuju sebe kao žrtvu nasilja. Ako uz to ostavljaju i utisak "finog čovjeka", policajci ne znaju kome da povjeruju. Pošto ne znaju kome da povjeruju, privode oba partnera u policijsku stanicu i time dodatno traumatiziraju žrtvu.

Gubi se perspektiva tko je žrtva, a tko počinitelj nasilja
Piše: **Kristina Turčin**

Policija je, ne znajući kome od partnera da povjeruje, došla i odvela u pritvor oba supružnika, a njihovo šestogodišnje dijete, u pratnji socijalne radnice, odvela na ispitivanje u policiju!
Žena u visokoj trudnoći zbog napada muža pozvala je policiju. Policajac joj je savjetovao da povuče prijavu jer će se dogoditi upravo takav scenarij: i ona i muž bit će privedeni, a nije baš preporučljivo da u tom stanju noć provede u pritvoru. Povukla je prijavu.[140]

Žrtva je dodatno traumatizirana i time što nasilnik podnosi tužbu protiv nje. Protivtužba mu služi da se odbrani od optužbi, a često pomaže i da odvrati žrtvu od traženja pravne pomoći.

139 https://www.monitor.hr/zasto-je-zena-koja-ubije-muza-stroze-kaznjena-od-muza-koji-ubije-zenu/
140 https://www.monitor.hr/zasto-je-zena-koja-ubije-muza-stroze-kaznjena-od-muza-koji-ubije-zenu/

***Počinilac često podnosi protivtužbu u cilju osvete ili zastrašivanja žrtve** porodičnog nasilja. Advokati treba da budu na oprezu od lažnih, neosnovanih i zlonamjernih kontratužbi i spremni da reaguju protiv izdavanja unakrsnih mjera.*[141]

Maja Raičević
Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama
NVO Centar za ženska prava, Podgorica

Ovakva praksa takozvanog dvostrukog prijavljivanja – kad policajci, tužitelji i sudije ne uzimaju u obzir kontekst i oblik nasilja (situacijsko ili sistematsko), pa se i nasilnik koji ponavlja nasilje nađe u ulozi žrtve – sve je učestalija i za žrtvu opasnija, ističu profesionalci koji rade sa žrtvama nasilja u porodici.

Jedna od kritičnih točaka koje su se tijekom prakse pokazale izazovom odnosi se na dvostruko prijavljivanje, odnosno na prijavljivanje svih sudionika nasilja u obitelji kada tijekom događaja obiteljskog nasilja svojim ponašanjem i žrtva ostvaruje obilježja kažnjive radnje, pa se tako i primarni počinitelj nađe u ulozi žrtve.[142]

Danijela Petković
Prikaz okruglog stola: Obiteljsko nasilje – izazovi u svakodnevnoj praksi

A da stvari budu još traumatičnije za žrtvu, prilikom svakog budućeg incidenta nasilja u porodici policija će biti prisiljena da oba partnera tretira kao nasilnike.

Ovakva retraumatizacija žrtve može se izbjeći ako profesionalci razumiju u čemu je razlika između situacijskog i sistematskog nasilja, i ako znaju da je u slučajevima sistematskog fizičkog nasilja nad partnerom nasilnik skoro uvijek muškarac.

4. Kad ustanove o kojem obliku nasilja u porodici se radi, policajcima će biti lakše da procijene stepen rizika od budećeg nasilja, a sudijama da procijene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti.

Za razliku od situacijskog, sistematsko nasilje je obrazac. Obrazac nasilničkog ponašanja formira se na sličan način kao i obrazac ovisničkog ponašanja. Jednom kad se formira i učvrsti, teško ga je zaustaviti. Kao narkoman koji se osjeća prisiljen da ponavlja ritual uzimanja

141 *Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama*, NVO Centar za ženska prava, Podgorica, https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirucnik_za_advokate.pdf
142 Prikaz okruglog stola: Obiteljsko nasilje – izazovi u svakodnevnoj praksi, https://hrcak.srce.hr/file/334888

droge, nasilnik ponavlja napade na partnericu – iako je svjestan negativnih posljedica koje takvo ponašanje ima i za njega, ne samo za njegovu žrtvu.

Naivno je očekivati da ovaj tip nasilnika "tek tako" prestane s nasiljem. Čak i kad fizičko nasilje prestane, u mnogim slučajevima biva zamijenjeno psihičkim zlostavljanjem žene.

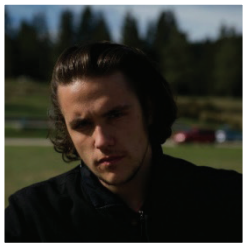

Dajem glas majci

"Bitno je da naglasim da zlostavljanje još traje... nešto više od decenije je prošlo od zvaničnog razvoda braka..."

Mladi bh. glumac Kerim Čutuna javno je progovorio o nasilju koje je njegova majka trpjela od njegovog oca. I nakon razvoda roditelja, prema tvrdnjama Čutune, njegov otac je nastavio mentalnu i finansijsku torturu nad njegovom majkom.[143]

Obrazac nasilja i zlostavljanja ima tendenciju da eskalira, pa nasilnik postaje sve opasniji po život žene. To je razlog što je u slučajevima sistematskog nasilja stepen rizika od budućih napada na ženu neuporedivo veći i ozbiljniji nego stepen rizika u slučajevima situacijskog. Kad to znaju, policajcima i profesionalcima koji rade s nasilnicima i njihovim žrtvama bit će mnogo lakše odlučiti da li pustiti nasilnika na slobodu ili ga zatvoriti i tako ga spriječiti da ugrozi život žene. Zato je informacija o oblicima nasilja u porodici obavezni dio edukativnih programa za policajce, tužitelje, advokate i sudije.

Nerazumijevanje razlika između različitih oblika nasilja u porodici – i nesposobnost da ustanove da li se radi o ženi žrtvi situacijskog ili sistematskog nasilja – ima dalekosežne negativne posljedice.

Manje od 10 posto nasilnika kažnjeno zatvorskom kaznom (?!)

Autorica: **Danijela Petković**

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić smatra da je penalna politika pravosuđa prema nasilnicima izuzetno blaga (manje od 10 posto nasilnika osuđuje se na bezuvjetne zatvorske kazne), a sustav provođenja zaštitnih mjera je neučinkovit.

143 https://avaz.ba/showbiz/jet-set/781734/kerim-cutuna-nakon-sto-je-objelodanio-da-su-on-i-njegova-majka-trpjeli-nasilje-od-oca-necu-se-zaustaviti-koliko-je-zena-zavrsilo-na-ulici

Zamjetno je da postoji disbalans između mjera koje predlaže policija i onih koje se u konačnici izriču. Pravobraniteljica Višnja Ljubičić preporučuje izricanje maksimalnih zakonskih kazni (bezuvjetnih kazni zatvora) za nasilnike, čime bi se poslala jasna društvena poruka o tome da je takav vid nasilja nedopustiv. Primjećuje i da se nasilje vrlo često promatra izolirano kao pojedinačni događaj, bez stavljanja u kontekst.
Zbog trenda da se slučajevi nasilja u obitelji promatraju izolirano, potrebno je voditi brigu o stavljanju u kontekst – vezano uz povijest i kronologiju nasilničkog ponašanja počinitelja u svakom konkretnom slučaju. *Upravo zbog pristupa da se nasilnički događaj promatra izolirano, zbog prakse blagog kažnjavanja počinitelja, puštanja počinitelja da se brani sa slobode, neizricanja zaštitnih mjera ili njihove neučinkovite provedbe – sve navedeno odvraća žrtve od prijavljivanja i pridonosi nepovjerenju u pravni sustav*.[144]

"Zbog prakse blagog kažnjavanja počinitelja, puštanja počinitelja da se brani sa slobode, neizricanja zaštitnih mjera... – sve navedeno odvraća žrtve od prijavljivanja i pridonosi nepovjerenju u pravni sustav", upozorava pravobraniteljica Višnja Ljubičić. To je razumljivo, jer ukoliko profesionalci ne znaju o kojem obliku nasilja je riječ (izolirani događaj ili obrazac?) ne mogu efikasno zaštititi žrtvu nasilja. (Puštaju nasilnika da *ponovo* počini nasilje ili čak ubije ženu). Ne mogu ni procijeniti olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Tako, recimo, "raniju neosuđivanost optuženog" sudija smatra olakšavajućom okolnošću i izriče blažu kaznu iako se radi o opasnom nasilniku koji ponavlja nasilje i najvjerovatnije će nastaviti da zlostavlja ženu.

Iz publikacije: RODNE PREDRASUDE U PRIMJENI PRAVA / Atlantska inicijativa
Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Tokom pregleda 289 kaznenih slučajeva nasilja u porodici OSCE je utvrdio da sudovi u BiH najčešće koriste sljedeće olakšavajuće okolnosti:

i. ranija neosuđivanost optuženog
ii. optuženi je priznao krivicu
iii. optuženi je izrazio žaljenje zbog učinjenog djela
iv. optuženi se pristojno ponaša u sudnici
v. optuženi je otac ili "porodični čovjek" i
vi. žrtva je poticala optuženog da počini nasilje u porodici

Panel sastavljen od devet sudija iz svih dijelova Bosne i Hercegovine 2013. godine izradio je *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici*. Panel je razmotrio svaku olakšavajuću okolnost spomenutu u izvještaju OSCE-a (i nekoliko drugih izvještaja) i utvrdio smjernice za sudije za razmatranje ovih okolnosti u budućim slučajevima, u skladu sa zakonima Bosne i Hercegovine:

144 Prikaz okruglog stola: Obiteljsko nasilje – izazovi u svakodnevnoj praksi, https://hrcak.srce.hr/file/334888

i. Ranija neosuđivanost optuženog
U Priručniku se članovi pravosudne zajednice upozoravaju da *automatski ne pretpostavljaju da se radi o izoliranom slučaju nasilja samo zato što počinitelj nije ranije osuđivan.*
Iako bi izolirani slučaj nasilja predstavljao olakšavajuću okolnost, prepreke u prijavljivanju nasilja u porodici znače da do trenutka kada predmet završi pred sudom *nasilje nad žrtvom obično traje već duže vrijeme.*
Obrazloženje**:** Analiza sudskih presuda u slučajevima nasilja u porodici u BiH ilustrira da je *uobičajena praksa advokata da tvrde da je incident izolirana pojava* koja ne predstavlja stalno nasilje i zlostavljanje.

vi. Žrtva je poticala optuženog da počini nasilje u porodici
Ova olakšavajuća okolnost je posebno zabrinjavajuća i usko je povezana s rodnim stereotipima i ličnim prosudbama sudija o žrtvi (žrtva je "teška"; svađalački nastrojena; agresivna...) važan faktor u određivanju kazne počinitelju. Postojeće istraživanje pokazuje da članovi pravosudne zajednice ponekad zbog duboko ukorijenjenih stereotipa propituju da li podnositeljica tužbe ima karakteristike "prave žrtve".
Radna grupa koja se bavi rodnim predrasudama iz američke savezne države Maryland donijela je sljedeće zaključke: (...) *prečesto sudije i sudski zaposlenici poriču iskustva žrtve, optužuju žrtvu da laže o svojim povredama, tretiraju slučajeve kao trivijalne i nevažne, krive žrtvu što je pretučena i krive žrtvu što nije ostavila nasilnika.*[145]

5. Ako znaju o kojem obliku nasilja je riječ, policajcima je lakše da odrede adekvatne mjere zaštite žrtve, a pravnicima da završe s polemikom oko teme "Ima li država pravo da se upliće u privatne odnose para?"

Često čujemo tvrdnje: *Nasilnik dobije zabranu prilaska žrtvi, a ta zabrana ga ne sprečava da ponovo napadne ili čak ubije ženu. A i kad ga osude, izvlači se sa uslovnim kaznama i nekakvim novčanim kaznama koje su smiješne. Nasilnici su, ustvari, više zaštićeni nego žrtve!* Primjenjivanje neadekvatnih mjera zaštite žrtve i omogućavanje nasilniku da se "izvuče nekažnjen" (ili s kaznama koje su "smiješne") najčešće je rezultat nerazumijevanja motiva, psihološke dinamike i posljedica sistematskog nasilja nad ženom. Dodatni problem je što nerazumijevanje prirode ponavljajućeg obrasca nasilja – obrasca koji u mnogim slučajevima eskalira do tačke kad nasilnik ubije ženu! – konstantno podgrijava polemike oko pitanja "Da li policija ima pravo 'ući u kuću' *i prije* nego što se nasilje desilo?" O čemu se radi?

145 *Rodne predrasude u primjeni prava: Bosanskohercegovački i međunarodni pravni okviri i praksa*, Atlantska inicijativa, file:///C:/Users/60083826/Downloads/Rodne-predrasude-web.pdf

Ogroman je broj žena koje su se obratile za pomoć policiji jer im nasilni partner (sadašnji ili bivši) prijeti, ali su dobile odgovor: "Mi ti ne možemo pomoći jer se (još uvijek) ništa nije desilo." Bilo kakva intervencija policije "prije nego što se nešto desi" smatrala bi se uplitanjem državnih organa u privatne stvari ljudi. Ipak, vremena se mijenjaju. U skladu sa usvojenom nultom tolerancijom na nasilje, od državnih organa sada se traži da se "upletu"! Nekima se to ne sviđa. "Uplitanje u bilo koji vid disfunkcionalnosti para može biti kontraproduktivno" – tvrde pravnici koje brine to što "policija dođe na vrata i intervenira čak i u slučajevima kada nasilje nad žrtvom još uvijek nije počinjeno". Evo njihovih razloga za kritiku ovog novog zakona: "*Zakon o sprečavanju nasilja u porodici* je noviji akt koji se bavi pitanjima sprečavanja nasilja u porodici i postupanja državnih organa i ustanova u pružanju zaštite i podrške žrtvama. *Zakon* predviđa da hitne mjere budu izrečene *mogućem učiniocu i prije nego što se nasilje desilo, u situaciji tzv. neposredne opasnosti*. Stoga se može tvrditi da se ovaj akt naglašeno bavi ne onima koji su već izvršili nasilje, već onima koji se spremaju na takav čin. *Zakon* inaugurira pojam *potencijalnog učinioca* (onog koji još uvijek nije izvršio čin nasilja), što otvara niz mogućnosti za zloupotrebe" – kažu kritičari *Zakona* i dodaju sa dozom ironije: "No sva je prilika da se donosioci *Zakona* i njegovi branioci na čelu sa tzv. ženskim organizacijama nisu mnogo osvrtali na potencijalno korisne sugestije kritičara."

Zašto se "donosioci *Zakona* i njegovi branioci na čelu sa tzv. ženskim organizacijama" nisu mnogo osvrtali na sugestije kritičara? Ženske organizacije skoro isključivo rade sa žrtvama sistematskog nasilja. Kad je riječ o sistematskom nasilju nad ženom, velika je vjerovatnoća da se nasilnik ponovo "sprema na takav čin"! Policijski izvještaji to jasno pokazuju, a sigurne kuće pune su žena žrtava muškaraca koji ponavljaju obrazac nasilničkog ponašanja i najvjerovatnije će nastaviti da ga ponavljaju. To je razlog zašto donosioci *Zakona*... i branioci (ženske organizacije) baš tog i takvog *Zakona*... smatraju da su državni ograni ne samo "pozvani da se upletu u privatne stvari para" – stvari koje mogu završiti nasiljem i smrću – nego im je dužnost da spriječe nasilje i ubijanje žene i u slučajevima kad *nisu* pozvani!

Tačno je da "*Zakon* inaugurira pojam potencijalnog učinioca (onog koji još uvijek nije izvršio čin nasilja), što otvara niz mogućnosti za zloupotrebe". Ali kad policajci znaju kako procijeniti o kojem obliku nasilja je riječ – situacijskom ili sistematskom – znat će i kako zaštititi muškarca koji se "*ne* sprema na takav čin".

6. Kad znaju o kojem obliku nasilja se radi, profesionalcima je lakše procijeniti treba li ocu optuženom za nasilje u porodici dozvoliti kontakte s djecom ili ne.

Mnoge žene tvrde da je njihov bivši muž loš partner ali dobar otac. One se možda osjećaju žrtvama, ali, kažu, njihova djeca nisu žrtve nasilja u porodici i nema razloga da im se ne dozvoli kontakt s ocem.

Za razliku od situacijskog, u slučajevima sistematskog nasilja u porodici djeca su skoro uvijek žrtve – jer svjedoče ponavljanom nasilju nad roditeljem. U Istanbulskoj konvenciji jasno se navodi da su djeca sekundarne žrtve bez obzira na to da li su direktno izložena fizičkom nasilju ili ne. Zahtijevati da imaju redovan kontakt s nasilnikom – koji zlostavlja njihovu majku i zbog toga mu je izdata zabrana prilaska ženi – nije u interesu djeteta. Profesionalci se deklarativno slažu s tim i podržavaju Zakon koji jasno kaže: otac ima pravo da nakon razvoda braka održava vezu sa svojom djecom, ali su sigurnost i dobrobit žrtava partnerskog nasilja važniji od "prava očeva". Nažalost, u praksi, stvari izgledaju drugačije.

Da li ocu optuženom za nasilje u porodici dozvoliti kontakt s djecom?

U patrijarhalnim zajednicama otac je glava porodice, i skoro je nezamislivo zabraniti mu da viđa djecu. Nije riječ o zaštiti "muških privilegija", nego je riječ o tome da djetetu treba otac! – kažu ljudi koji tvrde da ne brane "tu takozvanu tradicionalnu porodicu", nego se povode logikom zdravog razuma. Ako je muškarac loš partner ali je dobar otac, zašto mu zabraniti ili ograničavati kontakte s djetetom?!

Kad se ovim ljudima objasni razlika između "lošeg partnera ali dobrog oca" (situacijsko nasilje) i "nasilnika koji ponavlja obrazac nasilja" (sistematsko nasilje u porodici), većina njih se složе s tvrdnjom da treba biti oprezan pri donošenju odluke da li ovakvom nasilniku omogućiti redovne posjete djeci ili ne, posebno kad su u pitanju mala djeca.

Ipak, uvjerenja koja proizlaze iz tradicionalnih svjetonazora (Ne smije se ugrožavati "pravo očeva"!) utiču na odluke sudskih stručnjaka i u zemljama kakva je Australija. Jedno istraživanje iz 2019. godine je to potvrdilo: [146]

> *Iako su 2011. godine uvedene izmjene u australskom porodičnom zakonu, kako bi se prioritet dao sigurnosti djeteta a ne "potrebi da dijete ima redovne kontakte s oba roditelja" – i iako se često ističe* da nema dokaza za tvrdnju da su redovni kontakti s ocem osuđenim za nasilje u porodici korisni za dijete – *djeca se i dalje izlažu traumama time što ih se prisiljava da se viđaju s nasilnim ocem.*

Nije neuobičajeno da se roditelju s kojim dijete ne živi (obično ocu) odobri kontakt s djetetom jer to navodno služi interesima djeteta – čak i kada je taj roditelj počinitelj porodičnog nasilja. Važno je istaći da nema dokaza da su redovni kontakti s nasilnim roditeljem korisni za djecu.[147]

146 Samantha Jeffries, Rachael Field, Helena Menih, Zoe Rathus, "Good Evidence, Safe Outcomes in Parenting Matters Involving Domestic Violence? Understanding Family Report Writing Practice from the Perspective of Professionals Working in the Family Law System", UNSWLawJl 50; (2016) 39(4) *UNSW Law Journal*. 1355, http://classic.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLawJl/2016/50.html

147 *Ibid.*

> *Istraživači naglašavaju da još uvijek nailazi na otpor inicijativa da se nasilniku zabrani kontakt s djetetom, naročito prve dvije godine po prekidu veze – u periodu kad je žrtva nasilja, pa samim tim i njeno dijete, u najvećoj opasnosti. Oni koji se protive tvrde da brinu o interesima djece, ali ima pokazatelja da zapravo brinu o interesima nasilnika. U te svrhe se još uvijek koristi i takozvana teorija otuđenja od roditelja* (*Parental Alienation Syndrome* – PAS) iako se zna *da "sindrom otuđenja od roditelja i srodni koncepti nisu priznati u svjetskoj znanstvenoj zajednici i ne smiju biti korišteni kao dijagnostički kriteriji u procjeni oko starateljstva nad djecom".*[148]

Poznato je da nasilnik koji ponavlja obrazac nasilničkog ponašanja nastavlja da zlostavlja partnericu, a samim tim i dijete, i nakon prekida veze. Ako je žena ta koja je inicirala razvod braka ili prekinula vezu, koristi pravo na zajedničko starateljstvo da je na bezbroj načina "kažnjava": traži promjenu termina viđanja djeteta (želi da ga viđa baš onda kada to majci ne odgovara); tvrdi da mu ona ograničava pravo na posjete djeci ili tvrdi da je ona loša majka pa traži da joj se oduzme starateljstvo i dodijeli njemu.

Društvo koje održava kulturu nasilja

Autorica: **Tanja Ignjatović**

Taktike manipulacije decom (korišćenje dece protiv majke i pretnje ženama u vezi sa decom) povezane su sa taktikama kontrole i izolacije partnerke, i služe istoj svrsi. Eskaliraju kada ona pokazuje autonomiju (pokrene postupak razvoda ili zaštite od nasilja, započne novu partnersku vezu...). Nasilni partner u tim situacijama sklon je da zatraži da mu deca budu poverena, da se žali centru za socijalni rad da majka ograničava i ometa njegovo pravo na viđanje dece, da pokreće zahteve za izmenu modela viđanja, uz negiranje svog nasilja.[149]

Ako mu je zabranjeno da prilazi bivšoj partnerici, pravo na viđanje djece omogućava mu da je nastavi frustrirati, i zato insistira na kontaktima s djecom kako bi "ostao u kontaktu" s njihovom majkom. I ne samo da koristi pravo na kontakte s djetetom da nastavi zlostavljati ženu nego i da je ubije!

*Imajmo na umu to da je **ubica Alme Kadić ponio pištolj kada je krenuo da dijete vrati majci** – nakon viđanja koje mu je odredio centar za socijalni rad.*[150]
Majda Halilović

148 What is Parental Alienation? https://www.highconflicteducationandresources.ca/parental-alienation
Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece? (8) https://h-alter.org/ljudska-prava/sustav-za-zastitu-ili-za-zlostavljanje-djece-8/
149 Ignjatović: Kako se menja društvo koje održava kulturu nasilja? Radio Slobodna Evropa, https://www.slobodnaevropa.org/a/dnevnik-tanja-ignjatovic/29265560.html
150 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/

Kantonalni sud u Sarajevu potvrdio je optužnicu Tužilaštva KS protiv Anela Bećirovića
Optuženi se tereti da je uprkos zabrani prilaska, i prilikom predaje djeteta majci, s pištoljem ušao u stan koji je koristila Emira Maslan i usmrtio je. Podsjetit ćemo, Bećirović je i ranije bio osuđen za nasilje u porodici nad Emirom Maslan.[151]

Ima i slučajeva kada nasilnik – kojem je zabranjen prilazak ženi, ali mu je dozvoljeno posjećivanje djeteta – "kažnjava" ženu koja ga je napustila tako što joj ubije dijete prije nego što ubije nju.

Advokat mora poznavati dinamike nasilja kako bi osmislio odgovarajuće i efektne mjere. Na primjer, ***zaštitne mjere koje zabranjuju kontakt, ali omogućavaju posjećivanje djece rijetko su korisne*** *i, zbog njihove neodređenosti, veoma teške za sprovođenje.*[152]
Maja Raičević

Drugi otmu kćerku jer žele da je odvedu u Tursku kako majka ne bi imala kontakt s njom...

Muškarac na aerodromu kao taoca drži kćerku, policija pregovara

Nakon više od 18 sati pregovora s muškarcem koji je na aerodromu u Hamburgu kao taoca držao svoju četverogodišnju kćerku, policija u ovom njemačkom gradu saopćila je kako je talačka kriza okončana.
Muškarac je od subote u 23 sata bio u kontaktu s policajcima i pregovaračima, ali nije želio da se preda. Kako je ranije naglašeno, tražio je da s kćerkom otputuje u Tursku, a kao razlog za cijelu situaciju naveden je spor s bivšom suprugom.
Ipak, nakon višesatnih pregovora, policija je uspjela uhapsiti muškarca.
Ono što je odranije poznato jeste da je žena prijavila policiji kako joj je kćerka kidnapovana i da ju je oteo bivši muž.
Pozadina cijele priče zapravo je spor oko starateljstva.[153]

151 Potvrđena optužnica protiv Anela Bećirovića za ubistvo Emire Maslan | Face | Jedina neovisna medijska kuća
152 *Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama*, NVO Centar za ženska prava, Podgorica, https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirucnik_za_advokate.pdf
153 https://www.klix.ba/vijesti/svijet/okoncana-drama-u-hamburgu-muskarac-koji-je-drzao-kcerku-kao-taoca-napustio-prostor-aerodroma/231105062

Ogromna je odgovornost na psiholozima i socijalnim radnicima koji pišu nalaze i preporuke na osnovu kojih će sudija odlučiti da li nasilniku omogućiti kontakte s djetetom ili ne. Često životi žena i djece ovise o toj odluci. Ali ako znaju razliku između sistematskog i situacijskog nasilja u porodici bit će im mnogo lakše donositi takve važne odluke.

Nema dokaza za tvrdnju da su redovni kontakti s ocem nasilnikom korisni za dijete. Ali ima mnogo dokaza za tvrdnju da nasilnici koriste pravo na viđanje djece kako bi nastavili traumatizirati njihovu majku, a u tome im indirektno pomažu državne institucije. Na koji način državne institucije – centri za socijalni rad i sudovi – "pomažu" nasilnicima? Kad organi starateljstva i sudovi pridaju važnost "pravu očeva" – a guraju u drugi plan pravo žena i djece da budu zaštićeni od nasilja – rade to tako što "previđaju" da se u porodici dešava nasilje, ili sistematsko nasilje prikazuju kao situacijsko. Problem vide kao "disfunkcionalni partnerski odnos", spominju neslaganja, svađe i konflikte, a zanemaruju činjenicu da nasilnik ponavlja obrazac zlostavljanja i da će najvjerovatnije nastaviti zlostavljati ženu, samim tim i dijete.

7. Kad ustanove o kojem obliku nasilja u porodici je riječ, profesionalci će znati da li su programi za parove – bračno savjetovanje, porodična psihoterapija, medijacija i slični programi – korisni, nekorisni, ili čak opasni za žrtvu nasilja.

Pokazalo se da savjetovanja za parove, medijacija (posredovanje) ili slični programi na koje sud upućuje nasilnika i žrtvu zajedno ne samo da nisu korisni u slučajevima sistematskog nasilja u porodici nego mogu biti i vrlo opasni za ženu. Nije rijedak slučaj da nakon seanse bračne psihoterapije ili medijacije nasilnik zlostavlja partnericu "jer je otkrivala detalje iz njihovog privatnog života".

Cilj porodične medijacije je postizanje zajedničkog sporazuma oko spornih pitanja – najčešće u vezi s imovinom, starateljstvom i brigom za djecu. Da bi proces medijacije bio uspješan, uključene strane moraju imaju jednaku moć. Ako taj temeljni preduslov nije zadovoljen, dovodi se u pitanje sigurnost žrtve i ugrožava se neutralnost medijatora (on se nađe u poziciji da se mora staviti na jednu stranu) – upozoravaju stručnjaci.

Razumljiv je strah ili oklijevanje žrtve da bude u istoj prostoriji s počiniteljem nasilja. Strah će je odvratiti od dobrovoljnog uključivanja u medijacijski proces, a prisiljavanjem na medijaciju ugrožavamo njenu sigurnost – tvrdili su zakonodavci u Hrvatskoj, i donijeli zakon po kojem se posredovanje isključuje u *svim* slučajevima kada postoje indicije da se radi o nasilju u porodici. Takva radikalna odluka izazvala je reakcije u profesionalnoj zajednici.[154]

154 Marina Ajduković, Izazovi obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u obitelji, https://www.academia.edu/87166137/Izazovi_Obiteljske_Medijacije_U_Slu%C4%8Dajevima_Nasilja_U_Partnerskim_Odnosima

Nije svako nasilje u porodici isto; nasilje se razlikuje po tipu, intenzitetu i učestalosti. Ako je žrtva spremna biti uključena u proces medijacije – jer očekuje korist za sebe, a sudski postupak vidi kao lošiju opciju – medijacija je izbor na koji treba da ima pravo! Drugi problem s ovakvom zakonskom regulativom je u tome što nalaže *a priori* isključivanje porodične medijacije kada postoje tvrdnje o nasilju u porodici bez ikakvih prethodno utvrđenih kriterija o kakvom nasilju je riječ – situacijskom ili sistematskom – a to može dovesti do zloupotrebe i manipulacija: bilo koja strana u postupku može tvrditi da je žrtva nasilja i tako izbjeći uključivanje u medijacijski proces kad joj to nije u interesu, upozoravaju hrvatski stručnjaci.

Iz teksta: Izazovi obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u partnerskim odnosima

Autorica: **Marina Ajduković**

Obiteljski zakon iz 2014. godine... *nije uzimao u obzir različite vrste i intenzitet nasilja, niti motive koji su u podlozi nečijeg nasilnog ponašanja***.** Naposljetku, nije razmatrao niti moguće koristi za uključene strane u sporu, *ako se radilo o nekom od oblika situacijski uvjetovanih nasilnih ponašanja*, a strane u sporu bile su spremne na uključivanje u medijacijski proces. Ovakav način zakonske regulative, koji nalaže a priori isključivanje iz obiteljske medijacije kada postoje tvrdnje o obiteljskom nasilju, bez ikakvih prethodno utvrđenih kriterija, može dovesti do zlouporabe prijava tvrdnji o nasilju. Bilo koja strana u postupku može tvrditi da postoji, ili je postojalo, obiteljsko nasilje motivirana samo time da izbjegne uključivanje u medijacijski proces.
Obiteljskim zakonom iz 2015. godine, iz perspektive stručnih radnika centra, kao i medijatora, dolazi do pozitivnih promjena u stavu zakonodavca prema provođenju medijacije u situacijama obiteljskog nasilja. Automatsko isključivanje parova koji spominju postojanje nasilja više nije propisana praksa.
Obiteljska medijacija je strukturirani proces mirnog rješavanja problema i spornih pitanja između članova obitelji uz pomoć obiteljskog medijatora kao neutralne osobe. Cilj obiteljske medijacije je pronalaženje kreativnih rješenja spornih pitanja i postizanje zajedničkog sporazuma. Najčešće se koristi u rješavanju sporova o roditeljskoj skrbi.
Kad je prisutno nasilje u partnerskom odnosu, neke temeljne pretpostavke nužne za provedbu medijacijskog procesa dolaze u pitanje jer *uključene strane nemaju jednaku moć* (u pitanje dolazi neutralnost medijatora, upitna je dobrovoljnost sudjelovanja, kao i sigurnost žrtve).
Ali kada je žrtva spremna biti uključena u proces medijacije i traži mogućnost uključivanja, medijaciju ne treba eliminirati kao neprihvatljivu opciju. Sve je argumentiraniji stav profesionalne zajednice da medijacija može biti uspješna u situacijama sporova kad je bilo nasilje u partnerskom odnosu, ali uz poduzimanje odgovarajućih mjera predostrožnosti, te kad ga provode kvalitetno educirani medijatori.
S obzirom na to da se jasno pokazalo da *procjenjivanje nasilja postaje najvažniji dio procesa donošenje odluke o tome koji slučaj (ni)je prikladan za medijaciju*, u radu su detaljno prikazani ključni instrumenti procjene opravdanosti obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u partnerskim odnosima.

U Hrvatskoj *teret odluke o uključivanju parova u medijaciju* u prvoj instanci preuzimaju stručni timovi centara za socijalnu skrb u postupku obaveznog savjetovanja, a u drugoj medijatori u predmedijacijskom susretu ili tijekom postupka medijacije. No, *čime se rukovode timovi CZSS-a* kad primjenjuju članak 332. iz Obiteljskog zakona iz 2015. godine – po kojem se obiteljska medijacija ne provodi "u slučajevima kada prema procjeni stručnog tima centra za socijalnu skrb ili obiteljskog medijatora zbog obiteljskog nasilja nije moguće ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku medijacije" – *nije poznato*.
Za procjenu primjerenosti obiteljske medijacije i za kvalitetu procesa medijacije u situacijama kada kod parova postoji evidentirano/prepoznato nasilje *važno je dobro poznavanje dinamike partnerskog nasilja*, kao i uočavanje sitnih neverbalnih znakova koji govore o tome da jedna strana u postupku nije na istoj razini moći i ne može se slobodno samozastupati, a tako niti zastupati svoje interese.[155]

Zaključak: Pri donošenju odluke o tome koji slučaj (ni)je prikladan za medijaciju važno je procijeniti da li se radi o situacijskom ili sistematskom obliku nasilja u porodici.

8. Ako razumiju razliku između ova dva oblika nasilja, pravnici će znati da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje.

Često se o nasilju nad ženama govori kao o "rodno zasnovanom nasilju", a o femicidu kao "ubistvu iz mržnje". Često čujemo i o tome kako bi nasilje nad ženom i femicid trebalo podvesti pod posebnu kategoriju teških kaznenih djela (krivična djela počinjena iz mržnje), jer su za ovu kategoriju krivičnih djela propisane teže kazne, pa je za nadati se da bi sudije strože kažnjavali ponavljajući obrazac nasilja nad ženom (sistematsko nasilje) i femicid.

Kad se pokrene ova tema, mnogi se pitaju kakva je razlika između "običnog" ubistva (npr. muškarac ubije drugog muškarca) i ubistva kad muškarac ubije partnericu (femicid/zločin počinjen iz mržnje). Najkraći odgovor na ovo pitanje glasi: Razlika je u motivu i namjeri!

Evo o čemu se radi. Vrlo dobro je poznato da je najčešći oblik femicida postseparacioni femicid. Nasilnik ubije ženu obično onda kada ona a) bježi od njega; b) sprema se da ga napusti; c) već je otišla iz veze i njemu postaje jasno da se neće vratiti. Ako pitamo nasilnika zašto ju je ubio, reći će: "Ona je *moja* žena, i ona nema pravo da ode iz veze!"; "Ona je *moja* djevojka, i ako je ja ne mogu imati neće je ni drugi muškarac imati!"; "Ona je žensko, a žene ne smiju... žene moraju...". Da bi se krivično djelo podvelo pod "zločin počinjen iz mržnje", neophodno je dokazati da je motiv bio predrasuda, odnosno pristrasnost. Motiv za ubistvo crnca – predrasude o crncima (*On je crnac, ne može on isto kao*...); motiv za ubistvo homoseksualca

155 *Ibid.*

– predrasude o homoseksualcima (*Homoseksualci su... njih treba*...); motiv za ubistvo žene – predrasude o ženama (*Ona je žena, ne smije ona mene muškarca*...). Činjenica je da su u mnogim slučajevima postseparacionog femicida motivi pristrasnost ili predrasude o ženama (žena nema pravo da...; ako žena napušta vezu, ona ponižava muškarca...). Jednom kad se u zakonu ovakvi slučajevi nasilja nad ženom odrede kao zločin iz mržnje – zločin koji ima za motiv pristrasnost ili predrasude o određenoj grupi ljudi (crncima, homoseksualcima, kršćanima, muslimanima, ženama, migrantima, povratnicima...) – pronalaženje olakšavajućih okolnosti – na osnovu kojih se često nasilniku smanjuje zatvorska kazna – postaje nemoguće!

Iz publikacije: ZAKONI O KRIVIČNIM DJELIMA POČINJENIM IZ MRŽNJE: PRAKTIČNI VODIČ (OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava)

Krivična djela počinjena iz mržnje

Krivično djelo je počinjeno sa određenim motivom, koji se u ovom *Vodiču* naziva "pristrasnost". Upravo je ovaj element motiva *pristrasnosti* taj koji čini razliku između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i uobičajenih krivičnih djela.

Hipotetički primjer:
Kako izgleda krivično djelo počinjeno iz mržnje?
Jedna škola je zapaljena. Policija u početku smatra da je u pitanju obična paljevina. Međutim, školu pretežno pohađaju djeca Romi, a istragom se otkriva da su ranije zabilježeni incidenti pisanja grafita na zgradi škole sa antiromskim sloganima kao što je "Romi napolje".
Počinioci su uhvaćeni i priznaju da su oni izazvali požar i pisali grafite. Oni kažu da su bili motivisani željom da "očiste" svoje područje od "stranaca".
Osnovni prestup je izazivanje požara. Međutim, motiv pristrasnosti, na osnovu "rase" ili "etničke pripadnosti", čini ovo krivičnim djelom počinjenim iz mržnje.
Krivična djela počinjena iz mržnje razlikuju se od uobičajenih krivičnih djela ne samo zbog motivacije prestupnika nego i zbog negativnih posljedica koje djelo ima na žrtve.
Počinilac bira žrtvu zbog njene pripadnosti nekoj grupi; ovim se sugeriše da je jedan član takve grupe zamjenjiv bilo kojim drugim. Za razliku od žrtava mnogih drugih krivičnih djela, žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje su odabrane na osnovu onoga *što* one predstavljaju, a ne onoga *ko* su one.

Motiv za krivično djelo – pristrasnost i mržnja?
Shvaćeni doslovno, izrazi "krivična djela počinjena iz mržnje" ili "motiv mržnje" mogu dovesti u zabludu. Mnoga krivična djela koja su motivisana mržnjom (emocijom) *nisu* kategorisana kao krivična djela počinjena iz mržnje. I obratno, krivično djelo u kome počinilac ne osjeća "mržnju" prema žrtvi još uvijek se može smatrati krivičnim djelom počinjenim iz mržnje. Mržnja je veoma specifično i intenzivno emocionalno stanje kojim se možda neće na odgovarajući način opisati većina krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Zašto su potrebni zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje?

1) **Ljudska prava** – *jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske porodice.*
   Krivična djela počinjena iz mržnje ruše ideal ravnopravnosti među pripadnicima društva.
2) **Specifičan motiv čini ovo krivično djelo ozbiljnijim.**
   Ako se krivična djela počinjena iz mržnje tretiraju kao i druga krivična djela (ili ako nisu priznata kao posebna kategorija), tada se često njima ne bavimo na odgovarajući način.
   To se manifestuje na sljedeće načine: a) istražitelji propuštaju da na odgovarajući način istraže navode o motivu pristrasnosti; b) tužioci minimiziraju prestup kada biraju navode optužnice; a c) sudovi propuštaju da primijene svoju nadležnost i povećaju presude da bi one oslikavale motive počinioca.
3) **Ozakonjenje društvene osude krivičnih djela počinjenih iz mržnje je važno za pogođene zajednice**.
4) **Ozakonjenje društvene osude krivičnih djela počinjenih iz mržnje može pomoći izgradnji povjerenja u krivičnopravni sistem.**[156]

U definiciji krivičnog djela zločin iz mržnje spominje se namjera. Šta to podrazumijeva? Bili mi toga svjesni ili ne, u osnovi ovih krivičnih djela je – diskriminacija. Cilj diskriminacije je ne dozvoliti "njima" da imaju ista prava koja imamo "mi" – *zato što su oni crnci, a crnci ne treba da imaju ista prava kao i mi bijelci*; *zato što su Romi, a njih treba istjerati s "naše" teritorije*; *zato što su žene, a njima nije dozvoljeno isto što i muškarcima...* Upravo je ta namjera – otvorena ili skrivena diskriminacija ljudi (diskriminirati znači narušavati ljudska prava!) – razlog zbog kojeg se zločin iz mržnje smatra teškim krivičnim djelom, *pa sudija ne može izricati uobičajene olakšavajuće okolnosti* ("žrtva je izazivala optuženog...", i slično).

U slučajevima postseparacionog femicida – naročito kada se ubistvo desi u konteksu sistematskog nasilja nad ženom (obrazac) – skoro uvijek se radi o zločinu iz mržnje. Motivi za ubistvo žene proizlaze iz "povrijeđene muškosti" i predrasuda o ženama (*Ona je žena, a žena mora da...*; *Ona je napustila vezu, a ona kao žena nema pravo da mene muškarca...*). Skrivena (implicitna) namjera je diskriminacija – diskriminacija žene kako ne bi imala ista prava kao i muškarac (*Drži ženu tamo gdje joj je mjesto!*). U slučajevima situacijskog nasilja u porodici ovaj motiv (predrasude o ženama) i namjera (diskriminacija) rijetko su prisutni.

156 *Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič,* https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/36429.pdf

KAKO PREPOZNATI NASILNIKA?

Ko je nasilnik, a kome treba zaštita od nasilja? – prvo je pitanje koje postavljaju policajci kad dobiju prijavu o nasilju u porodici. Mnogo je slučajeva kad im je teško odgovoriti na to pitanje. Lakše i brže će prepoznati nasilnika ako prepoznaju o kojem obliku partnerskog nasilja je riječ. A o kojem obliku nasilja je riječ – zavisi od: a) motivacije koja pokreće na nasilje; b) interpersonalne dinamike; c) posljedica koje nasilje ostavlja na žrtvu.

Prilikom izrade poznate i u praksi široko prihvaćene tipologije nasilja u porodici profesor Michael P. Johnson analizirao je: a) *motivaciju nasilnika* (šta pokreće nasilje?); b) *dinamiku nasilja* (da li postoji obrazac nasilničkog ponašanja jednog partnera nad drugim ili se radi o nepovezanim incidentima svađa i konflikata?); c) *posljedice* (kakve posljedice nasilje ostavlja na žrtvu?) – i došao do zaključka da postoje četiri različita oblika partnerskog nasilja:

1) *Situacijsko nasilje* (*Situational Couple Violence*). Situacije kada neslaganje pređe u eksplozivne svađe i eskalira u fizičko nasilje. Oba partnera mogu biti (a često i jesu!) i žrtva i nasilnik. Žene izazivaju svađe i/ili koriste nasilje skoro u 50 posto slučajeva.
2) *Sistematsko nasilje* (*Systemic Relational Violence; Intimate Terrorism*). Nije riječ o svađi niti "konfliktu zaraćenih strana". Nasilje slijedi prepoznatljivi obrazac. U 95 do 98 posto slučajeva nasilnik je muškarac. Žene žrtve sistematskog nasilja često završavaju u bolnici, u sigurnoj kući ili u mrtvačnici.
3) *Odbrana nasiljem* (*Violent Resistance*). Žrtva uzvraća nasiljem u samoodbrani. Fizički se odupire dominaciji nasilnika, koristi se nasiljem kako bi izašla iz situacije u kojoj je sistematski zlostavljana ili se sveti za pretrpljeno nasilje i ponižavanje ("uzvraća udarac").
4) *Uzajamna kontrola putem nasilja* (*Mutual Violent Control*). Radi se o specifičnom obliku sistematskog nasilja – kada oba partnera žele dominaciju i kontrolu nad onim drugim. Funkcija obostranog nasilničkog ponašanja je prisiliti partnera da se ponaša

onako kako to njima odgovara. Ovaj oblik nasilja javlja se u zanemarivo malom broju slučajeva.[157]

Dva najčešća oblika nasilja u porodici s kojima se profesionalci – policajci, tužitelji, sudije, advokati, socijalni radnici i savjetnici, susreću su: 1) *situacijsko* i 2) *sistematsko* nasilje. *Razlike između ova dva oblika nasilja*:

A) U situacijskom nasilju oba partnera mogu biti i žrtva i nasilnik. Kad je riječ o sistematskom nasilju, skoro uvijek je samo jedan partner nasilnik. U heteroseksualnim vezama žena je nasilnik u manje od pet posto slučajeva.

Sistematsko nasilje – samo jedan partner je nasilnik.

B) U situacijskom obliku partnerskog nasilja nasilje obično prestaje kad se veza prekine. To nije slučaj s nasilnikom koji sistematski zlostavlja žrtvu. On nastavlja sa zlostavljanjem i/ili fizičkim nasiljem, naročito u slučajevima kada je žena ta koja je napustila vezu. Njegovo nasilje često eskalira, pa se dešava i da ubije ženu.

Sistematsko nasilje – zlostavljanje partnera se obično nastavlja i nakon prekida veze.

Kako ustanoviti ko je nasilnik a ko žrtva?

Okolnosti u kojima je policajcima teško odrediti ko je nasilnik: a) situacijsko nasilje – kada se oba partnera fizički nasilna; b) postoje indikacije da je riječ o sistematskom nasilju nad partnerom, ali nasilnik iznosi dokaze da je *on* žrtva; c) žrtva sistematskog nasilja se koristila nasiljem koje nije bilo nužno za samoodbranu; d) radi se o rijetkim slučajevima sistematskog nasilja kada se oba partnera koriste nasiljem da dominiraju nad onim drugim.

Policajci kažu da im je najteže ustanoviti ko je nasilnik a ko žrtva u situacijama kad dođu u kuću ili stan i zateknu "histeričnu ženu" s kojom se ne može razgovarati – koja odbija da sarađuje, vrišti, odguruje ili čak udara muža i naziva ga pogrdnim imenima, i sabranog muškarca s kojim se *može* razgovarati – koji smireno objašnjava šta je bilo i kako je to bilo... U takvim situacijama dešava im se da prave greške pa ženu proglase nasilnikom, a njenog muža žrtvom – čak i onda kad je on "već poznat policiji zbog nasilja u porodici". Zašto? Linija razmišljanja nekih policajaca ide ovako: *iako je tačno da je on ranije bio nasilan prema njoj, u ovom konkretnom slučaju on je njena žrtva.*

157 Michael P. Johnson i Kathleen J. Ferraro, Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions, 62, *Journal of Marriage and Family*, 948 (2000),
https://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1217&context=facsch

Kad naprave grešku u procjeni – jer ne sagledavaju širi kontekst (odnos moći; ponavljajući obrazac nasilja) u okviru kojeg se desio "taj konkretni slučaj" – velika je vjerovatnoća da policajci neće poduzeti adekvatne mjere zaštite žrtve. Tako ženu izlažu smrtnoj opasnosti!

Postoji li nešto što bi im moglo pomoći da naprave tačnu procjenu?

Postoji. Profesori Jacobson i Gottman ustanovili su da su dva glavna pokazatelja zlostavljanja (engl. *battering*) i dva najvažnija indikatora na osnovu kojih se može odrediti ko je nasilnik a ko žrtva – *strah* i *povreda*.

HELPFUL TIPS!

Prilikom procjenjivanja ko je nasilnik a ko žrtva obrati pažnju na dva indikatora: *strah* i *povreda*.
Ako su oba partnera nasilna, postavi pitanja:
Da li partner koji tvrdi da je žrtva zlostavljanja pokazuje autentičan strah od drugog partnera?
Da li je i koliko je povrijeđen?

Odnos moći je ono što pravi razliku između nasilnika i žrtve. Zato je ključno pitanje: *Ko je od njih dvoje moćniji?* Ako su partneri približno ili podjednako moćni, najvjerovatnije se radi o situacijskom obliku nasilja u porodici. Muškarac koji ponavlja nasilje nad ženom (sistematsko nasilje) skoro uvijek ima *veću moć* nad ženom i njenim životom nego obratno.

U knjizi *When men batter women* Jacobson i Gottman pišu: "Pitbul tip nasilnika često tvrdi da je on žrtva, a ne nasilnik. Iako su u 50 posto slučajeva i njihove žene bile nasilne, uvijek su žene bile te koje su prestravljene i mnogo ozbiljnije fizički povrijeđene."

Pitbul tip nasilnika često tvrdi da je on žrtva, a ne nasilnik. Iako su u 50 posto slučajeva i njihove žene bile nasilne, uvijek su žene bile te koje su prestravljene i mnogo ozbiljnije fizički povrijeđene.
N. S. Jacobson, J. M. Gottman

HELPFUL TIPS!

Kako ustanoviti da li je žena žrtva sistematskog ili situacijskog nasilja?
Postavi joj sljedeća pitanja:
Da li je ovo prvi put da vas je udario? Ako nije prvi put:
Navedite prethodne situacije kad je bio nasilan / zlostavljao vas.
Imate li utisak da je zlostavljanje / fizičko nasilje tokom vremena eskaliralo?
Da li imate osjećaj da će se zlostavljanje ponoviti u budućnosti?
Obrati pažnju na dva znaka zlostavljanja: ***strah* i *povreda*.**
Da li žena pokazuje autentičan strah od muškarca čija je (navodno) žrtva?
Da li je i koliko je povrijeđena?

Kako znati da se radi o žrtvi sistematskog nasilja koja se brani nasiljem, a ne o nasilnoj ženi?

Značajan procent žena žrtava sistematskog nasilja u porodici brani se nasiljem. (Neke se i svete tako što uzvraćaju nasiljem, jer im to pomaže da ublaže osjećaj povrijeđenosti i poniženja.) Kako znati da je u pitanju žrtva? Prvo, postoje najmanje tri situacije kada je bila izložena prijetnjama, zlostavljanju ili nasilju (*obrazac*). Drugo, kad se veza završi ili kad se žrtva osjeća sigurna (recimo, nasilnik nije više nasilan), velika *većina ovih žena prestaju s nasiljem*.

Žrtva prestaje s nasiljem kad prestane biti izložena nasilju.

U toku suđenja nasilnim muškarcima njihovi advokati ih često brane tako što ističu situacije kad je i zlostavljana žena bila nasilna. To rade kako bi diskreditovali ženu žrtvu i prikazali slučaj kao "obostrano zlostavljanje" (olakšavajuća okolnost za nasilnika). Tri najefikasnije strategije uz pomoć kojih iskusni advokati odbrane nasilnika su: a) *Nikada ne spominji riječ obrazac* (sistematsko nasilje); b) *Prikaži slučaj kao "uzajamno napadanje"* (situacijsko nasilje); c) *Žrtvu prikaži ne kao žrtvu nego kao agresivnu partnericu koja koristi pravni sistem da se osveti partneru*.

Žene su često prikazane kao agresivne partnerice koje koriste pravni sistem da se osvete partneru.[158]
Nancy Ver Steegh

U prilog ovim vještim advokatima ide i činjenica da mnogi tužitelji i sudije ne razumiju razliku između situacijskog i sistematskog oblika nasilja nad partnerom. Ne razumiju da između ova dva oblika ne postoji kontinuitet – ne radi se o više ili manje nasilja; niti se radi o tome da li je *on nju više zlostavljao ili ona njega*.

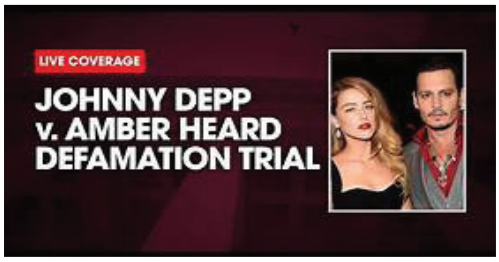

Amber Heard – žrtva nasilja ili nasilna žena koja glumi žrtvu?

Johnny Depp vs. Amber Heard: *situacijsko* ili *sistematsko* nasilje?

Nedavno smo gledali medijski spektakl – šest sedmica dug sudski spor holivudskih zvijezda Johnnyja Deppa i Amber Heard.

158 Nancy Ver Steegh, Differentiating Types of Domestic Violence: Implications for Child Custody, https://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1217&context=facsch

Priča ide ovako: Za vrijeme #MeToo debate, 2018. godine, u listu *Washington Post* glumica Amber Heard govori o partnerskom nasilju koje je doživjela na svojoj koži. Ime bivšeg supruga Johnnyja Deppa nije otvoreno spomenula. Godine 2019. Johnny Depp podnosi tužbu protiv Amber Heard i tvrdi da je zapravo *ona* nasilnica! Heard odgovora protutužbom. U igri su milioni dolara odštete.

U publici se formiraju tri tabora: 1) oni koji daju podršku Deppu i tvrde da je Heard manipulator i lažljivica; 2) oni koji vjeruju da su i jedno i drugo i žrtva i nasilnik (*jer ima nekoliko situacija kada se i Amber koristila nasiljem... ona je njega gurala, udarila ga je vratima od kupatila... osim toga, Johnny tvrdi da mu je Amber odsjekla dio prsta kad je u svađi bacila bocu votke na njega...*); 3) oni za koje je ovo suđenje nepodnošljiva farsa u kojoj se ismijava zlostavljana i silovana žena, a uz to joj i prijete – i time je dodatno traumatiziraju!

Amber Heard mora u detalje opisati morbidnu scenu u kojoj je pijani i drogirani Depp siluje:

- Osjetila sam taj pritisak na stidnu kost i osjetila sam kako mu se ruka pomiče. Sjećam se da sam gledala okolo... gledala sam te razbijene boce i staklo... i nisam se htjela pomaknuti jer nisam znala je li ta boca koju je gurnuo u mene također razbijena... – pričala je Amber Heard jecajući.

- Ne znam kako je to završilo, ne znam kako sam sišla s te radne ploče u kuhinji. Sjećam se samo da sam završila u kupatilu. Sjećam se povraćanja... Izgubila sam kontrolu nad mjehurom... Sjećam se da sam povraćala i da je bilo krvi na podu....

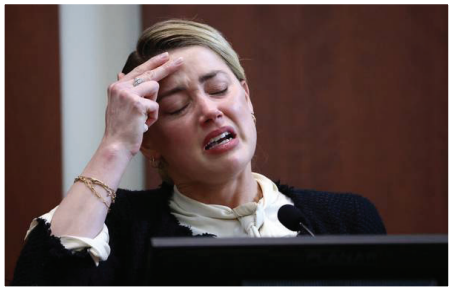

Otkrila je svaki detalj tog "događaja" i bilo je očigledno da je u jezivom psihološkom stanju, ali njeno svjedočenje su advokati Johnnyja Deppa nazvali "performansom njenog života".

Amber Heard je izgubila spor. I ovaj put su advokati koristili tri najefikasnije strategije u odbrani nasilnika: a) nikada ne spominji riječ obrazac; b) prikaži slučaj kao "uzajamno napadanje" (situacijsko nasilje); c) prikaži žrtvu kao agresivnu ženu koja je izazivala...

Da se utvrdilo da je u pitanju obrazac (Depp se drogira/ napije se pa onda zlostavlja partnericu) – a to je gledaocima "spektakla" bilo više nego očigledno! – uspostavilo bi se da je riječ o sistematskom obliku nasilja u porodici. Kad je riječ o sistematskom nasilju, samo jedan partner je nasilnik a drugi je žrtva – čak i kad se žrtva brani nasiljem. Zato su njegovi advokati svim silama nastojali dokazati da se radi o situacijskom nasilju (*u pitanju je konflikt*; *oni su se svađali*; *njihovi napadi jedno na drugo rezultat su loših odnosa između njih*; *možda im je trebalo više psihoterapije*...). Drugim riječima, Johnny Depp se

ne može proglasiti nasilnikom, niti se Amber Heard može tretirati kao isključiva žrtva nasilja! Poruka koju su nam ovi advokati poslali (vrlo uspješno!) glasi: *Sve dok ljudi ne razumiju razliku između situacijskog i sistematskog nasilja u porodici – nasilnika nije teško odbraniti!*

Kako prepoznati nasilnika koji želi moć i kontrolu nad ženom?

Nije uvijek lako ustanoviti da se radi o nasilniku. Posebno kad je riječ o "pristojnom" i "finom" čovjeku koji nije otvoreno nasilan. Njegov cilj je skriven – moć i kontrola nad ženom. Želi da nju ugura u ulogu podređene kako bi sebe pozicionirao kao superiornog i njoj nadređenog. Metodom *kontrola putem prisile* (*Samo probaj, pa ćeš vidjeti šta će se desiti!*) prisiljava ženu da "poštuje muški autoritet i muške privilegije", ali to obično radi diskretno (da drugi ne vide). Žena ga se boji i kad on nije u kući. A kad jeste, ovaj "kontrolor" (engl. *coercive controller*) zlostavlja ženu lukavo... često i strateški oprezno.

"Očigledno je da ga se žena plaši, i mi joj vjerujemo kad kaže da je on opasan, ali naš problem je u tome što nemamo dovoljno materijalnih dokaza da pokrenemo tužbu protiv njega", kažu policajci koji rade s ovim tipom nasilnika.

HELPFUL TIPS!

Evo nekoliko indikatora koji ukazuju da se radi o tipičnom "kontroloru":

- nastoji da odvoji ženu od bliskih osoba
- nadgleda šta ona radi i kako to radi (čak i kad obavlja svakodnevne poslove)
- uhodi je, zove je ili šalje poruke, provjerava gdje je i s kim je
- govori u njeno ime
- prisiljava je na seks
- "kažnjava" je kad niko ne gleda
- ponižava je
- otvoreno ili prikriveno izražava nepoštovanje prema ženi (i ženama općenito) i nalazi opravdanja za nasilje nad ženama
- ima rigidne predstave o tome šta je uloga žene a šta uloga muškarca; kad god može, sprečava da žene donese odluke – i u privatnom i u javnom životu

Neki tvrde da ovaj tip nasilnika manje koristi fizičko nasilje a mnogo više psihičko nasilje. (Psihičko nasilje = razne psihološke manipulacije i prijetnje, kako bi kontinuirano izazivao strah kod žene i tako je držao u ulozi pokorne.) Ali istraživanja pokazuju da to nije tačno. Stvar je u tome što je njegovo fizičko nasilje – a naročito seksualno nasilje – manje vidljivo!

Kontrola putem prisile

Kontrola putem prisile je strategija koju neki ljudi koriste da dominiraju nad intimnim partnerom. Obično uključuje izolaciju partnera, ponižavanje, manipulaciju, proganjanje, prijetnje i "kažnjavanje".

Johnson (2008) dokazuje da ovi muškarci fizički zlostavljaju ženu 6 puta češće nego muškaraci koji su nasilni ali ne koriste kontrolu putem prisile.[159]

Pošto je njegovo nasilje teško dokazati, ako žena na zlostavljanje i ponižavanje uzvrati "agresivno" (nasiljem odgovara na nasilje), može joj se lako desiti da *ona* bude optužena za nasilje u porodici. Ima slučajeva kada policajci privedu u policijsku stanicu ženu, proglase je primarnim agresorom i time dodatno traumatiziraju žrtvu, a ohrabre nasilnika da nastavi sa zlostavljanjem. Ali najnovija digitalna tehnologija mogla bi u ovakvim slučajevima biti od pomoći – i žrtvama nasilja i policajcima!

U Australiji su policajci napravili aplikaciju za telefon (*Empower You*; App Store, apple.com) koju žrtve nasilja koriste kao digitalni dnevnik, a snimke i informacije o zlostavljanju tajno dostavljaju policiji.

Digitalni dnevnik (aplikacija za telefon) – žrtvama nasilja vraća osjećaj moći!

"Istraživanja pokazuju da se žene žrtve nasilnih partnera prvi put obrate policiji, u prosjeku, tek nakon 25 incidenata nasilja", priča policajka Lisa Clemence na promociji nove aplikacije za telefon *The Empower You* app, u Sydneyju, Australija, u julu 2023. Znajući koliko je teško ženama žrtvama nasilja i kontrole (*coercive control*) da prijave nasilnika, došla je na ideju da, zajedno s kolegama, napravi neku vrstu digitalnog dnevnika (aplikacija za telefon) gdje žena može sačuvati snimke i podatke o tome šta joj nasilnik radi, a onda poslati to osobi od povjerenja ili direktno policiji – bez straha da će nasilnik to otkriti.[160]

159 https://www.communityservices.act.gov.au/domestic-and-family-violence-support/what-is-act-government-doing/dfv-risk-assessment/key-components/working-with-perpetrators-of-domestic-and-family

160 **Power comes back: NSW Police launch app to help victim**
NSW Police launch an app today, which is aimed at helping victims of domestic violence to discreetly document abuse and access support services. "The 'Empower You' app was designed to be user-friendly, intuitive, and interactive, while still having the best safety features for user privacy and discretion," Assistant Commissioner Stuart Smith said. "It has inbuilt features to keep it private on any mobile, including passcodes and quick lock, and has a modest-looking icon that's designed not to alert perpetrators.
"The diary feature allows a victim to collect their thoughts – including photos of injuries and property damage, and screenshots of emails or messages – and document an incident when it happens, no matter how minor or whether they report it to police at that time. "This is especially important in terms of coercive control, where we know a victim often feels helpless, so with 'Empower You', the abuse is clearly demonstrated, and the power comes back to the victim."
The 'Empower You' app is available in the Google Play Store and the Apple App Store, and NSW Police officers have QR codes on their MobiPOL devices to link to the app in the stores to download

Power comes back: NSW Police launch app to help victim

NSW Police launch an app today, which is aimed at helping victims of domestic violence to discreetly document abuse and access support services.
"The 'Empower You' app was designed to be user-friendly, intuitive, and interactive, while still having the best safety features for user privacy and discretion," Assistant Commissioner Stuart Smith said.
"It has inbuilt features to keep it private on any mobile, including passcodes and quick lock, and has a modest-looking icon that's designed not to alert perpetrators.
"The diary feature allows a victim to collect their thoughts – including photos of injuries and property damage, and screenshots of emails or messages – and document an incident when it happens, no matter how minor or whether they report it to police at that time. "This is especially important in terms of coercive control, where we know a victim often feels helpless, so with 'Empower You', the abuse is clearly demonstrated, and the power comes back to the victim."
The 'Empower You' app is available in the Google Play Store and the Apple App Store, and NSW Police officers have QR codes on their MobiPOL devices to link to the app in the stores to download.[161]

Kako znati da li je muškarac žrtva nasilja ili samo misli da je žrtva?

Ima muškaraca koji tvrde da su žrtve manipulativnih i nasilnih žena, a zapravo su oni nasilni. Neki od njih su inteligentni i elokventni – znaju kako ubijediti ljude u svoju nevinost i moralnu ispravnost, vješto izlažu argumente i "neoborive dokaze" koji treba da potvrde da su oni žrtve, a ne nasilnici. Mnoge od njih krasi šarm, smisao za humor... šaljivim komentarima o ženi i sebi privlače simpatije... (čak i policajaca). Druge ne krasi šarm, nisu naročito elokventni ni inteligentni, nisu ni vješti manipulatori, nego jednostavno lažu kad tvrde da su *oni* žrtve. Pričaju kako žena "nije normalna" (*Ona je, znate, mentalni bolesnik, ide kod psihijatra*), ona je *njega* zlostavljala, ona je *njega* udarila, ali ne govore o tome šta su oni uradili toj "ludoj ženi", i negiraju svaku odgovornost za "ono što se desilo".

Ali ima i nasilnika koji sebe prikazuju kao žrtvu nasilja i zaista vjeruju da su žrtve! Govore o emocionalnoj boli i povredama koje im je žena nanijela, objašnjavaju policajcima razloge zašto su se oni "branili". Kako znati da li je muškarac zaista žrtva partnerskog nasilja ili samo misli da je žrtva?

161 https://www.9news.com.au/national/domestic-violence-nsw-police-launch-empower-you-app-to-help-victim-survivors/391825d0-a993-4fa7-af84-b9699f7019cc

Kad procjenjuješ da li je muškarac žrtva partnerskog nasilja, obrati pažnju na sljedeće:

1) Kontekst u kojem se incident desio – gdje se desilo nasilje i šta se dešavalo neposredno prije incidenta? Da li je tjelesna povreda – koju pokazuje kao dokaz da je on žrtva nasilja – nastala tako što se žena branila od *njegovog* nasilja?
2) Da li se radi o obrascu nasilja ili ne?
3) Da li negira bilo kakvu odgovornost za "situaciju" u kojoj je on, navodno, žrtva? Da li je postojao plan ili namjera da se povrijedi partner? (Nasilnik obično u jednom trenutku "odluči" da udari ženu, a poslije pravda svoje nasilničko ponašanje narativom o njenoj krivici – *Bio je izazvan!*)
4) Nivo empatije prema ženi – da li pokušava da razumije *zašto* je ona nešto rekla ili uradila što je njega povrijedilo ili izazvalo? (Mnoge žrtve nasilja – uključujući i muškarce žrtve nasilnih žena – ne pravdaju, ali barem pokušavaju razumjeti zašto se nasilni partner tako ponaša. Muškarca "koji samo misli da je žrtva" ne zanimaju njeni razlozi za nasilničko ponašanje.)
5) Da li se osjeća povlaštenim – smatra se privilegovanim samim tim što je muškarac? (Da li je on taj koji donosi sve važne odluke? Da li smatra da ima pravo na stvari na koje žena nema pravo? Da li pokazuje znakove posesivnosti i pojačane ljubomore? Da li ga je povrijedilo nešto što je žena rekla ili uradila, a po njegovom mišljenju žena ne može to reći ili uraditi muškarcu i to je razlog zbog kojeg se osjeća njenom žrtvom?)
6) Da li osjeća strah za svoju sigurnost? Ako tvrdi da osjeća – na koji način strah od partnerice utiče na njegov svakodnevni život? *Žrtva nasilja se plaši nasilnika! Njen strah ima evidentan negativan uticaj na njen svakodnevni život!*
7) Da li je već osuđivan?

KAKO PROCIJENITI STEPEN RIZIKA OD FEMICIDA?

Procjena stepena rizika od budećeg napada na žrtvu – uključujući i procjenu rizika od femicida – u mnogim zemljama postaje obavezni dio procedure koja se vrši pri *svakoj* prijavi nasilja u porodici.

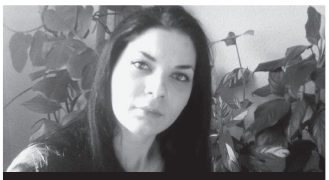

Alma Kadić
1987-2021
Majka djevojčice Asje

Femicid: Da li se sistem bavi procjenom rizika?

Autorica: **Majda Halilović**

Ta nemila stvarnost sustiže nas prečesto, a ovdje se posebno osvrćemo na femicid koji je potresao Sarajevo u julu 2021. godine, kada je svirepo ubijena naša sugrađanka Alma Kadić. Imala je samo 34 godine. Ubio ju je suprug s kojim je bila u procesu razvoda i koji je vršio nasilje nad njom i tokom braka i nakon zajedničkog života.

Koliko nam je poznato iz ovog slučaja, Alma je iscrpila sve metode zaštite sebe i svog djeteta. Obraćala se policiji više puta, a i centrima za socijalni rad. Bivši muž ju je proganjao skoro svakodnevno, pisao poruke, priređivao razne neprijatnosti putem društvenih mreža, izricao prijetnje i pokazivao neviđenu upornost u tome. Policija ga nije uhapsila. Centar za socijalni rad mu je dozvolio viđanje djeteta, a on je ta viđanja koristio za manipulacije, ucjene i proganjanje.

Pitamo se na koji način i *da li se sistem uopće ozbiljno bavi procjenom rizika u slučajevima nasilja u porodici*... nasilja koje često rezultira smrću žena.[162]

162 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/

Istanbulska konvencija zahtijeva od zemalja koje su prihvatile Konvenciju da u zakonodavstvo uvedu obavezu procjene stepena rizika od nasilja i femicida. Posebno se od policije očekuje da procijeni da li će nasilnik pokušati ubiti ženu.

Femicid: Procjena rizika je jedna od novina koja postaje standard postupanja policijskih agencija u BiH

Autor: **Adnan Kadribašić**

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske i Nacrtu zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH procjena rizika je sastavni dio procedura koje trebaju da provode policijske agencije.
Policijske agencije i policijski službenici su najčešće prve službene osobe koje interveniraju u slučajevima nasilja u porodici. Uloga policijskih agencija posebno je izražena u pogledu zaštite žrtava nasilja u porodici budući da je femicid najčešće posljedica nasilja u porodici.
Standard koji je razvio Evropski sud za ljudska prava je da će se smatrati da je **država propustila da ispuni svoje obaveze** *kada se utvrdi da su u vrijeme postojanja stvarne i neposredne opasnosti vlasti znale, odnosno da su trebale znati za rizik po život određene osobe uslijed krivičnog djela treće osobe, te da nisu poduzele mjere u okviru svojih ovlasti, a putem kojih se razumno moglo očekivati izbjegavanje navedenog rizika*.
Sličnog je stava i Komitet UN-a za ukidanje diskriminacije nad ženama kada zaključuje da je *počinitelj – sa svojim nasilnim ponašanjem (prijetnje, zastrašivanja, premlaćivanje) – predstavljao opasnost za žrtvu, te da* je **javni tužilac bio svjestan ove činjenice i odbio je zahtjev policije da se počiniocu izdaju mjere pritvora**.
Istanbulska konvencija je prepoznala da bi jedan od osnovnih pristupa trebala biti procjena rizika. Tako je u članu 51. naglašeno da je potrebno poduzeti mjere da nadležni organi obavljaju procjenu rizika od ubistva, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja s ciljem upravljanja rizikom.

Procjena rizika jedan je od pristupa koji policija (zajedno s drugim akterima) može da provodi **kod prve intervencije** kako bi se smanjio rizik od:
- ponavljanja nasilja
- eskalacije nasilja
- ubistva partnera

Za provođenje procjene rizika postoji nekoliko provjerenih metoda. Neke od najčešće korištenih, kao što su Ontario, Danger Assessment i DASH, daju ocjenu o nivou rizika od femicida. Druge, kao što je SARA i njena pojednostavljena verzija B-SAFER, predstavljaju smjernice.

Procjena rizika vrši se po svakoj prijavi nasilja u porodici!
Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske izmjenama iz 2019. godine detaljnije je uredio pitanje *procjene rizika*, tako da se ona vrši *po svakoj prijavi nasilja u porodici.*

Utvrđeno je nekoliko faktora rizika:

a) da li je učinilac ranije ili neposredno prije procjene rizika učinio nasilje u porodici ili neki drugi vid nasilja i da li je spreman da ga ponovi
b) da li je prijetio ubistvom ili samoubistvom
c) da li posjeduje oružje
d) da li je mentalno bolestan ili zloupotrebljava psihoaktivne supstance
e) da li postoji sukob oko starateljstva nad djetetom ili oko načina održavanja ličnog kontakta djeteta i roditelja koji je učinilac
f) da li je učiniocu izrečena hitna mjera ili mjera zaštite od nasilja u porodici
g) da li žrtva doživljava strah i kako ona procjenjuje rizik od ponavljanja nasilja
h) druge činjenice i okolnosti od značaja za procjenu rizika[163]

Zahvaljujući mnogobrojnim istraživanjima nasilja u porodici, danas znamo da je moguće predvidjeti da li će nasilnik pokušati ubiti ženu. Poznato je da je postseparacioni femicid najčešći oblik femicida – žena je u najvećoj opasnosti da bude ubijena kad se sprema da napusti nasilnika ili ga je već napustila i odbija da se vrati u vezu!

Žena je u najvećoj opasnosti da bude ubijena kad se sprema da napusti nasilnika ili ga je već napustila i odbija da se vrati u vezu!

HELPFUL TIPS!

Šta treba znati prilikom procjene rizika od nasilja i femicida?

Kad ustanove o kojem obliku partnerskog nasilja se radi – o situacijskom ili sistematskom, policajcima je mnogo lakše da procijene stepen rizika od budućeg nasilja. Evo zašto: Kad znaju da se radi o obrascu znaju da će se nasilje najvjerovatnije ponoviti. Obrazac ima tendenciju da eskalira u učestalosti i/ili intenzitetu. A eskalacija proganjanja, zlostavljanja i fizičkog nasilja upozorava na povećani rizik od femicida!

U procjeni stepena rizika od budućeg nasilja pomaže i prepoznavanje motivacije koja pokreće nasilnika da ponavlja nasilje i/ili pokuša ubiti ženu. Tri glavna motiva su: 1) *narcistička povreda i narcistički bijes* – nasilnik se osjeća povrijeđenim, poniženim ili izdanim zbog onog što je žena rekla ili uradila i ponovit će nasilje, ili će pokušati da je ubije kako bi je kaznio/osvetio se; 2) *slika o sebi, povlaštenost i privilegije* – nasilnik gradi ego-identitet kroz relaciju sa ženom (*Ja sam muškarac... glava porodice*; *Ja sam superioran, ja sam onaj koji odlučuje*). Nasiljem želi zadržati ženu u podređenom položaju i tako očuvati sliku o sebi kao nadređenom (ego-identitet; muške privilegije) i usluge koje dobija od žene. Gubitak kontrole nad ženom znači i gubitak slike o sebi kao dominantnom (posebno u situacijama kada žena

163 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/

napušta vezu) i upozorava na povećani rizik od femicida; 3) *sadizam* – žudnja za uzbuđenjem kad povređuje ženu i žudnja za osjećajem "božanske moći" kada je ubija (oduzima joj život).

Istraživanja pokazuju da je primarni motiv za postseparacioni femicid *doživljaj gubitka* – gubitak veze sa ženom; gubitak kontrole nad ženom. "Motor" koji najčešće pokreće femicid i/ili nasilničko ponašanje je bijes i želja da kazni ženu, kao i duboko usađena uvjerenja da žena mora poštovati norme "ispravnog" ponašanja – propisane za ženu ("Ona nema pravo da ode od mene!"; "Ona je *moja* žena!"; "Bračna veza je *trajna* veza!"; "Ne može se ona tako ponašati!"; "Žena nema pravo da prekine vezu tek tako...").

Glavni motiv za postseparacioni femicid je "povrijeđena muškost" i doživljaj gubitka (gubitak veze sa ženom, gubitak kontrole nad ženom...).

Upravo zato se postseparacioni femicid i ponavljajući obrazac "kažnjavanja" žene mogu svrstati u kategoriju *krivičnih djela iz mržnje* (krivično djelo kad je motiv baziran na predrasudama o ženama). Riječ je o sistemu vjerovanja nasilnih muškaraca koji sebe vide kao superiorne. To je jedan od razloga zbog kojeg je femicid – u situacijama kad nasilnik shvati da trajno gubi ženu – ubistvo koje se najlakše može predvidjeti, pa samim tim i spriječiti.

Postseparacioni femicid je ubistvo koje se najlakše može predvidjeti, pa samim tim i spriječiti!

Testovi kao što su **Danger Assessment** (**DA**): ***Test kojim se procjenjuje stepen opasnosti od femicida***[164] – ukazuju na šest najvažnijih indikatora:

Femicid – Najvažniji faktori rizika:

- Žena se sprema da napusti nasilnika; već ga je napustila; odbija da se vrati u vezu.
- Nasilnik je i ranije ispoljavao nasilničko ponašanje (davljenje je važan faktor rizika).
- Nasilje eskalira – pojačava se u intenzitetu, učestalosti i/ili oblicima zlostavljanja.
- Nasilnik je već prijetio da će je ubiti.
- Nasilnik posjeduje oružje.
- Nasilnik je opsjednut mislima o njoj, uhodi je i proganja.

Nasilnik najčešće ubije partnericu u sljedećim situacijama:

- Kad žena napušta vezu i/ili izjavi da se ne namjerava vratiti u vezu.
- Kad žena podnese prijavu za razvod braka ili kad je brakorazvodna parnica konačno završena.

164 Jacquelyn C. Campbell, Danger Assessment, https://www.dangerassessment.org/DA.aspx; http://www.ncdsv.org/images/dangerassessment.pdf

- Kad žena dobije isključivo starateljstvo nad djecom ili kad dobije dozvolu da može odvesti djecu u inostranstvo.
- Kad nasilnik sazna da postoji drugi muškarac u njenom životu.

HELPFUL TIPS!

Kad procjenjuješ stepen rizika od budućeg nasilja – pitaj ženu!
Stručnjaci za kriminalistiku tvrde da su se predviđanja žena o tome da li će ih nasilnik pokušati ubiti pokazala zapanjujuće tačnim.

Kad se procjenjuje stepen rizika i planiraju policijske mjere zaštite od budućeg nasilja, jako je važno konsultovati ženu žrtvu nasilja. Treba vrlo ozbiljno uzeti u razmatranje njeno mišljenje i procjenu opasnosti u kojoj se nalazi, njene slutnje i intuiciju, a naročito njene prijedloge ili ideje šta bi bilo najbolje uraditi kako bismo je zaštitili – kažu australski policajci. U Australiji se procjena stepena rizika od budućeg nasilja smatra ključnom komponentom u sistemu zaštite od nasilja u porodici. CRAF model (*Common Risk Assessment Framework* – CRAF) sastoji se od tri dijela: 1) žrtva procjenjuje stepen rizika; 2) analiza poznatih faktora rizika kao što su: nedavna separacija; nasilje je obrazac; nasilje eskalira; nasilnik je gušio (davio) žrtvu; trudnoća; nasilnik je uhodi itd.; 3) mišljenje profesionalca koji radi procjenu. Nalazi se objedinjavaju i procjenjuje se stepen rizika na trostepenoj skali: 1. vjerovatnoća da će žrtva biti povrijeđena; 2. postoji opasnost od ozbiljne povrede; 3. smrtna opasnost (1. *likelihood of harm*, 2. *serious injury*, 3. *lethality*).[165]

I dobri advokati koji brane žrtvu nasilja kažu da uvijek procjenjuju opasnost i planiraju mjere zaštite zajedno sa klijentkinjom, i to tokom cijelog sudskog procesa!

Iz publikacije: PRIRUČNIK ZA ADVOKATE

Procjena rizika i planiranje bezbjednosti

Autorica: **Maja Raičević**

Advokat treba da obezbijedi sveobuhvatnu procjenu opasnosti, kao i planiranje bezbjednosti svoje klijentkinje. *Procjenjivanje opasnosti i planiranje bezbjednosti treba vršiti zajedno s klijentkinjom tokom cijelog procesa*.
U većini slučajeva za klijentkinju je najbolje da sama procijeni rizike i opasnosti kojima može biti izložena, a kojima advokat treba ozbiljno da pristupi. Međutim, u nekim slučajevima klijentkinje će minimizirati ove rizike da bi se na taj način lakše suočile s njima i tada joj advokat mora dati odgovarajuće informacije o planiranju bezbjednosti.

165 https://www.vicflpn.org.au/post/2017/12/20/craf-risk-assessment-model-identifying-family-violence-and-the-common-risk-assessment-fra

U slučajevima porodičnog nasilja plan bezbjednosti ne mora da zahtijeva od klijentkinje da napusti nasilnu vezu, ustvari u mnogim slučajevima odlazak bi povećao rizik od nasilja.
Ako je klijentkinja obavijestila advokata da tuženi posjeduje oružje, advokat treba da preduzme neophodne korake kako bi osigurao da tuženi prođe bezbjednosni pregled prije ročišta, davanja izjave i sl.
Sveštenstvo ili drugi vjerski savjetnici. Klijentkinje koje su članice vjerske zajednice mogu dobiti podršku i savjete od vjerskih lidera koji su upoznati s nasiljem u porodici, seksualnim zlostavljanjem i/ili proganjanjem. *Međutim, advokati treba da budu svjesni toga da loše informisano sveštenstvo može da ponudi savjete koji su opasni po klijentkinje*.
Advokat treba da pripremi klijentkinju za dokumentovanje svih incidenata kršenja mjere i da je posavjetuje o koracima koje treba da preduzme *ako policija ne ispuni svoju dužnost sprovođenja odredbi zaštitne mjere*.[166]

Tema za razmišljanje:

Mnoge žene vrlo dobro procjenjuju stepen opasnosti koja prijeti i njoj (primarnoj žrtvi), i njenoj djeci (sekundarnim žrtvama partnerskog nasilja). Istanbulska konvencija nalaže da se vrši procjena rizika i za djecu! Da li bi onda prilikom procjene rizika od budućeg nasilja trebalo tražiti od žene da procijeni opasnost od budućeg nasilja i prema njenoj djeci?!

Pobjegao je iz zatvora da me ubije, a ne da se mirimo!

"Znala sam da sam mrtva ako me pronađe. Tako mi je rekao kad sam ga ostavila...
Na telefon mi je otvoreno prijetio. Tražio me je i na poslu, ali ja sam uzela bolovanje i pobjegla, a ni djecu nisam slala u školu" – priča prestravljena Alma.
Kaže da joj je *najteže bilo kada su joj socijalni radnici naredili da vodi djecu u zatvor da bi ih E. Z. viđao*, a i tamo je doživljavala prijetnje te prisilu da se pomiri s njim. "Imamo troje djece, strah me za njih, dvoje je treći razred, a jedno ima pet godina. Molila sam policiju da nas zaštite, ali su mi oni kazali da nisu ovlašteni."[167]

166 *Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama*, NVO Centar za ženska prava, Podgorica, https://womensrightscenter.org/wpcontent/uploads/2020/09/Prirucnik_za_advokate.pdf
167 https://srpskainfo.com/pobjegao-je-iz-zatvora-da-me-ubije-a-ne-da-se-mirimo-jeziva-ispovijest-supruge-zatvorenika-iz-kpz-orasje/

Kad procjenjuješ stepen rizika, procijeni rizik od nasilja i femicida u slučaju da se nasilniku odobri kontakt s djetetom!

Pravo na kontakte s djecom nasilniku omogućava da nastavi zlostavljati ženu, a samim tim i djecu. Prilikom procjenjivanja stepena rizika od budućeg nasilja pitaj ženu i uvaži njeno mišljenje o opasnosti koja prijeti njoj i/ili njenoj djeci *u slučaju da se nasilniku odobri viđanje djeteta*.

I još nešto. Iako nije tako propisano, činjenica da od žene i njenog svedočenja pred sudom često ovisi da li će nasilnik biti procesuiran, navodi na to da je nasilje u porodici privatna stvar. Neke žene prijave policiji nasilnog partnera, a onda odbiju da svjedoče. Ili ga prijave, a onda nastave da žive s njim. Svaka od njih ima svoje razloge za to. Ipak, svaki od tih razloga zbog kojih odbija da svjedoči, zbog kojih ostaje s nasilnikom ili mu se vraća, predstavlja faktor rizika za njenu sigurnost! Zato treba tražiti da žrtva nasilja navede sve razloge zbog kojih odbija da svjedoči, ili nastavlja da živi s nasilnikom – i uvrstiti ih u listu faktora rizika.

Kad procjenjuješ stepen rizika, istraži razloge zbog kojih žrtva odbija da svjedoči ili razloge zbog kojih nastavlja živjeti s nasilnikom!

Iako su u većini slučajeva njeni razlozi razumljivi (često i opravdani), drže ženu u poziciji zarobljenice koja će najvjerovatnije ponovo biti zlostavljana.

Uključivanje njenih razloga u listu faktora rizika može pomoći profesionalcima da dublje sagledaju njenu situaciju, naprave bolju procjenu rizika i poduzmu adekvatne mjere zaštite za nju i njenu djecu.

Kako (ne) odrediti adekvatne mjere zaštite žrtve?

Najčešća mjera kojom policija i sudovi nastoje zaštititi ženu žrtvu partnerskog nasilja je zabrana prilaska žrtvi. Pošto mu se ništa loše ne desi kad on "nastavi da prilazi ženi" (da je zlostavlja), ova mjera nekada nema nikakav efekt, a nekada izazove suprotan efekt, pa nasilnik postaje još opasniji! – rugaju se cinici.

Bezbroj puta smo čuli da je žrtva dugogodišnjeg nasilja prijavljivala policiji da joj nasilnik kojem je izdata mjera prilaska i dalje prilazi i prijeti, a niko ga ne sprečava u tome (?!) Djeluje kao da je zakonodavac zaboravio da precizira šta će se dešavati ako nasilnik ne poštuje izrečene mjere.

Mnogo je žena koje su ubijene nakon što je nasilnik bio "kažnjen" time što je dobio zabranu prilaska žrtvi. Neminovno se onda postavlja pitanje: *Koliko je zabrana prilaska žrtvi adekvatna mjera zaštite žene žrtve partnerskog nasilja?* I još jedno pitanje: *Da li je zabrana prilaska žrtvi zaštitna mjera ili kaznena mjera?* (Nije ni jedno ni drugo – kažu cinici.)

Eldin je ubio suprugu Almu na kućnom pragu.

Ukinuta mu je presuda u trajanju od 35 godina

Za porodicu ubijene Alme Kadić poražavajuća je činjenica da je Hodžić godinama psihički i fizički zlostavljao suprugu, a *ovaj tragični slučaj će biti upamćen i zbog činjenice da ni pored 150 krivičnih prijava protiv Hodžića on nije pritvoren i spriječen da je usmrti.*[168]

Alma Kadić je bila izložena skoro svakodnevnom nasilju i zlostavljanju. Krila se od bivšeg muža, ali njemu je bilo omogućeno viđanje djeteta, pa je iskoristio priliku kad je vraćao četverogodišnju kćerku majci da ubije "suprugu koja nije htjela da se vrati u bračnu vezu". Podnijela je preko 150 krivičnih prijava protiv nasilnika, ali on nije pritvoren. Nije pritvoren ni kada je kršio zabranu prilaska Almi.

Regionalna inicijativa za ozakonjenje obaveze nasilnicima da nose elektronske narukvice

Objavljeno: 8. 3. 2024.
Inicijativa političkih stranaka zapadnog Balkana za ozakonjenje obaveze da počinioci nasilja nad ženama nose elektronske narukvice sa GPS sistemom kako bi o njihovom kretanju mogli biti obavještavani i policija i žrtve predstavljena je danas, na Međunarodni dan žena, 8. mart, na pres-konferenciji u sjedištu Federalnog parlamenta u Sarajevu.
Rečeno je da se ova inicijativa, u okviru istoimenog projekta, odnosi na četiri regionalne države – Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Crnu Goru i Sjevernu Makedoniju.
Nijedna žrtva ne smije ostati nezaštićena, kazala je Miomirka Melank, članica Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, na šta upozoravaju sve češći slučajevi femicida i drugih vidova nasilja, počinjeni u posljednje vrijeme.
Slične stavove zastupala je na današnjoj pres-konferenciji i Vildana Bešlija, delegatkinja u Domu naroda, dok je Anes Hodžić izjavio da podaci iz zapadnih zemalja govore o značajno smanjenom broju slučajeva nasilja u zapadnim, naročito prekookeanskim državama, koje su već nametnule obavezu nasilnicima da nose elektronsku narukvicu.

168 https://n1info.ba/vijesti/eldin-je-ubio-suprugu-almu-na-kucnom-pragu-danas-mu-je-ukinuta-presuda-u-duzini-od-35-godina/

Narukvica za nasilnike: "Ako spreči makar jedan femicid..."

8. marta 2024.
Poslanica Ana Oreg predlaže da ljudi prijavljeni ili osuđeni za porodično nasilje budu elektronski praćeni. Oreg za *Vreme* kaže da se tako može smanjiti broj ubistava žena
Prijavljeni i osuđeni za nasilje u porodici bi, uz zabranu prilaska žrtvi, dobijali i elektronsku narukvicu sa GPS signalom kako bi se pratilo da li se te zabrane pridržavaju. Naime, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici predviđa meru zabrane približavanja žrtvi, ali to često ostane mrtvo slovo na papiru. "MUP nema način da prati tu osobu i znamo da se u Srbiji zabrana često krši. Femicid uglavnom počine osobe koje imaju zabranu prilaska", kaže Ana Oreg, poslanica Pokreta slobodnih građana.[169]

"Mjera zabrane prilaska žrtvi je efikasna kod normalnih ljudi, kod ljudi koji imaju savjest. Međutim, kod ozbiljnih krivičnih djela najbolja mjera je pritvor", naglasila je advokatica Amila Mujčinović.[170]

Ali mi ga privedemo i procesuiramo... a sud ga ne osudi! – uzvikuju policajci.

> "Ako će moja ostavka pomoći da se situacija promijeni, evo ja ću je ponuditi. Svi se trebamo smatrati odgovornim" – kaže u razgovoru za Žurnal ministar unutrašnjih poslova TK Hajrudin Mehanović. Ali upozorava da odgovornost u ovakvim slučajevima nije na policiji: "Pitate da li je MUP odgovoran. Žrtva ga je prijavila MUP-u, priveden je, ali sud ga nije zatvorio. I je li MUP odgovoran? Smije li MUP nezakonito zadržavati lica? Policija je njega procesuirala, optuživan je, osuđivan, ali ne može njega policija držati u zatvoru zato što mi mislimo da on treba biti u zatvoru!"[171]

Stručnjaci koji rade s nasilnicima upozoravaju da nasilnik koji je priveden u policijsku stanicu i optužen – ali ne i osuđen za nasilje nad ženom – biva "ohrabren ovim iskustvom". Pušteni na slobodu nakon prebijanja žene, mnogi od njih ne samo da nastavljaju s nasiljem nego i ubiju ženu!

Iskusni profesionalci koji rade s nasilnicima to vrlo dobro znaju. Da li je onda problem u tome što "neiskusni" ne znaju procijeniti ozbiljnost slučaja, pa ostavljaju na slobodi opasnog nasilnika? A na osnovu čega mogu zaključiti da je slučaj "ozbiljan"?

169 https://federalna.ba/regionalna-inicijativa-za-ozakonjenje-obaveze-nasilnicima-da-nose-elektronske-narukvice-f5d4e https://vreme.com/drustvo/narukvica-za-nasilnike-ako-spreci-makar-jedan-femicid/
170 https://n1info.ba/vijesti/eldin-je-ubio-suprugu-almu-nakon-150-krivicnih-prijava-kako-to-dopustimo/
171 https://www.zurnal.info/clanak/zrtve-znaju-da-ih-sistem-nece-zastititi/26188

Strah žrtve za svoj život glavni je indikator koji pokazuje da li se radi tek o "običnoj bračnoj svađi" ili je žena zaista u opasnosti da bude ubijena. Policajac koji to zna, i sudija koji želi da zna na koji način nasilnik izaziva strah žrtve i ona se plaši za svoj život, neće izlagati ženu opasnosti da završi u bolnici (ili u mrtvačnici), nego će saslušati njeno mišljenje o tome šta nasilnik namjerava da joj uradi i o tome šta bi za nju bila najbolja zaštita u konkretnoj situaciji. Ali da li sud uvažava mišljenje žrtve o opasnosti u kojoj se nalazi?

Takođe, sud... ne prepoznaje ni potrebu da se uvaži mišljenje same žrtve o opasnosti koja joj preti bez obzira na to što bi njena subjektivna procena nivoa opasnosti od ponavljanja nasilja trebalo da predstavlja ključni faktor prilikom izbora mera zaštite žrtve.[172]

Prof. dr. Slađana Jovanović

"Nasilnik prolazi sa nekakvim uslovnim kaznama ili sa nekakvim materijalnim kaznama koje su smiješne. Nasilnici su, ustvari, više zaštićeni nego žrtve", tvrdi Emina Babić, vijećnica u Gradskom vijeću Zenica.[173]

Nemar i neiskustvo policajaca, propusti u radu sudova (*žrtva ga je prijavila MUP-u, priveden je, ali sud ga nije zatvorio*) – nisu jedini problem. Javna je tajna da izricanje kaznenih mjera za nasilnika i poduzimanje koraka za zaštitu žrtve nasilja u velikoj mjeri zavisi i od privatnih svjetonazora policajaca i sudija. Naročito ako se radi o tradicionalnim svjetonazorima. Evo kako razmišlja jedan sudija:

Sud je u obrazloženju presude naveo:
Logično da se neko čija se vanbračna supruga ponaša onako kako se oštećena ponašala (dok je bila pod uticajem alkohola) *tom prilikom i sam oseća poniženo i posramljeno. Upravo zbog tog svog osećaja poniženosti i nelagodnosti ima utisak, iako možda to realno i nije tako, da svi samo u njega gledaju i da mu se podsmevaju*.

Ovakav stav suda odraz je patrijarhalnih shvatanja rodnih uloga žena u društvu. Od žene se očekuje "dobro i smerno" ponašanje, pa za njeno pijanstvo, koje je nesumnjivo uticalo na njeno ponašanje tom prilikom, sud ne nalazi opravdanje jer je u patrijarhalnom i veoma rodno podeljenom društvu ovakvo ponašanje neprihvatljivo, dok se *istovetno ponašanje muškarca* zasigurno ne bi smatralo "teškim vređanjem" vanbračne partnerke, već *bi bilo tolerisano ili eventualno opravdano njegovim pijanstvom.*[174]

172 Nasilje u porodici u Srbiji: učinioci, žrtve i društvena reakcija, https://docplayer.net/52296986-Nasilnicki-kriminalitet.html
173 https://n1info.ba/vijesti/komsije-kad-pjevaju-prijavimo-a-kad-cujemo-krike-zene-necemo-da-se-petljamo/
174 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/

Ipak, nije sve tako crno – rugaju se cinici. Došlo je do pomaka... Evo, ima slučajeva da se nasilje u porodici tretira i kao krivično djelo (a ne prekršajno djelo – isto kao i nedozvoljeno parkiranje). Osim toga, žrtve imaju neku zaštitu. Recimo mogu biti smještene u sigurnu kuću.

Žrtve nasilja se mogu skloniti u sigurnu kuću, ali ne može žena zauvijek živjeti u sigurnoj kući zato što strahuje da će je bivši partner ubiti (?!) Dakle, potrebna su nam nova rješenja, i to hitno.[175]
Majda Halilović

Tačno je da žrtva može računati da će joj se pružiti zaštita tako što će biti smještena u sigurnu kuću na određeni period. Ali šta nakon toga?

> **Šta nakon sigurne kuće: podrška institucija ili prepuštenost samoj sebi?**
>
> Ne mogu da izdvojim nijednu instituciju koja je stala uz mene i djecu nakon izlaska (iz sigurne kuće). Nastavila sam da trpim proganjanja i psihičko nasilje bivšeg muža, ali policiji prioritet nije predstavljalo ni to što smo već boravili u sigurnoj kući. To mi je najteže palo.
>
> I druge žene koje sam tamo upoznala prošle su isto. Dok si u kući, imaš sve, a kada izađeš bukvalno si prepuštena sama sebi – da nađeš stan, djeci novu školu i vrtić, da se manje-više sama štitiš od nasilnika i uz to sve da ideš na posao, staneš na noge i počneš novi život, kazala je D. S.[176]

Nasilniku se izriče zabrana kontaktiranja i približavanja ženi, novčana kazna ili uslovna kazna i sudska opomena. Ipak, i dalje ostaje pitanje koliko su ove mjere zaštite žrtve zaista efikasne (?!) Može se i zahtijevati da počinilac nasilja izađe iz kuće ili stana – čak i kad je stan *njegovo* vlasništvo. Ali koliko često se nasilnicima izdaje nalog za iseljenje?

Kada je u pitanju porodičnopravna zaštita, istraživanja pokazuju da sudovi nerado izdaju nalog za iseljenje iz stana, pogotovu kada je reč o stanu u svojini učinioca nasilja.[177]
Prof. dr. Slađana Jovanović

175 https://radiosarajevo.ba/vijesti/crna-hronika/otkrivamo-sta-je-ispricao-ubica-anel-becirovic-dijete-spavalo-u-drugoj-sobi-kada-je-usmrtio-zenu/521086
176 https://mondo.ba/Info/Drustvo/a920570/Zrtve-porodicnog-nasilja-sigurna-kuca-sta-poslije-izlaska.html
177 Nasilje u porodici u Srbiji: učinioci, žrtve i društvena reakcija, https://docplayer.net/52296986-Nasilnicki-kriminalitet.html

Državu bi manje koštalo da u sigurnu kuću smjesti nasilnike!
Autor: **lolamagazin.com/visoko.ba**

Posmatrajući ovu problematiku iz jednog ugla, nemoguće je ne pomisliti kako nije uredu da žrtva nasilja zajedno s djecom napušta porodični dom i započinje novi život u nepoznatom, dok nasilnik ostaje i uživa u domu i imetku koji su zajedno stekli.
Nakon što žrtve smognu hrabrost da progovore i prijave nasilje, koje se najčešće godinama trpi u tišini, nasilnik je pošteđen izlaska iz zajedničkog doma, a ženu pored svih drugih teškoća čeka i dugotrajni sudski proces dokazivanja vlasništva.
"Žrtve (žene i djeca) ne bi trebale napuštati porodičnu kuću ili stan. Porodicu treba da napusti nasilnik", poručuje Maja Gasal-Vražalica iz Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova. Gasal-Vražalica smatra da upravo trenutni zakon predstavlja jedan od razloga kontinuiranog porasta nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini – jer se ide linijom manjeg otpora.
"Da li je za ženu dovoljno da počinitelj nasilja bude odstranjen iz kuće? Mjera udaljavanja nasilnika jeste važna i treba da se provede, ali ni to ne može biti jedina opcija", za *Lola* magazin govori Lejla Heremić, diplomirana socijalna pedagoginja i porodična savjetnica u "Medici" Zenica. Da bi se uspostavile neke promjene, problematici nasilja treba pristupati iz svih uglova i posegnuti za "sendvič modelom".[178]

Pored pitanja koliko su postojeće mjere zaštite žrtava zaista efikasne, postavlja se i pitanje šta se dešava kada institucije prestanu nadzirati nasilnika. Nigdje u zakonu ne piše ni kako će žena biti zaštićena kada organizacije civilnog društva više ne mogu da joj pružaju pomoć.

Iz knjige Tanje Ignjatović: *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu*: *Model koordiniranog odgovora zajednice*

Austrijski model intervencije

Dulut model inspirisao je zahtev ženskih grupa iz Austrije za nalaženjem novih rešenja za zaštitu žena i dece od nasilja u porodici. Tražene su alternative da se zaštite žene na način koji bi im omogućio da ostanu u svojim domovima. Donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici 1997. godine promenjene su osnovne paradigme postupanja službi: (a) *nasilje u porodici postalo je društveni problem, a ne privatna ili porodična stvar*; (b) *nasilje nije sagledavano kao izolovani incident već, naprotiv, kao pojava sa duboko ukorenjenim uzrocima, zbog kojih će se*

178 https://visoko.ba/drzavu-bi-manje-kostalo-da-u-sigurnu-kucu-smjesti-nasilnika/

ono verovatno ponoviti; (c) *muško nasilje prema bračnoj ili vanbračnoj partnerki nije smatrano "prirodnim fenomenom" već teškim kriminalitetom za koji je odgovoran učinilac*.
Definisan je koncept policijske intervencije za čiju su realizaciju bile nužne sledeće pretpostavke: (a) pravo pripadnika policije da dobiju jasne, zakonom propisane instrukcije koje se odnose na intervenciju; (b) da prođu temeljnu obuku, kroz koju se prvenstveno upoznaju sa fenomenom nasilja u intimnom partnerskom odnosu; (c) da se nakon policijske intervencije uključe druge komplementarne službe.
Razumevanje fenomena nasilja uslovilo je reakciju države struktuiranu u dve faze:
Tokom *prve* faze – intervencija ne zavisi od želje žene, a u određenim slučajevima (zaštite života) intervencija mora da se preduzme čak i protiv njene volje.
Austrijski zakon je policiji dao ovlašćenje da nasilniku izda nalog za iseljenje iz stana na period od 10 (odnosno 20) dana, bez obzira na želju žene. Izdvajanje nasilnika iz stana pokazalo se kao efikasno sredstvo i snažna poruka: podrška sigurnosti i bezbednosti žene u momentu kada je nasilje zaustavljeno i nasilna veza prekinuta, kao i sloboda koju žena dobija da donese odluke o mogućim promenama. (Na primer, od 1997. do 2004. godine policija je izdala 26.717 naredbi o iseljenju, a registrovano je tek 12% kršenja – *zbog dosledne politike kažnjavanja* prekršioca, novčano, čak i hapšenjem).
U *drugoj* fazi intervencija podrazumeva dugoročniju zaštitu, građansko-pravne privremene zaštitne mere i podršku za žrtve kroz koordinaciju usluga službi. Interventni program obuhvata: (a) proaktivni pristup (automatski prenos informacija regulisan je zakonom; *obavezno kontaktiranje žrtve*); (b) *procenu opasnosti od nasilja i planiranje bezbednosti* (upotrebljava se lista pitanja i faktora rizika uz pomoć kojih se olakšavaju procena stepena rizika i planiranje); (c) organizovanje *konferencije slučaja radi prevencije budućeg nasilja*; (d) *savetovanje žrtve* (na srednji i duži rok) i *kontrolni kontakti* (ako se žene ne javljaju tri ili šest meseci); (e) *kućne posete i savetovanje kod kuće* (za slučaj da žena nema resurse za čuvanje dece, putovanje i sl.); (f) *koordinisanje i umrežavanje grupa i intervencija*; (g) *intervencije koje se odnose na nasilnike* i (h) *obuku za profesionalce*.
Austrijski Zakon o zaštiti od nasilja dopunjavan je 1999, 2002. i 2004. godine, da bi juna 2009. bio usvojen Drugi Zakon o zaštiti od nasilja, kojim je poboljšana zaštita i podrška za žrtve: Pravo na zaštitu od nasilja garantovano je svakom licu koje boravi u Austriji, nezavisno od porekla i državljanstva.
Zakon o bezbednosti omogućio je da policijski nalog za iseljenje traje dve nedelje, a da se na sudu može produžiti na četiri nedelje. Dugoročna zaštita dobija se na sudu, kao iseljenje i zabrana povratka u stan/kuću, koje može trajati do šest meseci i/ili mera opšte zaštite od nasilja (zabrana pojavljivanja na određenim mestima i zabrana kontakta), koja može trajati do godinu dana i može se produžavati ako postoje opravdani razlozi.
Mere se mogu izdati i za psihičko nasilje, a mogu ih dobiti i deca koja su svedočila nasilju koje je činjeno prema njihovim majkama (za decu ovu meru mogu tražiti i nadležne službe).[179]

179 Tanja Ignjatović, *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog odgovora zajednice,* https://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Tanja-Ignjatovi%C4%87-Nasilje-prema-%C5%BEenama-u-intimnom-partnerskom-odnosu-model-koordiniranog-odgovora-zajednice.pdf

Austrijski model intervencije zanimljiv je iz nekoliko razloga. *Prvo*, donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Austrija mijenja osnovnu paradigmu postupanja službi: *ovo krivično djelo prestaje biti privatna stvar!* To znači da neke intervencije ne zavise od želje žene, a ima i slučajeva (kad je riječ o zaštiti života) da se *mjere poduzimaju čak i protiv njene volje*. *Drugo*, nasilje nad ženom sagledava se kao obrazac koji ima duboko ukorijenjene uzroke, zbog kojih će se ono vjerovatno ponoviti. *Treće*, nasilje i zlostavljanje partnerice smatra se teškim krivičnim djelom, a prava nasilnika (recimo, da viđa djecu) ne mogu imati primat nad pravima žrtava nasilja na sigurnost. *Četvrto*, mjere koje štite žrtvu mogu se izdati i za psihičko nasilje, a mogu ih dobiti i djeca koja su svjedočila zlostavljanju njihove majke.

Kako procijeniti da li nasilniku koji zlostavlja ženu dozvoliti kontakt s djecom ili ne?

Iako se u Istanbulskoj konvenciji navodi da se djeca tretiraju kao sekundarne žrtve nasilja u porodici (čak i kad nisu direktno izložena fizičkom nasilju), ipak se još uvijek u mnogim slučajevima pridaje veća važnost "pravima očeva" nego što se vodi računa o sigurnosti i dobrobiti žena i djece.

Femicid i centri za socijalni rad: Slobodna procena na putu u grob

Piše: **Jovana Gligorijević**

Dvogodišnju Petru B. iz Vršca otac je 4. oktobra 2022. udavio. Pretpostavlja se da je motiv ubistva prijava majke Suzane B. za nasilje u porodici i muževljeva osveta nakon što je 27. septembra dobio osuđujuću presudu i zabranu prilaska Suzani, ali ne i Petri.
Ovi zločini su posledica propusta centara za socijalni rad. Jedan od najkobnijih bio je što *dete nije tretirano kao žrtva nasilja* iako je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja 2019. dalo nalog da se *deca prisutna porodičnom ili partnerskom nasilju nad roditeljem bez izuzetka tretiraju kao žrtve nasilja*, zlostavljanja i zanemarivanja.
I po Istanbulskoj konvenciji, deca iz veza i brakova u kojima postoji nasilje moraju da budu tretirana kao sekundarne žrtve nasilja bez obzira na to da li mu svedoče ili ne, jer odrastaju u porodici gde su odnosi poremećeni i gde jedan roditelj ugrožava fizičku i psihičku dobrobit drugog.
Ovo nije prvi put da centri za socijalni rad zakažu i da njihovo pogrešno postupanje ili nepostupanje odvede ženu ili dete ravno u grob.[180]

Nasilnicima se omogućavaju kontakti s djecom, a oni te kontakte s djecom koriste kao priliku da nastave zlostavljati njihovu majku, i dugo nakon prekida veze s njom. Bezbroj je slučajeva kada nasilnik napadne ili čak ubije ženu prilikom preuzimanja ili vraćanja djeteta majci.

180 https://www.vreme.com/vesti/femicid-i-centri-za-socijalni-rad-slobodna-procena-na-putu-u-grob/

Imajmo na umu to da je ***ubica Alme Kadić ponio pištolj kada je krenuo da dijete vrati majci*** *– nakon viđanja koje mu je odredio centar za socijalni rad.*[181]

Majda Halilović

Nažalost, dugačka je lista slučajeva femicida kojima su doprinijeli i centri za socijalni rad.

Femicid i centri za socijalni rad: Slobodna procena na putu u grob

Autorica: **Jovana Gligorijević**

Olga Lovrić i Maja Đorđević stradale su na isti način: ubili su ih bivši partneri ispred centara za socijalni rad. Ovi zločini su posledica propusta centara za socijalni rad.
*Prvi slučaj***:** M. L. ubio je suprugu udarcima kamenom u glavu, nakon kontrolisanog viđanja sa decom u Centru za socijalni rad na Novom Beogradu. M. L. je malo pre toga izašao sa odsluženja zatvorske kazne zbog porodičnog nasilja, druge po redu. Prvo je osuđen uslovno na tri godine za nasilje prema ženi, a onda na dve godine zbog prebijanja najstarijeg sina. Iz zatvora je izašao ranije jer mu je zbog dobrog vladanja kazna skraćena. Nastavio je da preti ženi, što je ona uredno prijavljivala, ukupno sedam puta. Redovno je kršio zabranu prilaska i dolazio joj na vrata. Imala je audio-zapise pretnji smrću koje joj je upućivao. Kako je *nasilnik – koji je osuđen i zbog prebijanja deteta – dobio pravo da istu tu decu viđa*, čak i u kontrolisanim uslovima, pitanje je na koje odgovor nemamo ni danas.
*Drugi slučaj***:** Neko iz Centra za socijalni rad Rakovica je procenio da otac M. N. – iako je pretio smrću i majci i detetu – ne predstavlja opasnost za dete i dopustio kontrolisane posete. Kasnije, nakon ubistava (nasilnik je ubio i ženu i sina), zaposleni u CSR Rakovica tvrdili su da su ga se i oni plašili i da su se krili po kancelarijama kada dođe da uzme ili vrati dete.
Autorka ovog teksta imala je priliku da razgovara sa brojnim socijalnim radnicama i radnicima. Jednom, baš kada je reč o deci u porodicama gde postoji nasilje, imala je priliku da čuje svedočenje radnice CSR iz jednog malog mesta u Srbiji: "Ja dam preporuku da mu se ukinu kontrolisane posete, a onda mi on pošalje sliku mog deteta u školskom dvorištu. Policija mi kaže da ne može da mi pruži zaštitu. I šta onda ja da radim?"
Odgovor na pitanje ove, s pravom, uplašene žene leži u sistemu: u sistemu koji ima protokole. Ti protokoli moraju da budu kristalno jasni, i takvi da lična ubeđenja službenika CSR (koji često ne veruju ženama ili ih ocene kao konfliktne ako nisu pokorne) ne mogu nikako da utiču na postupanje.
Čitav sistem mora da bude takav da svaka karika u lancu zaštite žrtve bude bezbedna, i da žrtvi omogući bezbednost.[182]

181 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/
182 https://www.vreme.com/vesti/femicid-i-centri-za-socijalni-rad-slobodna-procena-na-putu-u-grob/

Izloženi kritikama i osudama zbog omogućavanja kontakta s djetetom nasilniku optuženom za nasilje u porodici, sve je više sudija u Australiji koji nasilnom ocu ne odobravaju *nikakav* kontakt s djetetom. Barem ne prvih par godina nakon separacije ili razvoda braka – u periodu kada su žena i djeca u najvećoj opasnosti.

Ipak, sudski službenici (*judicial officers*) obično nisu stručnjaci za probleme nasilja u porodici, i prilikom donošenja odluka oslanjaju se na one koji pišu nalaze i preporuke (*family report writers*). Da bi sudija mogao zabraniti ocu kontakt s djetetom, profesionalci koji pišu nalaze i preporuke moraju ustanoviti da su kontakti s ocem štetni ili čak opasni za dijete. Nažalost, u njihovim nalazima često se pridaje veća važnost "pravu očeva" nego što se vodi računa o sigurnosti i psihološkoj dobrobiti djeteta, čime se žene i djeca izlažu opasnosti – navodi se u izvještaju *Review of Family Law System, Submission to ALRC* (Australian Law Reform Commission).[183]

U ovom izvještaju, podnesenom Australskoj komisiji za reformu zakona (ALRC), ističe se da službenici koji pišu nalaze – i preporučuju sudijama da odobre nasilniku kontakte s djecom – u značajnom broju slučajeva umanjuju ili čak potpuno negiraju nasilje u porodici. To rade na sljedeće načine: a) minimiziraju incidente nasilja i ne pridaju značaj izjavama primarne žrtve nasilja (ne vjeruju ženama ili ih ocjenjuju kao "konfliktne") niti izjavama djece (sekundarne žrtve nasilja u porodici); b) ne razumiju oblike nasilja koji nisu evidentno fizičko nasilje, zbog čega sumnjaju u navode žene (jer žena nema "dokaz" da je zlostavljana) i više vjeruju nasilniku. Autori izvještaja smatraju da su razlozi za neadekvatnu procjenu rizika u slučajevima kada se nasilniku odobrava kontakt s djetetom: a) nestručnost radnika koji pišu nalaze i preporuke; b) predrasude i pridavanje većeg značaja odnosu otac – dijete nego sigurnosti žene i djeteta.[184]

Tema za razmišljanje:

Prvo. Nasilnicima je veoma stalo da imaju redovan kontakt s djecom jer im to pruža mogućnost da nastave zlostavljati ženu. A često insistiraju i da se starateljstvo oduzme ženi i dodijeli njima. Vrlo dobro je poznato da je ta njihova "borba za starateljstvo nad djecom" zapravo nastavak "borbe protiv bivše žene".

183 *Review of Family Law System*, https://www.alrc.gov.au/wp-content/uploads/2019/08/family-law-_166._research_team_z_rathus_am_dr_s_jeffries_dr_h_menih_professor_r_field.pdf

184 *Ibid*.

Majke u milosti bivših muževa i nakaradnog sistema[185]

Piše: **Andrijana Pisarević** / eTrafika

Činjenicu da se nakon raspada bračne i porodične zajednice djeca najčešće na brigu i staranje povjere majkama stotine očeva brutalno zloupotrebljavaju neplaćanjem alimentacije *i zahtjevima za dodjelu starateljstva koje ustvari ne žele, čime se svete i obračunavaju s bivšom partnerkom.*

Drugo. Nema dokaza za tvrdnju da su kontakti s ocem koji zlostavlja majku korisni za dijete, ali ima mnogo dokaza za tvrdnju da omogućavanje nasilniku da redovno viđa malo dijete (čak i pod supervizijom u centrima za socijalni rad) izlaže žene i djecu opasnosti.

Treće. Poznata je činjenica da nasilnik proglašava svojim neprijateljima sve one koji "pomažu" ženi tako što nasilniku ne omogućavaju kontakt s djecom ili mu oduzmu starateljstvo nad djecom. Njegovi "neprijatelji" lako se mogu naći u opasnosti. Nije rijedak slučaj da nasilnik prijeti socijalnim radnicima, psiholozima i sudijama.

Svedočenje radnice CSR iz jednog malog mesta u Srbiji: "Ja dam preporuku da mu se ukinu kontrolisane posete, a onda mi on pošalje sliku *mog* deteta u školskom dvorištu. Policija mi kaže da ne može da mi pruži zaštitu. I šta onda ja da radim?"

Nije rijedak slučaj ni da ih ubije!

185 https://www.direkt-portal.com/majke-u-milosti-bivsih-muzeva-i-nakaradnog-sistema/

Ubio sudiju koji mu je zabranio viđanje djece![186]

Dvadesetog oktobra 2023, u američkoj državi Maryland, sudija Andrew Wilkinson je Pedru Argoteu zabranio kontakt s djecom, a starateljstvo nad četvero djece uzrasta 12, 11, 5 i 3 godine dodijelio majci. Samo par sati kasnije Argote je ubio sudiju Wilkinsona.
Sudski izvještaj navodi da je bivša supruga Pedra Argotea, Eugenia Argote, bila žrtva nasilja u porodici, da je fizički zlostavljao i kćerku... da Argote ima najmanje dva pištolja koja uvijek nosi sa sobom... i prijetio je da će odvesti djecu i oduzeti ženi starateljstvo nad djecom.[187]

Logično se onda nameće pitanje: *Zar ne bi trebalo nasilniku koji je okrivljen za nasilje u porodici zabranjen mu je kontakt sa ženom (primarnom žrtvom) automatski zabraniti i kontakt s maloljetnom djecom (sekundarnim žrtvama nasilja u porodici)?!*

Takva automatska zabrana (barem na izvjesno vrijeme) veoma bi pomogla sudijama i radnicima centara za socijalni rad – jer ne bi morali analizirati da li se radi o slučaju nasilja u porodici ili ne, i ne bi morali donositi preporuke (socijalni radnici i psiholozi) i odluke (sudije) o tome može li se nasilniku dozvoliti kontakt s djecom, pod kojim uslovima itd.

Kako znati da li su programi za parove – bračno savjetovanje, porodična psihoterapija, medijacija i slični programi – korisni, beskorisni, ili čak opasni za žrtvu nasilja?

Ključna razlika između sistematskog i situacijskog nasilja je u tome što uzroci sistematskog nasilja leže u nasilniku, a ne u interpersonalnoj dinamici para. Istraživanja jasno pokazuju da žena žrtva ovog oblika nasilja teško može spriječiti nasilnikove buduće napade na sebe time što će promijeniti način na koji se ponaša prema njemu, govori, misli, osjeća...

Uzroci sistematskog nasilja su u nasilniku, a ne u interpersonalnoj dinamici para.

Mnogi ne razumiju razliku između ponavljajućeg obrasca nasilničkog ponašanja i bračnih svađa koje prerastu u nasilje (situacijsko nasilje – kada neslaganja i konflikti eskaliraju u fizičko nasilje), pa misle da je i žena odgovorna za "konflikt".

186 https://www.barrons.com/news/manhunt-underway-after-us-judge-murdered-in-targeted-attack-64f55e40
187 https://www.nbcnews.com/news/us-news/maryland-circuit-court-judge-killed-driveway-home-police-say-rcna121366

STOP FEMICIDU:
Ko je odgovoran za ubistvo najmanje 75 žena u BiH?

Izvor: **radiosarajevo.ba**

"Žene koje su učestvovale u ovom istraživanju govorile su o tome kako su tretirane od strane svojih porodica, policije, socijalnih radnika i članova pravosudne zajednice. Navodile su kako su one smatrane uzrokom nasilja, i uvjeravane su da će nasilje prestati ako *one* učine ili promijene određene stvari", kaže **Majda Halilović.**
"Smatra se 'normalnim' i kad policija pokušava pomiriti muža i ženu neposredno nakon nasilja, tvrdeći da njihov dalji zajednički život predstavlja najvažniji prioritet", dodaje Halilović.[188]

I mnoge žene vjeruju da su barem djelimično odgovorne za zlostavljanje koje trpe. Naročito u situacijama kada još uvijek nisu spremne da napuste nasilnika. Ili onda kad im je teško da se suoče sa osjećajem bespomoćnosti jer ga ne mogu napustiti iako to žele. Uvjerene da su i one krive, misle da mogu izbjeći buduće nasilje tako što neće "ponoviti grešku".

I profesionalci koji ne razumiju uzrok i posljedice sistematskog nasilja u porodici izlažu ženu opasnosti time što žrtvu nasilja upućuju na psihoterapiju, savjetovališne programe ili programe medijacije *zajedno* s nasilnikom. Ili predlažu da nasilnik i žrtva idu zajedno na savjetovanje za roditelje "jer nisu u stanju da se dogovore oko starateljstva".

Bračno savjetovanje, psihoterapija za parove, medijacija i slični programi pomažu partnerima da rješavaju konflikte bez vrijeđanja i nasilja, i veoma su korisni u slučajevima situacijskog nasilja, ali ne i sistematskog. Zašto? Temeljena pretpostavka za bračnu psihoterapiju ili za provedbu medijacijskog procesa je da oba partnera imaju jednaku moć, a u slučajevima sistematskog nasilja žrtva se plaši nasilnika više nego što se nasilnik plaši žrtve. Zato se od psihologa i savjetnika zahtijeva da procijene o kojem obliku nasilja se radi, i da upozore žene koje se plaše nasilja da ne pohađaju savjetovališne tretmane zajedno s nasilnikom, niti da gube vrijeme na programe za poboljšanje partnerskih odnosa ako njihov partner ponavlja obrazac nasilničkog ponašanja.[189]

Također, profesionalci koji rade s nasilnicima znaju da su programi upravljanja bijesom (*anger management*) rijetko korisni u slučajevima sistematskog nasilja nad ženom. Zašto su rijetko korisni? Ovaj tip nasilnika ne ponavlja obrazac nasilja "zato što ima problem s

188 STOP FEMICIDU: Ko je odgovoran za ubistvo najmanje 75 žena u BiH od 2015. godine? – Radiosarajevo.ba
189 Differentiating Types of Domestic Violence, https://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1217&context=facsch

kontrolom nad svojim emocijama i ponašanjem" (narativ o "kratkom fitilju"). Problem je u nečem drugom.

Mnoge organizacije i savjetovališni centri na svojim *web*-stranicama objavljuju informacije i savjete za žrtve partnerskog nasilja:

> **Ponuđena nam je medijacija. Da li trebam prihvatiti?**
>
> Ne. Medijacija se ne preporučuje u slučajevima porodičnog nasilja. Mnogi nasilnici koriste seanse kako bi zastrašili partnera, i žrtva nasilja se ne osjeća sigurno govoriti pred nasilnikom.
>
> Savjetovanje za parove također obično nije korisno, iz istog razloga.
>
> Ako se plašiš biti sa partnerom koji je nasilan, ne pristaj ni na jednu od ovih opcija.
>
> **Ponuđen je mom partneru kurs upravljanja bijesom *(anger management)* Da li je to dobro?**
>
> Ne. Kursevi upravljanja bijesom su za ljude koji gube kontrolu s bilo kim i bilo kada. Ono što je nasilnicima potrebno je odgovarajući kurs za počinitelje porodičnog nasilja.[190]

Otkad je profesor Michael Johnson izradio tipologiju nasilja u porodici i upozorio na opasnost od upućivanja žrtve sistematskog nasilja na savjetovališne programe za parove (*couples counseling*) ili programe posredovanja između partnera (*mediation*), policajci, sudije i advokati se upozoravaju da dobro procijene o kojem obliku nasilja je riječ, i ne šalju žrtvu sistematskog nasilja na te programe *zajedno* sa nasilnikom.

Ovi programi mogu biti opasni za žrtvu iz još jednog razloga. Dešava se da sudija zahtijeva da nasilnik pohađa neki od tih programa, nasilnik "odradi sve što se traži od njega" (kako bi mu kazna bila smanjena ili da bi dobio potvrdu da je "izliječen"), a žena – u nadi da će se on promijeniti (*On ide na terapiju, to će mu pomoći*) – nastavlja vezu s njim, ili mu se vraća, i tako se izlaže opasnosti.

Zaključak. Obrazac nasilničkog ponašanja nije rezultat loših odnosa između partnera. Korijen problema zvanog sistematsko nasilje nad ženom zadire mnogo dublje, i nalazi se u nasilniku, a ne u psihološkoj dinamici koja se razvija između partnera. Prema tome, takozvani restorativni mehanizmi postupanja – bračno savjetovanje, medijacija u cilju pomirenja i poboljšanja komunikacije između partnera i slični programi – ne samo da su u mnogim slučajevima unaprijed osuđeni na propast nego su i opasni za žrtvu nasilja!

190 Child Contact and Domestic Violence (hiddenhurt.co.uk)

U *Priručniku za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama* (Centar za ženska prava, Podgorica) navodi se:

> *Program koji zahtijeva da stranke komuniciraju ili provode vrijeme zajedno* (uključujući posredovanje, bračno savjetovalište ili zajedničke časove za roditelje) *opasan je i ne preporučuje se.* Pored toga, programi upravljanja bijesom (*anger management*) obično nisu pogodni za počinioce porodičnog nasilja, seksualnog zlostavljanja ili uhođenja.[191]

HELPFUL TIPS!

Ključni razlozi zašto savjetovanje za parove, psihoterapija i slični programi nisu od pomoći u ovakvim slučajevima: neizjednačeni omjer moći između nasilnika i žrtve; nasilnikova duboko ukorijenjena ubjeđenja i vjerovanja (*Imam pravo da je kaznim, da joj se osvetim!*); poricanje odgovornosti; nedostatak empatije za žrtvu. Ovi razlozi su ujedno i razlozi zašto nasilnik nastavlja sa zlostavljanjem partnerice. Ipak, neki nasilnici prestanu s nasilničkim ponašanjem. Zašto prestanu?

Okolnosti kad nasilje prestaje:

Nasilnik "počne razmišljati o promjeni svog ponašanja":

1) kad zna da će njegovo nasilničko ponašanje imati negativne posljedice za njega lično (ide u zatvor; gubi "obraz");
2) kad zna da će ponovljeni napad na ženu izazvati krizu u njegovom vlastitom životu (morat će napustiti kuću u kojoj živi);
3) nekad mogu pomoći i vješte intervencije profesionalaca koji rade s njim ili prijatelja čije mišljenje cijeni – pišu autori Vlais i Campbell.[192]

Ali ima i nasilnika (čak i onih "dugogodišnjih") koji su iskreni kad kažu da žele prestati zlostavljati partnericu. Gdje njih uputiti?

U australskim programima za promjenu ponašanja nasilnih muškaraca (*Men's Behaviour Change Programs*) nasilnik uči kako "ne koristiti nasilje", kako prepoznati motivaciju (zašto radi to što radi) i specifična vjerovanja koja mu služe kao motor koji pokreće osjećanja i aktivira njegovo nasilničko ponašanje.

Koliko su efikasni ovi programi? Efikasni su kad nasilnik donese odluku da prestane zlostavljati ženu. Pomaže i kad odluči da bude bolji otac svojoj djeci.

191 *Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama*, NVO Centar za ženska prava, Podgorica, https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirucnik_za_advokate.pdf

192 https://www.communityservices.act.gov.au/domestic-and-family-violence-support/what-is-act-government-doing/dfv-risk-assessment/key-components/working-with-perpetrators-of-domestic-and-family#5

KAD JE NASILJE NAD ŽENOM KRIVIČNO DJELO POČINJENO IZ MRŽNJE?

"Imajući u vidu da su krivična djela počinjena iz mržnje dio krivičnog zakonodavstva u BiH, u svim pravosudnim strukturama BiH moralo bi biti duboko ukorijenjeno razumijevanje koncepta ovih krivičnih djela – čija je osnovna karakteristika motiviranost predrasudama prema određenim grupama", ističu autori publikacije *Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH* (Analitika, Centar za društvena istraživanja).[193]

A da bismo razumjeli koncept "zločin iz mržnje" (*hate crime*) potrebno je da razumijemo tri glavne karakteristike ovog krivičnog djela: 1) motiv; 2) namjera; 3) posljedice za žrtvu.

Motiv. Motiv za krivično djelo počinjeno iz mržnje uvijek proizlazi iz predrasuda o grupi ljudi kojoj žrtva pripada.

Namjera. Namjera proizlazi iz motiva. Konačna namjera (otvorena ili prikrivena; svjesna ili nesvjesna) krivičnog djela počinjenog iz mržnje jest ne dozvoliti pripadnicima diskriminirane grupe da imaju ista prava i jednak status kao i grupa kojoj pripada počinilac krivičnog djela.

Diskriminirati (lat. *discriminare*) znači praviti razliku između ljudi (podjela na *mi* i *oni*) na osnovu rasnih, spolnih, socijalnih, etničkih, vjerskih ili drugih karakteristika grupe kojoj pripadaju. Cilj diskriminacije je onemogućiti diskriminiranoj grupi ravnopravnost, pa se diskriminacija bazira na setu predrasuda koje opisuju tu grupu kao: a) inferiornu (*oni* su crnci, a crnci su inferiorni u odnosu na *nas* bijelce; *one* su žene, a žene su niže vrijedne od *nas*

193 Edin Hodžić i Amra Mehmedić (urednici), *Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH*, ANALITIKA, Centar za društvena istraživanja, https://www.analitika.ba/sites/default/files/publikacije/zbornik_hate_crimes_-_web_final-_20feb2014.pdf

muškaraca); ili b) kao ugrožavajuću (migranti nas ugrožavaju jer nam otimaju radna mjesta; povratnici nas ugrožavaju jer se naseljavaju na *našu* zemlju; ženu koja ugrožava muške privilegije treba "vratiti tamo gdje joj je mjesto"...).

Posljedice za žrtvu. Posljedica krivičnog djela počinjenog iz mržnje je bolni gubitak ljudskog dostojanstva. Žrtva se osjeća degradiranom – ona nije ravnopravno ljudsko biće.

Evo kako bi procjena a) motiva, b) namjere i c) posljedica za žrtvu izgledala u hipotetičkom primjeru koji se navodi u dokumentu *Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič* (OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava):

> **Hipotetički primjer**:
>
> Kako izgleda krivično djelo počinjeno iz mržnje?
>
> Jedna škola je zapaljena. Policija u početku smatra da je u pitanju obična paljevina. Međutim, školu pretežno pohađaju djeca Romi, a istragom se otkriva da su ranije zabilježeni incidenti pisanja grafita na zgradi škole sa antiromskim sloganima kao što je "Romi napolje".
>
> Počinioci su uhvaćeni i priznaju da su oni izazvali požar i pisali grafite. Oni kažu da su bili motivisani željom da "očiste" svoje područje od "stranaca".
>
> Osnovni prestup je izazivanje požara. Međutim, motiv pristrasnosti, na osnovu rase ili etničke pripadnosti, čini ovo krivičnim djelom počinjenim iz mržnje.[194]

Motiv. Ovo krivično djelo (paljenje škole koju pretežno pohađaju djeca Romi) počinjeno je s određenim motivom koji se u *Vodiču* naziva "pristrasnost", a bazira se na predrasudi o Romima ("*Oni* su stranci... niže vrijedni u odnosu na *nas*; Oni zagađuju *našu* teritoriju"). Upravo je motiv pristrasnost – predrasude uz pomoć kojih se održava granica između *mi* i *oni*... i ne dozvoljava da *oni* imaju ista prava kao i *mi* (diskriminacija) – to što pravi razliku između krivičnih djela počinjenih iz mržnje i "običnih" krivičnih djela.

Namjera. Za razliku od žrtava drugih krivičnih djela – koje su zlostavljane ili ubijene zbog onog ko su kao individue, žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje viđene su kao pripadnici određene grupe (*zato što je crnac*; *zato što je musliman*; *zato što je Jevrej*; *zato što je žena*...) – odabrani su na osnovu onoga *što* one predstavljaju (predstavnici rase/etničke grupe/spola), a ne samo onoga *ko* su one kao individue. Namjera počinitelja ovog krivičnog djela (paljenje

194 *Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič,* https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/36429.pdf

škole) jest održavanje jasnih granica između *mi* i *oni* (*oni* su stranci; ovo je *naše* područje) i diskriminacija – ne dozvoliti Romima ravnopravnost (*oni* nemaju ista prava kao i *mi*).

Posljedice za žrtvu. Krivična djela počinjena iz mržnje imaju izuzetno štetan uticaj na žrtvu. Kako se osjećaju djeca koja su "očišćena s tuđeg područja"? Osjećaju se degradiranima – proglašeni su "strancima"... oni nisu ravnopravni s *njima*!

U kojim slučajevima se a) ponavljajući obrazac nasilja nad partnericom; b) pokušaj ubistva, i c) ubistvo žene (femicid) mogu smatrati krivičnim djelom počinjenim iz mržnje?

Kad je riječ o sistematskom nasilju u porodici, poznato je da se nasilje nad ženom ponavlja onda kada muškarac smatra da žena ne poštuje "muški autoritet"; izlazi iz svoje "ženske uloge"; povređuje "dostojanstvo i čast muškarca". Ubistvo žene (femicid) i pokušaji ubistva žene najčešći su u situacijama kada žena prekida vezu s muškarcem. (*Brak je trajna veza između muža i žene; ona je žena, ona nema pravo da...!*; *Žena pripada muškarcu... ona je moja djevojka, ako je ja ne mogu imati, neće je ni drugi muškarac imati*!)

Film o femicidu privukao pažnju na AJB DOC-u: Život mlade pjevačice obilježile strašne tragedije

Pop-zvijezda u usponu Mutlu Kaya (Mutlu na turskom znači sretna) za dlaku je izbjegla pokušaj femicida. Naime, 2015. godine, tada devetnaestogodišnja Mutlu takmičila se u muzičkom *showu* na nacionalnoj televiziji. No njen uspjeh u *showu* najviše je zasmetao njenom bivšem dečku Veyselu Ercanu. "Ako nećeš biti moja, nećeš biti ničija", jedna je od posljednjih poruka koje je poslao prije nego što joj je došao na vrata i upucao je u glavu. Mutlu je preživjela, no po izlasku iz bolnice morala je sve ponovno učiti – jesti, pričati...
Veysel Ercan dobio je samo 15 godina zatvora, što je Mutlu i njenu porodicu dodatno pogodilo. "To znači da on može izaći za koju godinu i živjeti normalno, a ja ću još uvijek biti vezana za ova invalidska kolica", rekla je Mutlu u dokumentarcu.[195]

Kritičari koji se protive da se nasilje nad ženom i femicid uvrste u ovu kategoriju krivičnih djela iznose sljedeće argumente: *Motiv.* Da bi se neko konkretno krivično djelo procijenilo kao lako ili teško krivično djelo i osudilo, nije potrebno istražiti motiv (motiv sam po sebi nije relevantan); *Namjera.* Namjeru (*mens rea*) veoma je teško dokazati; insistiranje na tome da se dokaže namjera počinioca krivičnog djela komplikuje sudski proces; *Posljedice za žrtvu.*

195 https://www.klix.ba/magazin/film-tv/film-o-femicidu-privukao-paznju-na-ajb-doc-u-zivot-mlade-pjevacice-obiljezile-strasne-tragedije/230909102

Ocjene o počinjenoj šteti po žrtvu (narušen osjećaj dostojanstva, strah, gubitak samopouzdanja i sl.) su subjektivne; ulazi se u područje psihologije i udaljava od objektivnog prosuđivanja na kakvo smo navikli u krivičnom pravu.

Ali ako zaista razumijemo po čemu se krivično djelo počinjeno iz mržnje razlikuje od drugih krivičnih djela, vidjet ćemo da *nije* teško ustanoviti ni motiv ni namjeru nasilnika, ni posljedice za ženu žrtvu, i da tipični obrazac nasilje nad ženom i postseparacioni femicid *jesu* krivična djela počinjena iz mržnje.

Šta je zločin iz mržnje? Izrazi "zločin iz mržnje" i "zločin iz predrasuda" nastali su u SAD-u tokom 1980-ih kao rezultat traženja nove terminologije za opisivanje nasilja usmjerenog protiv Jevreja, crnaca i homoseksualaca. U definiciji zločina iz mržnje ključna riječ je mržnja, ali nije u pitanju samo emocija. Zapravo, u nekim slučajevima nasilnik ne osjeća mržnju. Da bi se krivično djelo okvalificiralo kao krivično djelo iz mržnje, počinitelj ne mora mrziti žrtvu ili grupu kojoj žrtva pripada, već je za postojanje takvog krivičnog djela dovoljan i njegov izbor žrtve – temeljem predrasude prema grupi kojoj ona pripada. Dovoljno je samo postojanje takvog motiva, neovisno o tome da li počinitelj stvarno i "mrzi" – navodi se u publikaciji *Krivična djela iz mržnje i govor mržnje, kako ih prepoznati i adekvatno procesuirati: Priručnik za sudije i tužitelje* (Atlantska inicijativa).[196] Zato se u definicijama krivičnog djela počinjenog iz mržnje posebno naglašavaju izrazi "uvjerenja" i "predrasude".

Predrasude o nekoj grupi ljudi i uvjerenja kao što su: *homoseksualnost je devijacija* (*i prijetnja za našu djecu, pa ih treba osuditi i "ukloniti"*); *crnci su niža rasa* (*i ne treba im dozvoliti ravnopravnost sa bijelcima*); *muškarac je glava porodice* (*on treba da ima autoritet nad ženom, žena nema pravo da ga napusti*) – gorivo su za činjenje ove vrste krivičnih djela. Naročito u svijetu ljudi patrijarhalnih svjetonazora – u svijetu u kojem postoje striktne podjele na *mi* i *oni* na osnovu rase, religije, rodne ili etničke pripadnosti – a te podjele na *mi* i *oni*... i predrasude o *njima* (Jevrejima, muslimanima, crncima, homoseksualcima, kršćanima, ženama...) koji "ugrožavaju *nas*" (najčešće time što traže ravnopravnost s *nama*) služe kao opravdanje za nasilje.

Poznato je da "zločin iz mržnje" u najvećem broju slučajeva počine oni koji su u političkoj areni obilježeni kao ultradesničari i desničari. U svijesti ovih osoba – bez obzira na to da li je riječ o neonacistima, bijelim suprematistima ili muškarcima "koji se mole da postanu duhovni autoriteti u obitelji" – ukorijenjeno je vjerovanje da je dominacija jedne grupe ljudi nad drugom *prirodna*, *potrebna* i *neizbježna*. Zato će bijelac – koji smatra da ima prirodno pravo da dominira nad crncem – insistiranje na ravnopravnosti crnaca doživjeti kao ugrožavanje prava bijelaca! A muškarac – koji smatra da ima bogomdano pravo da dominira nad ženom

196 *Krivična djela iz mržnje i govor mržnje, kako ih prepoznati i adekvatno procesuirati: Piručnik za sudije i tužitelje* (Atlantska inicijativa),
https://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/2022/12/Krivicna-dijela-iz-mrznje.pdf

– svim silama će nastojati da spriječi ravnopravnost žena u porodici i društvu. Nije onda iznenađenje što veliki broj "neravnopravnih" bivaju ubijeni upravo u vrijeme kad traže ravnopravnost. I što se tortura nad ženama najčešće dešava onda kada žena "ne poštuje muški autoritet" ili "ugrožava čast i dostojanstvo muškarca"... a najveći broj slučajeva femicida desi se onda kada je žena napustila muškarca – jer *ona je "njegova" i ako je on ne može imati neće je ni drugi imati!*

Upravo o tim ubjeđenjima – kao o motivu za krivično djelo počinjeno iz mržnje – govore aktivisti koji se zalažu da se femicid uvrsti u ovu posebnu kategoriju krivičnih djela.

Femicid se mora uvesti u krivični zakon kao posebna kategorija, sa posebno oštrim sankcijama. Rodno zasnovana ubistva nisu kulminacije svađa, ljubomore i slično... nego ***rezultat toga da neko misli da raspolaže pravom na život žene****.*[197]

Saša Magazinović

Femicid – posebno teško i opasno krivično djelo

Klub zastupnika SDP-a BiH uputio je u proceduru Rezoluciju o sprječavanju svih oblika nasilja nad ženama i uznemiravanja žena u Bosni i Hecegovini, saopćeno je iz ove stranke.

Da bi društvo dobilo adekvatne mehanizme za sprječavanje sve brutalnijeg nasilja nad ženama, potrebno je izmijeniti krivično zakonodavstvo i definirati *femicid kao posebno teško i opasno krivično djelo koje treba najoštrije sankcionirati* – izjavio je **Jasmin Imamović,** autor teksta Rezolucije i zastupnik u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.[198]

Glavni razlog zbog kojeg insistiraju da se nasilje nad ženom i femicid odrede kao "teško i opasno krivično djelo" je u tome što je za zločin iz mržnje predviđena visoka kazna. (Visoka je jer se ne mogu izricati olakšavajuće okolnosti kojima se umanjuje zatvorska kazna.)

197 Saša Magazinović, poslanik SDP-a u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, postavio je danas pitanje ministru pravde BiH o posebnoj kategoriji ubistava i njihovoj kažnjivosti, https://www.face.ba/vijesti/bih/sasa-magazinovic-postavio-pitanje-ministru-pravde-bih-o-tretiranju-femicida-kao-zasebnog-krivicnog-djela/104172

198 https://n1info.ba/vijesti/imamovic-predvidjeti-femicid-kao-posebno-krivicno-djelo/

Zašto femicid već nije posebno kazneno djelo? Polovica ubojica zlostavljanih žena dobije kaznu manju od minimalne!

Piše: **Eda Vujević,** 25. kolovoza 2023.

U ponedjeljak je više od 40 udruga i inicijativa u Hrvatskoj organiziralo niz skupova pod sloganom *Sigurnost žena je odgovornost države* te u velikom broju gradova izišlo sa zahtjevima za zakonsku regulaciju femicida.
Ženska mreža Hrvatske ispostavila je zahtjev Ministarstvu pravosuđa i uprave da, između ostaloga, 'definira femicid kao zasebno kazneno djelo u Kaznenom zakonu'.
Ovaj zahtjev nije novi. Već je bilo sličnih inicijativa, a bilo je *inicijativa da se u popis kaznenih djela iz mržnje uvrsti i femicid.* Sve te inicijative Vlada je odbila. [199]

Prilikom odmjeravanja kazne sudija uzima u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća. Kad je riječ o "običnom" nasilju ili ubistvu, moguće je isticati olakšavajuće, a zanemarivati otežavajuće okolnosti, pa se nasilnicima koji zlostavljaju ili ubiju partnericu često izriču uslovne osude ili niske zatvorske kazne, što podstiče nasilnike da nastave sa zlostavljanjem žena.

U BiH se primjenjuje nekoliko pristupa u cilju unapređenja odgovora pravosuđa na nasilje u porodici. Ipak, i dalje u sudskoj praksi dominira izricanje uslovnih osuda, blaže kvalifikacije krivičnog djela nasilja u porodici, ili ispod granice propisane zakonom.[200]
Majda Halilović

Evo kako to "isticanje olakšavajućih a zanemarivanje otežavajućih okolnosti" u slučajevima femicida i partnerskog nasilja izgleda u svakodnevnoj sudskoj praksi:

Karte na koje igraju advokati nasilnika

Karta 1: *Nikad ne spominji riječ obrazac, i zamagli širi kontekst u okviru kojeg se desilo krivično djelo.*

Sakrivaj dokaze da je ponavljao obrazac fizičkog nasilja i/ili psihičkog zlostavljanja; fokusiraj se samo na posljednji "incident" (prebio ili ubio ženu).

199 https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/zasto-femicid-vec-nije-posebno-kazneno-djelo-polovica-ubojica-zlostavljanih-zena-dobije-kaznu-manju-od-minimalne-1317585
200 *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini,* Atlantska inicijativa.

Prikaži "slučaj" kao nešto što uopće nije karakteristično za njega – to je bila izuzetna okolnost ili, još bolje, nesretan slučaj; on je bio "van sebe" kad je to uradio; bio je pod stresom u tom trenutku... to je dovelo do suženja svijesti; bio je pod uticajem alkohola ili droge, nije znao šta radi! Takve "izuzetne" i za njega "neuobičajene" okolnosti se više nikada neće ponoviti... zato on više nije opasan za žrtvu, pa nema razloga da ne bude pušten na slobodu.

Ako je žrtva ubijena, nasilnik treba da pokaže da se kaje... strašno mu je žao, prema tome on nije više opasan, on neće više nikoga ubiti.

Karta 2: *Pomjeri fokus s onog što se "zbivalo u kući" (tukao, zlostavljao, ubio ženu) na "zbivanja izvan kuće".*

Što češće iznosi "dokaze" da je nasilnik dobar i vrijedan radnik, brižan otac, cijenjen kolega, civilizovan čovjek, poštovan u zajednici u kojoj živi itd. Jako je važno prikupiti što više "dokaza" o njegovom dobrom karakteru i o držanju u toku suđenja (priznao krivicu, pokajao se...), jer će to sudija uzeti kao olakšavajuću okolnost i smanjiti mu kaznu.

Karta 3: *Kad god je moguće, fokus sa nasilnika – i onog što je on radio ženi – prebaci na žrtvu i ponavljaj da ga je ona izazvala.*

Ključna riječ je *izazvala*. Da ga ona nije izazvala, on ne bi... Ona je "teška", "svađalački nastrojena", ona je "agresivna". Njene riječi ili njeno ponašanje dovelo je do svađe – jer ona ga je povrijedila; emocionalno ga zlostavljala; ponižavala ga je u društvu; varala ga je! Došlo je do "tačke ključanja u njihovoj *komunikaciji*"... on je bio je provociran, on se samo branio...

Žrtva je poticala optuženog da počini nasilje u porodici!

Tokom pregleda 289 kaznenih slučajeva nasilja u porodici, OSCE je utvrdio da sudovi u BiH često koriste sljedeću olakšavajuću okolnost: *Žrtva je poticala optuženog da počini nasilje u porodici.*

Ova olakšavajuća okolnost je posebno zabrinjavajuća i usko je povezana s rodnim stereotipima i ličnim prosudbama sudija. Na primjer, u jednoj studiji utvrđeno je sljedeće: U preko 35 posto slučajeva procijenjeno je da je *ponašanje žrtve* (*ona je "teška", ona je svađalački nastrojena, ona je agresivna*) *važan faktor u određivanju kazne počinitelju*.[201]

201 *Rodne predrasude u primjeni prava: Bosanskohercegovački i međunarodni pravni okviri i praksa*, Atlantska inicijativa.

Jer ako se utvrdi da se radilo o ponavljajućem obrascu njegovog nasilja, to će sudija morati ocijeniti kao otežavajuću okolnost. Zato što češće ističi i podvlači ulogu žrtve u onom "što joj se desilo" (prebijena ili ubijena). Time ćeš pojačati uvjerenje sudije da je riječ o situacijskom a ne sistematskom nasilju u porodici.

Karta 4: *Ističi njegovo "poremećeno psihičko stanje".*

Ako nasilnik nije bio ničim izazvan (recimo, žena ga je napustila i uopće ne razgovara s njim), postoji realna opasnost da će sudija njegovu ničim izazvanu "reakciju" (ubio bivšu partnericu dok je izlazila iz bolnice ili centra za socijalni rad) smatrati otežavajućom okolnošću. Zato moraš naći način da ovu otežavajuću okolnost (planirao napad!) pretvoriš u olakšavajuću. Kako? Ako nasilnika ne možeš prikazati kao nekog ko je počinio nasilje ili ubistvo u afektu (ubistvo "iz strasti"; "suženje svijesti" i slično) – i nemaš nikakve dokaze da je bio je u stanju privremene mentalne poremećenosti (bio je paranoidan; boluje od graničnog poremećaja ličnosti; imao je kratku epizodu psihotične dekompenzacije; imao je vrlo traumatično djetinjstvo i njegovi napadi bijesa su posljedice traume itd.) – igraj na kartu "depresivno stanje". Kako treba da izgleda narativ o njegovom teškom depresivnom stanju? Ovako: Razvod braka *ovog para* rezultirao je ozbiljnom depresijom muža, evo nalazi psihijatra! Izgubio je sve što je bilo vrijedno u njegovom životu, uskraćeni su mu i kontakti s djecom koju veoma voli, pa je i to dodatno pogoršalo njegovo stanje... Glasine i njegove sumnje o ženinoj izvanbračnoj aferi također su doprinijele pogoršanju njegovog mentalnog zdravlja. Ako je narativ o ženinoj izvanbračnoj aferi besmislen, nađi nešto drugo što je *izazvalo* njegovo stanje očaja i teške depresije. Time šalješ poruku da je nasilnik *imao razlog* zbog kojeg je pretukao ili ubio ženu. Iako je ovakav "razlog" (bio je očajan i depresivan pa je ubio ženu) neopravdan, ipak je moguće barem "objasniti njegovo ponašanje", možda čak i naći razumijevanje za njega. Jer kad se fokus sa zločina prebaci na "psihoanalize" tobožnjih razloga za počinjeni zločin – ona ga je napustila, izazvala ga je, nije mu dala da viđa djecu, ostavila ga zbog drugog muškarca... – sudija bolje razumije njegove "razloge"... osjetit će empatiju ili sažaljenje prema njemu, pa će mu ublaži kaznu. Naročito ako nasilnik izjavi da se kaje! Zato je jako važno reći klijentu da prizna krivicu i izjavi da se pokajao.

Priznanje krivice i kajanje za pokušaj femicida i za femicid

Autorice: **Dr. Kosana Beker i dr. Vida Vilić**

Izražavanje kajanja učinioca proizlazi iz osećaja samosažaljenja i *straha od izricanja strože kazne*. (Kakav je odnos učinioca prema krivičnom delu izuzetno je značajna okolnost, jer sud to uzima u obzir prilikom odmeravanja kazne).

Sopstvenu odgovornost za učinjeno delo prihvata 13,2 posto izvršilaca. Kada ovaj rezultat uporedimo sa rezultatom koji pokazuje odnos prema izvršenom krivičnom delu, možemo da zaključimo da *učinioci priznaju da su izvršili krivično delo, ali smatraju da je žrtva kriva i da je ona svojim ponašanjem doprinela da dođe do izvršenja krivičnog dela*.[202]

Jednom kad se sistematsko nasilje nad ženom i femicid podvedu pod kategoriju "zločin počinjen iz mržnje" postaje vrlo teško ublažavati kaznu kroz isticanje uobičajenih olakšavajućih okolnosti – objašnjavaju pravni stručnjaci:

... propisana je *obavezna otežavajuća okolnost – ukoliko je krivično delo učinjeno iz mržnje* zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica.[203]

Dr. Kosana Beker i dr. Vida Vilić

Hrvatska uvodi nova krivična djela među kojima je i femicid

11. 1. 2024. Radiosarajevo.ba

U skladu s Istanbulskom konvencijom uvodi se i pojam rodno utemeljenog nasilja nad ženama koje se propisuje kao *otežavajuća okolnost*.
"Uvođenjem femicida i definicije rodno utemeljenog nasilja šaljemo jasnu poruku svim segmentima društva da je ubistvo žene i nasilje nad ženama samo zato što su žene – neprihvatljivo", poručio je premijer.
"Ovim izmjenama, uz specijalizaciju sudaca i obvezne edukacije o rodno utemeljenom nasilju te širenjem sistema podrške žrtvama i svjedocima korjenito mijenjamo sistem zaštite žena od nasilja", poručio je ministar pravosuđa i uprave Ivan Malenica.[204]

202 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative, https://atlantskainicijativa.org/prvi-broj-regionalnog-biltena-o-femicidu/
203 *Ibid.*
204 https://radiosarajevo.ba/vijesti/regija/hrvatska-uvodi-nova-krivicna-djela-medu-kojima-je-i-femicid-kazna-od-najmanje-10-godina-zatvora/528772

Osim toga, kad se nasilje nad ženom podvede pod kategoriju "zločin počinjen iz mržnje", sudsko gonjenje se poduzima ne samo po privatnoj tužbi žrtve nego i po službenoj dužnosti – identično kao u slučajevima kada je rasizam ili ubijanje pripadnika druge etničke zajednice (etnonacionalizam) motiv za krivično djelo. U zakonodavstvu nekih zemljama to je već urađeno, pa prilikom razmatranja kazne za femicid sud utvrđuje otežavajuće okolnosti koje onemogućavaju izricanje blaže kazne za ovo krivično djelo.

Izmjenom kiparskog Zakona o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama femicid se kažnjava doživotnom kaznom zatvora!

Kipar usvaja zakon o femicidu koji predviđa stroge kazne
Počinitelj će dobiti doživotnu zatvorsku kaznu za femicid![205]

Kipar je imao vrlo visoku stopu femicida u odnosu na broj stanovnika, a u 90 posto slučajeva ubistvo je počinio bivši muž ili partner. To je još jedan dokaz da je separacija od nasilnika najznačajniji faktor rizika za sigurnost žene žrtve partnerskog nasilja!

Iz publikacije: *Femicid u krivičnom zakonodavstvu*
država EU i Latinske Amerike

Kipar i Malta:
Krivično djelo femicid kažnjava se doživotnom kaznom zatvora!

Kipar
Femicid je postao dio kiparskog zakonodavstva u julu 2022. godine izmjenama Zakona o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja. U skladu s odredbama navedenog zakona, lice koje nezakonitim činom prouzrokuje smrt žene smatra se krivim za *krivično djelo femicid i kažnjava se doživotnom kaznom zatvora.*
Prilikom izricanja kazne za krivično djelo femicida otežavajućom okolnošću se smatra ako je smrt nastupila usljed: a) nasilja od strane romantičnog partnera; b) mizoginog mučenja ili nasilja; c) porodičnog nasilja; d) nasilja zbog odbrane časti; e) nasilja zbog religijskih uvjerenja; f) nasilja zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta; g) izvršavanja krivičnog djela sakaćenja ženskih genitalija; h) nasilja u cilju seksualne eksploatacije i/ili trgovine ljudima; i) nasilja u cilju ostvarivanja nedozvoljenog seksualnog odnosa; j) ciljanog nasilja nad ženama u kontekstu oružanih sukoba.

205 https://www.news24.com/news24/world/news/cyprus-passes-femicide- law-that-holds-hefty-sentences-20220708 https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/cyprus-has-highest-rate-of-femicides-by-population-compared-to-other-countries-in-study

Malta

Malta ne prepoznaje femicid kao posebno krivično djelo, ali je posljednjim izmjenama malteškog krivičnog zakonodavstva femicid uveden u okviru odredbi koje se odnose na ubistvo s predumišljajem, odnosno namjerno ubistvo (engl. *wilful homicide*), *koje se sankcioniše doživotnom kaznom zatvora*. Dakle, u skladu sa članom 211A Krivičnog zakonika Malte, koji je uveden izmjenama krivičnog zakonodavstva iz juna 2022. godine, *uveden je pojam femicida, kao otežavajuće okolnosti pri izvršenju krivičnog djela namjernog ubistva ili pokušaja ubistva osobe ženskog pola*. U takvim slučajevima, u skladu s ovim članom, sud će pri utvrđivanju kazne, kao *otežavajuće okolnosti koje onemogućavaju izricanje blaže kazne za ovo krivično djelo*, razmotriti da li je ubistvo ili pokušaj ubistva bilo posljedica nasilja počinjenog od intimnog partnera s kojim je žrtva bila u vezi ili je i dalje u vezi.[206]

Ali da bi se femicid i ponavljajući obrazac nasilja nad ženom podveli pod kategoriju "krivično djelo počinjeno iz mržnje" – odnosno posebno kazneno djelo koje podrazumijeva obavezne otežavajuće okolnosti, čime se onemogućava izricanje blaže kazne – neophodno je dokazati specifičan *motiv*, *namjeru* i *posljedice za žrtvu*. Tu se lome koplja između dvije grupe pravnih stručnjaka. Razmotrimo još jednom motiv, namjeru i posljedice za žrtvu.

Motiv. Oni koji se protive uvođenju ovog zakona smatraju da "problem nije u nedostatku zakona nego u nedovoljnom korištenju postojećih zakonskih mehanizama". Tvrde i da motivi za femicid nisu suštinski različiti od "običnog ubistva" (recimo, kada žena ubije muža).

Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) – vodeća organizacija za borbu protiv rasizma, nacizma, antisemitizma, homofobije, seksizma, šovinizma i sličnih ideologija koje su osnova za zločin počinjen iz mržnje – zauzima suprotan stav: Ako krivičnopravni sistem ne koristi koncept "krivično djelo počinjeno iz mržnje", motiv nije prepoznat pa ostaje nevidljiv, ističe se u dokumentu OSCE-a *Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič* (OSCE, Ured za demokratske institucije i ljudska prava).[207]

Nemoguće je liječiti i spriječiti patološke pojave u društvu ako ne znamo šta ih uzrokuje! Ako motiv za femicid i sistematsko nasilje nad ženom "nije prepoznat pa ostaje nevidljiv", to je kao da pokušavamo spriječiti virusnu epidemiju a ne razumijemo kako i zbog čega se širi. Zato pravni stručnjaci insistiraju na preciznom navođenju motiva za femicid.

206 *Femicid u krivičnom zakonodavstvu država EU i Latinske Amerike*, https://api.skupstina.me/media/files/1677586140-femicid-u-krivicnom-zakonodavstvu-drzava-eu-i-latinske-amerike.pdf

207 *Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič*, OSCE, Ured za demokratske institucije i ljudska prava, https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/36429.pdf

Femicid – definicija i motivi

Autorice: **Dr. Kosana Beker i dr. Vida Vilić**

Uvidi ostvareni istraživanjem procesuiranih slučajeva femicida i pokušaja femicida pružaju dublja saznanja o fenomenologiji i etiologiji, i doprinose boljem sagledavanju izazova u pravnoj kvalifikaciji i kaznenoj politici sudova.

Šta je femicid?
Femicid su ubistva motivisana mržnjom, prezirom, kao i osećanjem vlasništva i nadmoći. Koreni femicida prvenstveno su patrijarhalna kultura, koju obeležava diskriminacija žena i podređen položaj žena u odnosu na muškarce – u svim oblastima javnog i privatnog života.

Motivi
Dosadašnja istraživanja nasilja u porodici i femicida pokazala su da je u intimnim partnerskim odnosima *femicid predvidljiv*.
Najčešći motivi izvršenja femicida, kao i u slučajevima pokušaja femicida, bili su ljubomora i osveta zbog raskida emotivne veze – bračne ili vanbračne zajednice, kao i mržnja i netrpeljivost zbog neuzvraćene ljubavi i prekida bračne/vanbračne zajednice.[208]

Šta znamo o motivima sistematskog zlostavljanja partnerice i postseparacionog femicida?

Ponavljajući obrazac nasilja bazira se na ukorijenjenim vjerovanjima: a) da ženu treba kazniti ako njene riječi ili postupci povređuju partnera (narcistička povreda), ili ako se ne povinuje ustaljenim normama ispravnog ponašanja propisanog za žene; b) da muškarac mora imati autoritet (nadmoć nad ženom); c) da mu žena "pripada" (ona je *moja* žena!). Većina motiva u slučajevima sistematskog nasilja u porodici bazirana je na barem jednom od ovih uvjerenja.

Glavni motivi za postseparacioni femicid također proizlaze iz uvjerenja (predrasude; pristrasnost) da je bračna veza trajna veza između muškarca i žene; da žena nema pravo povređivati muškarca time što napušta vezu; a ako napusti vezu treba da bude kažnjena. (Zločini počinjeni iz mržnje su oni koji imaju za motiv netoleranciju, pristrasnost ili predrasudu prema određenim grupama u društvu: *zato što je crnac, a crnci nemaju pravo da...*; *zato što je žena, a žene nemaju pravo da...*).

208 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative

Linija razmišljanja (motivacija) tipičnog nasilnika koji ubije ženu mogla bi se opisati na sljedeći način: "Ona je *moja*, i ona *nema pravo* da me ostavi! Njeni razlozi zbog kojih me napušta su nebitni! Ja ću zahtijevati da se vrati, a ukoliko odbije *imam pravo* da je kaznim!"

Ubijena
Emira Maslan

Otkrivamo šta je ispričao ubica Anel Bećirović[209]

Žrtva bila i u Sigurnoj kući

Portal Radiosarajevo.ba otkriva šta je Bećirović izjavio tokom saslušanja:

On je, između ostalog, naveo da je volio ubijenu ženu s kojom je dobio i dijete. Tvrdi da ga je bivša partnerica često ostavljala. (Istražitelji su ubrzo utvrdili da je žrtva čak bila i u Sigurnoj kući, zbog fizičkog maltretiranja.)

I tada je, prema našim saznanjima, tvrdio "da je voli i da ne može živjeti bez nje".

Kritičnog dana, prema njegovom kazivanju, došao je u stan bivše partnerice u namjeri da "vrati dijete".

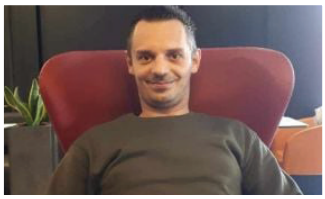

Kobna svađa

On je priznao da je izbila svađa. Ispričao je da je u njenom telefonu našao određene poruke zbog kojih je "osjetio da je povrijeđen".

Prema vlastitom kazivanju, ispalio je jedan hitac. Za pištolj nije imao dozvolu nadležnog organa.

On je rekao da mu je novi razlaz pao teško, baš kao i prvi, kada je osuđen zbog porodičnog nasilja. Ispričao je da je plakao u pritvoru jer nije navikao na takvu sredinu.

Na kraju je dodao da mu je žao što nije presudio i sebi, ali da nije uspio jer su mu policajci upali u stan i oduzeli pištolj.

Omar Mehmedbašić, Bećirovićev advokat, potvrdio je za portal Radiosarajevo.ba da je njegov klijent saslušan, ali nije želio iznositi detalje. "Meni sve govori da je osjećaj povrijeđenosti kod njega bio jak", kratko je dodao Mehmedbašić.

Poznato je da je postseparacioni femicid ubistvo koje je najlakše predvidjeti, pa samim tim i spriječiti. Kipar je jedna od država u kojoj je to prepoznato – u 90 posto slučajeva femicida ubistvo je počinio *bivši* partner.

Kriminalistička istraživanja potvrđuju da se ovaj oblik ubistva žene najčešće dešava: a) u kontekstu sistematskog zlostavljanja partnerice (*Istražitelji su ubrzo utvrdili da je žrtva čak bila i u Sigurnoj kući, zbog fizičkog maltretiranja...*); b) a ubistvo se desi onda kada žena

209 https://radiosarajevo.ba/vijesti/crna-hronika/otkrivamo-sta-je-ispricao-ubica-anel-becirovic-dijete-spavalo-u-drugoj-sobi-kada-je-usmrtio-zenu/521086

napušta vezu ili je već prekinula i odbija da se vrati (*tvrdi da ga je bivša partnerica često ostavljala*); c) naročito ako nasilnik sumnja da žena napušta vezu "zbog drugog muškarca" (*u njenom telefonu našao je određene poruke zbog kojih je "osjetio da je povrijeđen"*).

Upravo je takvo uvjerenje ono što čini postseparacioni femicid predvidljivim – ako žena ode iz veze (bez obzira na razloge zbog kojih napušta muškarca), i odbija da mu se vrati, može očekivati da bude ubijena! Tako vidimo da motiv za postseparacioni femicid obično proizlazi iz uvjerenja da "žena nema pravo tek tako napustiti vezu" (njeni motivi – zlostavljana, pretučena... – nebitni su), da ona svojim napuštanjem veze povređuje njega – muškarca, i da on zato ima pravo da je kazni tako što će je ubiti. Ako je nasilnik ipak ne ubije, velika je vjerovatnoća da će je nastaviti zlostavljati.

Namjera. Konačna (često skrivena) namjera svakog krivičnog djela počinjenog iz mržnje – uključujući sistematsko nasilja nad ženom i femicid – jest ne dozvoliti pripadniku diskriminirane grupe da bude ravnopravan s grupom kojoj pripada počinitelj krivičnog djela.

Za razliku od žrtava drugih krivičnih djela, žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje su žrtve zbog onoga *što* one predstavljaju, a ne onoga *ko* su one kao individue. Prema tome, namjera ovog oblika zločina iz mržnje – počinjenog uime "kažnjavanja" žene (radi se o spektru "kažnjavanja": od blažeg zlostavljanja do ubistva) – jest diskriminacija (zato što je žena). Cilj diskriminacije je onemogućiti ženi ravnopravnost s muškarcem. (Prava za muškarce i žene nisu ista i ne treba da budu ista! Muškarac ima pravo da kazni ženu zato što je rekla ili uradila nešto što nije trebalo reći ili uraditi, ali žena nema pravo da na *isti način* kazni muškarca za *isti* "prekršaj").

Iz a) motiva i b) namjera krivičnih djela počinjenih iz mržnje – nikle su ideologije kao što su rasizam, nacizam, antisemitizam, šovinizam, seksizam...

Pojam "zločin iz mržnje"

Zločin iz mržnje obuhvata sva krivična djela prilikom čijeg izvršenja je počinitelj bio motiviran mržnjom, pristranošću ili predrasudom baziranom na stvarnoj ili pretpostavljenoj *rasi*, *boji kože*, *religiji*, *nacionalnom porijeklu*, *etnicitetu*, *rodu ili seksualnoj orijentaciji* osobe ili grupe osoba.

Kao *ideologije koje generiraju mržnju javljaju se rasizam*, *šovinizam*, *seksizam*, *nacizam*, *antisemitizam* i *homofobija*.[210]

210 *Krivična djela iz mržnje i govor mržnje, kako ih prepoznati i adekvatno procesuirati: Priručnik za sudije i tužitelje,* Atlantska inicijativa

Posljedice za žrtvu. Posljedica svakog krivičnog djela počinjenog iz mržnje je osjećaj degradiranosti i gubitak ljudskog dostojanstva. Žrtva se osjeća uniženom: *Ja sam crnac, i zato nemam jednaka prava kao i bijelac.*; *Ja sam žena, i zato nemam jednaka prava kao i muškarac*. Sve ostale posljedice – strah, nesigurnost, gubitak samopouzdanja, depresija... – samo su "simptomi" bolnog osjećaja degradacije (*Ja nisam jednako vrijedno ljudsko biće!*).

Ostanu li motiv, namjera i posljedice za žrtvu neprepoznate, nećemo moći zaustaviti epidemiju mučenja i ubijanja žena. U svijesti mnogih nasilnika koji ponavljaju obrazac nasilničkog ponašanja duboko je usađeno uvjerenje da imaju pravo "kažnjavati" ženu. Ako žena bježi (u očajničkim pokušajima da izbjegne "kažnjavanje") ili napusti nasilnika (zato što je sita njegovog "kažnjavanja"), ovi nasilni muškarci smatraju da imaju pravo da je ubiju! Uslovne kazne i nalaženje olakšavajućih okolnosti veoma im pomaže da učvrste takva uvjerenja – isto kao što bi uslovne kazne i olakšavajuće okolnosti pomogle rasistima da još više učvrste uvjerenje da crnci ne treba da imaju ista prava kao i bijelci, i da ih treba kazniti ili čak ubiti ako se ne povinuju "pravilima ispravnog ponašanja propisanim za crnce".

Kod prijave nasilja u porodici policija izlazi na lice mjesta, provodi operative radnje, sačinjava zapisnik o počinjenom krivičnom djelu, tužilaštvo podiže optužnicu, a sud izriče neku od sankcija. Ovakvih prijava u Bosni i Hercegovini godišnje ima oko 3.500, nekih 2/3 nalaze svoj put do optužnice, a oko 1/3 bude presuđeno, od toga oko 2/3 su uslovne kazne zatvora.[211]

Zlatan Hrnčić

Za očekivati je da bi uvođenje zakona po kojem se zlostavljanje žene i femicid podvode pod krivična djela "zločin iz mržnje" doprinijelo prevenciji partnerskog nasilja. Ali uvođenje ovog zakona nosi sa sobom i određene izazove. Nasilnici i njihovi advokati će svim silama nastojati da sakriju motivaciju i namjeru, i da prikažu slučaj kao "obično" nasilje ili ubistvo. To je i razumljivo, jer su za ova krivična djela predviđene vrlo visoke kazne (u državama Kipar i Malta za femicid kazna je doživotni zatvor!). Ipak, OSCE nudi rješenje za ovaj problem. Rješenje je – adekvatna obuka za profesionalce i sudske stručnjake.

"Da bi optuženi bio i osuđen, mora se dokazati motiv zločina iz mržnje kao zasebnog kaznenog djela. Tužioci nerado podnose prijavu za počinjeno zasebno kazneno djelo ako smatraju da će to biti teže dokazati. (Studija iz 2002. godine o kaznenim djelima motivisanim rasizmom u Velikoj Britaniji ukazala je na činjenicu da se počinioci obično izjašnjavaju krivim za "osnovno kazneno djelo" kako bi izbjegli izricanje presude za "kazneno djelo motivisano rasizmom".) *Obuka za tužioce i istražitelje koja bi im pomogla u razlikovanju pokazatelja koji ukazuju na motiv predstavlja važan faktor u prevazilaženju navedenog problema*" – navode autori dokumenta *Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič,* OSCE.[212]

211 https://www.tacno.net/novosti/zlatan-hrncic-cujete-li-taj-zvuk-tisine/
212 https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/36429.pdf

KRIMINALISTIČKO PROFILIRANJE NASILNIKA

"Ovo što se sada dešava je reakcija, a mi želimo promjenu te paradigme. Želimo se baviti detektovanjem uzroka", rekao je Adnan Delić, ministar za rad i socijalnu politiku Federacije Bosne i Hercegovine, i najavio preventivni pristup u borbi protiv nasilja u porodici.[213]

Naravno, prevencija je najvažnija. A da bi se spriječilo nasilje u porodici potrebno je znati šta ga uzrokuje i kako izgleda psihološki profil nasilnika.

Kerim Čutuna otkriva zašto je odlučio progovoriti:

"Neću da šutim o nasilniku! Šutio sam, čak sakrivao i pravdao... Više neću, obećavam! Neću se zaustaviti jer imam još mnogo da kažem! U ime svakog djeteta koje ne razumije šta ga je snašlo i uime svake majke koja se plaši... Ovo je priča o većini balkanskih nasilnika koji su veseli, dobroćudni i simpatični za cijelo društvo, a kod kuće maltretiraju porodicu."[214]

Metoda kriminalističkog profiliranja pomaže da bolje razumijemo kako nasilnik misli, šta osjeća i zašto radi to što radi.

213 https://www.klix.ba/vijesti/delic-najavio-preventivni-pristup-u-borbi-protiv-nasilja-obecao-stalno-finansiranje-sigurnih-kuca/230815138

214 https://avaz.ba/showbiz/jet-set/782223/kerim-cutuna-za-avaz-otkriva-zasto-je-odlucio-progovoriti-necu-da-sutim-o-nasilniku

> **Značaj metode kriminalističkog profiliranja**
>
> Na značaj primjene psihologije u istražne svrhe ukazao je još davne 1898. godine osnivač kriminalistike Hans Gross u svom djelu *Kriminalna psihologija*. Iznoseći svoja zapažanja i promišljanja o istraživanju zločina i njihovih počinilaca, Gross je posebno istakao važnost poznavanja svih informacija o kriminalnoj supkulturi i načinu njenog djelovanja, s ciljem razumijevanja profila počinioca zločina.[215]
>
> **Prof. dr. sc. Irma Deljkić**, **mr. sc. Adnan Fazlić**

Stvarno, ko su i kakvi su ti ljudi koji zlostavljaju i prebijaju ženu... a kad žena odluči da prekine vezu ili se razvede – ubiju je! Neki joj ubiju i djecu!! Kako izgleda psihološki profil čovjeka koji udavi dvogodišnje dijete zato što ga je žena prijavila za nasilje u porodici?!

> Dvogodišnju Petru B. iz Vršca otac je 4. oktobra 2022. udavio. Pretpostavlja se da je motiv ubistva prijava majke Suzane B. za nasilje u porodici i muževljeva osveta nakon što je 27. septembra dobio osuđujuću presudu i *zabranu prilaska Suzani, ali ne i Petri*.[216]

Ali ima i okrutnih žena! Prema statistikama, među heteroseksualnim parovima u 95 do 98 posto slučajeva sistematskog nasilja nad partnerom nasilnik je muškarac. To znači da je oko pet posto žena koje ponavljaju obrazac zlostavljanja muškarca. Šta znamo o tim nasilnim ženama?

Žene koje zlostavljaju partnera

U članku "A Clinical Typology of Interparental Violence in Disputed-Custody Divorces" (Klinička tipologija međuroditeljskog nasilja u sporovima o skrbništvu pri razvodu) Janet R. Johnson i Linda E. G. Campbell opisuju četiri tipa nasilja u porodici:[217]

> **1) Nasilje muškarca koji kontinuirano ili periodično zlostavlja ženu** (*Ongoing or Episodic Male Battering*). Kad se osjete ugroženima, kad su zbog nečeg frustrirani, kad se njihova "muška prava" ne poštuju... ovi nasilnici uzvraćaju nasiljem. Razlog za nasilje je u nasilniku. Žene, njihove žrtve, obično ne izazivaju nasilje (barem ne namjerno), i u mnogim

215 *Značaj metode kriminalističkog profiliranja za planiranje kriminalističkog istraživanja*, https://www.researchgate.net/publication/324721278_Znacaj_metode_kriminalistickog_profiliranja_za_planiranje_kriminalistickog_istrazivanja

216 https://www.vreme.com/vesti/femicid-i-centri-za-socijalni-rad-slobodna-procena-na-putu-u-grob/

217 Janet R. Johnston & Linda E. G. Campbell (1993). A Clinical Typology of Interparental Violence in Disputed-Custody Divorces, *American Journal of Orthopsychiat*, *63*(2) 190, https://www.researchgate.net/publication/14715739_A_Clinical_Typology_of_Interparental_Violence_in_Disputed_Custody_Divorces

slučajevima ne mogu predvidjeti kada će se desiti naredni napad. Neke žene se upuštaju u bitku s njima i tako se pokušavaju odbraniti – pišu Johnson i Campbell.

Kad počnu s udaranjem žene, nasilnici ne pokušavaju da se suzdrže, a cilj njihovog nasilja je: a) povrijediti ženu; b) osloboditi se napetosti; c) nasiljem zastrašiti ženu (*pa će se ona sljedeći put "ispravno ponašati!"*). Skoro uvijek negiraju ili minimiziraju počinjeno nasilje. Zlostavljanje žene obično počne još i prije braka ili kad je žena trudna... i nastavlja se.

Jedna grupa ovih nasilnika je emocionalno ovisna o ženi koju zlostavljaju – lako se osjete poniženim i reaguju nasiljem. Nasilje eskalira ako žena prijeti razvodom. Postaju opsjednuti njom, uhode je, prijete joj i traže da se vrati. Česti su slučajevi ubistva žene i samoubistva nakon femicida.

Mnogi imaju tradicionalni muški šovinistički stav prema ženi, zahtijevaju da se poštuju njihove muške privilegije i nasiljem žele zadržati poziciju dominantnog. Neke žene koje duži niz godina ostaju s ovim nasilnicima postaju hronično depresivne, uplašene, bolesne, imaju nisko samopouzdanje, nesigurne su... i za nasilje često okrivljuju sebe. Ima i onih koje negiraju nasilje i ne vide u kakvoj su opasnosti; zbog toga ne poduzimaju mjere da zaštite sebe i djecu – čime ugrožavaju i sigurnost djece.

2) Svađa koja završava tako što muškarac fizičkim nasiljem prisili ženu da se pokori (*Male-Controlled Interactive Violence*). Muškarac smatra da se ima pravo koristiti fizičkim nasiljem kako bi prisilio ženu da "prihvati propisana pravila" – da se pridržava onoga što je "ispravno", i ne radi ono što je "neispravno". (Žena je tretirana kao dijete koje treba disciplinovati). Ako ona želi da "napusti scenu" ili ode od njega, muškarac će se koristiti nasiljem da je spriječi u tome.

Postoji jedna podgrupa parova gdje su i muškarac i žena skoro podjednako agresivni. Žena se ne plaši da ulazi u "fizičke okršaje", i djeluje kao da par izvlači erotsko zadovoljstvo iz toga. Ipak, kad žena "prekrši mjeru", muškarac kaže: "Sad je dosta!"... jer želi da djeluje kao mačo, a ne kao slabić, i prebije je – pišu Johnson i Campbell.

3) Nasilje nakon separacije i razvoda (*Seaparation and Postdivorce Violence*). Radi se o obliku nasilja koji se javlja *samo* u toku separacije – partneri nisu bili nasilni u toku bračne veze. Obično je nasilan onaj partner koji se osjeća napuštenim i izdanim – to može biti i muškarac i žena.

4) Nasilje koje iniciraju žene (*Female-Initiated Violence*). Razlog za ovaj oblik nasilja nije u interpersonalnom konfliktu između partnera, nego u nasilnoj ženi.

> Ona djeluje kao da je preplavljena neprijatnom napetošću – razdražljiva je, agresivna i fizički napada partnera. Njen bijes obično je reakcija na "pasivnost muškarca" i/ili "njegovu nesposobnost da izdržava porodicu". Tvrdi da njene potrebe nisu zadovoljene, baca i razbija stvari po kući, udara i noktima grebe muža, naziva ga pogrdnim imenima... – u nadi da će izazvati njegovu reakciju.

Slučaj u Hrvatskoj:
Pijana zlostavljala muža dvije godine, određena joj zabrana prilaska

Oslobođenje.ba, 10. 2. 2024.
Općinsko državno odvjetništvo u Varaždinu je 12. januara 2024. podiglo pred Općinskim sudom optužnicu protiv državljanke Hrvatske zbog počinjenih kaznenih djela nasilja u porodici.
Kako su objavili, okrivljena 36-godišnjakinja tereti se da je od početka 2021. do decembra 2023. godine u porodičnoj kući u jednom mjestu u Varaždinskoj županiji teško kršila propise o zaštiti od nasilja u porodici na način da je gotovo svakodnevno, pod uticajem alkohola, grubo vrijeđala i omalovažavala svojeg 43-godišnjeg izvanbračnog supruga te bacala na njega razne predmete, kao i da mu je 9. decembra 2023. nanijela tjelesnu povredu.
Državno odvjetništvo odredilo je okrivljenici mjere opreza udaljenja iz doma i zabrane približavanja i uspostavljanja ili održavanja veze sa 43-godišnjakom, dodali su.[218]

U prvim stadijima njenog nasilničkog ponašanja muž obično pokušava da je umiri, pasivno se brani... S vremenom njeno nasilje eskalira, naročito u vrijeme i nakon razvoda, a posebno ako smatra da nije dobila ono što joj pripada vezano za finansije, alimentaciju za djecu itd. Dešava se da u nekim slučajevima zlostavljani muž uzvrati fizičkim nasiljem.

Johnston i Campbell opisuju žene koje zlostavljaju muškog partnera kao tvrdoglave, agresivne i nasilne... one niti izgledaju niti se osjećaju uplašene. Muževi, koji su istinske žrtve ženinog nasilja, obično su pasivno-agresivni, ponekad depresivni, skloni intelektualizacijama... Neki djeluju kao da su inhibirani, teško im je otvoreno komunicirati sa ženom. Boje se ženinog nasilja, a ako su uvučeni u fizički okršaj s njom, stide se toga.

Ovaj opis žena koje zlostavljaju muževe: *Ona djeluje kao da je preplavljena neprijatnom napetošću, razdražljiva je, agresivna i fizički napada partnera... njen bijes obično je reakcija na "pasivnost muškarca" i/ili "njegovu nesposobnost da izdržava porodicu...* – podudara se s onim što smo čuli od Johnnyja Deppa o njegovoj nasilnoj majci Betty i ocu "koji se ne konfrontira otvoreno".

218 https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/region/slucaj-u-hrvatskoj-pijana-zlostavljala-muza-dvije-godine-odredena-joj-zabrana-prilaska-929976

Otac Johnnyja Deppa – žrtva dugogodišnjeg i okrutnog zlostavljanja!

Tokom sudske parnice između poznatog glumačkog para Johnyja Deppa i Amber Heard, Johnny Depp i njegova sestra Christi Dembrowski otkrili su da su u djetinjstvu bili žrtve dugogodišnjeg i okrutnog zlostavljanja. Zlostavljala ih je njihova majka Betty Sue Palmer.
Betty je bila nasilna i prema njihovom ocu, svom mužu. Kad su djeca porasla, otac im je rekao da ne može više podnositi ženino zlostavljanje i iselio se iz kuće.
"Otac je bio fin, strpljiv, pun ljubavi... nježan čovjek. S druge strane, naša majka je bila potpuno drugačija" – rekla je Deppova sestra. – "Mama je vrištala na mog oca, tukla ga, radila mu grozne stvari... Tata nikada nije uzvraćao kada ga je mama udarala ili vikala na njega. Obično bi je pustio da vrišti..."
"Moj otac niti jednom nije izgubio kontrolu i napao je... ili udario moju majku. Čak joj ne bi ni prigovarao" – rekao je Depp kad su ga pitali kakve su bile očeve reakcije na ženino nasilje. Na sahrani Betty Sue Palmer, Johnny Depp je izjavio da je njegova majka zla žena i vjerovatno "najgore ljudsko biće" koje je sreo u životu.[219]

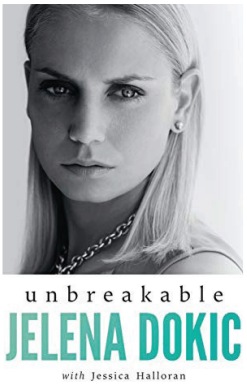

I Jelena Dokić na sličan način opisuje roditelje njenog oca Damira Dokića.

U autobiografskoj knjizi *Unbreakable* poznata teniserka Jelena Dokić otkriva detalje o tome kako ju je brutalno zlostavljao otac Damir Dokić. (Otac je zlostavljao i svoju ženu, Jeleninu majku). U knjizi Jelena iznosi i podatke o Damirovim roditeljima – o dobroćudnom i mirnom Damirovom ocu Strahinji, "koji ne zarađuje dovoljno i ima problem s alkoholom", i majci Ani koju Jelena opisuje kao frustriranu i agresivnu ženu... "ljutu na muža jer je morala sama da brine za djecu".

"Ana je bila surova i prema sinu Damiru, i ne samo da ga je često tukla nego ga je i ponižavala i govorila mu stvari zbog kojih se osjećao bezvrijedan" – piše Jelena Dokić.

219 https://www.republicworld.com/entertainment-news/hollywood-news/johnny-depps-cruel-words-about-his-mother-at-her-funeral-revealed.html

Nije rijetkost da su muškarci koji zlostavljaju partnericu i sami bili žrtve nasilja u porodici. Ali, kao što je to slučaj s glumcem Johnnyjem Deppom i Jeleninim ocem Damirom Dokićem, neki nisu žrtve nasilnih očeva, nego nasilnih majki. Nekad su te majke nasilne i prema svojim muževima. Kako su postale nasilne? Da li su se poistovjetile s nasilnim roditeljem (psihološki mehanizam *identifikacija s agresorom*)? Ako jesu, da li "imitiraju" nasilničko ponašanje svojih nasilnih majki ili nasilnih očeva? Da li i koliko im nasilje i ponižavanje muškarca pričinjava zadovoljstvo i/ili "pomaže" da se osjećaju jake i moćne – a ne slabe i bespomoćne?

Nažalost, nema mnogo studija o ovom obliku partnerskog nasilja, pa je još uvijek teško sa sigurnošću govoriti o psihološko-kriminalističkom profilu žena koje sistematski (kroz ponavljajući obrazac nasilničkog ponašanja) zlostavljaju partnera.

Muškarci koji zlostavljaju partnericu

Stručnjaci za kriminalistiku ističu važnost izrade profila ubica i silovatelja koji ponavljaju isto krivično djelo (serijske ubice i serijski silovatelji), ali i nasilnika koji ponavljaju zlostavljanje (jedne) partnerice. Kriminalističko profiliranje i ovog tipa nasilnika pomaže im da bolje razumiju *zašto* ponavlja nasilje i da nađu efikasan način da ga zaustave.

Da bi našli odgovor na pitanje *zašto nasilnik ponavlja isto krivično djelo* istražuju tri grupe faktora: a) devijacije u individualnom razvoju (obično uzrokovane iskustvima u djetinjstvu, ali i urođenim poremećajima kao što je psihopatija); b) sredina u kojoj je odrastao (da li su porodica i šira društvena zajednica podsticali nasilje i zlostavljanje žene); c) transgeneracijski prijenos nasilja u porodici.

A. *Devijacije u individualnom razvoju.* U mnogim slučajevima sistematskog nasilja nad ženom lako se može prepoznati paralela između traumatskih događaja iz djetinjstva nasilnika (zlostavljali su ga; gledao je oca koji zlostavlja majku...) i njegovog odnosa prema partnerici koju zlostavlja. Ako se ni najraniji psihološki razvoj nije odvijao normalno – recimo, zbog zastoja ili blokada u razvojnim fazama kroz koje prolazi odnos između majke i bebe – dolazi do psihopatoloških pojava kao što su poremećaji ličnosti i razni oblici devijantnog ponašanja.

Od dječaka do zrelog muškarca

Psihički razvoj djeteta odvija se kroz predvidljive stadije. Na svakom od tih stadija dijete se suočava sa interpersonalnim i intrapsihičkim konfliktima koje mora razriješiti, i sa normalnim razvojnim strahovima koje treba prevazići. Rani razvoj u velikoj mjeri zavisi od odnosa između majke i djeteta. Odnos između majke i sina prolazi kroz sljedeće razvojne stadije:

Separaciona anksioznost. Na najranijem stadiju izražen je strah djeteta da će ga majka ostaviti (anaklitički strah), *a on bez nje ne može preživjeti!*

Dječiji egocentrizam. Na narednom stadiju razvija se i učvršćuje ego-identifikacija (*Ko sam ja?*), i zato je fokus na: *ja*, *moje*, *meni*, *o meni*, *za mene*... (*Mama treba da voli samo mene!*)

Volja za moć. U ovoj razvojnoj fazi jača osjećaj lične moći. Dječak vidi sebe kao muško biće, a mamu kao žensko biće, i percipira muško kao jače od ženskog. Zato on treba da bude mamin zaštitnik, a mama treba da se brine o njegovim potrebama *jer to je ono što žene rade!*

Uspostavljanje ravnopravnih odnosa. Ako se razvoj normalno odvija, dječak izrasta u muškarca čiji odnos s majkom/ženom nije više opterećen strahom od separacije, infantilnim egocentrizmom i predstavom o sebi kao muškoj osobi koja treba da dominira nad ženskom.

*Zrelo doba***:** Razvojni strahovi su prevaziđeni. Tužno je i bolno je ako ti bliska ženska osoba (majka, djevojka, supruga...) umre ili te napusti, ali nema razloga za anaklitički strah (*Ja neću moći živjeti bez nje!*).

Ego-identifikacija je učvršćena, pa su infantilna ljubomora i rani dječiji egocentrizam (*Ona treba da voli samo mene!; Ona ne treba da poklanja pažnju i drugima!*) značajno smanjeni. Tinejdžerska i rana adolescentska žudnja za superiornošću – kako bi se ojačao osjećaj lične moći i vrijednosti (*ja vrijedim! ja mogu! ja sam sposoban!*) – prevaziđena je, i nema više potrebe za "opsesivnim" poređenjem s drugima.

Zreli muškarac svoju muškost više ne određuje kao: a) "ono što *nije* žensko", i b) "ono što je *superiorno* i *dominira nad* ženskim". Zato ne doživljava "žensko" kao nešto što ga može ugroziti. Nema više potrebe da "drži oko na ženi" (kontrola) iz straha da bi ga ona mogla napustiti (strah od separacije); ne boji se da će žena poklanjati pažnju i drugim osobama (egocentrizam; patološka ljubomora); niti strahuje da će izgubiti poziciju dominantnog (volja za moć) ako žena ima ista prava kao i on. Pošto ravnopravnost žene više ne doživljava kao nešto što ugrožava sliku o njemu kao muškarcu, ne plaši se kompetentnosti, samostalnosti i finansijske nezavisnosti svoje partnerice. Tek sad je sposoban za istinsku bliskost s njom.

Traume u djetinjstvu blokiraju razvoj. Poznato je da su mnogi nasilnici i sami žrtve fizičkog nasilja, psihičkog zlostavljanja ili zanemarivanja. Zaostajanje u razvoju jedna je od posljedica izloženosti takvim traumama. Čak i kad su kognitivne funkcije normalne, u mnogim slučajevima vidimo da im je razvoj emocionalne inteligencije usporen.

Dozvola za prebijanje i ubijanje žene

Nasilnik koji ponavlja obrazac zlostavljanja žene obično ima ustaljenu liniju razmišljanja, emocionalnog reagovanja i ponašanja – baziranu na specifičnom sistemu vjerovanja.

Ovaj sistem vjerovanja sastoji se od tri premise: 1) *Žena je odgovorna za to kako se ja osjećam – ako se ja osjećam loše, to je zato što je ona izazvala takvo moje loše stanje.*

2) *Ona je kriva... prema tome, ja imam pravo da se branim, da se osvetim, da je kaznim.*

3) *Ne mogu se smiriti dok je ne kaznim... ne osvetim se... ne odbranim se!*

1) Žena je odgovorna za to kako se ja osjećam!

Mnoge žene žrtve nasilja tvrde da su njihovi partneri "emocionalno nezreli". O čemu govore? Biti emocionalno nezreo znači doživljavati stvari na način na koji ih doživljava dijete i ponašati se na način na koji se ponaša dijete.

Dijete je ovisno o majci. U poređenju s odraslom osobom ima niži stepen autonomije – fiziološka i psihička stanja djeteta u velikoj mjeri zavise od toga šta majka misli, osjeća, govori ili radi. Zato dijete vidi majku kao nekog ko je direktno *uzrokovao* njegova bolna emocionalna stanja i neprijatne senzacije u tijelu (*ona je kriva što se ja loše osjećam!*).

Slično razmišlja i "emocionalno nezreli" nasilnik. Iz njegove perspektive žena je svojim riječima ili postupcima *uzrokovala* povredu, prema tome ona je direktno odgovorna (kriva!) za neprijatnost koju doživljava. Evo primjer: Žena je upalila veš mašinu (ta veš mašina pravi buku) dok je muž gledao važnu fudbalsku utakmicu. Iznerviran, muž je ustao i izudarao ženu. Poslije se branio tvrdnjom da je ona odgovorna za "ono što joj se desilo". Reći ženi: *Ti si kriva što sam te udario!* (jer je upalila veš mašinu) – nema nikakvog smisla za čovjeka na višim stadijima u razvoju svijesti. Ali za ovog nasilnika – ima. Ženina je krivica što se on loše osjeća, i zato on ima pravo da je kazni!

Svrha kažnjavanja je da se krivcu nanese bol

Mlađa djeca imaju vrlo karakterističan stav kada je riječ o funkciji kažnjavanja. Smatraju da je svrha kažnjavanja u tome da prestupnik pati. Izazvao je patnju i treba da osjeti istu takvu patnju! Ova vrsta pravde ("oko za oko, zub za zub") naziva se osvetničkom pravdom jer se ne pravi razlika između kazne i osvete.

> Kad određuju kaznu, mlađa djeca ne uzimaju u obzir motivaciju za počinjeno djelo iako su svjesna razlike između slučajnog i namjerno učinjenog prekršaja. Tvrde da slučajno počinjena velika šteta treba da bude strože kažnjena nego manja šteta izazvana namjerno.

2) Ja imam pravo da se branim, da je kaznim, da se osvetim!

Da bi se oslobodio neprijatnih tjelesnih senzacija (napetost u mišićima, razdražljivost, nervoza...) i bolnih emocija (povrijeđen je jer ga zanemaruju, njegove potrebe za pažnjom ili priznanjem nisu zadovoljene... osjeća stid, krivicu, poniženje... strah ga je da će izgubiti nekog ili nešto...), ovaj tip nasilnika osjeća prisilu da povrijedi ženu kroz verbalno vrijeđanje i/ili fizičko nasilje. Zašto mu je toliko važno da je povrijedi?

Kad se nađe "pod stresom" – po njegovom mišljenju uzrokovanim (ne pokrenutim, nego uzrokovanim!) onim što je žena rekla ili uradila – mozak i tijelo mu proizvode hormone i neurotransmitere čija je funkcija aktivirati reakciju "borba ili bijeg". Kao i životinja koju napadaju, ovaj tip "emocionalno nezrelog" nasilnika se bori ako je neprijatelj slabiji, a bježi ako je neprijatelj jači od njega. Boriti se znači "uzvratiti udarac". On je "napadnut", i smatra da ima puno pravo na "samoodbranu kroz uzvraćanje udarca". Tako daje sebi dozvolu da prebije ženu. U njegovom sistemu vjerovanja ženina bol i njena neprijatna emocionalna stanja – jer sad se *ona* osjeća ponižena i povrijeđena ("oko za oko, zub za zub") – *jedino* su što mu može pomoći da ublaži emocionalnu povredu i neprijatnu napetost u tijelu. Zbog tog i takvog uvjerenja (*Ne mogu se smiriti dok je ne kaznim!*) nasilnik neće moći spavati ako ne nanese ženi povredu!

3) Ne mogu se smiriti dok je ne kaznim!

Kao ni mlađa djeca, ni ovaj tip nasilnika ne uzima u razmatranje razlog zbog kojeg je žena nešto rekla ili uradila, i da li je to uradila namjerno ili ne. (Nebitno je da li je namjerno upalila bučnu mašinu za veš kako bi iznervirala muža ili uopće nije mislila na njega kad je to radila.) Vjeruje da je žena uzrokovala njegova neprijatna emocionalna stanja... *kriva je!*... prema tome *on ima pravo da je kazni!* Upravo je ova linija (infantilnog) razmišljanja (*Postoji samo jedan način da se smirim – tako što ću je prebiti!*) motor koji pokreće i održava obrazac nasilničkog ponašanja mnogih nasilnika.

Isti ovaj "motor" pokreće ga i da ubije ženu.

Pošto vjeruje da se može smiriti samo onda kad je "pravda zadovoljena", nađe li se u bolu – recimo, žena ga je ostavila i time ga, po njegovom mišljenju, izdala ili ponizila-osjeća prisilu da je kazni. Svojim odlaskom iz bračne veze nanijela mu je ozbiljnu psihičku

povredu, i on neće imati mira dok je ne kazni/ osveti se. Ako je može kazniti samo tako što će je ubiti – ubit će je!

Ako žena stupi u vezu s drugim muškarcem (čak i ako se to desi dvije godine nakon prekida veze s njim) – ubit će je! (*Jer ona je njegova*, *kad je on ne može imati, neće je imati ni drugi muškarac!*)

Ako je patrijarhalnih svjetonazora pa smatra da ima bogomdano pravo da dominira nad njom jer je muškarac, žena može očekivati da bude "kažnjena" svaki put kad napušta poziciju njemu podređene. Postane li mu jasno da žena izmiče kontroli... ona želi razvod i on je neće moći vratiti u vezu – ubit će je! Ubistvo žene je *jedini* mogući način da pokaže sebi i svijetu da je *on* taj koji ima kontrolu nad njenim životom i tijelom! I neće se smiriti dok je ne ubije! U protivnom, osjećao bi se poraženim i poniženim. A biti ponižen ženinom odlukom da ga napusti gore je nego zatvorska kazna! Zato je on spreman da je odrobija.

Da li će ovaj tip nasilnika ikada osjetiti krivicu? Neće. Kaže, smrtna kazna je zaslužena kazna za tu zlu i pokvarenu ženu! *Ona je kriva... upropastila mu je život i nije mu žao što ju je ubio. Žao mu je sebe, jer će truliti u zatvoru zbog te kučke! Ali je barem miran – osvetio joj se!*

Prilikom izrade psihološkog profila ovih nasilnika forenzički psiholozi i stručnjaci za kriminalistiku tragaju za odgovorom na pitanje šta pokreće i održava obrazac njihovog nasilničkog ponašanja. Pomaže im kad znaju da postoji sličnost između obrasca ovisničkog ponašanja i obrasca nasilničkog ponašanja, i kad znaju da eksplozivni bijes mnogim nasilnicima služi kao sedativ. (*Ne mogu se smiriti dok je ne kaznim!*) Ali i kao droga koja vodi u ekstazu!

Ubilački bijes i koncept *smanjena uračunljivost*

Mnogo je slučajeva koje policajci u svojim izvještajima opisuju kao "brutalno ubistvo žene".

Šta je brutalno ubistvo žene?

Nasilnik je izjavio da se osjetio "isprovociranim", preplavio ga je bijes i izgubio je kontrolu nad svojim ponašanjem, nije čuo molbe i preklinjanja žene... nastavio je da joj zadaje udarce ili ubode nožem i dugo nakon što ju je ubio. Prestao je tek kad se umorio.

Sad je na sudu, i tvrdi da se sjeća šta se dešavalo *prije* nego što je nasrnuo na ženu, sjeća se i svega *nakon* što se "osvijestio"... ali se ne sjeća samog napada (?!) Kaže da mu je iskreno žao, ali on to jednostavno nije mogao spriječiti. Njegov advokat dokazuje da je u

pitanju "suženje svijesti" – bio je to moment ludila, gubitak kontrole, on se stvarno ne sjeća... evo i nalaz psihijatra to potvrđuje!

Advokati nasilnika koji su ubili ženu često potenciraju ovo "on se ne sjeća". Jer ako se ne sjeća, to znači da nije bio pri svijesti, a ako nije bio pri svijesti to znači da nije imao kontrolu nad svojim ponašanjem. Prema tome – nije se mogao zaustaviti. (Smanjena uračunljivost.)

Pitanje: Kako to da se ne sjeća samog napada na ženu, a sjeća se onog što je bilo prije i poslije?

Sudski vještaci objašnjavaju da bi takva njegova "praznina u sjećanju" mogla biti rezultat preplavljenosti mozga hormonima i neurotransmiterima tokom psihološkog stanja koje se naziva *deindividuacija*. O čemu se radi?[220]

Kad se nađu u masi ljudi koji ruše, razbijaju... i udaraju sve i svakog ko im se nađe na putu, neke osobe "izgube osjećaj sebe" (de-individuacija; de-personalizacija). U takvim situacijama daju oduška i najnižim porivima (uključujući i sadističke porive!) koje inače ne bi ispoljili da nisu u grupi (grupi huligana; grupi navijača fudbalskog tima...).

Drugi primjer: Kad im je anonimnost zagarantovana, neke osobe pišu komentare na društvenim mrežama s ciljem da povrijede ljude, i tada doživljavaju identično stanje "deindividuacije" – moralne kočnice im slabe, pa se osjećaju slobodni da uživaju u prijatnom uzbuđenju dok vrijeđanju, ponižavaju, ismijavaju, pozivaju na linč... (Ključna riječ je *uživaju*. Da ne uživaju, ne bi to radili.)

I nasilnicima koji zlostavljaju ženu dešava se da "ulete", metaforički govoreći, u stanje deindividuacije. U tom stanju rade stvari koje "pri zdravoj pameti" ne bi radili (tuku ženu do tačke kad je ubiju, čak nastavljaju da je udaraju i kad je već mrtva). Zašto im se to "dešava"?

Ako konsultujemo stručnu literaturu, vidjet ćemo da su dvije glavne karakteristike ovog stanja svijesti: a) osoba "zaboravi na sebe" (*reduced self-awareness*), i onda ne mora da koristi moralne kočnice!; b) faktor zadovoljstvo – stanje deindividuacije je vrlo prijatno stanje. (*Deindividuated states are characterized as pleasurable*.) Oslobođena moralnih

220 **What Is Deindividuation?**
Deindividuation is a psychological state characterized by *reduced self-awareness.*
By definition, deindividuation refers to the loss of one's sense of individuality during which the person behaves with little or no reference to personal internal values or standards of conduct (brought on by conditions such as being an anonymous member of a large crowd).
Deindividuated states are *characterized as pleasurable* wherein the person feels free to act on impulse and without regard to consequences. However, they can also be extremely dangerous in that they can *result in violent and antisocial behavior.*

kočnica, osoba daje oduška svojim potisnutim porivima. Tijelo i mozak su preplavljeni hormonima i neurotransmiterima koji stvaraju prijatan osjećaj moći, a neki od tih neurotransmitera (kao što su endorfini) djeluju kao droga i vode u stanje euforije pa se iskustvo često opisuje kao euforično i ekstatično!

I šta je onda odgovor na pitanje *Zašto "praznina u sjećanju"?*

Ono što se dešava u stanju deindividuacije – ubistvo koje policajci opisuju kao "brutalno ubistvo" – slično je orgazmu. Kao što je svijest za vrijeme orgazma "djelimično pomućena" tako je "djelimično pomućena" svijest nasilnika koji nastavlja da ženi zadaje udarce ili ubode nožem i dugo nakon što ju je ubio. I kao što je orgazam *moguće* prekinuti (ma koliko da je intenzivan), moguće je prekinuti i ubode nožem u tijelo žene – ma koliko da je "iskustvo" ekstatično. Ali većina nasilnika kojima se "desi da ulete" u ovo famozno stanje slično orgazmu ne žele da stanu. Prestat će tek kad se umore.

Još jedno pitanje: Kad procjenjuje olakšavajuće i otežavajuće okolnosti za "femicid počinjen u afektu koji je doveo do suženja svijesti" (recimo, nasilnik je ubio partnericu u naletu užasnog bijesa izazvanog njenom odlukom da trajno prekine vezu s njim), da li će sudija uzeti ovo njegovo "stanje sužene svijesti" kao olakšavajuću ili otežavajuću okolnost?

B. *Sredina u kojoj je odrastao.* Prilikom izrade psihološkog profila nasilnika koji ponavlja obrazac nasilja i zlostavljanja partnerice važno je uzeti u razmatranje porodicu, ali i širu društvenu zajednicu u kojoj je odrastao.

Kad one utihnu

Autor: **Goran Stanić**

Kad sam bio mali dječarac jedva školske dobi, znao bih nedjeljom prije nogometne utakmice u društvu odraslih muškaraca posjetiti našu seosku birtiju.
U birtiji je radila ta famozna konobarica Suzi, koja je zbog svog mitskog statusa uspaljivala maštu i kod nas kojima su hormoni još svjetlosnim godinama bili udaljeni od svoje manifestacije.
Dok sam pio svoj sokić, nekoliko me odraslih muškaraca gurkalo da uštipim Suzi za dupe. "Ajde ajde, ma neće ti ona ništa... de ajde, pa uštipni ju malo, svi to rade... aj, dam ti pet kuna ako ju ćapneš." Nakon nagovaranja i nećkanja uštipnuo sam napokon Suzi za dupe.
Njenog se pogleda ne sjećam, sve što pamtim je glasan smijeh prisutnih muškaraca i odobravanje koje sam vidio u njihovim očima jer postajem muško.
Takvo društvo u kojem sam odrastao bitno je obilježeno sličnim praksama kojima se od dječaka stvara muškarca na svoju sliku i priliku.

Kad sam bio malo stariji, još uvijek doduše golobradi, ali ipak momak koji pomalo otkriva čari vina, najviše sam na lokalnim feštama volio bećarce. Bećarci su tradicionalni slavonski napjevi koji se koriste u feštarskim prigodama, sastoje se tipično od samo dva kratka stiha. Prvi stih ispjeva osoba koja povede bećarac, nakon čega rulja oko njega glasno i pjevno ponovi isti taj stih. Drugi stih se odvija po istoj logici, ali je njegova svrha uglavnom da izazove smijeh. Između groteske i humoreske koje kao takve izazivaju opći smijeh, nalaze se veoma često motivi žene, naravno žene kao objekta. Tako sam na primjer i ja ponekad volio povesti svoj omiljeni bećarac koji sam čuo od svog komšije, tada poznatog po originalnim bećarcima, a koji je glasio ovako: *moja mala ruski satelitu* (i sad rulja ponavlja *moja mala ruski satelitu*) *širi noge da lansiram k* *** (i sad rulja uz smijeh ponavlja i drugi stih... umetnite riječ koja počinje sa k, a rimuje sa *satelitu*).
Femicid je ubojstvo iz pozicije moći, obično se smatra da započinje fizičkim prijetnjama ili nasiljem. Počinitelja femicida i njegovo djelo ne može opravdati ništa na ovom svijetu. Ali postoji ono nešto o čemu se slabo govori, nešto što tomu svemu prethodi, nekakvo odrastanje, socijalizacija i oponašanje kulturnih obrazaca kakve sam naveo gore.
Postoji jedna veoma prosta i jednostavna stvar, toliko očita da smo ju od previše istine valjda zaboravili: mi muškarci smo programirani od malih nogu da postanemo šovinističke budale.
Od malena učiš da ti žena ne smije uzvratiti, od početka stječeš naviku da imaš pravo dominirati i da se imaš puno pravo smijati kad dirneš u integritet ženskog tijela. Nasilje nad ženama ne započinje šamarima, nego simboličkim i strukturalnim nasiljem koje se uči.
Zato femicid u svojoj suštini, ako postavimo stvari napokon iskreno, započinje ušutkavanjem. Femicid započinje svakim onim "da još samo jednom ovo čujem", svakim onim "ovo ti je zadnji put da si to napravila", i onda se nastavlja onim komentarima koji kažu "zaslužila je", "dobila je što je tražila", ili "tako joj i treba kad provocira". Femicid započinje kada svećenici, popovi i imami govore da su današnji muškarci slabići. Kao i onda kada muškarci ženama određuju kako da se odijevaju, ponašaju ili govore.
Zato femicid ne započinje ni šamarom za opomenu, ni triskom po ušima da se nauči pameti, pa čak niti prijetnjom. Ne, svaki femicid započinje ušutkavanjem, bilo da se ušutkavaju ženske riječi, misli ili djela, kako bi se muškarac postavio i udobno ugnijezdio u svoju poziciju moći koju mu nitko nikad više ne može oduzeti. Femicid započinje onog časa kad dječak, momak ili odrasli muškarac shvati napokon da je u poziciji moći i da mu društvo tu poziciju svekoliko odobrava.
Čekati na prvi šamar, šaku ili pljuvačku u facu da bi mu se dala druga šansa je već prekasno. Sve dok balkanski i svaki drugi majmunoliki homomizoginis na ovoj planeti ne počne učiti svoje dijete od malih nogu o nenadoknadivoj historijskoj nepravdi koju žene i danas na svakom koraku trpe, femicidi će otpočinjati suptilno i nenamjerno, kao blaga i preventivna mjera ušutkavanja koja se naposljetku završava vječnom tišinom, dva metra ispod zemlje, odakle ju nitko više ne čuje.[221]

Mnogo je dječaka koje su roditelji ili staratelji zlostavljali, a oni ipak nisu izrasli u nasilnike. Mnogo je i nasilnika koje niko nije zlostavljao. Postali su nasilni tako što su rasli u sredini u kojoj je zlostavljanje žene dio svakodnevnog života.

221 Kad one utihnu, http://www.prometej.ba/clanak/osvrti/kad-one-utihnu-5747

Tačno je da "otac nasilnik uči sina da je nasilno ponašanje prema ženi potpuno uredu". A majka koja trpi takvo nasilje uči ga da žena treba da šuti i trpi nasilje... i ako napusti nasilnog muža on će je "kazniti". Žena je *njegova,* i ona nema pravo da ode iz bračne zajednice!

Ali mnogo je dječaka koji su rasli u porodici "u kojoj je bilo normalno zlostavljati ženu", a ti dječaci ipak nisu postali nasilnici. Očigledno, ova dva faktora – A. *Devijacije u individualnom razvoju* i B. *Sredina u kojoj je odrastao* – ne mogu objasniti zašto jedan sin nasilnog oca postane opasni nasilnik, a drugi sin – koji je odrastao u istoj toj sredini i ima vrlo slične genetske predispozicije i individualne karakteristike – ne izraste u nasilnika. Mora da postoji još neki faktor od kojeg zavisi da li će se desiti *transmisija nasilja u porodici s jedne generacije na drugu* ili neće.

C. *Transgeneracijska transmisija nasilja.* Odgovor na pitanje *Zašto nasilnik ponavlja isto krivično djelo?* nije naročito komplikovan – kažu stručnjaci za psihološko profiliranje serijskih ubica i serijskih silovatelja. Mi ljudi radimo ono što nam pričinjava zadovoljstvo i ono što nam pomaže da izbjegnemo nelagodu. Kao i serijske ubice i serijski silovatelji, nasilnik koji ponavlja obrazac zlostavljanja partnerice radi to da bi ispraznio nervozu i neprijatnu napetost u tijelu, a često i da bi imao taj vraški prijatan osjećaj superiornosti i moći – jer on je taj koji dominira nad ženom, a ne ona nad njim! A ima i onih koji strastveno uživaju kad ženi nanose bol. Ako nisu psihopate, naći će već "razlog" da opravdaju sebi i drugima to što rade (*normalizacija nasilja*) i da negiraju negativne posljedice onog što rade (*poricanje posljedica nasilničkog ponašanja*). Prema tome, kad se raspravlja o etiologiji nasilja u porodici... i kad se procjenjuje da li će sin nasilnog oca postati nasilnik ili neće... treba uključiti i "taj vraški prijatan osjećaj superiornosti i moći" (*zadovoljstvo*). Sva tri faktora – 1) normalizacija nasilja nad ženom; 2) poricanje negativnih posljedica nasilja; 3) faktor *zadovoljstvo* – imaju podjednako važnu ulogu.

Transmisija nasilja u porodici s jedne generacije na drugu naročito je izražena u patrijarhalnim sredinama. Naravno, veliki je broj nasilnika koji *nemaju* patrijarhalne svjetonazore, i veliki je broj ljudi patrijarhalnih svjetonazora koji *nisu* nasilni – naprotiv, osuđuju svako nasilje! Ali kad govorimo o međugeneracijskoj transmisiji nasilja nad ženom važno je naglasiti da je sredina u kojoj se ističu takozvane tradicionalne vrijednosti plodno tlo za prenošenje stavova, iskustava i obrazaca partnerskog nasilja. Dva su razloga za to: neravnomjerna raspodjela moći između muškarca i žene; i tendencija da se "konzervira" postojeći društveni poredak.

Neravnomjerna raspodjela moći. U patrijarhalnim porodicama i zajednicama muškarci imaju mnogo veću moć da odlučuju o stvarima važnim za svoj život i život članova svoje porodice i zajednice.

Konzervativizam. Insistiranje na tome da naredna generacija ne treba ništa da mijenja (mladi ljudi treba da održavaju ustaljenu tradiciju!) igra važnu ulogu u međugeneracijskoj transmisiji nasilja nad ženom. Naročito nasilja koje se racionalizira kao "kažnjavanje" – u situacijama kad žena ne poštuje muški autoritet i ugrožava vrijednosti tradicionalne porodice. O kakvim vrijednostima je riječ?

Najvažnije vrijednosti za koje se zalažu ljudi tradicionalne svijesti su: *domovina* (teritorija na kojoj živi etnička zajednica); *vjera* (monoteistička religija); i *tradicionalna porodica* (trajna zajednica između muškarca i žene, pa se razvod rijetko odobrava, čak i kad je muž nasilan). U tradicionalnoj porodici djeca se uče da poštuju red, zakon i hijerarhija – svako zna gdje mu je mjesto; muškarac je autoritet i u kući i u široj zajednici. Od mladih naraštaja se očekuje da ništa ne mijenjaju (*oni ne treba da budu revolucionari!*), nego da očuvaju postojeći društveni poredak i da održavaju tradiciju, odnosno ustaljeni sistem vrijednosti, vjerovanja i običaja. Drugim riječima, da budu slični roditeljima i da vode život sličan životu kakav su vodili roditelji njihovih roditelja... i preci njihovih predaka. Ovdje leži problem.

U patrijarhalnim porodicama veliki je pritisak na dječaka da se poistovjeti sa ocem, i isto tako veliki pritisak na djevojčicu da se poistovjeti sa "čestitom" majkom. Ako dječak gleda kako "kućni patrijarh" održava dominaciju u kući uz pomoć nasilničkog ponašanja, ako vidi da se to smatra normalnim i da otac neće biti kažnjen za zlostavljanje majke, a uz to mu se "sviđa" taj osjećaj moći koji otac ima nad ženom, velike su šanse da će izrasti u nasilnog muža i tako "održavati tradiciju". Usvoji li i sistem vjerovanja i očeve stavove (uobičajena opravdavanja nasilja i okrivljavanje žrtve), ponavljat će tvrdnje da on nikog ne zlostavlja, nego samo kažnjava – isto što je tvrdio i njegov otac. Naučio je od oca kako da okrivljuje ženu, usvojio je očeva ubjeđenja da je potpuno ispravno to što radi, i zato će svoje nasilničko ponašanje prikazivati kao nešto normalno, opravdano i potrebno – tobože da bi se održavao red u kući i poredak u društvu. Može onda bez griže savjesti uživati u prijatnom osjećaju nadmoći nad ženom – isto kao što je uživao i njegov nasilni otac. A pošto je u pitanju mentalni program koji se prenosi s jedne generacije na drugu, moguće je da će i njegov sin nastaviti "održavati tradiciju".

Nasilnik kojem je cilj pokoriti ženu

Potpisnice Istanbulske konvencije obavezuju se da će psihičko nasilje (u Konvenciji opisano u članu 33) smatrati krivičnim djelom:[222]

S pravom, jer je radi o vrlo ozbiljnom obliku zlostavljanja – cilj je oduzeti žrtvi slobodu kako ne bi mogla samostalno odlučivati o svom životu i tijelu. Nasilnik koristi niz strategija uz pomoć kojih postepeno zarobljava ženu, a kroz prinudu i prijetnje (*through coercion and threats*) sprečava je da radi ono što on ne želi da ona radi, i ne dozvoljava joj da napusti vezu. Time ugrožava njen psihički integritet i bazično ljudsko pravo na autonomiju i nezavisnost.

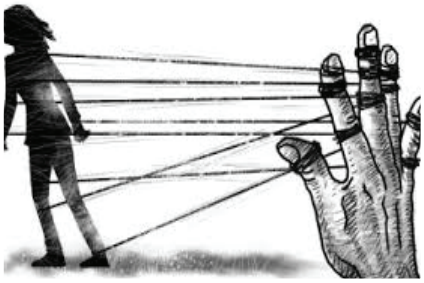

Novi zakon u Australiji:

Zatvorska kazna za kontrolu putem prisile (psihičko nasilje)

U novembru 2022. godine u Novom Južnom Velsu, Australija, uveden je zakon kojim se predviđa kazna do sedam godina zatvora za kontrolu putem prisile (*coercive control*). Profesor Evan Stark, vodeći stručnjak za ovaj oblik nasilja u porodici, pozdravio je takvu odluku Vlade.[223] U zakonu se ovaj oblik nasilja nad partnerom opisuje kao *obrazac zlostavljanja s ciljem da se žrtvi uskrati autonomija i nezavisnost*. [224]

Nasilnik može biti osuđen ako se dokaže:
a) da je postojala *namjera* da se putem prijetnji i prisile žrtvi ograniči sloboda, oduzme autonomija i nezavisnost; b) da je žrtva osjećala *strah od nasilnika*, što je imalo negativni uticaj na njen svakodnevni život.
Intenzivno se radi na edukaciji profesionalaca, ali i članova šire društvene zajednice kako bi mogli prepoznati osam glavnih karakteristika ovog krivičnog djela: 1) Nanošenje povreda žrtvi ako se žrtva ne povinuje zahtjevima nasilnika (*Behaviour that causes harm to the victim if they don't comply with the perpetrator's demands*); 2) Zabrana pristupa novcu i ekonomsko zlostavljanje (*Financial abuse*); 3) Sramoćenje, degradiranje i ponižavanje žrtve (*Shaming, degrading and humiliating the victim*); 4) Proganjanje i nadgledanje šta radi, kuda ide, s kim se sastaje; špijuniranje uz pomoć tehnologije (*Harassment including monitoring using technology*); 5) Uništavanje imovine (*Property damage*); 6) Izolacija od prijatelja, članova porodice, zajednice (*Isolation from*

222 **Article 33. of Istanbul Convention: Psychological violence**
Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the *intentional conduct of seriously impairing a person's psychological integrity through coercion and threats* is criminalised.

223 https://dcj.nsw.gov.au/documents/news-and-media/media-releases-archive/2022/Speakman_Ward_med_rel_-_NSW_Government_delivers_on_Coercive_Control_Law.pdf

224 NSW Becomes First State to Make Coercive Control an Offence, https://bakerlove.com.au/nsw-becomes-first-state-to-make-coercive-control-an-offence/

friends, family, culture); 7) Povređivanje ili prijetnje da će ubiti kućne ljubimce (*Harming or threatening to harm animals*); 8) Ograničavanje lične slobode (*Restricting a person's freedom*).

Prilikom donošenja ovog zakona australski pravni stručnjaci su analizirali razlike u zakonodavstvu Škotske i zakonodavstvu Engleske i Velsa – zemalja u kojima je ovaj zakon već uveden – naročito o pitanju dokazivanja negativnog uticaja ovog oblika nasilja (psihičko nasilje; *coercive control*) na žrtvu. (Zakonodavci smatraju da nije lako dokazati "negativni uticaj na žrtvu" jer se radi o *subjektivnim* procjenama, a ne o *objektivnim* dokazima.)
U Engleskoj i Velsu, da bi nasilnik bio osuđen, neophodno je dokazati da se obrazac psihičkog nasilja i zastrašivanja ponavljao, i da je ovakvo nasilničko ponašanje imalo "ozbiljne" posljedice na žrtvu – žrtva je osjetila strah više puta (ne samo jednom); žrtva se plašila da će nasilni partner biti fizički nasilan ako se ne povinuje njegovih zahtjevima, a takvi strahovi imali su negativan uticaj na njene svakodnevne aktivnosti.

U Škotskoj nije potrebno na sudu iznositi takve dokaze. Umjesto *subjektivne* procjene i dokazivanja da su prijetnje i zastrašivanje imali negativni uticaj na svakodnevne aktivnosti žrtve, koriste se *objektivni* standardi (*a 'reasonable person' test*).[225]

Šta znamo o ovom tipu nasilnika?

Stručnjaci koji se bave psihološkim profiliranjem nasilnika koji zlostavljaju partnericu ističu njegovu specifičnu strategiju: prisiljava žrtvu da mu se pokori na isti način na koji to rade teroristi. Kao i teroristi, uz pomoć prijetnji i zastrašivanja oduzima žrtvi slobodu da odlučuje o stvarima važnim za njen život i tijelo, i prisiljava je da radi ono što ne želi da radi. Zato se ovaj oblik nasilja nad partnerom naziva *terorizmom u intimnom sferi*.

Znakovi da se radi o terorizmu u intimnoj sferi:

1) *Izolacija od članova porodice i prijatelja*. Cilj je porobiti ženu, ali da bi je porobio mora je odvojiti od svih onih koji bi joj mogli pomoći da napusti toksičnu vezu. Žena živi u izolaciji i pokorava se očekivanjima i zahtjevima nasilnika. (U protivnom, zna šta je čeka!)
2) *Nadgledanje šta žena radi, gdje ide, s kim razgovara*... (Nasilnik zahtijeva da žena *ne radi to, nego da radi ovo, da ne ide tamo, nego da*...)
3) *Oduzimanje slobode* – od slobode da kuha ili jede ono što želi... do slobode da donosi važne odluke za svoj život (recimo, da li će ostati trudna ili ne). Oduzimanje slobode je proces koji se obično odvija polako i postepeno. U početku, nasilnik pažljivo uvodi ograničavanje, nadgledanje, zastrašivanje... ali i pokazuje ljubav i brigu za ženu kako bi učvrstio njeno emocionalno vezivanje za njega.

225 Parlament of Australia Non-physical forms of violence https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/House/Social_Policy_and_Legal_Affairs/Familyviolence/Report/section?id=committees%2Freportrep%2F024577%2F75463

4) *Gaslighting*. Primjer: Ubjeđivanje žrtve da je *ona* kriva za nasilnikove napade na nju.
5) *Kritikovanje i omalovažavanje* – žena se osjećala loše (inferiorno), a nasilnik dobro (superiorno).
6) *Kontrola novca*. Cilj je *spriječiti* da žrtva bude finansijski samostalna – kako ne bi mogla biti ravnopravna i/ili otići iz veze (i napustiti ulogu podređene).
7) *Kontrola seksualnog života.* Seks samo onda kada *on* to želi, i *uvijek* kada on to želi (ako žena ne pristaje – nasilnik je zlostavlja ili siluje). Prisiljavanje žene na seks koji ne želi, ili na seks kada ga ne želi, jedan je od glavnih indikatora da se radi o opasnom nasilniku koji ima za cilj oduzimanje ženi bazičnog ljudskog prava – prava na slobodu.
8) *Napadi ljubomore.* Žena je *njegova*. Cilj je svu životnu energiju žene usmjeriti prema sebi – ona treba da zadovoljava *samo njegove* potrebe! Druge osobe (u ekstremnim slučajevima ti "drugi" su njegova djeca) nemaju pravo na njenu pažnju ili usluge (ljubomoran i na djecu).
9) *Otuđivanje djece od majke* – čime se učvršćuje njen osjećaj degradiranosti i bespomoćnosti.
10) *Nametanje pravila.* Ako se žena ne povinuje njegovim "pravilima i regulativama", slijedi "kazna". Zato se ovaj oblik nasilja nad partnerom naziva kontrola putem prisile/prinude, odnosno terorizam u intimnoj sferi.
11) *Ne dozvoljava ženi pristup službama koje bi joj mogle pomoći.* Primjer: ako je već ne može spriječiti da razgovara sa socijalnim radnikom, insistira da i on ide s njom. Govori u njeno ime, ne dozvoljava da ona bude nasamo sa službenicima...
12) *Pretvaranje žene u služavku/roba.* Nasilnik određuje i šta će žena kuhati, kad će spavati, šta će obući... U nekim slučajevima ličnost žene se mijenja, ona postaje "druga osoba", pretvara se u služavku. U ekstremnim slučajevima žena s vremenom poprima mentalitet roba – ugađa mu i kad to ne traži od nje; plaši ga se pa ostaje s njim i kad može otići od njega; postaje sve više ovisna o njegovom mišljenju i instrukcijama (nesposobna "da misli svojom glavom")...

Najčešće je riječ o opasnom nasilniku kojeg nije lako prepoznati i osuditi. Ovaj tip nasilnika (*coercive controller*) želi ugurati ženu u ulogu njemu podređene kako bi on mogao održavati poziciju nadređenog. U ekstremnim slučajevima cilj mu je apsolutna moć i dominacija nad žrtvom. U takvim slučajevima žena je pretvorena u zatvorenika. Vješt je da je namami u svoj privatni zatvor, i zna kako da je spriječi da iz tog zatvora izađe.

Prema članu 33. predviđeno je da se inkriminiše djelo psihičkog nasilja. To se odnosi na svako namjerno ponašanje koje *narušava psihički integritet drugog lica kroz prinudu odnosno prijetnje.* Ono što je bitno naglasiti jeste da se ova odredba odnosi na tok ponašanja, a ne na jedinstven događaj, jer je intencija autora (Konvencije) da se obuhvati krivična priroda *obrasca nasilničkog ponašanja* tokom vremena.[226]

Prof. dr. Mile Šikman, Adnan Kadribašić

226 *Analiza usklađenosti krivičnih djela nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini sa Istanbulskom konvencijom*, Izdavač: Atlantska inicijativa, 2022, https://atlantskainicijativa.org/analizu-uskladenosti-krivicnih-djela-nasilja-nad-zenama-i-drugih-oblika-rodno-zasnovanog-nasilja-u-krivicnim-zakonima-u-bosni-i-hercegovini-sa-istanbulskom-konvencijom/

Žrtvi ovog oblika partnerskog nasilja izuzetno je teško da sama nađe izlaz iz toksične veze. Pokušaji bijega vrlo često završavaju nasiljem ili čak femicidom. Zato se insistira na kriminalizaciji psihičkog nasilja (kontrola putem prisile), a žrtva treba da ima zaštitu policije i kad ne postoje uobičajeni dokazi da je izložena fizičkom nasilju.

To je razlog što se u Istanbulskoj konvenciji insistira i na psihoedukaciji šire javnosti – kako bi što veći broj ljudi mogao prepoznati o čemu se radi i pomoći žrtvi. U protivnom, ogroman broj žena će nastaviti da trpi teror, a u pokušajima da pobjegnu od nasilnika mnoge budu ubijene.

Registar nasilnika

Cilj je predvidjeti da li će nasilnik nanijeti žrtvi *ozbiljnu* povredu (*serious harm*) i spriječiti ga u tome!

Suočeni s gorkom činjenicom da pokušaji smanjenja stope partnerskog nasilja u Australiji nisu urodili plodom, i povodom uvođenja zakona kojim se kriminalizira kontrola putem prinude (*Coercive Control Law*, 2022), australska policija donijela je nove mjere: u julu 2023, završen je rad na izradi Registra nasilnika.
Dva najvažnija cilja ovog projekta (*Australian-first registry of serial offenders*) su: predvidjeti da li će nasilnik nanijeti žrtvi *ozbiljnu* povredu (*serious harm*) i spriječiti ga u tome!
Autori podvlače razliku između nasilnika koji "ponavljaju nasilje" i "opasnih" nasilnika.
Statistike iz 2021. godine koje se odnose na nasilnike koji ponavljaju nasilje ukazuju da je 25 posto osoba u Australiji, optuženih za nasilje u porodici, ponovilo nasilje nad partnerom u toku prva dva mjeseca nakon prethodnog (prijavljenog) napada na žrtvu, a 53 posto u toku prvih pet mjeseci.
Ali nasilnici obilježeni kao "opasni" ne uklapaju se uvijek u sliku "tipičnih nasilnika koji ponavljaju obrazac fizičkog nasilja", objašnjavaju kreatori Registra. Zato prave razliku između "nasilnika koji ponavlja nasilje" i "opasnog nasilnika" – koji će, ako ne bude spriječen, žrtvi nanijeti *ozbiljnu* povredu (*serious harm*).

Nasilnik kojem je sadizam motiv za nasilje

Jedan od ciljeva kriminalističkog profiliranja nasilnika osuđenih na zatvorsku kaznu je prepoznati one čije ponašanje predstavlja rizik za zatvorsko osoblje, za druge zatvorenike i za njih same (sklonost ka samopovređivanju i samoubistvu). Prilikom izrade psihološkog profila analiziraju se različiti faktori: crte ličnosti i urođene karakteristike, sredina u kojoj je odrastao… ali i zločin koji je počinio. Poznato je da karakter nasilnika u velikoj mjeri određuje vrstu krivičnog djela kojem je sklon. Zato američki Federalni istražni biro (FBI) kriminalističko profiliranje opisuje kao tehniku kojom se koriste kad procjenjuju ličnost i karakteristično ponašanje nasilnika – na osnovu analize krivičnog djela koje je počinio.

Kako i koliko počinjeno krivično djelo govori o psihologiji ličnosti nasilnika? U knjizi *Violence Against Women: The Bloody Footprint* autori navode zanimljivo istraživanje. Stručnjaci za kriminalistiku studirali su profile ličnosti i ponašanja nasilnika koji: a) siluju žene; b) tuku žene; c) šalju prijeteće poruke ženi; d) ubiju ženu; e) prisiljavaju kćerku na seksualni odnos (incest); f) seksualno uznemiravaju ženu. Kad su uporedili analize, došli su do zaključka da su psihološki profili počinilaca ovih krivičnih djela veoma slični. Oblici nasilja su različiti, ali dvije teme: 1) dominacija nad ženom; 2) zadovoljstvo kad joj izazovu strah, bol i osjećaj poniženja – zajedničke su teme koje povezuju sva ova krivična djela.

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?

Priručnik za političare i one koje politika zanima

#MeToo pokret: reakcija žena

Neki muškarci zaista uživaju kad se žena pokorava njihovim zahtjevima, a još više uživaju kad se čini da ona to radi dobrovoljno.
Ubrzo nakon što je holivudski filmski producent Harvey Weinstein proglašen krivim za seksualno zlostavljanje glumica, i druge žene su se oglasile i opisale svoja iskustva s njim. "Imaš osjećaj da ti je nešto ukrao", priča Weinsteinova žrtva u dokumentarnom filmu *Untouchable*. "Ali kome da se žališ? Ko će ti povjerovati? On je ogroman i moćan… ima novac i advokate… ti si niko." Ispostavilo se da je napastvovao zastrašujuće veliki broj žena. Kako je moguće da ostarjeli otromboljeni muškarac ima takvu potenciju, pitaju se ljudi. Viagra? Ovisnost o seksu (*sex addict*)? Pa i ako je bio ovisan (a ispostavilo se da jeste), zašto nije unajmljivao profesionalne prostitutke koje bi mu došle svaki dan… triput dnevno ako treba?! On ima milione, novac mu nije problem!
Problem je, naime, u tome što profesionalna prostitutka, ma koliko dobro obavi svoj posao, ne može zadovoljiti potrebe ljudi kao što su Harvey Weinstein. Ili Roger Ailes.
Najopasnija droga na svijetu je mješavina seksa i nasilja… i oni koji se navuku na ovu "drogu" teško se skidaju s nje. Nasilje ne mora biti fizičko (silovanje). Mnogo je ljepše kad imaš "savršenu

žrtvu". Savršena žrtva je ona koja ostavlja utisak da dobrovoljno radi to što radi, a takve žene voli Roger Ailes – nekadašnji glavni čovjek američke televizije Fox, poznat kao "ljubitelj ženskih nogu". Njegovo zadovoljstvo je odlično prikazano u igranom filmu *Bombshell* (One su bombe).
Predator Roger Ailes ženi ostavlja izbor: uradit će ono što on traži od nje ili može zaboraviti na uspješnu poslovnu karijeru do koje joj je stalo. Tako se žrtva nađe u poziciji ili-ili: ili ćeš biti "odana" ili ćeš dobiti otkaz. A "odanost" znači oralni seks – objašnjava Gretchen Carlson u filmu *Bombshell* (glumi je Nicol Kidman).
Kako su se žene našle u ovoj poziciji da moraju birati između "odanosti" Rogeru Ailesu (i još nekolicini alfa mužjaka s kojim je on blizak) i otkaza? Riječ je o staroj formuli "mrkva i ˝batina": mrkva – mamac (dat ću ti ono što *ti* želiš); batina – kazna (dobit ćeš otkaz ako ne uradiš ono što *ja* želim). Predator ima moć da učini nešto za nju, recimo pomogne joj da dođe do uloge u filmu (Weinstein), ili da napreduje u karijeri na televiziji (Ailes). Drugo, igra počinje postepeno i oprezno. Predator šarmira i prijateljski se odnosi prema potencijalnom plijenu – ženi koja još uvijek ništa ne sluti. Traži manje usluge: "Možeš li mi izmasirati leđa?" (Weinstein); "Pokaži mi noge... znaš, televizija je vizuelni medij!" (Ailes).
U igri moći koju ova dvojica predatora igraju motiv je dobiti nešto što ti osoba ne daje drage volje. Upravo u tome je zadovoljstvo: žena ti uradi ono što ne želi – jer je to degradira. Kombinacija veličanstvenog osjećaja nadmoći (ona ti se pokorava iako joj je odvratno to što radi) i prijatnog seksualnog uzbuđenja – magična je formula koja ih vodi u orgazmičku ekstazu. Profesionalnu prostitutku ne zovu jer ona ne zrači degradacijom, boli i strahom – koktelom osjećanja neophodnih za postizanje "ekstaze".
Tarana Burke, osnivačica #MeToo pokreta, upozorava da seksualno nasilje nad ženama buja tamo gdje se dopušta da moćnici imaju nedodirljivu moć. Oni koji žele promijeniti situaciju morat će naučiti kako predatori misle, šta osjećaju i šta rade kako bi se održali na poziciji s koje oduzimaju moć drugima, naročito ženama.
Istina, nije lako srušiti ove tipove koji se ponašaju kao Zeus – bog koji može silovati boginje a da mu se ništa loše ne desi zbog toga. Ipak, moguće je zaustaviti ih. Ali treba znati pravila kako se to radi! Mnoge žene osjećaju se bespomoćno kad ih moćnici zlostavljaju. Šta je mogla Kayli (karakter u filmu *Bombshell*; glumi je Margot Robbie) protiv Rogera Ailesa? Ništa. Bespomoćnost i izolacija idu zajedno – ona sama neće ništa promijeniti. Ženama kao što je Kayli potrebna je infuzija energije koja dolazi od drugih. Od ogromne je važnosti uloga moćnih muškaraca i žena koji su spremni da podrže i zaštite žene žrtve. "Treba da prijaviš Ailesa. Bit ćeš zaštićena", kaže velika Megyn Kelly maloj Kayli Pospisil. Jer bespomoćnost se prevazilazi kolektivnom akcijom... kad se ljudi udruže. Sestrinstvo – mreža udruženih žena pojačana podrškom braće i muških prijatelja – oborilo je i Weinsteina i Ailesa!

Nema sumnje, sestrinstvo – mreža udruženih žena pojačana podrškom braće i muških prijatelja – može oboriti moćnike koji uživaju u prijatnom osjećaju dominacije nad ženom, i u zadovoljstvo kad joj izazovu strah i bol. Ali treba i razumjeti mindset tih tipova! Nasilnike koji se "drogiraju" osjećajem nadmoći i sadističkim zadovoljstvom kad je tuku, siluju, povređuju, zastrašuju, ponižavaju... moguće je zaustaviti ako znamo kako misle i šta ih pokreće da zlostavljaju ženu – tvrdi Tarana Burke, osnivačica #MeToo pokreta.

I profesionalci koji rade s nasilnicima i žrtvama nasilja u porodici tvrde da je važno znati kako nasilnik misli, šta osjeća i šta ga navodi da ponavlja obrazac nasilja nad partnericom.

Tri grupe motiva koji podstiču partnersko nasilje

Dorothy Stucky Halley i njen muž Steve Halley, osnivači centra Family Peace Initiative (FPI),[227] govore o tri grupe motiva koji pokreću nasilnika da zlostavlja i ubije ženu: preživljavanje (*survival*), osjećaj povlaštenosti (*entitlement*) i sadizam (*sadism*).

*Preživljavanje***.** Radi se o nasilnicima koji vrednuju vezu sa ženom. Održavanje relacije im je iz nekog razloga potrebno, i kad se veza raspadne, ili kad žena prijeti odlaskom ili razvodom, postaju opasni – za nju, ali i za sebe (neki se ubiju nakon što ubiju ženu). Često čujemo komentare: *Nije mogao živjeti bez nje*; *tata se nije mogao pomiriti što je mama htjela razvod…* Neki vrednuju novac, usluge, beneficije ili lični status, a partnerica donosi novac ili doprinosi statusu, pa je poruka ženi: *Budi onakva kakva treba da budeš, jer si mi potrebna!* Ako žena ne ispunjava potrebe i očekivanja, nasilnik će je kazniti tako što će je zlostavljati ili ubiti.

Osjećaj povlaštenosti. Riječ je o nasilnicima koji vole moć i autoritet. Traže od žene da zadovoljava razne potrebe, a naročito onu najvažniju – potrebu da imaju kontrolu nad njom! Poruka koju joj šalju je: *Ti treba da mi služiš i da radiš ono što tražim od tebe!* Ako se žena ne pokorava ili ne ispunjava zahtjeve i obaveze, nasilnik će je zlostavljati. Ukoliko vidi da je ne može zadržati u poziciji podređene, ili shvata da trajno gubi kontrolu nad njenim životom (žena mu je izmakla i nema namjeru da se vrati u vezu), spreman je i da je ubije.

Sadizam. Ovo su kameleoni i vješti manipulatori. Mogu djelovati kao da žele bliskost i da im je veza sa ženom važna (prva grupa motiva), ili da žele autoritet (druga grupa motiva). Ali ispod želje da održe vezu ili želje da dominiraju krije se žudnja za prijatnim uzbuđenjem koje osjete kad je povrijede – sadizam! Vole da povređuju ženu i uživaju u totalnoj kontroli nad njom. Poruka ženi je: *Ti si moja igračka, ja uživam da te mučim!* Bračni par Halley tvrdi da većina njih ulazi u vezu s jednim ciljem – uništiti ženu!

O tome šta nasilnik misli, šta osjeća i šta ga navodi da ponavlja obrazac nasilja nad partnericom možemo saznati i ako studiramo psihološke profile serijskih ubica.

227 Home – Family Peace Initiative

Klasifikacija serijskih ubica

Holmes i DeBurger (1988) predložili su klasifikaciju serijskih ubica na osnovu onog što ih pokreće na ubijanje. Opisali su četiri velike grupe: 1) vizionari; 2) misionari; 3) serijske ubice kojima je motiv žudnja za uživanjem – seksualna požuda, pribavljanje finansijske dobiti i slično; 4) serijske ubice čija je primarna motivacija za ubijanje uživanje u osjećaju nadmoći i kontrole nad žrtvom.

Vizionari. Glavna karakteristika vizionara je gubitak kontakta s realnošću. Imaju vizije, halucinacije ili fantazije o tome da moraju ubijati ljude u ime Boga ili demona (*nepoznati glas im naređuje da izvrše zločin; demon im daje snagu i pomaže im prilikom ubijanja...*). Herbert Mullin je primjer "vizionara". Ubio je 13 ljudi u periodu od godinu dana (1972/1973). Imao je halucinacije i čuo prijetnje da će Kalifornija biti pogođena strašnim zemljotresom ako se ne uradi "prinošenje žrtve" (ritualno klanje životinja i ljudi).

Misionari. Na ubijanje ih podstiče želja za osvetom i uvjerenje da imaju misiju: treba da "uklone" određenu grupu ljudi – homoseksualce; osobe druge rase; imigrante; prostitutke... i na taj način "očiste" društvo od devijacija, truleži, pokvarenosti... Obično planiraju ubistvo, a motivi za ubistva su mržnja (zločin počinjen iz mržnje; pristrasnost/predrasuda). Tipičan primjer je Joseph Paul Franklin – ubio je 12 mladih crnaca čije su djevojke bile bjelkinje.

Postoji još jedna razlika između vizionara i misionara. Istraživači su zapazili da nakon vizionarskih ubistava počinilac obično ostavlja svoje oružje uz žrtvu, a u mnogim slučajevima grlo žrtve je prerezano (ritual žrtvovanja?) Nakon misionarskih ubistava oružje je sklonjeno.

Hedonisti. Cilj je osjećaj zadovoljstva – žele novac, seks, prijatno uzbuđenje dok zlostavljaju i ubijaju žrtvu (nekad su to partnerice). Hedonizam kao motiv čest je među ženama serijskim ubicama. Mnoge žene ubijaju kako bi pribavile materijalnu dobit, što bi im omogućilo ugodan životni stil ("život na visokoj nozi"). Obično je riječ o ubistvu trovanjem.

Moć i kontrola nad žrtvom. Veliki broj serijskih ubica svrstava se u ovu kategoriju. Često unakaze i iskasape tijelo, a onda ga sakriju. Pokreće ih vrlo intenzivna potreba za užitkom kad imaju totalnu kontrolu nad žrtvom dok je muče i siluju. Čin oduzimanja života – ubijanje žrtve nakon mučenja – daje im osjećaj izuzetne moći. (Jedna od razlika između serijskih ubica hedonista i serijskih ubica koji uživaju u moći i kontroli nad žrtvom je u tome što hedonisti obično poznaju žrtvu.) Ubistvu najčešće prethodi duži period mučenja – udarci i mučenje zasijecanjem kože, višestruke vaginalne penetracije i manuelno davljenje žrtve, gašenje opušaka po tijelu žrtve... Nasilnik uživa u očajničkim molbama žrtve za milost, ponavlja davljenje i dovođenje žrtve do samog ruba smrti a onda je oslobađa kako bi mogao ponoviti ciklus mučenja i oslobađanja. Obično je ubije tek kad žrtva nema više snage da se brani ili kad se pomiri sa smrtnim ishodom i prestane "zračiti" strah.

Neki stručnjaci tvrde da serijski ubica ponavlja obrazac mučenja i ubijanja zato što je postao ovisan (adikcija). Koliko ima istine u toj tvrdnji?

Može li se postati ovisan o mučenju i ubijanju ljudi?

Na pitanje gdje su crpili inspiraciju, autori popularne britanske kriminalističke serije *The Fall* (Pad) spomenuli su čuvenog serijskog ubicu Teda Bundyja – zgodnog i šarmantnog studenta prava za kojeg se sumnja da je ubio 47 žena. Drama počinje tako što u Belfast dolazi žena detektiv Stella Gibson (Gillian Anderson) da pomogne lokalnoj policiji u traganju za serijskim ubicom (glumi ga holivudski zavodnik Jamie Dornan – isti onaj koji je glumio i u filmu *Pedeset nijansi sive*).

Stella Gibson ima reputaciju "žderačice muškaraca" – ona voli muškarce, ali zna i kako da likvidira opasne momke. Između nje i ubice Paula Spectora (Dornan) razvija se igra miša i mačke. Gibson jasno vidi zbog čega ubica ponavlja mučenje i ubijanje žena, i objašnjava kolegama: "Ovo je adikcija! Nakon perioda hlađenja, on će opet..."

Jedan od najboljih poznavalaca ove materije je kriminolog Joel Norris. U knjizi *Serial Killers* Norris iznosi tezu: kao što ovisničko ponašanje narkomana prolazi kroz predvidljive faze – žudnja za drogom, nabavljanje droge, uzimanje droge, ekstaza, faza opuštenosti... pa nakon izvjesnog vremena ponovo: žudnja za drogom, nabavljanje droge, ekstaza... – i serijske ubice prolaze kroz slična predvidljiva stanja.

Šta se dešava u glavi serijskih ubica?

U knjizi *Serial Killers* Joel Norris opisuje sedam faza (stanja svijesti) kroz koje prolaze tipične serijske ubice:

1. Faza *aure* (*aura phase*) – ovo isto stanje koje se naziva aura (*aura; portal između dvije realnosti*) u nekim slučajevima prethodi epileptičnom napadu ili napadu teške migrene.

Osoba se sve više povlači u sebe, periodično doživljava stanja izmijenjene svijesti – ima deluzije, nekada i halucinacije, mijenja se percepcija prostora i vremena, javljaju se fantazije o ubijanju i slike kako će se ubistvo odvijati...

Mnoge serijske ubice pokušavaju potisnuti te misli i slike uz pomoć alkohola ili droga, ali, kažu, namećuće misli i fantazije su vrlo intenzivne, a žudnju je teško izbjeći.

Ted Bundy je poredio ovo stanje sa ovisnošću o narkoticima. Tvrdio je i da je bio pod uticajem nevidljivog entiteta ("demona") koji bi mu slao vizije i pomagao mu da uhvati ženu, muči i ubije je, a onda vješto sakrije leš žrtve.

"HEMIJSKI VAL"

Što se može saznati iz glave serijskog ubice:
Mozak Teda Bundyja uklonjen radi proučavanja
Ted Bundy je otkrio da je poriv za ubijanjem doživljavao kao "hemijski val koji mu prostruji mozgom".
Prije nego što je pogubljen u zatvoru na Floridi, Bundy je opisao svoj poriv za ubijanjem kao "hemijski val koji mu prostruji mozgom" i usporedio ga s ovisnošću o narkoticima. Iz tog razloga su stručnjaci bili vrlo zainteresirani proučiti fiziologiju njegovog mozga.[228]

2. Faza *pecanja* (*trolling phase*) – faza kad se namamljuje žrtva. Primjeri manipulativnih strategija kojima se serijske ubice služe su: šarmiranje, nuđenje prevoza, traženje pomoći oko nošenja stvari (npr. Ima štake i gips na nozi i moli prolaznicu da mu pomogne...).

3. Faza *udvaranja* (*wooing phase*) – djelimično se preklapa s prethodnom fazom. Ubica zadobija povjerenje i naklonost žrtve, namamljuje je i hvata u zamku.

4. Faza *zarobljavanja* (*capturing phase*) – u pogodnom trenutku zaključava vrata stana ili automobila kako žrtva ne bi mogla pobjeći. Bespomoćna žrtva sluša monolog ubice o tome šta je čeka, a to je vodi u stanje paničnog straha.

5. Faza *ubijanja* (*murder phase*) – najčešće nakon dugotrajnog mrcvarenja, kako bi žrtva što duže osjećala ("zračila") strah i bol. U trenucima mučenja i kad se gasi život žrtve ubica doživljava intenzivno uzbuđenje. U mnogim slučajevima, u želji da prijatno uzbuđenje pojača i produži, pribjegava tehnikama "laganog usmrćivanja" (npr. Guši je, a onda joj dozvoljava da diše, pa je opet guši...).

6. Faza *totema* (*totem phase*) – žrtva je mrtva i ubica shvata da je kraj izuzetno uzbudljive "drame". Kao što turisti kupuju suvenir da ih podsjeća na prijatne trenutke, neke ubice uzimaju određeni dio tijela žrtve ili nešto što je žrtva posjedovala: komad odjeće, pramen kose, narukvicu, naušnice, naočale, ličnu kartu, bankovnu karticu...

228 https://www.klix.ba/magazin/film-tv/sto-se-moze-saznati-iz-glave-serijskog-ubice-mozak-teda-bundyja-uklonjen-radi-proucavanja/200205099

ali i unutrašnji organ, dio kože i slično. Neki fotografišu mrtvo tijelo žrtve i čuvaju fotografije, čak i snimaju cijeli proces mučenja i ubijanja da bi kasnije, uz pomoć "totema" (ili "suvenira"), mogli oživljavati sjećanja i prijatna osjećanja. Ova faza se naziva *totem phase* jer je totem simbolička reprezentacija nečeg velikog i važnog (npr. Totem životinja simbolizira božansko biće – boga zaštitnika ili neki moćni entitet).

7. Faza *depresije* (*depression phase*). Svjedočenja serijskih ubica pokazuju da su nakon izvjesnog vremena poslije izvršenog zločina padali u depresivno stanje slično apstinencijalnoj krizi u kojoj se nađu narkomani. Glavne karakteristike ovog stanja su osjećaj praznine, nelagode, nervoze, bespomoćnosti, potištenosti ili duboke tuge. Svjesni su da iz tog stanja mogu izaći samo vršenjem novog zločina. I tako se ciklus ponavlja...

Pošto je u pitanju žudnja da se ponovo doživi prijatno uzbuđenje, serijske ubice dobro paze da ne budu uhvaćene – piše Joel Norris.

Kao i serijske ubice i serijski silovatelji, i mnogi nasilni muškarci ponavljaju obrazac mučenja i silovanja partnerice.

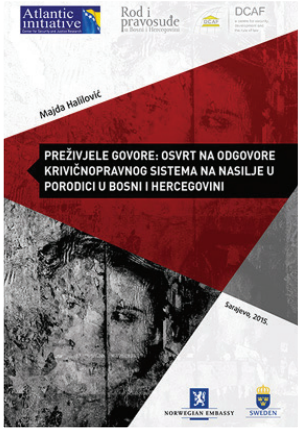

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Amina: "Bilo me stid da nekome ispričam (šta se dešava), pa sam trpjela poniženja, batine, psovke, pljuvanje... Pretukao bi me, skinuo svu odjeću s mene i natjerao me da gola stojim na balkonu da me komšije vide. Da, silovao me kad god je htio. Ne bi spavao sa mnom po tri, četiri mjeseca, a onda bi samo došao i prisilio me. Radio je šta je htio i kako je htio..."
Nada: "Da, prisiljavao me (na seks) na užasan način (...) Nije mi ugodno o tome govoriti."
Zara je ispričala kako ju je muž prisiljavao na spolni odnos; to iskustvo je bilo još sramnije i dodatno ponižavajuće za nju jer mu je svjedočio njen sin tinejdžer: "Moj muž ga je pretukao, a onda i mene. Sin je pobjegao u drugu sobu. Muž me prisilio na seks. Sin je virio kroz pukotinu na vratima i sve vidio. Htio je da vidi jesam li dobro... Znala sam da gleda, i tu sliku nikad neću izbaciti iz glave."
Nataša je navela bolan primjer zloupotrebe povjerenja u intimnoj vezi. Ona nije samo žrtva dugotrajnog i teškog nasilja, nego i ratnog silovanja. Natašu su tokom rata silovala trojica muškaraca. To iskustvo je bilo izuzetno traumatično i ona ga nije otkrila ni svojim roditeljima, ali jeste ispričala mužu, koji je to koristio da bi manipulirao njome: "On je tu tajnu koristio protiv mene i podsjećao me na nju na užasne načine. Znao je sve o meni jer sam bila iskrena prema njemu, ali me on ponižavao." Ispričala je da ju je muž više puta silovao, i da je tako začeto njihovo treće dijete.[229]

229 https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf

Sadističko ponašanje ovih nasilnika je najčešće obrazac koji se ponavlja – slično obrascu kockanja ili uzimanja droge. Da li bi žudnja za uzbuđenjem kad partnerici nanosi bol (slično žudnji za drogom) mogla biti razlogom zašto obrazac nasilja ima tendenciju da eskalira?

Sadizam

Riječ *sadizam* izvedena je iz imena Marquis de Sade (1740–1814), francuskog aristokrate koji se proslavio pisanjem romana na temu izazivanja bola kao izvora seksualnog užitka. Osnovne karakteristike sadizma su:

- Osjećaj uzbuđenja koji je posljedica nanošenja bola, poniženja ili patnje drugoj osobi.
- Sadističke fantazije – koje obično uključuju potpunu kontrolu nad žrtvom koja prestravljena iščekuje predstojeći sadistički čin.
- Sadizam, naročito seksualni sadizam, obrazac je koji se ponavlja.
- Sadistički čin obično s vremenom eskalira u intenzitetu i/ili učestalosti.
- Velika je vjerovatnoća da će se sadistički čin ponavljati sve dok nasilnik ne bude uhvaćen i zatvoren.

Jedno vrijeme se govorilo samo o *seksualnom sadizmu* – kao obliku perverzije: osoba doživljava seksualno zadovoljstvo ozljeđivanjem druge osobe. Danas je ovaj termin proširen i na *emocionalni sadizam* – osjećaj zadovoljstva (ne samo seksualnog) kad osoba ponizi drugu osobu, kad dominira nad njom ili je namjerno zlostavlja.

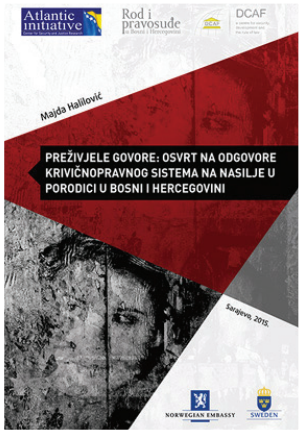

Majda Halilović: Preživjele govore: *Osvrt na odgovore krivičnopravnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini*

Amina objašnjava da se vratila kući kada je njen muž obećao da je neće tući, nakon izricanja mjere o zabrani približavanja. Ali suočila se ponovo s nasiljem:
"Udario me i pala sam na pod... Prolio je pivo iz čaše po meni... Tukao me onom debelom pivskom čašom i još uvijek mi je nelagodno kad ih vidim. Davio me i zgrabio skalpel... Tukao me vjerovatno oko sat vremena. Njegova majka i otac su sjedili vani i nisu ušli da mi pomognu iako su vrata bila otvorena. Rekla sam da ću zvati policiju, a on je rekao: 'Kurvo, ako pozoveš policiju, zaklat ću te.'"
Direktorica sigurne kuće koja je razgovarala sa istraživačicom za potrebe ove studije govorila je o važnosti identificiranja nasilnih muškaraca kako bi se prekinuli obrasci nasilja. Navela je jedan vrlo indikativan primjer manifestovanja ovog obrasca:

"Imali smo jednu ženu koja nam je došla sa četvoro djece, a četiri ili pet godina kasnije došla je druga žena, a njeno prezime mi je bilo odnekud poznato. Ispostavilo se da je (isti muž) našao drugu ženu i da je i nju zlostavljao. *Ako ne riješimo korijen problema, to se ne može zaustaviti!*[230]

Sadizam je obrazac koji se ponavlja i ima tendenciju da eskalira u intenzitetu i/ili učestalosti. U većini slučajeva sadistički čin se ponavlja sve dok nasilnik ne bude uhvaćen i zatvoren. Nije onda iznenađenje što pored serijskih silovatelja i ubica postoje i serijski "kućni" nasilnici koji zlostavljaju i prvu ženu i drugu ženu... i što nasilje neće prestati sve dok nasilnik ne bude uhvaćen i zatvoren. *Ispostavilo se da je (isti muž) našao drugu ženu i da je i nju zlostavljao. Ako ne riješimo korijen problema, to se ne može zaustaviti!* – kaže direktorica sigurne kuće.

Nasilnik koji ubije ženu

Statistike pokazuju da nasilnik najčešće ubija partnericu u sljedećim situacijama: a) kad žena napušta vezu i/ili izjavi da se ne namjerava vratiti u vezu; b) kad žena podnese prijavu za razvod braka ili kad je brakorazvodna parnica konačno završena; c) kad žena dobije isključivo starateljstvo nad djecom ili kad dobije dozvolu da može odvesti djecu u inostranstvo; d) kad nasilnik sazna da postoji drugi muškarac u njenom životu.

Zanimljivo, postseparacioni femicid koji se desi u gore navedenim situacijama neki novinari nazivaju "ubistvo iz strasti" (?!) (*Posljednji zločin iz strasti, koji se dogodio u sarajevskom naselju Dobrinja, kada je S. B. ubio svoju nevjenčanu suprugu I. F. jer nije htjela da se uda za njega, uznemirio je javnost u BiH. Nije rijetkost da se u BiH posljednjih godina događaju zločini iz strasti kojima prethodi bolesna ljubomora... Obično se radi o brutalnim ubistvima i prethodnom fizičkom ali i psihičkom nasilju.*)

Ovo je pet najbrutalnijih ubistava iz strasti u BiH

1) Senad Basarić ubio Irmu Forić jer nije htjela da se uda za njega.
2) Slaviša Ratković ubio je svoju bivšu suprugu Ljiljanu nekoliko dana nakon razvoda.
3) Avdija Selimović svirepo ubio Arnelu Đogić koja je nakon prekida veze započela vezu sa drugom osobom.
4) Bekir Kečalović je ubio Eminu Hasić. S njom je ranije bio u ljubavnoj vezi.

230 *Ibid.*

5) Rifet Lulić ubio je svoju suprugu Mirelu koja ga je napustila. Osuđen je na zatvorsku kaznu u trajanju od 14 godina.[231]

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine donio je odluku i cazinskom policajcu Rifetu Luliću (42), koji je dobio 14 godina zatvora za ubistvo 37-godišnje supruge Mirele, smanjio kaznu za dvije godine. Tako je Lulić sada osuđen na 12 godina.[232]

Ali da li su ovih "pet najbrutalnijih ubistava" ubistva iz strasti ili ubistva iz mržnje?

Diana E. H. Russell, borac za ukidanje aparthejda u Južnoj Africi i aktivistica za ženska prava, tvrdila je da je epidemija nasilja i ubijanja žena političko pitanje, a mizoginija – ideologija. Mizoginija (prezir i predrasude o ženama) forma je seksizma čija je svrha zadržati ženu u podređenom položaju u odnosu na muškarca i tako održavati hiljadama godina star patrijarhalni društveni poredak. Mizoginija je ono zbog čega nasilni muškarac ubije ženu. Nasilni muškarac najčešće ubije ženu kad ga napušta. Time što prekida vezu ona krši ustaljene norme i ugrožava patrijarhalni poredak. Zato je treba kazniti! – govorila je ova slavna feministica.

Motiv za femicid, bili mi toga svjesni ili ne, u mnogim slučajevima proizlazi iz duboko ukorijenjenih stavova i ubjeđenja (pristrasnost, predrasude) o tome šta žena treba a šta ne treba; šta žena smije a šta ne smije. Prema tome, radi se o zločinu počinjenom iz mržnje – objašnjavaju aktivisti koji se bore da se ubijanje žena uvrsti u kategoriju krivičnih djela s posebno oštrim sankcijama. Kažu, čovjeka srce zaboli kad vidi kako se nasilnici – koji muče ženu i ubijaju je "jer ih je povrijedila tako što je prekinula vezu ili nije htjela da se vrati u vezu" – izvlače sa uslovnim ili kratkim zatvorskim kaznama. I kako se pričom o femicidu kao "ubistvu iz strasti" (*On je nju volio... teško mu je palo što ona nije htjela da se pomiri s njim...*) sakriva činjenica da je ubio ženu *zato što je uradila nešto što ona kao žena nije smjela uraditi njemu – muškarcu!*

Neki misle da nije lako dokazati da se u ovim slučajevima postseparacionog femicida radi o zločinu iz mržnje (predrasuda o grupi ljudi). *Mnogi muškarci jednostavno izgube kontrolu i ubiju partnericu, sadašnju ili bivšu, iako to nisu planirali!* – tvrde advokati okrivljenih.

Tačno je da ima situacija kada razjareni pitbul tip nasilnika ubije ženu a da to nije planirao. Ubije je "u napadu bijesa" – zato što nije htio da se "na vrijeme" zaustavi. Ali ako zagrebemo ispod površine, vidjet ćemo da i ovo "ubistvo u afektu" proizlazi iz njegovih vjerovanja, stavova i ubjeđenja – skoro identičnih vjerovanjima, stavovima i ubjeđenjima robovlasnika

231 https://www.banjaluka.com/aktuelno/bih/ovo-je-5-najbrutalnijih-ubistava-iz-strasti-u-bih-foto/
232 https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/479455/rifetu-lulicu-12-godina-zatvora

koji "u afektu" ubije odbjeglog roba, iako to nije planirao. Taj rob je *njegov*, i on nema pravo da ga napusti!

Čak i kad nasilnik ne ubije ženu "iz strasti", nego to uradi hladno i sabrano (recimo, nakon mirnog razgovora s njom ode kući, uzme pištolj, vrati se i ispuca joj sedam metaka u glavu), vidimo identičan motiv (pristrasnost, predrasuda): ona je *njegova* žena, i ona nema pravo da ga napusti! Upravo je taj motiv (*Ona je žena, ona nije smjela da mene muškarca... I zato ću je kazniti!*) ono što ovaj zločin određuje kao "zločin počinjen iz mržnje".

Mržnja – gorivo za femicid i pokušaje femicida (?!)

Zakonodavci objašnjavaju da: a) motiv nije isto što i okolnosti; b) zločin iz mržnje ne podrazumijeva mržnju kao emociju.

Motiv nije isto što i okolnosti. Poznato je da nasilnik najčešće ubije ženu onda kada ga je ona već napustila ili se sprema da ga napusti... i u periodu od dvije godine nakon prekida veze. Zašto i dvije godine nakon prekida veze? Nasilnik se nada da će se ona ipak vratiti. Neki na sve moguće načine nastoje da se "njih dvoje pomire", a kad shvate da je trajno gube, postaju vrlo opasni. Naročito su opasni ako misle da "postoji drugi muškarac". *Jer ako je on ne može imati, neće je ni drugi imati!*

Ali same okolnosti – žena prekida vezu; želi razvod braka; neće da se vrati u vezu; drugi muškarac... – nisu toliko bitne, objašnjavaju stručnjaci za psihološko profiliranje. Bitno je kako nasilnik razmišlja i šta osjeća. Ono što ga navodi da ubije ženu su: a) *svjetonazor* – stav da *on* (muškarac) ima pravo da kazni *nju* (ženu) proizlazi iz određenih svjetonazora (mindset; predrasude) o ženama; b) *uvjerenje* – žena je uradila nešto što nije trebala ili smjela da uradi; c) *emocija* – kao reakcija na narušenu sliku o sebi kao muškarcu (žena ga napustila; žena ima drugog...)

Zločin iz mržnje ne podrazumijeva mržnju kao emociju. Uz pravna obrazloženja ovog zakona stoji da femicid kao zločin iz mržnje ne podrazumijeva emociju (mržnju). Riječ je o predrasudama i uvjerenjima da žene nemaju ista prava kao i muškarci (*ono što je dozvoljeno muškarcima nije dozvoljeno i ženama!*) i da muškarac ima pravo kazniti ženu ako ga ona povređuje svojim namjernim ili nenamjernim postupcima i riječima.

I zaista, iz perspektive nasilnika ubistvo žene nije ništa drugo do kazna. Čin "kažnjavanja" (femicid) može biti planiran ili neplaniran, izvršen "u afektu" (bijes, mržnja) ili izvršen mirno, sabrano i bez ikakvih emocija.

Ali uđemo li dublje u analizu psihološke dinamike postseparacionog femicida, ustanovit ćemo da je u mnogim slučajevima upravo emocionalno stanje zvano *mržnja* motor koji je pokrenuo veliki broj nasilnika da ubiju partnericu. Riječ je o specifičnom obliku mržnje – o onom psihološkom stanju u kojem se nađemo kad nam je pozitivna slika o osobi ugrožena, a uvjereni smo da je za to kriva druga osoba! Evo nekoliko kratkih studija slučajeva:

> **Prvi slučaj:**
>
> "Volim je i tako mrtvu, hladnu i zgrčenu. Voleću je zauvek više od sebe i svega! Voli i ona mene i dalje, mi smo nešto posebno." Prema nalazima sudskih veštaka Vladislavi je naneo više od 60 povreda rukama, nogama, metalnom šipkom i nožem…

Ovaj tip muškarca živi u nekoj vrsti simbioze s partnericom. Ona, kao žena, njega voli i nadopunjava i time održava njegovu pozitivnu sliku o sebi kao osobi koja je bezuslovno voljena. *Voli i ona mene i dalje, mi smo nešto posebno*... kao što majka bezuslovno voli svog sina, bez obzira kako se sin ponaša prema majci. Ali, avaj, Vladislava ga napušta! Njena uloga je da bude s njim, da ga voli i prihvati takav kakav jeste... a ne da ga kritikuje i napušta. Ona to nije smjela uraditi! Prekidom veze ona je obezvrijedila njihovu ljubav, a naročito njega kao muškarca. Zato je mrzi. Mržnja je popraćena ubilačkim bijesom i željom da je kazni. Šta je osjećao ovaj "strastveni ljubavnik" dok je svojoj voljenoj Vladislavi nanosio više od 60 povreda rukama, nogama, metalnom šipkom i nožem?

> **Drugi slučaj:**
>
> "Vrlo je ljubomoran. Čak je ljubomoran na svog starog i bolesnog oca koji živi s nama…" – povjerila se žena prijateljici, par dana prije nego što ju je muž ubio.

Ovaj tip muškarca doživljava partnericu kao nekog čija briga, pažnja i sva životna energija treba da budu usmjereni isključivo na njega (*Ja treba da budem glavna i jedina osoba u njenom životu!*). Uloga *njegove* žene je da kontinuirano hrani i tako održava muževljevu sliku o sebi kao superiornom, uvaženom i poštovanom... i što je najvažnije – kao centru ženine pažnje. Na nesreću, ona obraća pažnju i na druge (uključujući i njegovog starog i bolesnog oca), *a ona nema pravo da mu to radi*! On je ljubomoran... *žena voli i druge, a ona ne može tako nešto uraditi njemu – muškarcu!* Narcistička povreda aktivira ubilački bijes, mrzi je... želi da je kazni (osveti se). Nakon što joj je muž zabranio da razgovara s drugim muškarcima i zaprijetio joj da ne smije izlaziti iz kuće bez njegove dozvole, žena je s malim djetetom u rukama pokušala pobjeći kod sestre. Njen bijeg on je doživio kao "zadnju kap u već prepunoj čaši". Presreo ju je, i ubio i nju i dijete.

> **Treći slučaj:**
>
> Taj njegov patrijarhalni odgoj naučio ga je da žene trebaju živjeti a da ih se ne pita ni za šta... Obično bi (nasilje) počelo nakon nekog neslaganja iako ja nisam imala pravo da se svađam s njim. Istukao bi me bilo čim čega se dohvati – ispričala je žena koju je muž pokušao da ubije kad je napustila vezu.

Radi se o muškarcu koji želi moć i kontrolu nad ženom. Smatra da ima pravo na to samim tim što je on muškarac. Priča ove žena oslikava ono o čemu se već duže vrijeme govori u literaturi o nasilju u porodici – da su nasilje i kontrola putem prisile (*Samo probaj da mi se usprotiviš, pa ćeš vidjeti šta će ti se desiti!*) mehanizmi uz pomoć kojih muškarac patrijarhalnih svjetonazora drži ženu u podređenom položaju.

Ti muškarci su vjerovali da će čak i agencije za provedbu zakona i pravosuđe tolerirati njihovo nasilje zato što su *smatrali da imaju pravo da se nasilno ponašaju* kako bi održavali kontrolu u svom braku.[233]

Majda Halilović

Za nasilnika koji osjeća kompulzivnu potrebu da dominira nad suprugom... i ponavlja obrazac nasilničkog ponašanja svaki put kad ona pokuša da izađe iz uloge podređene... doživjeti partnericu kao sebi ravnopravnu znači ugroziti ego-identitet *Ja sam muškarac* (a muškarac treba da dominira nad ženom).

Kad mu žena svojim riječima ili postupcima naruši pozitivnu sliku o sebi (recimo, time što ima drugačije mišljenje od njegovog), ovaj tip nasilnika osjeti ono što psihoanalitičari nazivaju *narcističkom povredom*. Na narcističku povredu odgovara ili uzavrelim bijesom (*narcistički bijes*) ili hladnom mržnjom (ili i bijesom i mržnjom).

Bijes je emocionalno stanje (*e-motio*: energija-u-pokretu-kroz tijelo) koje aktivira fizičku energiju i stvara veliku napetost u tijelu. Nasilnik mora da isprazni tu napetost. Vjeruje da se može osloboditi neprijatne tenzije u mišićima *samo* ako povrijedi ženu. Ali da bi kroz prebijanje ili ubijanje žene ispraznio tenziju potrebna mu je dozvola. (Ako je psihopata, ne treba mu dozvola.) Dozvolu za prebijanje ili ubijanje žene dobija zahvaljujući uvjerenju *Ja imam pravo da je kaznim! Ona, kao žena, nije smjela to da mi uradi!*

Sopstvenu odgovornost (za femicid i pokušaje femicida) prihvata 13,2 posto izvršilaca. Kada ovaj rezultat uporedimo sa rezultatom koji pokazuje odnos prema izvršenom krivičnom delu, možemo da zaključimo da učinioci priznaju da su izvršili krivično delo, ali *smatraju da je žrtva kriva i da je ona svojim ponašanjem doprinela da dođe do toga*.[234]

Kosana Beker i Vida Vilić

233 https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Prezivjele-Govore-Osvrt-na-Odgovore-Krivicnopravnog.pdf
234 *Femicid*, Bilten Atlantske inicijative

Njegov bijes često je popraćen i mržnjom prema ženi jer je ugrozila njegovu dobru sliku o sebi kao muškarcu. Ona je pokazala nepoštovanje prema njemu (žena izlazi iz uloge njemu podređene; ne poštuje tradicionalne norme i "muške privilegije; napušta vezu kad *ona* hoće; *sama* donosi odluke o njihovom braku i ne traži njegovu saglasnost...) i time ga degradirala. Da bi se prestao osjećati degradiran, mora vratiti izgubljenu kontrolu (dominaciju) nad njom. Samo tako može ublažiti povredu! Ako je ne može vratiti u vezu (u ulogu njemu podređene), osjeća intenzivan poriv da je ubije – jer vjeruje da je to jedini način da se smiri. Kad je ubije, dokazuje da je *on* u kontroli. (*Moja je prva i moja je posljednja!*)

Tako vidimo da su okolnosti i povodi za femicid različiti – žena napušta vezu; žena se ne namjerava vratiti u vezu; žena podnijela prijavu za razvod braka; brakorazvodna parnica konačno završena; žena ga prijavila za nasilje; žena dobila starateljstvo nad djecom; postoji drugi muškarac u njenom životu... – ali motiv je isti. Kazniti je! Nasilnik je uvjeren da ga je žena *neopravdano* povrijedila, zato zaslužuje kaznu! Ovaj i ovakav motiv baziran je na predrasudi (pristrasnost) o ženama (*šta žena može a šta ne može, šta žena smije a šta ne smije uraditi muškarcu*). To je razlog što je tipični postseparacioni femicid tipični slučaj krivičnog djela počinjenog iz mržnje. Ako to znamo, onda razumijemo zašto se ovaj oblik ubistva smatra ubistvom koje je najlakše predvidjeti, pa samim tim i spriječiti.

Nasilnik koji se ubije nakon što ubije ženu

Profesori Jacobson i Gottman su u toku desetogodišnjeg istraživanja pratili dvije stotine nasilnih muževa i njihovih žena, i došli do zaključka da se nasilnici koji sistematski zlostavljaju ženu mogu svrstati u dvije grupe: hladni i proračunati kobra tip, i eksplozivni reaktivni pitbul tip nasilnika. Kobra tip je u stanju da mirno i sabrano ispali sedam metaka u glavu žene koja spava, i sa zadovoljnim izrazom na licu kaže njenoj majci da joj je ubio kćerku. Pitbul tip nasilnika možda ne planira ubistvo... ali, za svaki slučaj, ponese pištolj kad vraća četverogodišnju kćerku svojoj bivšoj partnerici, a kad žena izađe iz kuće da uzme dijete – ubije je. Ni ovaj "Pitbul" ni ona "Kobra" nisu se ubili.

Ipak, suicid neposredno nakon izvršenog femicida nije rijetka pojava. Zašto neki muškarci koji ubiju ženu ubiju i sebe?

Mrzim te, ali ću te ubiti ako me napustiš!

Ljudi često svog partnera nazivaju "moja druga polovina". Jedni to kažu u šali, drugi to zaista i misle. U rječniku ovih drugih (koji to zaista i misle) izraz polovina obilježava dio koji im nedostaje. Kad nađu tu specijalnu osobu, spremni su joj se potpuno posvetiti… a ima i onih koji žude za totalnim i trajnim stapanjem s njom – kao da čeznu za vremenom kad su živjeli u simbiozi s majkom. Osjećaju se kompletnima samo kad su sa svojom "voljenom

osobom", i u strahu da je ne izgube nastoje pažnju partnera konstantno držati na sebi. Nekima to može praviti problem, pa pružaju otpor ili bježe iz takve veze, a to onda izaziva ogorčenost, kritiku, ljubomoru, napade bijesa i želju da se partner/partnerica kazni.

Živjeti u simbiozi s majkom je normalna razvojna faza. Ako majka zadovoljava bazične potrebe, dijete će "izrasti" iz te faze i preći na narednu razvojnu stepenicu. Ako se proces prelaska iz nižeg razvojnog stadija na viši ne odvija "kako treba" (majka nije prisutna a niko je ne zamjenjuje; majka ne uspostavlja emocionalni kontakt s bebom...), dijete ne uspijeva da prevaziđe normalne razvojne strahove (anaklitički strah i separaciona anksioznost). Često dolazi i do poteškoća u formiranju ego granica i ličnog identiteta (*ko sam ja bez tebe?*), a kasnije i problema u uspostavljanju odnosa s drugim osobama – naročito s intimnim partnerom.

Istraživanja pokazuju da su se mnogi nasilnici osjećali zanemareni ili odbačeni od majke; majka ih je zlostavljala; nije ih zaštitila od nasilnih očeva i očuha... Ako je to traumatsko iskustvo ostalo neizliječeno, često se dešava da se kasnije u životu ponovo nesvjesno proživljava (*traumatic reenactment*).[235] Posebno u situacijama kada partnerica "ne zadovoljava potrebe", ili kad njeno ponašanje podsjeća na ponašanje roditelja. Osjete se povrijeđeni ili izdani... i najmanja kritika ili banalan povod pokrenu eksploziju bijesa i nasilja... a onda optužuju partnericu *jer ih je ona izazvala!*

Ovakvi nesvjesni pokušaji da se na životnu scenu ponovo postavi stara drama – kako bi joj se napokon našao rasplet i razrješenje – obično završe s osjećajem razočarenja i ogorčenosti. Tu ogorčenost često viđamo kod žena koje tvrde da su muškarci sebični eksploatatori *koji samo traže, a ništa ne daju zauzvrat* (*isti su kao i njen otac!*), i kod nasilnih muškaraca koji imaju ambivalentan odnos prema ženi – ona im je potrebna, ali je i mrze jer im ne daje onoliko pažnje, ljubavi i divljenja koliko im treba (*isto kao što im ni majka nije "davala onoliko koliko im je trebalo"*). A naročito mrze kad ih žena napušta. Da bi je kaznili, neki je ubiju, a onda ubiju i sebe.

Policijski izvještaji pokazuju da mnogi nasilnici planiraju kada i kako će ubiti ženu. Neki planiraju i suicid poslije femicida. U jednoj studiji (Dawson, 2005) navodi se da je broj slučajeva u kojima je nasilnik planirao da ubije prvo ženu pa sebe bio duplo veći od broja slučajeva kada je nasilnik planirao da ubije samo ženu.[236] Kako to objasniti?

235 Shenandoah Chefalo, The Trauma Triangle: How Fostering Awareness of Reenactments Builds Resilience, https://www.pacesconnection.com/blog/the-trauma-triangle-how-fostering-awareness-of-reenactments-builds-resilience

236 Intimate Femicide Followed by Suicide: Examining the Role of Premeditation, https://www.researchgate.net/publication/7894845_Intimate_Femicide_Followed_by_Suicide_Examining_the_Role_of_Premeditation

Ubio ženu pa sebe!

Kada je izašao iz odvjetničkog ureda, bio je skršen. Rekao nam je da sada zna što mu je činiti. Svi smo ga odvraćali od toga i govorili mu da ne čini gluposti – kažu prijatelji i nekadašnji suborci umirovljenog branitelja Ante I. (52) koji je jučer popodne hicem iz pištolja ubio suprugu Katicu (50), te nekoliko trenutaka poslije presudio i sebi.
Volio je suprugu, iako je ona od njega tražila rastavu. Kako god bilo, ubojica koji je bolovao od PTSP-a često je nosio oružje. Supruga ga policiji nikada nije željela prijaviti zbog nasilja u obitelji, a on je, prema riječima onih koji ga poznaju, čak i najavljivao što je spreman učiniti. Sve je kulminiralo nakon posjete odvjetnici koja mu je kazala "kako su hrvatski zakoni takvi, i da rastavu ne može spriječiti".
Ostaje pitanje zbog čega svi oni koji su čuli njegove prijetnje nisu na vrijeme reagirali. Time bi se možda spriječila tragedija...[237]

Ostavio poruku *Pamtite me po dobrom*, a onda ubio ljubavnicu, pa presudio sebi
Zuhdija Dervić u četvrtak je u večernjim satima iz automatske puške ubio bivšu partnericu Mevlidu Brkić, nakon čega je presudio sebi.
– Za sada sve ukazuje na to da se radi o zločinu iz strasti te da je 43-godišnjak planirao zločin. Ubio ju je na kućnom pragu, a prije nego će krenuti u krvavi pohod napisao je poruku: "Pamtite me po dobrom." Dervić i žrtva su se zabavljali neko vrijeme, a nesretna žena ga je nedavno napustila. Ona je navodno živjela u inostranstvu, a u Bihać je došla kako bi posjetila porodicu. – Zuhdija je na sve načine pokušavao da se pomiri s Mevlidom. Kada ga je Mevlida ostavila, on je nastavio da je zove i proganja. Ona nije htjela da razgovara više s njim, a u međuvremenu je našla novog partnera.
Slična tragedija desila se u novembru prošle godine, kada je Nedžad Čaušević ubio ljubavnicu Sanelu Trstan, a potom i sebe.[238]

Naveo gde da ga traže
Supružnici Veselin (27) i Zorana (21) Jarčević iz Brodareva pronađeni su mrtvi u svom automobilu u mestu Bistrica na pola puta između Prijepolja i Nove Varoši. Istražni organi još se nisu zvanično oglasili, a kako se pretpostavlja Veselin je najpre iz lovačke puške usmrtio suprugu Zoranu a zatim izvršio samoubistvo.
Poznanici Jarčevića kažu da je brak Veselina i Zorane bio pun razmirica i pred razvodom. Zorana je podnela zahtev za razvod braka žaleći se da ne može da podnese suprugovo maltretiranje. Policija je nedavno Veselinu oduzela pištolj, za koji je imao urednu dozvolu, jer ga je Zorana prijavila za pretnju.
Njihov brak je bio pun nesuglasica i svađe, a često ju je optuživao za bračno neverstvo.
Kako se pretpostavlja, Veselin je dugo planirao zločin. U SMS poruci, koju je uoči tragedije uputio jednom rođaku, nagovestio je šta će se dogoditi. Čak je približno naveo gde da ga traže, a izrazio je i želju da ga sahrane u isti grob sa Zoranom – kažu poznanici Jarčevića.[239]

237 Ubio ženu pa sebe! Jedni kažu: Bio je nasilan. Drugi: Duša od čovjeka – Večernji.hr (vecernji.hr)
238 https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/crna-hronika/detalji-zlocina-koji-je-sokirao-buzim-ostavio-poruku-pamtite-me-po-dobrom-a-onda-ubio-ljubavnicu-pa-presudio-sebi-585622
239 Brodarevo: Ljubomorni muž ubio ženu pa sebe – Izazov

Kad žena napusti vezu i oni shvate da je trajno gube, neki nasilnici – naročito oni koji smatraju da im život bez partnera gubi smisao – ubiju ženu, a nakon toga ubiju i sebe. Ovaj fenomen – kad muškarac ubije partnericu pa sebe – naziva se produženi suicid (*extended suicide*). Zašto produženi suicid? U psihologiji se produženi suicid opisuje kao ubistvo osobe koja se doživljava kao produžetak sebe.[240]

Jedno vrijeme se smatralo da je ova vrsta femicida-suicida (samoubistvo ubice) rezultat erupcije neobuzdane agresije koja potiče od neusklađenih emocija i prolongiranih stresova ili konflikata između partnera. Kad vidi šta je uradio (ubio ženu!), nasilnik osjeti krivicu i kajanje... ili želi da izbjegne zakonsku odgovornost... pa onda u strahu i panici ubije i sebe. Ali studije pokazuju da u velikom broju slučajeva nasilnik unaprijed planira i ubistvo žene i samoubistvo nakon femicida. Šta su motivi za ovu vrstu krivičnog djela, i da li je moguće predvidjeti hoće li nasilnik ubiti i sebe?

Istraživači upozoravaju da su mnogi muškarci koji su ubili i sebe nakon femicida ispoljavali sljedeće karakteristike: a) vjerovao je da mu je život "upropašten" (*žena ga napušta, i za njega više nema života!*); b) i ranije je imao suicidalne ideje i tendencije; c) čak je i otvoreno govorio da planira samoubistvo.[241] Djeluje kao da im je bračna ili partnerska veza iz nekog razloga veoma važna (žena je njegova "druga polovina"; ona zadovoljava emocionalne i egzistencijalne potrebe...), pa se dobija utisak da su produženom suicidu najviše skloni nasilnici čiji je motiv za nasilje – preživljavanje.

Tri su grupe motiva koji pokreću nasilnika da zlostavlja i ubije ženu: preživljavanje (*survival*), osjećaj povlaštenosti (*entitlement*) i sadizam (*sadism*) – ističe bračni par Halley, osnivači centra The Family Peace Initiative u Kanzasu.

Nasilnik vrednuje vezu sa ženom (*Tata je bio depresivan, nije mogao da se pomiri što je mama htjela razvod... nije mogao živjeti bez nje*). Osjete se povrijeđeni time što ih je partnerica napustila, teško im je da se pomire s činjenicom da je veza prekinuta i postaju opsjednuti mislima o njoj. Proganjaju je, insistiraju na pomirenju... a ako žena odbija, okrivljuju je i žele da joj se osvete. Naročito ako vjeruju da ih napušta zbog drugog muškarca.

Još uvijek nema dovoljno podataka o motivima nasilnika koji ubiju i sebe nakon što ubiju partnericu, ali na osnovu dosadašnjih analiza psiholoških profila ovih ubica-samoubica može se zaključiti da mnogi prolaze kroz intenzivne epizode agitirane depresije – kad su tuga i očaj pomiješani s mržnjom i bijesom.

240 *Extended suicide*: In extended suicide the person sees the murdered person as an extension of self, https://psychologydictionary.org/extended-suicide/

241 Intimate Femicide Followed by Suicide: Examining the Role of Premeditation, https://www.researchgate.net/publication/7894845_Intimate_Femicide_Followed_by_Suicide_Examining_the_Role_of_Premeditation

Agitirana depresija

Mnogi ljudi koji pate od depresije osjećaju se kao gubitnici – izgubili su nekog ili nešto što je bilo vrijedno, ili nisu postigli ono do čega im je stalo. Čini im se da je život izgubio smisao i svrhu... nemaju energije, djeluju letargično, gube interes za stvari koje su ih ranije zanimale... i javljaju se pomisli o samoubistvu kao izlazu iz bolne životne situacije.

Za razliku od kliničke slike ovakvog "tipičnog" depresivnog stanja (nema energije; letargija...), glavna karakteristika *agitirane depresije* je stanje uznemirenosti. Osoba je vidno agitirana – razdražljiva je, ljuta je, i najmanji povod izaziva eksplozivnu reakciju.

U početku raspoloženje obično oscilira između stanja potištenosti i stanja agitiranosti. Vremenom se učestalost i/ili intenzitet agitiranosti može pojačavati, pa napadi bijesa i mržnje prema onima koji su, po njegovom mišljenju, krivi za ovo njegovo stanje postaju sve češći i žešći.

Epizodama agitirane depresije najviše su sklone osobe s graničnim i narcističkim poremećajem ličnosti, a simptomi se uglavnom pojavljuju nakon traumatskog iskustva ili stresnih situacija kao što su gubitak posla ili gubitak partnera.

Ljutnja i bijes ni približno nisu tako neprijatna emocionalna stanja kao što su strah, tuga i očaj, pa mnogi nasilnici nađu način da tugu ili strah od gubitka žene (*Ne mogu živjeti bez nje*) "prekriju" bijesom i mržnjom prema partnerici koja želi prekid veze ili razvod braka. Bijes im služi kao sedativ koji barem privremeno ublaži osjećaj gubitka i boli, a mržnja ih podstiče da kazne ženu "jer ih je izdala i ponizila"... i barem nakratko (prije nego što ubiju i sebe) osjete satisfakciju "jer su joj se osvetili!"

Neke ubice-samoubice planiraju ubistvo djeteta kako bi ženu još više "kaznili". Ima i onih koji planiraju i ubistvo osoba koje su pomagale ženi.

"U jednoj od svađa koje su krenule kada je Nizama saznala za vezu Nermina i policajke, on je njoj rekao: 'Prvo ću ubiti dijete. Ti ćeš to gledati, pa ću onda ubiti tebe, pa ću se onda vratiti i ubiti sve one koji su te podržavali'", kaže Nizamina tetka.[242]

242 https://www.fokus.ba/vijesti/crna-hronika/monstrum-je-nizamu-udarao-i-vukao-za-kosu-rekla-je-pomozi-mi-nisam-mogla/2697905/

Tako vidimo da su i ovi slučajevi femicida dokaz da je žena u najvećoj opasnosti kada je nasilnik "frustriran" njenom odlukom da ga napusti. Ili kad izgubi nadu da će mu se vratiti. Poznato je da i ubice-samoubice ubiju ženu: a) kad saznaju da ih napušta, b) u toku prve dvije godine nakon prekida veze.

UPOZORENJE

Nasilnik najčešće ubije ženu kad sazna da ga napušta i u toku prve dvije godine nakon prekida veze.

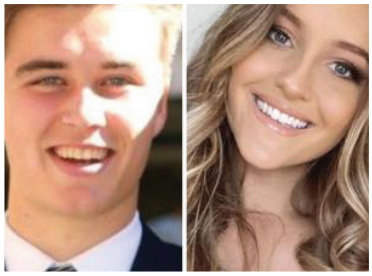

Zašto je prekid veze vrijeme kad nasilnik ubija?

Učiteljica Lilie James se pet sedmica zabavljala s kolegom Paulom Thijssenom, a onda "na lijep način" (kako javljaju australski mediji) prekinula vezu. Par dana kasnije Paul je prvo ubio nju, pa sebe.
Na društvenim mrežama su se povele žučne diskusije o toksičnoj muškosti. (*Dokle će više te muške spodobe ubijati žene kad im je povrijeđena muška sujeta?!*) Raspravljalo se i o razlozima zbog kojih nasilnici ubiju ženu kad prekine vezu... i o tome treba li Paula nazivati monstrumom ili ne (jer on *nije* bio fizički nasilna osoba).
Australski stručnjaci za problem partnerskog nasilja nisu učestvovali u ovim diskusijama na društvenim mrežama, ali su objavili važan podatak: Četvrtina ubica-samoubica nije bila fizički nasilna prema partnerici!

Prema australskim statistikama više od četvrtine ubica-samoubica *nisu* bili fizički nasilni prema partnerici prije nego što su je ubili. Profesionalci koji rade s nasilnicima i žrtvama upozoravaju da ovo treba imati na umu prilikom procjene rizika od nasilja!

UPOZORENJE

Više od četvrtine ubica-samoubica *nisu* bili fizički nasilni prema partnerici!

Kad procjenjuju rizik od femicida, australski policajci prave razliku između "opasnog nasilnika" i "nasilnika koji ponavlja obrazac zlostavljanja žene". Ističu da je ovaj podatak – više od četvrtine *nisu* bili fizički nasilni prema partnerici prije nego što su je ubili! – još jedan dokaz da "opasni nasilnik" nije obavezno nasilnik koji ponavlja nasilje.

Indikatori da se radi o opasnom nasilniku:

- vjeruje da mu je život upropašten jer ga žena napušta
- ranije je imao suicidalne ideje
- otvoreno govori da planira samoubistvo

Tačno je da su mnogi i ranije imali suicidalne ideje ili su već pokušavali da se ubiju, ali se ovaj tip nasilnika neće ubiti prije nego što ubije ženu. *Jer ona je upropastila njegov život, zato će on upropastiti njen... ali prvo njen, pa tek onda svoj!*

Da li bi se i ova vrsta postseparacionog femicida (kad nasilnik ubije i sebe) mogla podvesti pod zločin iz mržnje? Mišljenja su podijeljena: neki tvrde da nije riječ o zločinu iz mržnje, nego o zločinu iz strasti; drugi dokazuju da ne postoji "zločin iz strasti".

Ubistvo mlade vaspitačice i samoubistvo žandarma mnogi zovu ZLOČINOM IZ STRASTI, a znate li da pravnici kažu da tako nešto zapravo NE POSTOJI?

Slučaj žandarma Pavla Rakonjca (31) koji je aktivirao eksplozivnu napravu i tako razneo automobil u kom je bio sa ljubavnicom Marinom Petković (28) još jednom je otvorio teško pitanje zločina iz strasti, koji su, nažalost, sve češća pojava u Srbiji i u kojima žrtve najčešće bivaju žene.
Tajna veza Rakonjca i vaspitačice Marine završila se kobno kada je Rakonjac razneo automobil u kom su sedeli. Navodno, njih dvoje su se neko vreme zabavljali, a ona je poželela da prekine vezu i vrati se staroj ljubavi, jer je Rakonjac već oženjen čovek. Verovatno ne mogavši da podnese rastanak, Rakonjac je pribegao tragičnoj metodi koja je rezultirala smrću dvoje mladih.

Pravo ne prepoznaje fenomen "zločina iz strasti"
Advokat Nebojša Perović za *Blic* je objasnio da zločin iz strasti, kao takav, ne postoji u Krivičnom zakoniku Srbije. Pravo ne poznaje takav fenomen da se neko ubije zbog ljubavi ili neuzvraćene ljubavi. "Krivično delo, odnosno zločin koji je učinjen takoreći iz strasti, odnosno neuzvraćene ljubavi, ljubomore ili slično, prema mom mišljenju, može biti samo izvršen od strane lica koje je psihički poremećeno...", objašnjava Perović.[243]

243 https://www.blic.rs/vesti/hronika/ubistvo-mlade-vaspitacice-i-samoubistvo-zandarma-mnogi-zovu-zlocinom-iz-strasti-a/99nxfyb

KAKO ODVRATITI NASILNIKA OD NASILJA?

Mnogi naši aktivisti i profesionalci koji se bave problemom nasilja u porodici rade herojski posao. Gledamo ih kako "guraju da prođe zakon koji će bolje zaštititi zlostavljane žene i djecu", slušamo ih kako po ko zna koji put ponavljaju da nasilje nad ženom nije privatna stvar niti je stvar pojedinca, nego cijele zajednice... ističu da je važna prevencija, a ne "reagovanje kada se zločin desi". Govore i o potrebi da se novi zakon uskladi sa zahtjevima Istanbulske konvencije – kako bi se u postupanju policijskih službenika uvela obaveza procjene rizika od nasilja i žrtvama omogućila efikasnija pomoć.[244] I objašnjavaju da je najveći problem žrtava nasilja – strah!

Da, zaista, najveći problem zlostavljanih žena je strah. Strah od nasilnika koji jedva čeka priliku da te uvrijedi ili udari; strah šta će on uraditi ako ga prijaviš policiji; strah šta će biti s tobom ako ga ne prijaviš. Strah šta ti se može desiti ako ga napustiš; strah šta ti se može desiti ako ostaneš da živiš s njim. Strah šta će biti s djecom! Strah šta će on uraditi kad izađe iz pritvora ili zatvora, *a ti si ta koja ga je prijavila pa je on sad u pritvoru!* Strah šta će on uraditi kad ti izađeš iz Sigurne kuće...

Kako zaštititi ove žene? Postoji li ijedan program prevencije (a ne samo "reagovanje tek kada se nasilje već desi") koji će spriječiti nasilnike da teroriziraju, muče i ubijaju žene?

Više je nego očigledno da postojeće metode zaštite žena od nasilnih muškaraca nisu dovoljno efikasne. Te mjere (zabrana prilaska žrtvi) efikasne su kod "normalnih" ljudi. Kod ljudi koji imaju savjest – kaže advokatica Almira Mujčinović.

244 https://n1info.ba/vijesti/uoci-8-marta-u-novom-danu-o-polozaju-zena-u-bih/

Da su u slučaju ubijene Nizame Hećimović i donesene mjere zabrane prilaska, one ne bi bile efikasne

"Kada se izreknu mjere zabrane, žrtva nema policijsko obezbjeđenje. Prilikom kršenja mjera, ako se (nasilnik) približi žrtvi, ona ponovo prijavljuje, i tad mu se izriče novčana kazna. Te mjere su efikasne kod 'normalnih' ljudi – kod ljudi koji imaju savjest, i djeluju preventivno. Kod ozbiljnijih djela, i gdje se radi o povratnicima (ponavljanom nasilju), pritvor je najbolja mjera", pojašnjava advokatica Almira Mujčinović.[245]
"Ključna greška (u ovom slučaju) je bila u proceni rizika. Tu procenu vrše najpre policajci, pa tužioci, a potom sudije. Kod nas je 2017. uveden Zakon o nasilju u porodici, i on nalaže da i policija može da izrekne hitnu meru (pritvor). Ona je kratkog dejstva, svega dva dana, ali onda sudija produžava meru na još 30 dana", rekla je Tijana Kostić, advokat.[246]

Davno je dokazano da žene koje su žrtve sistematskog nasilja (ponavljajući obrazac) *nisu* efikasno zaštićene mjerom zabrane prilaska žrtvi. To je potpuno razumljivo jer je cilj ove mjere (u zapadnim zemljama poznata kao *temporary restraining order* – TRO, ili *apprehended violence order* – AVO) spriječiti nasilnika da *ponovi* nasilje. Rijetko je djelotvorna kada je obrazac nasilničkog ponašanja već učvršćen, a uz to se nasilnik uvjerio da se ništa "ozbiljno" neće desiti ako je prekrši.

Istraživanja pokazuju da ova mjera može biti korisna u slučajevima kada je napad na ženu izazvao samo lakše povrede, naročito kad se radi o nasilnicima koji su zaposleni; nisu ranije osuđivani; nemaju problem s alkoholom i drogama; i njihovo fizičko nasilje *nije* obrazac koji se ponavlja. (Verbalno i emocionalno zlostavljanje se obično nastavlja, ali fizičko nasilje ipak prestaje ili se smanjuje.) U slučajevima kad se radi o opasnim nasilnicima, i kada je obrazac nasilničkog ponašanja već formiran i učvršćen, velika je vjerovatnoća da će nasilnik nastaviti s napadima na ženu. Istraživači upozoravaju da žene koje su žrtve ovog tipa nasilnika – sklonog ozbiljnom fizičkom nasilju i/ili zlostavljanju koje se ponavlja (obrazac) – ne samo da nisu bile zaštićene mjerom zabrane prilaska žrtvi nego su mnoge bile pretučene *zato što* su tražile da se nasilniku izda ova mjera.[247]

Mjera zabrane prilaska žrtvi može biti korisna u slučajevima kada:

- napad na ženu izazvao je samo lakše povrede
- nasilnik je zaposlen; nije ranije osuđivan; nema problem s alkoholom i drogama
- njegovo fizičko nasilje *nije* obrazac koji se ponavlja

245 https://n1info.ba/vijesti/komsije-kad-pjevaju-prijavimo-a-kad-cujemo-krike-zene-necemo-da-se-petljamo/
246 https://www.kurir.rs/region/bosna-i-hercegovina/4220152/pokrenut-postupak-protiv-sudije-u-slucaju-ubistva-u-bih
247 file:///C:/Users/60083826/Downloads/1992ChaudhuriandDalyDorestrainingorderhelp.pdf

Ipak, neka istraživanja pokazuju da ova mjera *može* smanjiti učestalost i ozbiljnost nasilja, ali pod uslovom da se primjenjuju sljedeći mehanizmi: nasilnik je svjestan da će policija odgovoriti a) brzo (*quickly*), b) strogim kaznama (*harshly*), i c) svaki put (*consistently*) kad prekrši zabranu prilaska žrtvi. Također, efikasnosti ove preventivne mjere doprinijet će ako policija koristi GPS da nadgleda kretanje nasilnika (*the use of GPS to monitor perpetrator movements in real time*), ako žrtva može lako alarmirati policiju (*the provision of panic buttons and mobile alert systems that facilitate easier and more immediate reporting*), i ako se nasilniku ne dozvole nikakvi izgovori za kršenje mjere (*removing excuses for reoffending*).

Mjera zabrane prilaska žrtvi može smanjiti učestalost i ozbiljnost nasilja, pod uslovom da se primjenjuju sljedeći mehanizmi:

- nasilnik je svjestan da će policija odgovoriti:
  a) brzo; b) strogim kaznama; c) svaki put kad prekrši zabranu prilaska žrtvi
- policija koristi GPS da nadgleda kretanje nasilnika
- žrtva može lako alarmirati policiju

Efikasnosti mjere zabrane prilaska žrtvi nasilja doprinijet će i ako žena ne mora više biti u kontaktu s nasilnikom iz razloga kao što su obaveze vezano za brigu o zajedničkoj djeci i ako su uklonjene situacije koje su nasilniku služile kao izgovor – npr. nasilniku je zabranjen prilazak ženi, ali mu je odobreno viđanje s djetetom, što on koristi da nastavlja zlostavljati ženu (izazovi povezani sa zajedničkim roditeljskim staranjem i kontaktima koji ugrožavaju integritet naredbe).[248]

Razlika između *opasnog* nasilnika i nasilnika koji *ponavlja nasilje*

U Australiji je sredinom 2023. godine završen rad na izradi registra nasilnika (*Domestic and Family Violence Registry*) – centralne evidencije o slučajevima nasilja u porodici. Fokus je na: a) nasilnicima koji ponavljaju nasilje (*repeat offenders*) – kako ih prepoznati i na vrijeme spriječiti da povrijede ili ubiju žrtvu; b) na nasilnicima obilježenim kao opasni (*dangerous offenders*). "Opasni" se ne uklapaju uvijek u sliku tipičnih nasilnika koji ponavljaju obrazac nasilničkog ponašanja – rekla je Danielle Emerton, rukovodilac ovog projekta. Zato se posebna pažnja posvećuje procjeni rizika od budućeg nasilja i femicida kako bi se utvrdilo da li se radi o nasilniku koji žrtvi može nanijeti ozbiljnu povredu (*serious harm*).

248 https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/ti_551_050618.pdf

Šta policajci rade kad ustanove da je riječ o opasnom nasilniku?

Šta raditi kad dijete ima tantrum?

Tantrumi (*temper tantrum*) su eksplozije ljutnje i frustracije – dijete vrišti, baca stvari, udara sve oko sebe... djeluje kao da nema kontrolu nad svojim ponašanjem. Opomene, prijetnje i zabrane samo ga još više razdraže.

Što uzrokuje tantrum? Najkraći odgovor glasi: malo biće nije dobilo ono što želi. Emocije su mu intenzivne, a ono ne zna kako ispoljiti ljutnju i frustraciju bez buke i povređivanja drugih.

Kako jača svijest o sebi (ego-identitet), dijete postaje sve više svjesno svojih želja i potreba. Želi i da testira koliko je moćno i koliko može drugima nametnuti svoju volju, pa su napadi bijesa često sastavni dio borbe za nadmoć.

Nastojanja staratelja da mu skrenu pažnju na nešto drugo, ili pokušaji roditelja da ga umire tako što mu kažu *Smiri se!*, obično ne urode plodom. Malo biće mora naučiti da *Ne!* znači *ne*, bez obzira kako se osjeća. Zato popuštanje i udovoljavanje djetetu u situacijama kada mu ne treba udovoljiti samo će učvrstiti ovaj oblik ispoljavanja frustracije.

Kako zaustaviti tantrum? Evo savjeta vaspitača koji rade u obdaništima:

Politika nulte tolerancije. Kad je riječ o prevenciji tantruma, dosljednost u provođenju "politike nulte tolerancije" agresivnosti – koja može dovesti do povređivanja djeteta ili nekog drugog – od izuzetnog je značaja. Prioritet je zaštititi dijete i one oko njega (*Svi se moraju osjećati sigurno i zaštićeno u svakom trenutku!*) i spriječiti lomljenje i uništavanje predmeta. Zato ostanite mirni, ali čvrsti u odluci da nećete dozvoliti ponašanje koje ugrožava nečiju sigurnost. (*Uredu je biti ljut, ali nije uredu udarati!*)

Kratke naredbe i izolacija. Koristite kratke naredbe. Napadi bijesa često se mogu izbjeći naredbama koje su kratke (što kraće to bolje), jednostavne i jasne. Kad god je to moguće, umjesto nejasnog *Budi dobar!* ili *Ne idi tamo!* djetetu treba dati precizne instrukcije – treba reći *šta* da uradi i *gdje* da ide. (Vozaču koji skreće u pogrešnu ulicu treba reći *Idi desno!*, a ne *Ne idi lijevo!*) Ako dijete smjesta ne prekine, potrebno ga je odstraniti iz situacije u kojoj može biti povrijeđen ili može povrijediti drugu osobu.

Čvrst zagrljaj. Nakon što ga odvedete ustranu ili u drugu sobu, zagrlite ga i držite ga u čvrstom zagrljaju dok se ne umiri. Ništa ne govorite. Zagrljaj čini da se dijete osjeća sigurno i zaštićeno. Kad ga stavite u krilo i zagrlite, dajete mu do znanja da vam je stalo do njega, iako ne odobravate njegovo ponašanje. Šta raditi ako se dijete otima... i dalje ima tantrum...? Držite ga u čvrstom zagrljaju iz kojeg ne može izaći. Ostanite sabrani i odlučni da ga pustite iz zagrljaja tek kad se potpuno umiri. Ukoliko se dijete umiri a onda ponovo ima tantrum – ponovite "čvrst zagrljaj"!

Kao što vaspitači znaju da je primjena metode "čvrst zagrljaj" neophodna mjera kad dijete ima tantrum – kako bi ga se spriječilo da povrijedi sebe, druge, ili da uništava stvari – tako i iskusni policajci koji rade sa žrtvama partnerskog nasilja znaju da je zatvaranje nasilnika neophodna mjera kada procjena rizika ukazuje da se radi o nasilniku koji može povrijediti druge ili sebe.

Izvor: Klix.ba, 5. 10. 2023.

Mostarac pretukao suprugu, prijetio da će je posuti solnom kiselinom i ugušiti nju i djecu

Osumnjičenom Slobodanu S. se stavlja na teret da je 30. 9. 2023. godine, oko 15:30 sati, u ulici Drage Palavestre u Mostaru, u porodičnoj kući fizički napao svoju suprugu L. S.
On je nju, kako se navodi, koljenom više puta udario u donji dio trbuha, kojom prilikom je oštećena udarila glavom od štok vrata. Pritom je, galameći na nju, prijetio da će je posuti solnom kiselinom po licu, da će nju i dvoje djece ugušiti na spavanju, te da joj zabranjuje da ide van sa djecom.
Potom, nakon što su, po pozivu oštećene, pristupili pripadnici policije i obavili razgovor sa osumnjičenim i oštećenom, i *osumnjičenog upozorili na ponašanje*, oštećena je izašla do prijateljice po neke stvari za djecu, a kada se, nakon desetak minuta, vratila u kuću, osumnjičeni ju je ponovo fizički napao.
On je nju, kako se navodi, presreo u hodniku i udario rukom u predjelu lica i desnog ramena, te joj zavrnuo ruku, uslijed čega je oštećena zadobila tjelesne povrede.
Tužiteljstvo je predložilo sudu da se pritvor osumnjičenom Slobodanu S. odredi iz razloga jer naročite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti krivično djelo, za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od tri godine ili teža kazna. To je Općinski sud u Mostaru prihvatio i ocijenio sasvim utemeljenim i opravdanim, te osumnjičenom odredio mjeru pritvora.
Inače se pred Općinskim sudom u Mostaru *protiv osumnjičenog vodi krivični postupak za isto krivično djelo.*

Pritvor je neophodan u slučajevima sistematskog nasilja (ponavljajući obrazac) jer mjera prilaska žrtvi u većini ovakvih slučajeva nije efikasna (*izrekne se mjera zabrane prilaska... žrtva nema policijsko obezbjeđenje... kad joj se nasilnik približi ona ponovo prijavljuje... i tad mu se izriče novčana kazna*...). Niti je efikasna u slučajevima kada se radi o opasnom nasilniku (*da je nasilniku i bila izdata ova mjera, najvjerovatnije ga ne bi spriječila da ubije Nizamu*). Naročito kada žena odbija da se vrati u vezu.

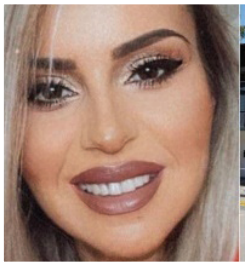
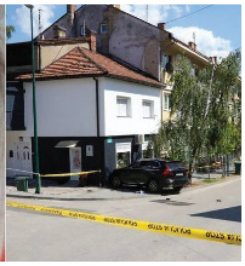

Objavljena izjava Nizame Hećimović:
Pretukao me zbog hrane, bojim se

Bosnu i Hercegovinu je potresao femicid koji je počinio Nermin Sulejmanović u petak, 11. augusta. Sulejmanović je ubio svoju partnericu Nizamu Hećimović.

Nizama Hećimović je u julu podnijela zahtjev za zabranu prilaska Nermina Sulejmanovića njoj i njihovom djetetu. Sada je objavljena i izjava žrtve femicida, koju je dala policiji:

"... želim da se mom nevjenčanom suprugu izreknu mjere zabrane prilaska meni (...) dok se situacija oko našeg djeteta ne riješi putem nadležnih institucija, a ja više ne želim da živim sa Sulejmanović Nerminom. Izašla sam iz njegove kuće sa djetetom, a imajući u vidu da je Nermin nasilna osoba (...) prijetio je pozivima da se vratim što prije i da će me naći gdje god se nalazim, tako da se ja bojim njegovog prisustva".

Prije službene izjave navela je kako je do nasilja došlo 3. jula u 19:30 sati zbog "hrane koja mu nije bila ukusna".

Podsjetimo, odlukom suda u Gradačcu nije izdana mjera zabrane prilaska za Nermina Sulejmanovića. On je mjesec dana poslije došao u kuću gdje se nalazila Nizama, te je na svirep način usmrtio i sve snimao na Instagramu.[249]

Žena je u najvećoj opasnosti da bude ubijena kad nasilnik shvati da se *neće* vratiti u vezu.

Iz izjave Nizame Hećimović vidimo da je njenom ubici bilo jasno šta je Nizama odlučila: "Želim da se mom nevjenčanom suprugu izreknu mjere zabrane prilaska meni (...). Izašla sam iz njegove kuće sa djetetom, *a imajući u vidu da je Nermin nasilna osoba (...) prijetio je pozivima da se vratim što prije i da će me naći gdje god se nalazim, tako da se ja bojim."* Ovaj tip nasilnika skoro uvijek nastoji da vrati ženu u vezu. Kao narkomanu droga, žena mu je iz određenog razloga potrebna. Ako mu se ne vrati – on ima problem! Njeno napuštanje veze doživljava kao nešto što ona *nije smjela uraditi!* Ovakva njegova interpretacija "ženinih postupaka" (*otišla bez njegove saglasnosti*) izaziva osjećaj povrijeđenosti, poniženja i bijesa. Prateće tjelesne senzacije (napetost u mišićima i nervoza) vrlo su neprijatne i on želi da ih se oslobodi tako što će ženi nanijeti povredu. *Ona je izazvala njegovo neprijatno stanje, i treba da plati za to!* Uvjeren je da faza olakšanja može nastupiti tek onda kad joj nanese povredu. To je razlog zašto poriv da "kazni" ženu ima kvalitet kompulzije, i to je i razlog zašto je nasilnik opsjednut ženom – stalno misli na nju, uhodi je, proganja je... Kad je u takvom stanju, teško da će ga zabrana prilaska žrtvi spriječiti da joj "ne prilazi" (da je ne zlostavlja ili je ne ubije). A šta je to što bi ga spriječilo?

249 Objavljena izjava Nizame Hećimović: "Pretukao me zbog hrane, bojim se" – Radiosarajevo.ba

Papirologija – slaba tačka u sistemu

Postoje i dugi razlozi zašto policija i sudovi ne uspijevaju da zaštite žrtvu, tvrde istraživači epidemije nasilja u porodici. Jedan od tih razloga je *papirologija*.

PREPUCAVANJE SUDA I POLICIJE

Šta se do sada zna: ***Ko je odgovoran što nije zaštitio Nizamu Hećimović?***

Policijsko saopćenje
U saopćenju se, između ostalog, navodi kako je Policijska uprava (PU) Gradačac u okviru svojih ovlaštenja i obaveza, nakon što je nesporno utvrđeno postojanje osnova sumnje da su od strane nasilnog lica poduzete radnje fizičkog napada na žrtvu nasilja, nadležnom sudu podnijela zahtjev za izricanje zaštitne mjere "zabrana uznemiravanja i uhođenja lica izloženih nasilju" i "zabrana približavanja žrtvi nasilja".
Kako navode iz policije, u zahtjevu je opisan osnov sumnje koji je jasno proizlazio iz sadržaja same prijave, a svoju potvrdu je imao i u činjenici da su od strane policijskih službenika neposrednim opažanjem *uočene tjelesne povrede koje je žrtva nasilja imala na sebi prilikom podnošenja prijave.*
Prema mišljenju advokata Ifeta Frageta policija je dostavila informacije koje možda nisu kompletne, ali su bile dovoljne za određivanje mjera zaštite. Također je dodao da je u ovoj situaciji, kada se dešava nasilje u porodici, tužilac morao biti obaviješten *da se desilo krivično djelo*, a potom je morao provesti istragu, saslušati osobu – što je i policija mogla uraditi, uz konsultacije sa tužiocem, i dati osobi svu zaštitu.[250]

Detalji izvještaja sutkinje Numanović
"Spomenuti zahtjev je ubrzo došao meni u rad te sam ga ja zbog hitnosti odmah počela raditi. Uz zahtjev za izricanje mjere su, koliko se sjećam, dostavljene samo službene zabilješke u kojima je navedeno da je Nizama Hećimović prijavljivala nasilje u porodici od nevjenčanog supruga Nermina. Da bi Sud mogao po zahtjevu policije izreći određenu zaštitnu mjeru, uz zahtjev se, shodno zakonu, moraju priložiti dokazi – medicinska dokumentacija, izjava oštećene, izjava prijavljenog, zatim izjave drugih svjedoka, članova porodice, rodbine, kao i svih drugih svjedoka koji bi mogli potvrditi navode iz zahtjeva policije, kao i bilo koji drugi dokaz koji bi mogao to potvrditi", navela je sutkinja (Lejla Numanović).
"U odsustvu potrebnih dokaza za donošenje mjere zaštite koja je tražena, ja sam donijela rješenje kojim se odbacuje zahtjev MUP-a TK PU Gradačac, koje sam pismeno sačinila", istakla je.
Numanović tvrdi da je, budući da je u obrazloženju rješenja navela da uz zahtjev nije bio dostavljen niti jedan dokaz, očekivala da će policija, po prijemu rješenja, poduzeti mjere na pribavljanju dokaza za izricanje mjera, "što se u stvarnosti nije desilo".[251]

250 https://www.fokus.ba/vijesti/bih/sta-se-do-sada-zna-ko-je-odgovoran-sto-nije-zastitio-nizamu-hecimovic/2699404/
251 https://n1info.ba/vijesti/detalji-izjave-sutkinje-numanovic-ime-nermin-sulejmanovic-mi-nista-nije-znacilo/

Birokratski mentalitet, duge i nepotrebno komplikovane administrativne procedure, zastarjeli način popunjavanja formulara i pisanja izvještaja... usporavaju rad policije i sudova, i tako nekad izlažu žrtvu smrtnoj opasnosti. U Australiji se ovaj problem nastoji riješiti kroz projekt Registar nasilnika: "Cilj projekta DFV Registry (*Domestic and Family Violence Registry*) jest kontinuirano pratiti i nadgledati nasilnika, ali i smanjiti administrativni dio posla (*red tape*) kako bi policajci mogli više vremena posvetiti žrtvi – zaštititi je, uputiti je u ustanove koje joj mogu pomoći..." kaže policajka Danielle Emerton.[252]

Izvor: Beta, 17. 7. 2023.

SSP traži jedinstveni registar nasilnika u Srbiji i oštrije zakonske kazne za njih

Stranka slobode i pravde (SSP) je danas tražila da se hitno uvede jedinstveni registar nasilnika i da se pooštre zakonske kazne za njih da bi se rešio problem femicida u Srbiji.
Ženska mreža te stranke ukazala je da su ove godine počinjena 23 femicida, a poslednja žrtva je ubijena juče u Zemunu.
Pored ispunjavanja zahteva protesta "Srbija protiv nasilja", naveli su da bi trebalo posebno izdvojiti oblik krivičnog dela ubistvo žena iz mržnje, uvesti obaveznu edukaciju o nasilju u školama, i obezbediti besplatnu institucionalnu psihološku podršku žrtvama nasilja.
Dodali su i da po ugledu na Austriju i Nemačku teba uvesti primenu efikasnih modela zaštite žrtve, uz organizovana skloništa za žene u svakom gradu, dostupna non-stop, i da je potrebno egzistencijalno osnaživanje kroz programe podrške ženskom preduzetništvu i zapošljavanju.
"U promociji svakog vida nasilja, pa i nasilju nad ženama, najviše prednjače režimski tabloidi i televizije Pink i Hepi", stoji u saopštenju.
Ukazali su i da su nasilno ponašanje, mizoginija, seksizam i diskriminacija vidljivi svuda – i u Narodnoj skupštini i u drugim državnim institucijama.[253]

252 Birokratija (Red tape) je idiom koji se odnosi na propise ili usklađenost sa formalnim pravilima ili standardima za koje se tvrdi da su pretjerani, rigidni ili suvišni, ili na birokratiju za koju se tvrdi da ometa ili sprečava djelovanje ili donošenje odluka. Obično se primjenjuje na vlade, korporacije i druge velike organizacije. Stvari koje se često opisuju kao "birokratija" uključuju popunjavanje papirologije, dobivanje licenci, potrebu da više ljudi ili odbora odobri odluku i nivo niže rangiranih pravila koja čine vođenje poslova sporijim, težim ili oboje. https://en.wikipedia.org/wiki/Red_tape

253 https://www.danas.rs/vesti/drustvo/ssp-trazi-jedinstveni-registar-nasilnika-u-srbiji-i-ostrije-zakonske-kazne-za-njih/

OFDVI – EFIKASAN MODEL ZAUSTAVLJANJA NASILJA

Da bi se riješio problem partnerskog nasilja, neophodno je razumjeti u čemu je tačno problem, kaže slavni kriminolog David Kennedy i objašnjava da je glavni problem u pravosudnom sistemu. U postojećem sistemu žrtva je sama odgovorna za svoju sigurnost. Drugo, niske kazne ohrabruju nasilnika da nastavi zlostavljati ženu. Treće, već dugo je fokus na žrtvama nasilja u porodici – kako im pomoći, gdje ih skloniti... a nedovoljno pažnje se posvećuje ključnom pitanju: *Kako zaustaviti nasilnika?*

Dosadašnje strategije prevencije nasilja u porodici nisu urodile plodom. Ni programi za promjenu nasilničkog ponašanja (*Men's Behaviour Change Programs*) po svemu sudeći nisu od velike pomoći. Nasilnici najčešće dolaze po naredbi suda kako bi izbjegli oštrije kazne, i pitanje je koliko stvarno žele da prestanu s nasiljem. Dodatni problem s ovim programima je u tome što žena ostaje s nasilnikom, ili mu se vraća, u nadi da će on prestati biti nasilan (*on ide na tretman*, *to će mu pomoći*), i tako se izlaže opasnosti – upozorava profesor Neil Jacobson. Ističe i podatak da se prilikom mjerenja rezultata uspješnosti ovih programa za promjenu ponašanja nasilnika ne posvećuje dovoljna pažnja činjenici da mnogi nasilnici nastavljaju terorizirati ženu kroz emocionalno zlostavljanje i psihičko nasilje, čak i kad fizičko nasilje prestane:[254]

Osim toga, fokus u ovim programima je na "preuzimanju odgovornosti" – cilj je pomoći nasilniku da sagleda tragične posljedice onog što radi, da prestane optuživati žrtvu i da preuzme odgovornost za svoje nasilničko ponašanje. Ali zbog ustaljene linije razmišljanja i poznatog sistema vjerovanja (*Žena nema pravo da... Ona je kriva, ona me je izazvala... Ja imam*

254 https://psych.uw.edu/news/54

pravo da je kaznim...) ovi ljudi ne vide *zašto bi "preuzimali odgovornost" za opravdano kažnjavanje žene?!* Ni narativi o toksičnoj muškosti, i o tome kako treba poštovati ženu, neće značajno doprinijeti rješavanju problema nasilja u porodici. A šta hoće?

Iz knjige: NA KOJEM SI NIVOU SVIJESTI?
Priručnik za političare i one koje politika zanima

Razumiju samo jezik sile i moći!

Nasilnici na ovom stadiju u razvoju svijesti plaše se samo jačih od sebe. Jedini jezik koji razumiju je jezik sile i moći, i zaustavit će ih onaj ko je moćniji od njih! A moćniji od njih su institucije kao što su policija, sudstvo i vojska. Ako policija, sud ili vojska ne reaguju, nikakvo educiranje, prosvjetljavanje, ubjeđivanje, upozoravanje, opominjanje... neće spriječiti njihovo nasilničko ponašanje.[255]

Kad razvijemo aspekt ličnosti zvani Alkoholičar, za očekivati je da ćemo ponovo posegnuti za čašom... čak i kad smo obećali da nećemo. Slično je i s nasilnicima koji ponavljaju obrazac nasilničkog ponašanja. Naročito ako ne očekuju strogu kaznu za "prekršaj". Kad nasilnik zna da neće platiti visoku cijenu, nastavit će da zlostavlja ženu, tvrde stručnjaci za kriminalistiku. Na osnovu čega to tvrde?

Zakon u kriminalističkoj psihologiji kaže: ljudi koji pljačkaju banke, prodavnice ili stanove neće ići u pljačku ako znaju da su šanse da će biti uhvaćeni 90 do100 posto. Ako su šanse ispod 30 posto – hoće! Hoće, čak i kad znaju da su kazne za pljačku vrlo visoke. Isto je i s nasilnicima.

Faktor *izvjesnost* da ćeš biti uhvaćen i kažnjen je ono što odvraća od nezakonite radnje, i zato je važno napraviti program koji nasilniku neće dozvoliti da *nekažnjen* nastavi zlostavljati ženu – kaže David M. Kennedy, poznati američki kriminolog i autor programa *The Offender-Focused Domestic Violence Initiative* (OFDVI).[256]

Kennedy ističe slabosti postojećeg policijskog i pravnog sistema i naglašava dvije osnovne premise na kojima se bazira OFDVI: 1) Odgovornost za ženinu sigurnost prebaciti na policiju i sudstvo; 2) Imati efikasan model registrovanja, nadgledanja i kažnjavanja nasilnika.

255 Indira Nović i Asim Haračić, *Na kojem si nivou svijesti? Priručnik za političare i one koje politika zanima*, https://tacno.shop/product/na-kojem-si-nivou-svijesti-prirucnik-za-politicare-i-one-koje-politika-zanima/

256 Implementation Documentation of the Offender Focused Domestic Violence Initiative (OFDVI) https://ncnsc.uncg.edu/wp-content/uploads/2013/11/OFDVI-Process-Documentation-v6-FINAL1.pdf https://www.governing.com/archive/gov-domestic-violence-focused-deterrence.html

1) Odgovornost za ženinu sigurnost usmjeriti na policiju i sudstvo

Odgovor na pitanje *Zašto je toliko žena zlostavljano i ubijeno od partnera i bivših partnera* vrlo je jednostavan: *Zato što pravosudni sistem nije u stanju da ih zaštiti od nasilnika.* Prema postojećem pravnom sistemu žrtva je odgovorna za svoju sigurnost. Ako žena povuče izjavu (možda zato što se plaši), šanse da nasilnik bude osuđen su veoma male.

2) Imati efikasan model *registrovanja*, *nadgledanja* i *kažnjavanja* nasilnika.

Nasilnici dobijaju blage kazne. Ljudi pitaju *Kako to da je on toliko puta osuđivan, a još uvijek je na slobodi?* Nasilnici koji su kroz vlastito iskustvo s policijom i pravosudnim sistemom "naučili" da neće biti strogo kažnjeni nastavljaju s nasiljem. Njihovo nasilničko ponašanje vremenom eskalira, što može dovesti do teških povreda ili smrti žrtve nasilja, upozorava David Kennedy.[257]

OFDVI nudi drugačiji program prevencije nasilja u porodici i uvodi nove policijske intervencije. I OFDVI pomaže žrtvama tako što ih štiti od nasilnika i povezuje sa servisima specijaliziranim za rad sa žrtvama porodičnog nasilja, ali fokus je na nasilniku! Cilj nije napuniti zatvore nasilnicima, nego ih uz pomoć specifičnih policijskih metoda odvraćanja od nasilničkog ponašanja (*focused deterrence policing methods*) zaustaviti. I to što ranije – prije nego što nasilje eskalira – objašnjava Kennedy. Cilj je i educirati stanovnike naselja i srednjoškolce, i uključiti ih u projekte za zajednicu (*community projects*) kako bi mogli pomoći policiji i žrtvi nasilja.[258]

Uključivanjem šire društvene zajednice u programe za prevenciju nasilja u porodici pravi se dodatni pritisak na nasilnika (komšije znaju šta on radi partnerici, prijavljuju ga policiji i drže oko na njemu, njegovo ime je u Registru, na društvenim mrežama i na listi nasilnika u njihovom naselju...), pa i to doprinosi smanjenju nasilja nad ženama – jer nasilnik vidi da su nove policijske mjere efikasne, posljedice zlostavljanja partnerice ozbiljne... i da mu ne preostaje ništa drugo do da prestane s nasiljem.

OFDVI – program baziran na teoriji odvraćanja od kriminalnih radnji

Program *The Offender Focused Domestic Violence Initiative* (OFDVI) oslanja se na temeljnu postavku teorije koja je u kriminologiji poznata kao teorija odvraćanja od kriminalnih radnji (*the deterrence theory of crime*). Teorija glasi: više nego same drakonske kazne, uvjerenje da će biti *brzo* uhvaćeni i *strogo* kažnjeni je ono što će odvratiti kriminalce i nasilnike od ponavljanja krivičnog djela.

257 *Ibid.*
258 *Ibid.*

Tri su glavna koncepta u teoriji odvraćanja od kriminalnih radnji: a) izvjesnost da ćeš biti uhvaćen (*certainty*); b) znanje da ćeš biti strogo kažnjen (*severity*); c) svijest o tome da ćeš biti *brzo* uhvaćen i kažnjen (*immediacy/swiftness of punishment*).[259]

Svrha kažnjavanja nije samo odvratiti počinioca da ne ponavlja krivično djelo, nego i zastrašiti druge kako ne bi ni pokušali činiti ono što je nezakonito. To se odnosi i na potencijalne "kućne teroriste". Ako ljudi znaju da će i u slučajevima partnerskog nasilja policija djelovati isto toliko brzo i efikasno kao i u slučajevima terorizma, imat ćemo mnogo manje zlostavljanih i ubijenih žena, tvrde Kennedy i njegovi saradnici koji su kreirali program OFDVI. Program se sastoji iz tri dijela.[260]

Pored raznih policijskih mjera (*a mix of law enforcement*), uključena je i pomoć koju policija nudi počiniocu nasilja (*social services*), kao i projekti za edukaciju i mobiliziranje zajednice (*community mobilization*).

Prvi dio odnosi se na specifične policijske strategije kojima je cilj odvratiti nasilnika od nasilja. Ove policijske strategije nazivaju se *pulling levers focused deterrence strategies*.[261]

Cilj prvog dijela programa je: a) uvjeriti nasilnika da su policajci ozbiljni kad tvrde da je odgovornost za zaštitu žene žrtve partnerskog nasilja prešla na policiju i sudstvo; b) učvrstiti njegovo uvjerenje da će *sigurno* biti uhvaćen, *brzo* i *strogo* kažnjen.

Evo kako to izgleda u praksi:

Pri "susretu" s nasilnikom, policajci ga obavijeste da je uveden novi program za zaštitu žrtava partnerskog nasilja. Odgovornost za zaštitu žrtve prešla je na policiju i sudstvo, i zato će počinilac nasilja od sada imati "fokusiranu pažnju policije". Objasne mu kako program radi, i ponude mu izbor: *Možeš birati. Želiš li da ti sam prestaneš zlostavljati ženu ili želiš da te mi učinimo bezopasnim?*

O kakvom programu je riječ?

Program "odvraćanja i zastrašivanja" po nečemu liči na onaj za vozače (*the demerit points system* – vozači unaprijed znaju šta ih čeka ako nastave s nedozvoljenom brzinom: uz plaćanje kazne idu i kazneni poeni, na sljedećem nivou oduzima im se saobraćajna dozvola, ako voze bez saobraćajne dozvole, idu u zatvor...).

259 Focused Deterrence of High-Risk Offenders, https://popcenter.asu.edu/content/focused-deterrence-high-risk-offenders#:~:text=The%20focused%2Ddeterrence%20approach%20stems,certainly%2C%20severely%2C%20and%20swiftly

260 https://en.wikipedia.org/wiki/Focused_deterrence#:~:text=Focused%20deterrence%20(also%20known%20as,social%20services%2C%20and%20community%20mobilization

261 https://www.college.police.uk/research/crime-reduction-toolkit/focused-deterrence-strategies#:~:text=Focused%20deterrence%20strategies%20(FDSs)%20%E2%80%93,a%20carrot%20and%20stick%20approach.

Sistem ima četiri nivoa – D, C, B, A.[262]

Pri prvom kontaktu nasilnik je registrovan na nivou D u programskom sistemu. Ako je optužen, penje se na nivo C. Počini li ponovo prekršaj, ide na nivo B, zatim na nivo A, koji ga svrstava u kategoriju opasnih nasilnika.

Za svakog nasilnika pravi se individualni plan. On u svakom trenutku tačno zna "gdje stoji u sistemu" i šta može očekivati ako nastavi sa zlostavljanjem žene.

Kako policija zna da on "pravi prekršaj"? Pošto je odgovornost za zaštitu žrtve sada na policiji, obaveza je policije da bude u stalnom kontaktu sa žrtvom. A dužnost je žene žrtve da sarađuje s policijom. Policijski službenik, zadužen za njen slučaj, zajedno s njom pravi procjenu rizika od budućeg nasilja i redovno prikuplja informacije od nje (i/ili od njoj bliske osobe) o ponašanju nasilnika. Nasilnik je obaviješten da je *obaveza* žene da bude u kontaktu s policijskim radnikom, i ako se ona ne javlja na poziv policija će odmah pokrenuti istragu.

Ovaj model kontinuiranog praćenja nasilnika – i što je najvažnije, nedopuštanja da nasilnik *nekažnjen* nastavi s nasiljem – pokazao se kao vrlo efikasan. Cijena za napade na partnericu (sadašnju ili bivšu) veoma je visoka, posljedice "nastavljanja po starom" (ponavljajući obrazac zlostavljanja žene) postanu vrlo neprijatne, pa mnogi nasilnici "izaberu da se promijene".[263]

Ovaj program se nedavno počeo primjenjivati i u Australiji.[264] Australski CEASE program (*the Coordinated Enforcement and Support to Eliminate Domestic Violence Program)* sličan je američkom OFDVI programu koji se pokazao kao veoma uspješan.[265]

Drugi dio programa (*support to offenders*) odnosi se na pomoć koju policija nudi počiniocu nasilja.

Pored poruke nasilniku: *Ili ćeš ti sam prestati ili ćemo te mi zaustaviti!*, policija mu šalje i poruku: *Ako nastaviš sa zlostavljanjem žene, iskoristit ćemo svaku zakonski dozvoljenu mjeru da ti zagorčamo život što više možemo! Ali ako odlučiš da prestaneš, učinit ćemo sve što možemo da ti pomognemo.*

262 https://courtwatchmontgomery.org/wp-content/uploads/2018/11/Natl-Network-HP-Model-overview.pdf
263 How High Point, N.C., Solved Its Domestic Violence Problem, https://www.governing.com/archive/gov-domestic-violence-focused-deterrence.html
264 ANROWS and AIC partner to trial a new domestic violence focused deterrence program, https://anrowsdev.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2022/05/CEASE_Media-release_announcement_FINAL.pdf
265 https://www.nnscommunities.org/wp-content/uploads/2021/02/An-Approach-to-Reducing-Intimate-Partner-Violence.pdf

Ne radi se o nagodbi u stilu "ako budeš dobar, mi ćemo ti pomoći". Riječ je o tome da policija nasilniku *garantuje* da će svaki njegov budući napad na ženu biti sve oštrije kažnjavan, pa će cijena koju će morati platiti za to "zadovoljstvo" postati veoma visoka. Ali mu stavljaju do znanja i da mu žele pomoći.

Zajedno s drugim agencijama i socijalnim službama, policija nudi razne vidove pomoći kao što su pomoć oko nalaženja posla ili nastavka školovanja, liječenja od alkoholizma ili ovisnosti o drogama, pomoć oko starateljstva nad djecom ili uključivanja u savjetovališne programe, programe za promjenu nasilničkog ponašanja itd.

Iako može djelovati kao da je u pitanju korištenje metode "mrkva i batina" (*a carrot and stick approach* – dresura životinja i ljudi uz pomoć nagrade i kazne), pružanje pomoći nasilnicima koji žele da prestanu zlostavljati partnericu i te kako pomaže u zaustavljanju nasilničkog ponašanja, tvrde pristalice ove policijske strategije.[266]

Cilj trećeg dijela OFDVI programa je mobilizirati zajednicu (*community mobilization*).

Fokus je na podizanju svijesti o problemu nasilja u porodici. Kreatori programa odvraćanja nasilnika od nasilničkog ponašanja ističu važnost saradnje između policijskih stanica i stanovnika u lokalnim naseljima – kako bi zajedno radili na pružanju pomoći žrtvama.

POMOZI DA SE ZAUSTAVI NASILJE NAD ŽENAMA!

"Članovi zajednice treba da prestanu očekivati čuda od policije, treba i oni da preuzmu odgovornost za sprečavanje nasilja u porodici!", izjavila je "ljutito" ministrica za policiju Yasmin Catley. "U većini ovakvih slučajeva susjedi, porodica, prijatelji ili kolege znaju da nešto nije uredu, ili, još gore, znaju tačno šta se dešava. Ako išta znaš, treba da kažeš policiji!" (*The Sunday Telegraph, August 27, 2023*)

Povod za ovu ljutitu izjavu ministrice bila je neblagovremena reakcija susjeda koji nisu odmah nazvali policiju čim su čuli ženu kako doziva u pomoć. Policiji je trebalo samo nekoliko minuta da provale u stan u kojem je muškarac čekićem udarao ženu u glavu, ali je već bilo kasno.

266 Focused deterrence strategies, https://www.college.police.uk/research/crime-reduction-toolkit/focused-deterrence-strategies#:~:text=Focused%20deterrence%20strategies%20(FDSs)%20%E2%80%93,a%20carrot%20and%20stick%20approach

Australija ulaže ogromna sredstva u projekte za prevenciju partnerskog nasilja, uključujući i projekte za zajednicu. (Popularni su programi "Kako prepoznati nasilnika i kako ga prijaviti"; "Od pasivnog posmatrača do aktivnog pomagača". (*Recognise the type of domestic violence and respond confidently*; *From passive bystender to active responder.*)

Cilj ovih projekata je podići svijest o epidemiji nasilja u porodici i mobilizirati ljude da aktivno učestvuju u sprečavanju zlostavljanja i ubijanja žena. Izvode se psihoedukativni programi za mlade u srednjim školama, treninzi za radnike u državnim i privatnim organizacijama (*Corporate Social Responsibility and Domestic Violence*), i pokreću se razni inovativni projekti kao što je "Ženska mreža solidarnosti" (grupa "uvezanih" komšinica koje zlostavljanoj ženi mogu priskočiti u pomoć).

Pulling levers policing je jedna od onih policijskih strategija kad se policija "pobrine" da se nasilnik osjeća ne samo zastrašenim nego i poniženim (susjedi ga prijavljuju i gledaju kako ga policija hapsi, kolege će saznati da je zlostavljao ženu jer su ga stavili na listu nasilnika koji su počinili nasilje taj mjesec...), pa policija "nema ništa protiv" da se objavljuju imena nasilnika koji su osuđeni za partnersko nasilje i da se objavljuju liste njihovih žrtava. Jedan od takvih projekata za zajednicu je i *Australian Femicide Map.*

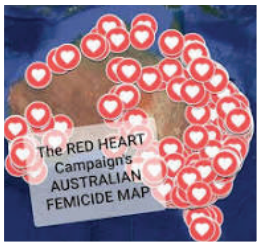

Najtužnija mapa Australije koju ćete ikad vidjeti

Novinarka i aktivistica u borbi protiv nasilja u porodici, Sherele Moody, pokrenula je kampanju Crveno srce i napravila Australsku mapu femicida (Australian Femicide Map) – spomenik ženama koje su ubili partneri.[267]

267 https://womensagenda.com.au/latest/australian-femicide-map-the-saddest-map-youll-ever-see/
https://www.9news.com.au/national/domestic-violence-campaigner-gets-death-threats-over-femicide-map/c5b0f17f-477f-44bc-a75b-38f6f130f44d

DOKLE SMO STIGLI U PROVOĐENJU ISTANBULSKE KONVENCIJE?

Grupa eksperata za suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici (*The Council of Europe´s Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence* – GREVIO) ima mandat da prati primjenu Istanbulske konvencije. Na osnovu procjene stepena usklađenosti zakonodavstva Bosne i Hercegovine s Konvencijom podnijeli su 2022. godine evaluacijski izvještaj i predložili mjere za unapređenje provedbe Konvencije. "I onda će BiH imati tri godine da podnese izvještaj i kaže kakav su napredak postigli u postizanju postavljenih ciljeva", kaže u razgovoru za Radio Slobodna Evropa Francesca Montagna, program menadžerica GREVIO-a.[268]

Nasilje nad ženama je manifestacija historijski nejednakog odnosa moći
Piše: Una Čilić, 10. juni/lipanj 2023.

RSE: Šta se dešava sa implementacijom Istanbulske konvencije?
Da li postoje znakovi pozitivnih promjena?

Montagna: Bosna i Hercegovina je ratificirala Istanbulsku konvenciju u novembru 2013. godine. Mehanizam za praćenje Konvencije, odnosno GREVIO Stručna grupa za suzbijanje nasilja nad ženama, izvršila je procjenu i posjetila BiH između 6. i 14. oktobra 2021. godine. Kao rezultat posjete objavili smo evaluacijski izvještaj 8. novembra prošle godine. U njemu se navode i pozitivni aspekti koje spominjete, ali naravno sagledavaju i nedostaci. U izvještaju su također predloženi

268 https://www.slobodnaevropa.org/a/nasilje-nad-zenama-istanbulska-konvencija-/32450301.html

i budući koraci, kao i mjere koje bi BiH trebala poduzeti kako bi poboljšala provedbu Konvencije i kako bi se poboljšala situacija za žrtve nasilja nad ženama.
Bosna i Hercegovina će morati podnijeti izvještaj Komitetu konvencije, odnosno sestrinskom nadzornom mehanizmu GREVIO-a koji prati provođenje Istanbulske konvencije. Morat će im podnijeti izvještaj u roku od tri godine od datuma objavljivanja GREVIO izvještaja i morat će reći šta su učinili da se usklade s nalazima koje smo objavili. Vidjet ćemo koje su mjere poduzete.

RSE: To je znači 2025. godine?

Montagna: Izvještaj je objavljen 2022, tako da, to je tačno.

Evo nekih komentara i preporuka iz evaluacijskog izvještaja grupe GREVIO o mjerama koje je Bosna i Hercegovina obavezna poduzeti kako bi se bolje zaštitile žrtve nasilja i poboljšala provedba Istanbulske konvencije: [269]

1. Novčana kompenzacija za žrtve nasilja

Da li žena žrtva partnerskog nasilja ima pravo tražiti novčanu odštetu ako se uspostavi da su policajci ili sudski službenici zbog svog nemara ili nestručnosti bili "saučesnici u zločinu"?

Da li žena žrtva partnerskog nasilja ima pravo tražiti od počinitelja nasilja i/ili od države naknadu za tjelesne ozljede i za narušeno mentalno zdravlje?

Kompenzacija za nasilje nad ženom?!

Adeljina Beriša (Adelina Berisha), iz Mreže žena Kosova, kaže da vrlo malo žena traži kompenzaciju za nasilje nad njima. "Žene obično ne traže ovu odštetu, jer su u tom trenutku fokusirane na svoju bezbednost i samo žele da što pre prekinu bilo kakvu vezu sa počiniocem nasilja, a često i ne znaju da imaju to pravo."[270]

269 Izvještaj o zakonodavnim i drugim mjerama za provedbu odredbi Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) Bosna i Hercegovina, https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2023/02/GREVIO-IZVJESTAJ-bosanski-jezik.pdf

270 Obeštećenje žrtvama zločina na Kosovu do 7.000 evra, https://rtklive.com/rtk2/?id=2&r=69656

Pravo žrtve nasilja u porodici na naknadu štete[271]

Autorica: **Lana Bubalo**

Istanbulska konvencija obavezuju države članice da osiguraju obeštećenje za žrtve porodičnog nasilja u okviru svojih nacionalnih zakona.

Međunarodni standardi jasno nalažu da ako obeštećenje nije dostupno direktno od štetnika država bi trebala osigurati novčanu naknadu žrtvama (porodičnog) nasilja. U svim međunarodnim dokumentima koji se dotiču ovog pitanja usvojen je princip supsidijarnosti, tj. naknada od štetnika, a tek ako se ne može ostvariti tu obavezu preuzima država.

Dužnost države da osigura reparaciju žrtvama smatra se "simbolom brige države za žrtve".

Državno obeštećenje, prema Evropskoj konvenciji o naknadi štete žrtvama, mora biti osigurano čak i kada počinilac ne može biti krivično gonjen ili kažnjen.

Novčano obeštećenje je jako značajno za žrtve koje su nerijetko finansijski ovisne o zlostavljaču, pa im novčani iznos koji dobiju na ime naknade omogućava nezavisnost i materijalnu sigurnost. Danas takav program ima većina zemalja EU: Švedska, Francuska, Njemačka, Slovenija, Češka i dr.

U većini zemalja se predviđa da ako je naknada isplaćena iz državnih sredstava država stupa na mjesto žrtve i potražuje regres od štetnika.

U nekim državama žrtva osim od štetnika može (pod određenim uslovima) tražiti naknadu štete i od države – ukoliko policijski i drugi organi nisu spriječili porodično nasilje.

Ostvarivanje prava na naknadu štete u praksi

Iako su slučajevi porodičnog nasilja česti u praksi, relativno mali broj žrtava se odlučuje tražiti naknadu pretrpljene štete, bilo u krivičnom ili građanskom postupku. Razlozi za to su brojni. Ono što najviše zabrinjava je činjenica da žrtve jednostavno nisu informisane o postojanju mogućnosti da ostvare pravo na naknadu za štetu koja je posljedica porodičnog nasilja. *Upravo je informisanje o mehanizmu ostvarivanja ovog prava ključan*

271 *Lana Bubalo*, Pravo žrtve nasilja u porodici na naknadu štete, Razvoj porodičnog prava – od nacionalnog do evropskog (ur. Osman Pajić et al.), Pravni fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru, str. 270-288, https://www.academia.edu/43744989/Pravo_%C5%BErtve_nasilja_u_porodici_na_naknadu_%C5%A1tete_Right_of_the_of_domestic_violence_victims_to_compensation?email_work_card=view-paper

preduslov za naknadu, a odgovornost da uputi žrtvu u njena prava u ovom smislu je obaveza sudije i tužioca.

Žrtve nasilja u borbi za njihova prava također demotiviše činjenica što je vrlo neizvjesno da li će uopće dosuđenu naknadu ikada moći naplatiti od počinioca, jer najčešće okrivljeni – koji su obavezani da nadoknade štetu – nemaju ništa od imovine i nisu zaposleni, pa je nemoguće provesti postupak prinudne naplate sudskim putem.

Uvesti državni fond za naknadu štete žrtvama nasilja u porodici!

Analizirajući praksu brojnih evropskih država u pokušaju da žrtvama nasilja omoguće lakše ostvarivanje prava na naknadu, uočava se da u većini tih zemalja postoje državni fondovi za kompenzaciju. Takav državni fond za naknadu štete trebalo bi uspostaviti i u Bosni i Hercegovini, a u skladu s obavezama naše države koje proizlaze iz međunarodnih dokumenata.

Građansko pravo. Građanske parnice i pravni lijekovi (član 29)

GREVIO poziva vlasti Bosne i Hercegovine da osiguraju da žene žrtve bilo kojeg vida nasilja obuhvaćenog Istanbulskom konvencijom budu informisane o pravnim lijekovima protiv službenika vlasti koji propuste izvršiti dužnost u smislu potrebnih preventivnih ili zaštitnih mjera.

Ključni cilj Konvencije je da se okonča nekažnjivost za radnje nasilja nad ženama. Ovo zahtijeva ne samo odgovornost pojedinačnih počinitelja u krivičnom postupku nego i pravne mogućnosti za *pokretanje pitanja odgovornosti državnih aktera koji propuste da sa dužnom pažnjom vrše obavezu sprečavanja, istraživanja i kažnjavanja radnji nasilja.* Ovi lijekovi (protiv policije ukoliko propuste da izvrše dužnost brzog odgovora i istraživanja) uključuju, između ostalog, krivični postupak i/ili građanske parnice za odštetu usljed nemara ili grubog nemara.

Što se tiče disciplinskih postupaka protiv sudija i tužitelja, njih pokreće Ured disciplinskog tužitelja po zahtjevu oštećene strane.

Naknada (član 30)

GREVIO snažno potiče vlasti Bosne i Hercegovine da usvoje mjere kojim će olakšati i garantirati pristup naknadi žrtvama svih vidova nasilja nad ženama.

Član 30. propisuje pravo na naknadu štete prouzrokovane krivičnim djelom iz Istanbulske konvencije. Stav 1. propisuje princip po kojem je *počinitelj primarno odgovoran za štetu i*

restituciju (*primarna naknada*), dok stav 2. propisuje *supsidijarnu obavezu države na isplatu* (*sekundarna naknada*). Stav 3. ima cilj da osigura da se naknada dodijeli u razumnom vremenskom roku, odnosno u odgovarajućem vremenskom okviru.

Primarna naknada. Žrtve mogu tražiti naknadu od počinitelja kako za tjelesne ozljede tako i za narušavanje zdravlja, ekonomski gubitak te nenovčanu naknadu u kontekstu kriviičnog postupka i/ili podnošenjem odštetnog zahtjeva u parničnom postupku.

Iako su tužitelji poduzeli neke pozitivne korake u smislu informisanja žrtava o njihovom pravu za postavljanje imovinskopravnog zahtjeva, prema informacijama civilnog društva i pravnika koji rade u ovoj oblasti *žrtve nisu dovoljno obaviještene o svom pravu na primarnu naknadu* i *tužitelji ne prikupljaju dokaze koji su sudu potrebni* da bi odlučio o imovinskopravnom zahtjevu.

Sekundarna naknada. U vezi sa sekundarnom naknadom GREVIO primjećuje da sekundarna naknada nije dostupna žrtvama nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini.

GREVIO primjećuje da prema Istanbulskoj konvenciji *država treba da u slučaju da je žrtva pretrpjela ozbiljne tjelesne ozljede ili narušavanje zdravlja, a štetu ne naknadi počinitelj, osigurati državna sredstva iz zdravstvenih i socijalnih davanja.*

2. Starateljstvo i kontakti s djecom

Zakonom je jasno propisano da pravo na starateljstvo ili pravo počinioca nasilja da posjećuje djecu ne bi trebalo da ugrozi prava i sigurnost žene (primarne žrtve) i njene djece (sekundarne žrtve nasilja u porodici). Ipak, "čini se da osoblje centara za socijalni rad u BiH smatra da je njihova uloga da pomire partnere, pa rijetko obavještavaju sudove o slučajevima nasilja u porodici" – navodi se u izvještaju grupe GREVIO. (U anketi provedenoj 2020. godine među ženama žrtvama nasilja u porodici s djecom samo u 13 posto slučajeva su centri za socijalni rad savjetovali djelimično ukidanje roditeljskih prava nasilnicima.)

Počinioci nasilja često koriste ove prilike da pokažu moć i kontrolu nad žrtvom ili čak da ubiju žrtvu. Neki prijete žrtvi da će im se oduzeti djeca ako ne dozvole posjete ili ako odbiju posredovanje (medijacija) o pitanju razvoda, starateljstva i prava počinitelja nasilja na viđanje s djecom. Zato GREVIO predlaže da se "obezbijedi u zakonu izuzetak od obaveznog posredovanja (obavezna medijacija) o pitanju razvoda, starateljstva i prava na posjetu u slučajevima nasilja u porodici".

Starateljstvo, pravo na posjetu i sigurnost (član 31)

GREVIO urgira na vlasti Bosne i Hercegovine da poduzmu prioritetne radnje u oblasti starateljstva i prava na posjete kako bi osigurali sigurnost žrtava i njihove djece i prekinuli krug moći i zlostavljanja od strane počinitelja posebno tako što će:

- jasno propisati zakonom da se slučajevi nasilja u porodici moraju uzeti u obzir prilikom odlučivanja o starateljstvu i prava na posjete;
- osigurati da sva relevantna stručna lica, prije svega osoblje centara za socijalni rad i sudije porodičnih sudova, prođu obuku iz oblasti nasilja u porodici;
- imaju smjernice koje će olakšati izvršavanje obaveza da osiguraju bezbjednost žrtve i njene djece.

GREVIO podsjeća da korištenje prava na posjete ili starateljstvo ne bi trebalo da ugrozi prava i sigurnost žrtve ili njene djece. Civilno društvo naglašava da počinitelji koriste ove prilike da pokažu moć i kontrolu nad žrtvom pa da, u nekim slučajevima, i ubiju žrtvu. GREVIO je obaviješten da se žrtvama prijeti kako će im djeca biti oduzeta ako ne postupaju u skladu s pravima na posjete.

GREVIO primjećuje da *slučajevi nasilja* nad nenasilnim roditeljem te djetetovo svjedočenje nasilju *nisu predviđeni kao zakonski kriterij koji se uzima u obzir prilikom odlučivanja o starateljstvu i pravu na posjete* i ocjenjivanje najboljeg interesa djeteta. To se dešava bez obzira na činjenicu da se prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske djeca koja svjedoče nasilju smatraju žrtvama.

Centri za socijalni rad su slaba karika s obzirom na središnju ulogu koju imaju u odlukama o razvodu / roditeljskim pravima. Imaju veoma ograničenu obuku o nasilju u porodici i nemogućnost ili nespremnost da u svojim procjenama identifikuju i uzmu u obzir faktore rizika i epizode nasilja u porodici. Prema informacijama dobijenim od različitih aktera iz vladinih i nevladinih ustanova, centri za socijalni rad i sudovi dominantno tumače da je najbolji interes djeteta u zajedničkom skrbništvu i kontaktu sa oba roditelja, uključujući i slučajeve nasilja u porodici. Zapravo se čini da osoblje centara za socijalni rad smatra da je njihova uloga prvenstveno da pomire porodicu, čak i u slučajevima nasilja u porodici i shodno tome *rijetko obavještavaju sudove o slučajevima nasilja u porodici.*

Kad je riječ o *porodičnim sudovima*, oni ne provode procjenu rizika niti traže od agencija za provođenje zakona i/ili drugih nadležnih aktera da dostave svoje *procjene rizika i sigurnosne planove u slučajevima nasilja u porodici kako bi ih uzeli u obzir prilikom određivanja najboljeg interesa djeteta.*

3. Psihičko nasilje

Države potpisnice Istanbulske konvencije obavezuje se da će uvesti zakone koji proglašavaju krivičnim djelom sljedeće oblike nasilja u porodici i nasilja nad ženama:

1) **psihičko nasilje (čl. 33)**
2) proganjanje i uhođenje (čl. 34)
3) fizičko nasilje (čl. 35)
4) seksualno zlostavljanje, uključujući i silovanje u braku ili u partnerskoj vezi (odnosi se na sve oblike seksualnog odnosa bez saglasnosti) (čl. 36)
5) prinudni brak (čl. 37)
6) žensko obrezivanje (genitalno sakaćenje djevojčica) (čl. 38)
7) prinudni abortus i prinudna sterilizacija (čl. 39)
8) seksualno uznemiravanje (čl. 40)
9) pomaganje i podstrekivanje gore spomenutih krivičnih djela (čl. 41)
10) Konvencija također uključuje član koji se odnosi na bilo koji akt nasilja počinjen uime "časti" (čl. 42): "Potpisnice se obavezuju da će osigurati da se kultura, religijski stavovi, običaji, tradicija ili takozvana čast ne smatraju opravdanjem za nasilje nad ženom."

Konvencija od članica traži da inkriminiraju psihičko nasilje (član 33) sa zaprijećenom kaznom zatvora do pet godina. Konvencija opisuje *psihičko nasilje* kao namjerno ponašanje koje ograničava slobodu i narušava psihički integritet žrtve kroz prinude i prijetnje. Ističe se da se psihičkim nasiljem – koje obično obuhvata *obrazac ponavljanog zlostavljanja* – ugrožava sigurnost neke osobe ozbiljnom prijetnjom da će se napasti na život ili tijelo te osobe ako se ne pokori, čime se izaziva uznemirenje (strah) žrtve.

U literaturi o nasilju u porodici psihičko nasilje se opisuje kao strategija kojoj je cilj održavati dominaciju nad žrtvom kako bi se zadržala kontrola i tzv. muške privilegije. Pored prijetnji, psihičko nasilje obično uključuje mentalnu manipulaciju, degradaciju, izolaciju žrtve, nadgledanje i uhođenje.

Psihičko nasilje (član 33)

GREVIO ohrabruje vlasti Bosne i Hercegovine da:

a. *inkriminira psihičko nasilje* počinjeno nad trenutnim ili bivšim partnerom bez obzira na to da li živi u istom domaćinstvu ili ne i bez obzira da na to li imaju zajedničko dijete ili ne**;**
b. *poduzme mjere u cilju istrage, procesuiranja i kažnjavanja radnji psihičkog nasilja* na učinkovit način, uključujući i *povećanje obuka za aktere iz agencija za provođenje zakona i krivičnog sektora o šteti psihičkog nasilja i važnosti njegovog kažnjavanja*.

Član 4. Zakona o rodnoj ravnopravnosti Bosne i Hercegovine definira rodno zasnovano nasilje kao "svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputava osobu ili grupu

osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života (...)" i propisuje *kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina.*

Na osnovu informacija koje su vlasti dostavile *ne proizlazi da su ove odredbe ikad korištene u kažnjavanju psihičkog nasilja.*

4. Blage kazne za nasilje nad ženama

U evaluacijskom izvještaju grupe GREVIO ističe se da u većini slučajeva sudovi u BiH koriste olakšavajuće okolnosti i izriču kazne ispod zakonskog minimuma – čime se šalje poruka da je nasilje nad ženama manje ozbiljno krivično djelo. Također, previđaju se otežavajuće okolnosti (npr. kada je nasilje u porodici počinjeno u prisustvu djece, ova okolnost se često ne uzima u obzir prilikom odmjeravanja kazne iako se nasilje počinjeno u prisustvu djece smatra otežavajućom okolnošću). GREVIO smatra da ovakvo "endemsko banaliziranje nasilja nad ženama od strane pripadnika agencija za provođenje zakona zahtijeva paradigmatske promjene percepcije ovih organa o nasilju nad ženama".

U izvještaju se navode tri primjera "paradoksalne prakse ublažavanja kazne" (traženje olakšavajućih okolnosti tamo gdje ne postoje; ili izricanje olakšavajuće kad se zapravo radi o otežavajućoj okolnosti – čak i nasilnicima koji ponavljaju nasilje i koji su ženi nanijeli teške ozljede): 1) *počinitelj je "porodičan čovjek" koji treba da skrbi za svoju porodicu*; 2) *žrtva je odbila da svjedoči*; 3) *optuženi ima dobro vladanje pred sudom*.

GREVIO primjećuje da ovakva sudska praksa pokazuje nedostatak razumijevanja nasilja nad ženama: Odbijanje žrtve da svjedoči tipičan je nusproizvod moći i kontrole u nasilju u porodici. Odbijanje da se svjedoči stoga ne treba tumačiti kao naznaku da je djelo manje ozbiljno, nego kao potvrdu njegove podmuklosti i ozbiljnosti! Nadalje, potrebno je naglasiti da vladanje počinitelja pred osobama van domaćinstva, uključujući i njegovo držanje na sudu, ne bi trebalo da ima ikakvu ulogu prilikom ocjene težine krivičnog djela – objašnjavaju autori izvještaja.

GREVIO također ističe čestu upotrebu sporazuma o priznanju krivice. Ovaj sporazum se zaključuje između počinitelja nasilja i tužitelja, i vodi ka blagim kaznama za nasilnika. Žena žrtva nasilja nema glas prilikom sklapanja sporazuma – ne može dati iskaz u toku krivičnog postupka, čime se ograničava njeno pravo da bude saslušana.

Sporazum o priznanju krivice

Ovi sporazumi o priznanju krivice optuženog sklapaju se između tužitelja i počinitelja do kraja glavnog pretresa i mora ih prihvatiti sud. Oni završavaju osuđujućom presudom bez izvođenja dokaza i saslušanja svjedoka. Sedamdeset posto od 124 predmeta rodno zasnovanog nasilja u Republici Srpskoj *okončano je sporazumom o priznanju krivice, što je vodilo ka izricanju kazni ispod zakonskog minimuma.*
GREVIO je zabrinut što žrtve nemaju glas prilikom sklapanja sporazuma i što ne mogu dati iskaz u toku krivičnog postupka čime se ograničava njihovo pravo da budu saslušane. Nadalje, GREVIO primjećuje da ova praksa ima uticaj na kaznenu politiku i da vodi ka blagim sankcijama za počinitelje koje nisu srazmjerne niti imaju odvraćajući efekt, čime se krši član 45. Konvencije.

GREVIO uočava da se u Brčko distriktu mjere zaštite žrtve (npr. zabrana proganjanja i uznemiravanja) uzimaju kao alternativa krivičnoj sankciji (?!) Također, GREVIO ističe da hitne mjere zaštite treba da osiguraju bezbjednost žrtvi i djeci bez prisile da u žurbi traže bezbjednost u sigurnoj kući ili drugdje. Teret napuštanja doma treba prebaciti na počinioca kojem treba narediti da odmah napusti dom u kojem se žrtva nalazi, i zabraniti mu da kontaktira sa žrtvom i djecom!

Sankcije i mjere (član 45)

GREVIO snažno potiče vlasti Bosne i Hercegovine da obuče sudije o nasilju nad ženama, i o važnosti primjene otežavajućih okolnosti propisanih zakonom kada su prisutni faktori koji to opravdavaju.

GREVIO konstatuje da u slučajevima nasilja u porodici sudije ne posežu za svim kaznama koje su propisane zakonima i *imaju tendenciju da primijene najniže moguće kazne ili da izreknu uslovne osude*. GREVIO primjećuje da ovakav pristup šalje poruku da je nasilje u porodici i nasilje nad ženama uopšte manje ozbiljno.

Izvještaji također pokazuju čestu upotrebu *sporazuma o priznanju krivice zaključenih između počinitelja i tužitelja*, koji vode do toga da se izriču *kazne ispod zakonskog minimuma*.

GREVIO primjećuje da ova praksa ima uticaj, između ostalog, na politiku kažnjavanja i vodi ka odmjeravanju blagih kazni za počinitelje koje nisu srazmjerne i ne odvraćaju od činjenja krivičnih djela.

Još jedan faktor koji vodi do blagih kazni je *široko rasprostranjena upotreba olakšavajućih okolnosti*.

Prema izvještajima civilnog društva, naročito u slučajevima nasilja u porodici, postoji paradoksalna praksa primjene olakšavajuće okolnosti da je počinitelj "porodičan čovjek" koji treba da skrbi za svoju porodici. Ovo je vodilo do blagih kazni čak i u slučajevima kada je počinitelj ponavljač djela nasilja u porodici. Drugi olakšavajući faktori koji se isto naizgled često koriste su: da žrtva nije tražila naknadu ili je odbila da svjedoči, kao i da je optuženi imao dobro vladanje pred sudom. GREVIO primjećuje da ovakva sudska praksa pokazuje nedostatak razumijevanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

GREVIO želi da podsjeti da je odustajanje žrtve od izjave ili od svjedočenja česta pojava u slučajevima nasilja u porodici okarakterisana dinamikom moći i kontrole. Iz tog razloga, GREVIO naglašava vitalni značaj proaktivnog i strogog prikupljanja svih relevantnih dokaza – ne samo izjave žrtve. Ovo je posebno važno kako bi se osigurala učinkovita *istraga po službenoj dužnosti krivičnih djela nasilja nad ženama*, kao što je propisano članom 55. Konvencije.

Što se tiče primjene postojećih otežavajućih okolnosti u odlukama sudova, informacije od civilnog društva upućuju na to da *umjesto otežavajućih okolnosti*, kada je to potrebno, *u većini slučajeva sudovi koriste olakšavajuće okolnosti*. Informacije koje je dostavilo civilno društvo upućuju na to da u mnogim slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj *kada je nasilje u porodici počinjeno u prisustvu djece ova okolnost se često ne uzima u obzir prilikom odmjeravanja kazne*. Ovo se dešava i uprkos činjenici da, prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, dijete koje svjedoči nasilju u porodici treba isto smatrati žrtvom.

Također je važno napomenuti da u Federaciji Bosne i Hercegovine ima mnogo slučajeva u kojima je nasilje u porodici opisano kao *uzajamno nasilje, bez analize primarnog nasilnika.*

Sveukupno gledano, GREVIO izražava zabrinutost što nasilje u porodici i drugi vidovi nasija nad ženama sudije u Bosni i Hercegovini naizgled smatraju djelima niske društvene opasnosti.

GREVIO smatra da se ovo primarno može pripisati nedostatku dovoljnog broja obuka za sudije u oblasti nasilja u porodici i drugih vidova nasilja nad ženama, *te predrasudi prema ženama koje to prijavljuju. Ovo vodi ka zabrinjavajućoj sudskoj i kaznenoj praksi koja dovodi do nekažnjivosti počinilaca* u mnogo slučajeva**.**

Hitne mjere zaštite i mjere zabrane prilaska odnosno zaštite (član 52. i član 53)

Prema članu 52. Istanbulske konvencije, u situacijama neposredne opasnosti poduzimaju se mjere kako bi osigurale da nadležni organi imaju mandat da izdaju nalog počinitelju nasilja u porodici da napusti mjesto stanovanja žrtve odnosno ugroženog lica na dovoljan vremenski period i da zabrane počiniocu da uđe u stan, odnosno stupi u kontakt sa žrtvom odnosno ugroženim licem.

GREVIO je zabrinut zbog upotrebe mjere zaštite žrtve (npr. zabrana proganjanja i uznemiravanja) kao alternative krivičnoj sankciji. U tom pogledu, GREVIO naglašava da kada za počinjeno djelo izostaje krivična sankcija – to nije u skladu s principima i duhom Konvencije čiji je cilj da ostvari odgovor krivične pravde u svim slučajevima nasilja nad ženama.

Republika Srpska – Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske regulirane su hitne mjere i mjere zaštite.

Hitne mjere uključuju odstranjivanje počinitelja nasilja u porodici iz stana, kuće ili druge stambene jedinice i izdavanje naredbe o zabrani kontaktiranja ili pristupa žrtvi nasilja u porodici – čije je trajanje najduže 30 dana. Sudska odluka se dostavlja Ministarstvu unutrašnjih poslova, koje potom nadzire njeno provođenje.

Kada utvrdi kršenje hitnih mjera / mjera zaštite, policija poduzima mjere da odstrani počinitelja iz zabranjene zone i podnosi izvještaje tužiocu. GREVIO pozdravlja to što je prema članu 190. stav 5. Krivičnog zakona za kršenje hitnih mjera i mjera zaštite propisana novčana kazna ili kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine. GREVIO pozdravlja to što Pravilnik propisuje da kada počinilac koristi tehničke uređaje i druga sredstva kako bi zlostavljao ili nadgledao žrtvu policija mora privremeno oduzeti te uređaje ili sredstva.

Što se tiče provedbe hitnih mjera zaštite u praksi u Republici Srpskoj, statistički podaci i informacije koje je pružilo civilno društvo pokazuju veoma nisku stopu upotrebe hitnih mjera zaštite, čak i u slučajevima ozbiljnog i dugotrajnog nasilja. Čini se da vlasti radije izdaju mjeru premještanja žrtve u sigurnu kuću.

> U tom pogledu, GREVIO primjećuje da članom 52. Konvencije, hitne mjere zaštite treba da osiguraju bezbjednost žrtvi i djeci bez prisile da u žurbi traže bezbjednost u sigurnoj kući ili drugdje. *Teret napuštanja doma prebacuje se na počinioca, kojem treba narediti da odmah napusti dom u kojem je žrtva, i zabraniti mu kontaktiranje žrtve i djece!*

Informacije civilnog društva također upućuju na nedostatak provedbe zaštitnih mjera od strane agencija za provođenje zakona i nedostatak sankcija za kršenje zaštitnih mjera. Čini se da postoji nesrazmjer između sankcija koje predviđa zakonski okvir za kršenje hitnih mjera zaštite i onih koje se zapravo izriču – a to su najčešće uslovne osude.

> U Republici Srpskoj su uslovne kazne i novčane kazne naizgled dominantne u slučajevima nasilja od strane intimnog partnera koji su kvalificirani kao prekršaj i/ili krivično djelo, dok je kazna zatvora izrečena u oko 18 posto slučajeva.
>
> Velika upotreba uslovnih osuda i blagih kazni, od kojih mnoge nisu opozvane nakon što počinitelj ponovi krivično djelo ili počini novo krivično djelo, dovodi do veoma visokog stepena povrata u djelo u slučajevima nasilja u porodici.

GREVIO primjećuje da 63 posto svih slučajeva provedenih pred sudom uključuje povratnike u djelo.

Brčko distrikt – Što se tiče mjera zaštite, one su zamišljene kao sankcije koje se izdaju u kontekstu prekršajnog postupka, a ne kao preventivne i zaštitne mjere koje se mogu izdati nezavisno od krivičnog ili drugog postupka. Žrtve, stoga, ne mogu dobiti mjere zaštite prema građanskom pravu nezavisno od ili pored drugog zakonskog postupka. GREVIO izražava zabrinutost da ovo može dovesti do rupa u zaštiti žrtve.

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta vlasti su trebale da usvoje pravilnik o načinu primjene hitnih i mjera zaštite, ali GREVIO nije obaviješten da li je taj pravilnik ikada usvojen.

Federacija Bosne i Hercegovine – Zakonodavni okvir Federacije Bosne i Hercegovine ne pravi razliku između hitnih mjera zaštite i mjera zaštite. Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine zaštitne mjere su: udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, zabrana

približavanja žrtvi nasilja, zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju, obavezan psihosocijalni tretman i obavezno liječenje od ovisnosti. Privremeno lišenje slobode i zadržavanje se također navodi u zaštitnim mjerama.

Sve ove zaštitne mjere mogu se izdati po osnovu hitnosti. *Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora* može se narediti u slučaju nasilja u porodici kada nadležni sud smatra da postoji rizik od ponavljanja nasilja u porodici na period od najmanje jedan mjesec i najduže dvije godine.

Organ koji je nadležan da sprovodi mjere zaštite (**policija** u slučaju mjere zabrane prilaska i udaljenje iz stana) *ima obavezu da redovno prati provođenje mjera*, da priprema i podnosi izvještaj o provođenju mjera te predlaže ukidanje ili zamjenu mjera kada to ocijeni potrebnim.

Taj organ je također nadležan da obavijesti nadležni sud ukoliko dođe do kršenja mjera.

Član 40. navedenog zakona predviđa obaveze policije i sudova da vode evidencije o traženim i izdatim mjerama zaštite.

Shodno članu 41. policijska uprava je, po saznanju o nepostupanju po izrečenoj zaštitnoj mjeri od osobe kojoj je izrečena zaštitna mjera, dužna bez odgađanja obavijestiti nadležni

sud s prijedlogom za izricanje novčane kazne. Novčane kazne su propisane članom 45. u iznosu od 500 do 750 eura.

GREVIO smatra da hitne zaštitne mjere nadležni organi trebaju tražiti i izdavati odmah kada su obaviješteni o situaciji neposredne opasnosti za žrtvu i njenu djecu. *Odgoda od 12 sati može, zapravo, biti fatalno dugo čekanje.*

Paralelno s tim, GREVIO izražava sumnju da obaveza policije da podnosi zahtjev za izdavanje zaštitnih mjera za svaki pojedinačni slučaj nasilja u porodici može, u konačnici, dovesti do banaliziranja ovih mjera zaštite i proizvesti paradoks da dođe do smanjenja njihovog korištenja.

GREVIO naglašava da *zaštitne mjere treba da budu dostupne po zahtjevu žrtve* bez obzira na druge pravne postupke.

Što se tiče provedbe zaštitnih mjera u praksi, GREVIO primjećuje da uprkos obavezi policijskih službenika da traže izdavanje zaštitnih mjera u svakom prijavljenom slučaju nasilja u porodici postoji nesrazmjer između broja prijava policiji i broja izdatih zaštitnih mjera. Naprimjer, broj slučajeva nasilja u porodici prijavljenih policiji u toku 2017. godine je 1407, dok broj zahtjeva za izdavanje zaštitnih mjera i broj izdatih zaštitnih mjera je 276.

Zaštitna mjera udaljenja iz stambenog prostora je izdavana sporadično, primjerice prema državnom izvještaju u toku 2017. godine ova je mjera je bila izdata u 28 slučajeva, dok je bilo 1407 prijava nasilja u porodici.

Nadalje, prema državnom izvještaju, podaci koje su prikupili općinski sudovi Federacije Bosne i Hercegovine u 2017. i u 2018. godini upućuju na to da je izdato 64 (u 2017.) odnosno 15 (u 2018.) novčanih kazni za kršenje zaštitne mjere.

Organizacije za ženska prava, međutim, smatraju da ovaj podatak ne oslikava pravo stanje u broju kršenja mjera, koje u najvećem broju ostane nekažnjeno.

Podaci koje su dostavile vlasti pokazuju da je uslovna osuda izrečena u 80 posto slučajeva nasilja od strane intimnog partnera u Federaciji Bosne i Hercegovine, dok su kazne zatvora izrečene u 10 posto i novčane kazne u oko 7 posto slučajeva.

Procjena rizika od budućeg nasilja i femicida

Briga za sigurnost žrtve mora biti u centru svake intervencije – naglašava se u Istanbulskoj konvenciji. Zato je važna procjena rizika od budućeg nasilja i femicida.

GREVIO pozdravlja izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, iz maja 2020. godine, koje između ostalog uvode obaveznu procjenu rizika od strane policijskih službenika nakon svake prijave nasilja u porodici. Pravilnik o postupku i načinu provođenja procjene rizika nalaže da se procijeni izvjestan broj naznaka opasnosti, uključujući: *da li je bilo ranije počinjenih djela nasilja*; *prisutnost mentalne bolesti*; *prisustvo zavisnosti*; *da li su upućene prijetnje smrću ili samoubistvom*; *da li počinitelj posjeduje oružje*; *da li postoji sukob oko starateljstva nad djetetom ili oko načina održavanja ličnog kontakta djeteta i roditelja koji je počinitelj*; *kako žrtva procjenjuje rizik*.

GREVIO, međutim, naglašava da *nije uključen važan indikator* koji se smatra upozorenjem da postoji rizik od femicida – informacija o tome *da li je žrtva podnijela zahtjev za razvod; prekida vezu; ili je već napustila počinitelja?* Poznato je da ovaj faktor (*žrtva napušta ili je napustila vezu*) tipično vodi eskalaciji nasilja – uključujući i postseparacioni femicid.

GREVIO također naglašava da se procjena rizika mora sistematski vršiti i za djecu. Počinitelji su često nasilni prema djeci, a mnogi se svete ženi tako što zlostavljaju djecu, što u nekim tragičnim slučajevima dovede i do ubistva djece. Važnost provođenja procjene rizika za sve žrtve, uključujući djecu, ne može se dovoljno naglasiti – ističu autori izvještaja.

Procjena rizika i upravljanje rizikom (član 51)

GREVIO urgira da vlasti Bosne i Hercegovine poduzmu zakonodavne i druge mjere kako bi osigurale da se procjena rizika i upravljanje rizikom vrše sistematično u odnosu na sve vidove nasilja nad ženama obuhvaćene Istanbulskom konvencijom uz upotrebu standardiziranih alata za procjenu rizika zasnovanih na dokazima koji, između ostalog, uzimaju u obzir to *da li je žrtva nedavno podnijela zahtjev za razvod ili na drugi način napustila počinitelja.*

GREVIO urgira da vlasti osiguraju da se procjene rizika: a) *vrše sistematski i za djecu žrtava; i uzimaju u obzir bilo koju prijetnju upućenu direktno njima ili koje se odnose na njihovo uklanjanje od žrtve*; b) *ponavljaju u svim relevantnim fazama postupka*; c) *procjena rizika od budućeg nasilja treba da vodi ka izradi plana sigurnosti za žrtve*.

Briga za sigurnost žrtve mora biti u centru svake intervencije po svim vidovima nasilja obuhvaćenim Istanbulskom konvencijom. Član 51. stoga uspostavlja obavezu da osigura da **svi nadležni organi,** a ne samo organi za provođenje zakona, *obave procjenu rizika po sigurnost žrtve za svaki pojedinačni slučaj*, *prema standardiziranim procedurama* i *u saradnji jedni s drugima*.

Republika Srpska – GREVIO pozdravlja izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske iz maja 2020. godine koje između ostalog uvode *obaveznu*

procjenu rizika od strane policijskih službenika nakon prijave nasilja u porodici, kao i donošenje Pravilnika o postupku i načinu provođenja procjene rizika.

Republika Srpska je Pravilnikom izradila svoj postupak procjene rizika koji sadrži izvjestan broj naznaka opasnosti, uključujući: da li je bilo ranije počinjenih djela nasilja; prethodna upotreba zaštitnih mjera; prisutnost mentalne bolesti; prisutnost zavisnosti; da li su upućene prijetnje smrću ili samoubistvom; da li počinitelj posjeduje oružje; da li postoji sukob oko starateljstva nad djetetom ili oko načina održavanja ličnog kontakta djeteta i roditelja koji je počinitelj; kako žrtva procjenjuje rizik. GREVIO pozdravlja uključenje gore navedenih faktora rizika, koji su zaista važni elementi koje treba uzeti u obzir prilikom procjene rizika za žrtvu. GREVIO međutim naglašava da drugi indikatori koji se smatraju važnim upozorenjem na najveću opasnost u međunarodno priznatim alatima za procjenu rizika uključuju informaciju *da li je žrtva u međuvremenu podnijela zahtjev za razvod ili na drugi način napustila počinitelja* jer su to faktori koji tipično vode eskalaciji nasilja (ili predstavljaju uvod u nasilje u porodici) nad žrtvom i njenom djecom.

Nadalje, zakon i protokol/smjernice treba da jasno naglase da se *procjena rizika mora sistematski vršiti i za djecu žrtve.* Djeca mogu biti izložena direktnom i/ili indirektnom nasilju, i nakon što se nasilna veza okonča. Uz vrlo malo prilika da potčini svog bivšeg partnera nakon razvoda, mnogi se svete tako što zlostavljaju djecu, što u nekim tragičnim slučajevima dovede i do ubistva. *Važnost provođenja procjene rizika za sve žrtve, uključujući djecu, ne može se dovoljno naglasiti***.**

GREVIO dalje primjećuje da se prema Konvenciji *procjena rizika i identificiranje mjera sigurnosti treba vršti kontinuirano* od prvog susreta sa žrtvom sve do eventualnog izricanja kazne budući da se rizik po žrtvu može promijeniti te se stoga mora vršiti njegova procjena u svim fazama ovog postupka. Nadalje, procjena rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja treba biti urađena od svih relevantnih vlasti u cilju upravljanja rizikom i pružanja koordiniranog osiguranja i međuinstitucionalne podrške.

GREVIO, međutim, primjećuje da trenutno procjena rizika *nije* integrirana u napore međuinstitucionalne saradnje. Bilo bi važno da se u ovaj postupak integrišu informacije svih relevantnih aktera, uključujući tužitelje, sudije, službe za pružanje podrške ženama te i nastavnog osoblja, u slučaju djece.

GREVIO je upozoren od grupa za ženska prava da se procjene rizika u praksi često ne vrše sistematski (nema spomena o izradi plana podrške nakon procjene rizika), te da je neophodna obuka o ovom još uvijek novom postupku.

Federacija Bosne i Hercegovine – Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine se *ne spominje obaveza procjene rizika* u slučajevima nasilja u porodici.

Brčko distrikt – Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta *ne sadrži odredbe o procjeni rizika.*

Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori

Intervjuisana lica su istakla da vrše analizu rizika uglavnom kroz izjave aktera nasilne situacije, ali nije identifikovano postojanje metodologije, dokumenta ili liste pitanja koji su osnov za analizu rizika. Ovo upravo ukazuje da je *analiza rizika jedna od najslabijih karika u lancu zaštite žrtava nasilja, da institucije ne poznaju u dovoljnoj mjeri svoje obaveze i nadležnosti u tom pogledu, kao i da ne postoje odgovarajući protokoli za procjenu rizika*.[272]

272 https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/me/Studija-o-nasilju-u-porodici-i-nasilju-nad-zenama-u-Crnoj-Gori.pdf